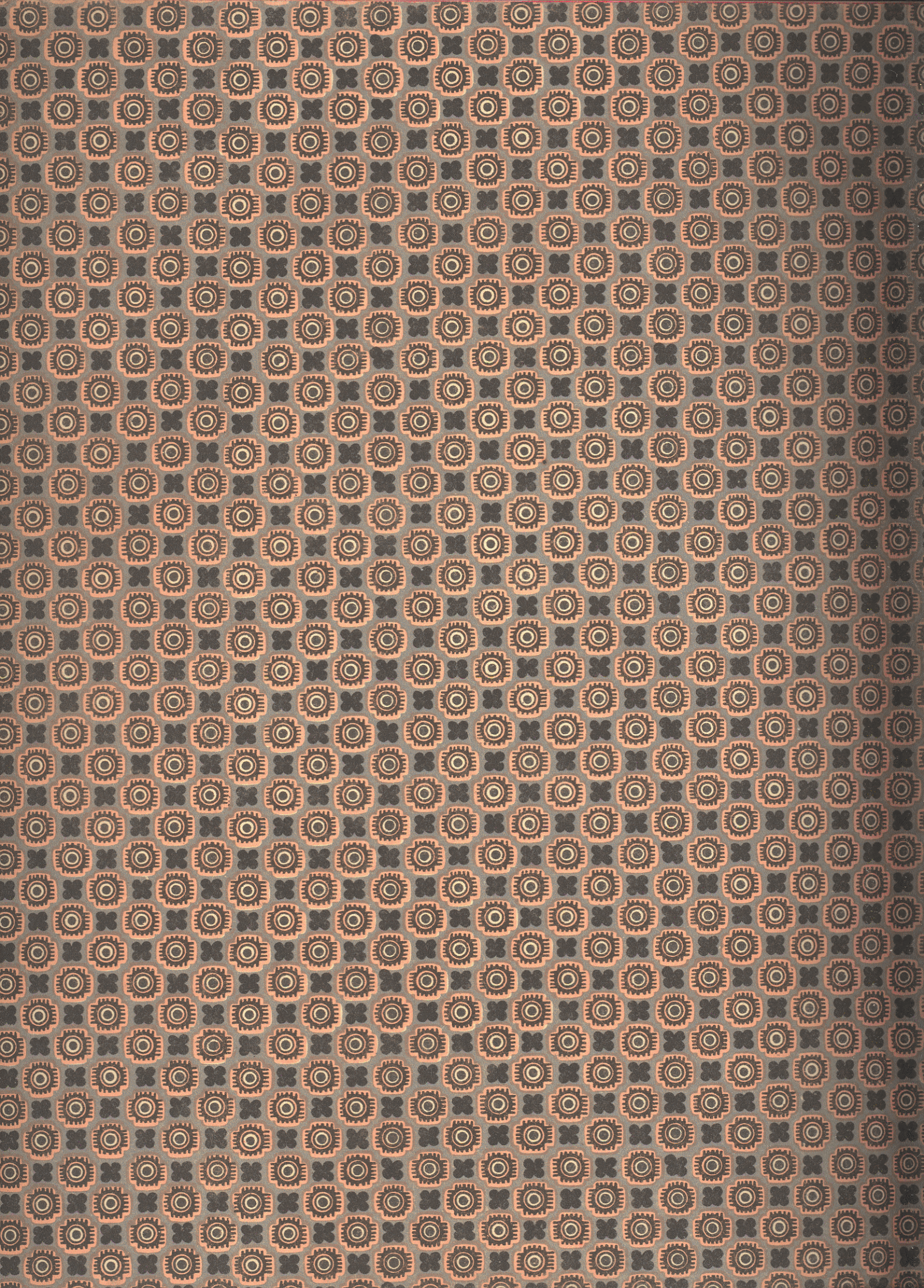
PAMĚTNÍ KNIHA OBCE LHANICE.

- Ponník čís. 187.

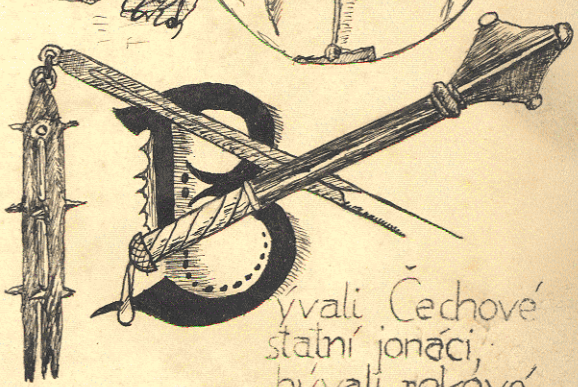
KRONIKA OBCE CHÁNIC-

Rozhodnete-li se, že chcete být dobrými bojovníky Kristovými, pak vězte, že musíte bojovat proti všem nepřátelům jeho a zákona jeho, proste též od Boha pomoci a doufejte též v něho, že konečně s ním vždycky zvítězíte.

OD ROKU 1922-

TATO KNIHA MÁ 300 STR-

Bývali Čechové
statní jonáci,
bývali rekové,
muži co květ.
bývali, bývali
válčili, zpívali,
tak je znal svět.

2.

V Chýnicích, dne 1. srpna 1923.

Novaček František
starosta.

Juránek František.

Slovo úvodní.

Národní shromáždění maje napaměti význam pamětních knih obecních neboli obecních kronik, uložilo zákonem ze dne 30. kvěna r. 1920 každé obci povinnost založiti, psáti a pečlivě opatrovati pamětní knihu obecní a nařídilo k tomu cíli ustanovení zvláštní letopisné komise.

Jsouc toho dobře pamětlivo, že v každé takové kronice obecní jest zanechán dědový odkaz potomkům, kteří po letech blahořečiti budou svým předkům za vřelou lásku k obci, rodné půdě i celé, milé osvobozené vlasti; obecní zastupitelstvo obce ve Lhánicích zvolilo letopisnou komisi a jmenovalo kronikáře právě založené knihy pamětní: V letopisné komisi zasedají:

pp. František Nováček, starosta obce a rolník, čís: 15. ve Lhánicích, jako předseda,
" Josef Kavalec, rolník ve Lhánicích, čís: 17., předseda místní školní rady,
" Antonín Malý, mistr obuvnický ve Lhánicích, čís: 46, pokl. Světového svazu,
František Kaloněk, řídící učitel a předseda místní osvětové komise, jako kronikář.

Kronikář Kaboněk František narodil se dne 15. prosince 1881 ve Skřítkách, kdež jeho otec František Kabourek, byl polobáníkem. Vystudoval ve Vídni, v Třebíči a v Brně, stal se r. 1903 učitelem v Koněšíně; poté učitelem v Senohrabech a Opatově, naposled v březnu r. 1914 přisídlil jako řídící učitel do Lhánic. Usporádal válečné půjčky rolejší obce. Provedl soupis a odhad majetku rolejších občanů. V poslední době zabýval se studiem rolejšího kraje.

Zvolen byv v schůzi obecního zastupitelstva dne x za pisatele pamětí obce Lhánic, chápu se svého rozpočtového úkolu svědomitě a s láskou. Jsem přesvědčen, že každá kronika obecní má býti dějepisnou čítankou, která má býti srozumitelna a stravitelna, a počínám proto na počátku stručný obrázek naší vlasti v době pravěké, a stati o prvotním osídlení našeho kraje. Pokračuj

prvotní osazenník našeho území byl lid popelnicových polí - tedy Slované - usnal jsem za dobré podati v kronice stručný nástin života starých Slovanů, našich předků, jak se nám jeví na konci doby pohanské (asi v 9 století po Kristu). Uznávaje za nevyhnutelné líčiti místní události a dějiny obce v rámci dějin našeho velského státu v Čechách a na Moravě, aby čtenář nabyk jistých historických věcí, potřebných k pochopení místních dějin, sestavil jsem postupnou řadu statí a obrázků o dějin našich sousedů a do nich vsunul jsem líčení našich událostí, které tím způsobem vyjdí a stanou se přístupnými a srozumitelnými.

A tak chápaje náležitě smysl slov našeho slavného dějepisce Františka Palackého, že „je již jest čas, abychom svou dnešní vlast pomocí místních dějin snažili se s některými, někdejšími vlastí tak spojili, aby vzpomenutím osob a rodů v hradech, městech, tvrzích a vesnicích bydlivších nově pouto se uvilo", jímž bychom láskou k vlasti nad jiné mocněji se vázali" dal jsem se roku 1923 s chutí do radostné práce, která čtenářům bude někdy poučením - snad pak se budou naši obecní funkcionáři lépe na letopisy dívati.

Obraz naší vlasti v době dávnověké –

Když v době novokamenné (neolitické) mezi 3–2 tisíciletý před naším letopočtem přišlo na Moravu lidstvo, zabývající se již chovem dobytka a polním hospodářstvím, zabralo rovinaté a nízké kraje jižní a střední Moravy, vyhýbajíc se pahorkatině Českomoravské, Jeseníkům a Karpatům. Studujeme-li historii tohoto obydleného území, mající pro nejstarší doby jediného původního prehistorii a pro mladší doby vedle ní již také historii, vidíme s překvapením, že po celé věky od neolitu až do 13. století stoučila dosavadní oblast všem kmenům, které se tu v době té vystřídali. Mimovolně dere se na rty otázka, proč dobrá polovice země naší zůstávala celý ten čas liduprázdna. K tomu odpovídají nám zvorně dějepisci, že všude ve střední Evropě byly pralesy, které bránily lidstvu svobodně se šířiti. Proto jsou volili si k obývání místa volná. Již od prvohor bylo ve střední Evropě i u nás na Moravě území zalesněné a území bezlesé nebo na lesy chudé.

Geologické převraty, které nastaly na konci diluvia a kterými Evropa nabyla dnešní tvárnosti, způsobily, že se počalo měniti podnebí, které podporovalo šíření lesa. Než přesto zůstaly tu ještě volné plochy bezlesé. Stepi moravské, t. j. roviny i pahorkatiny pokryté travou, promísené lesy, různými skupinami stromů a plochami křovin, pokračovaly přes Dolní Rakousy do Uher a připojovaly se na východ k obrovským stepím ruským a asijským.

Prověký člověk musil míti zvěře na pálení, na stavbu chýší a zvláště ho mnoho spotřebovával, když si kuloval příbytky v močálech na silných dřevěných kolech, do vody zarážených. Vedle domácího hospodářství byl tehdy stejně důležitým prameneem výživy lov; v bývalých příbytkových jamách prověkého člověka, jenž si v potravě ještě příliš nevybíral, nacházejí se množství kostí z jelena, srnce, losa, zubra, divokého vepře, medvěda, jezevce a j. To vše dokazuje, že již tenkráte rozkládaly se lesy v dosažitelné vzdálenosti od lidských příbytků. Dříve bylo rozšířeno mínění, že naše vlast byla jedinou širou pustinou a že vzešly nový národ, jenž se sem

přestěhoval, byl nucen kácetí lesy, aby si zjednal místo pro obydlé, pole, pastviny. Že tento obraz byl hlavní, vypovídá již z toho, že by se pole nemohlo rozmoci stepní zvířeno, které potřebuje ke svému životu volno, slunce a teplo, čehož mu prales nemohl poskytnouti. Národové, kteří se střídali na Moravě, vyhledávali si zajisté místa volná, která jim dávala nejméně práce s úpravou půdy.

Na Moravě na místech velmi mnohých zjištěna byla lidská sídla, která následovala za sebou po věkovitých přestávkách. Kdyby byla bývala Morava jedinou lesní celinou a člověk byl nucen usaditi se v lesích, bylo by sídliště, když leželo věky opuštěno, jistě porostlo a zmizelo v hlubinách lesních. Poznávalo však pravěkých sídlišť jest u nás mnoho, musíme se domnívati, že v skutku se u nás rozkládaly volné stepní prostory, které přímo vzdy člověka, aby se tam usadil. Do pralesů mýtiti vzdalovala pračlověka nesmírná práce a hrůza, která vyzařovala z hloubek.

Okrouhlé stepních otevřených prostor rozkládaly se tedy na Moravě plochy porostlé v kruhu, jejž objímalo obydlené území, a pláště na pomezí, kde nebylo dosud naloženo stopy po člověku z doby pravěké. Skvělými památníky tohoto pravěkého stavu jsou pohraniční hvozdy, které ve středověku daleko dovnitř země objímaly Čechy a Moravu (jižní hranice Moravy byla však volná, bezlesá) a jejichž mocné zbytky dosud pokrývají pomezní hory. Ještě do 13. století zahalovaly pomezní hvozdy celou vysočinu Českomoravskou s Bítovem, Dačicemi, Budějovicemi, Třebíčí, Náměští, Tišnovem, Brnu, Rumlovem, Litovli, Mohelnicí, Šternberkem, Hranicemi, Kroměříží, Holešovem a Uh. Brodem. Cípy těchto hvozdů vnikaly do země hlouběji podél řek, na př. podél Jihlavy a Oslavy. Pouze jižní hranice od Znojma k Břeclavi byla poloviny otevřená.

Teprve 13. století přineslo změny ve stavu, jejž vytvořily věky. Počalo se úsilovná kolonisace, které za oběť padaly pralesy.

Kid kočovný, usedlý a první osídlení našeho okolí.

Byla to zajisté chvíle dalekosáhlého významu, kdyžnoha půdě naší vlasti poprvé stoupla lidská noha. Prvního obyvatele v době diluviální nebo starší době kamenné zavedla sem jistě jenom čirá náhoda, když se skanče po pěši, která byla jeho hlavní potravou; naráželi tu stálých sídel, leč pomě byla mu pouhým lovištěm, po němž se procházel a jež opouštěl bez žalu. Byl prvním člověk v celé této době stovekamenné lovcem v pravém slova smyslu. Jest zajímavo, že i v našem blízkém okolí nalezla se stopa po tomto diluviálním člověku. Vi-helně „Na Kopaninách" u Nové Vsi nalezen kromě různých kostí pravěkých zvířat (i mamutů) velký a pěkný nůž pazourkový, zcela shodný s nožíky předmostskými u Přerova.

Změněné poměry v době neolitické (novokamenné) daly Moravě jiné obyvatelstvo. Život neolitce byl již rustlechtěn láskou k přírodě - k půdě, která jej upoutala k hrudě a přinutila ho věnovati zvláštní péči zvířatům a rostlinstvu. Tyto tři vlastnosti: hospodářství, chov dobytka a částečná usedlost staví člověka neolitického vysoko nad jeho předchůdce, který byl potulným lovcem. Neolitec měl stáda skotu a kozy i jiné a tato stáda poutala jej na určité místo, měl také pole, ale proto mohl obcela dobře býti nestálým pastevcem. Zůstala tu po něm sídliště, různé stopy příbytků, které nás poučují o jeho životě; také pozemní příbytky tak hojné u nás nasvědčují jisté dočasné usedlosti. Stopy obydlí člověka mladší doby kamenné jeví se námi t. zv. kulturními jámami (Senkgruben) příbytkovými neb odpadkovými, a sídliště jednak větším počtem těchto jam, jednak rozsáhlejšími vrstvami kulturními s více, méně četnými zbytky života domácího. Kulturní jámy příbytkové jsou vlastně spodní částí pravěkých chýší vyhloubených v zemi; vlastní chatrč nebo jenom střecha spočívala nad jámou buď bezprostředně na zemi nebo na kolech. Pastevec si mohl pořizovati takové chýše, jaké nacházíme u Senkvic na stráni nade mlýnem a u Oslavan „Na lužách". Kulturní jámy jsou velmi roz-

mnohé jak svým tvarem, tak i velikostí, dle účelů, k jakým bývaly robeny. Nejčastější tvary jsou v průřezu kolmými kotlovité se zaoblaceným dnem, čímž naskytují se však jámy dýžovité i kulaté, při vrchu užší než na dně, takže kolmé jejich průřezy zobrazíte možno vysokými lichoběžníky. Dle toho známe prohlubňovati za příbytky jenom jámy větších rozměrů, obsahují-li stopy ohnišť a odpadky kuchyňské; menší jámy dýžovité, těsné, nemohly býti příbytky, byly však dojista používány jako sklípky, zásobárny a jámy odpadkové.

Lidstvo mladší doby kamenné sídlelo u nás pokojně po dlouhé doby, obírajíc příbytky a osady své pouze jenom ploty a dřevěnými zásekami proti divoké zvěři. Teprve kolyž hustěji zalidněné naše kraje na místech bohatých nejvíce byly cizím živlem navštěvovány a snad útočně napadány, hledali pravobydlatelé na návrších a na blízku v lesnatých horách útočiště. Snad počala se tato ochranná místa opevňovati zásekami, valem a příkopem příkopy nebo kamenem nasucho zdmi.

Na takové pravěké opevnění poukazuje již obyčejné jméno samo: hradisko nebo hradiště, znamenající ohrazené místo, kde lidé delší dobu obývali a za opevněním se proti nepřátelským útokům bránili. U nás vyskytují se opevněné takové několiky ve značných rozměrech na osamělých výšinách; některé badatelé považují je za opevněná „města" správněji však dlužno v nich viděti dočasná útočiště. Jindy nacházíme je na svorách u řek, na ostrovech při stoku dvou řek i potoků a někdy v rovinách (na ostrovech v bařinách). Na Moravě rozhlehlá hradiska z konce neolitu, na př. u Jevišovic, Lulče, Šenkvald, Mohelna (ve Skřípině) a nad Kramolínem pod Děmovou horou – byla své doby rovněž obývána; některá, na př. Rokytěn, byla ještě počátkem doby historické obydlena.

Ale usedlost může býti také jiná, než jak tkví v našich představách. Může býti mezi potulným životem lovců a pastýřů a trvalou usedlostí lidu rolnického stupeň střední, jímž jest t. zv. kočovná usedlost. Třeba to zní nesrozumitelně, přece takový způsob života tu byl a jest posud. Říman Caesar v 1. století před naším letopočtem vypravuje o Germánech, že za jeho doby sedělí na jednom místě pouze rok a po žních stěhovali se na jiné místo; totéž tvrdí o pohanských Češích

latinská legenda „Kristiánova“, synovce sv. Václava, z 10. století. Původní obyvatelstvo střední Afriky posud ještě kolísá mezi usedlostí a kočovnictvím, a tak žije se též na stepích asijských.

Od doby neolitických vystřídalo se na Moravě mnoho kmenů, mnoho národů. Nejstarší kmenové neolitičtí byli rozhodně usedlí, třeba snad jen ve smyslu kočovného řemeslnictví. V následujících dobách, kdy rozmohlo se již užívání kovů, nejprve mědi a bronzu, není pochyby, že by obyvatelstvo nebylo usedlé povždycky. Usedlí byli lidé, v jejichž hrobech vyskytují se překrásné nádoby zvonovité, usedlý byl i lid s kulturou žíněticovou. Po něm však rozšířil se národ u nás, který spaloval své mrtvé a o kterém jest nutno zvláště se zmíniti.

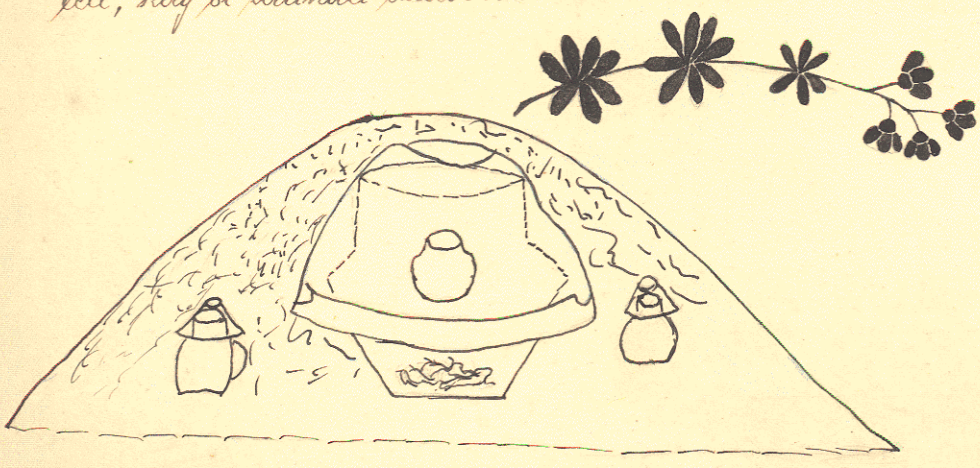
Národ ten, známý jakožto lid popelnicových polí, usadil se v Čechách a na Moravě a v Dol. Rakousích v době, kdy se užívalo ještě jenom bronzu a nikdy železa, a žil tu od počátku prvního tisíciletí před naším letopočtem až několik století po Kristu. Slovanští archeologové pokládají je za Slovany a čeští badatelé snaží se dokázati, že kultura popelnicových polí povznesla se vyhrabila - vyvinula v kulturu hradišťnou, jež jest známa u historických Čechů.

Kultura popelnicových polí vyznačuje se hlavně svérázným nádobím v pěrových hrobech, které tvoří celé hřbitovy, narozená proto popelnicová pole. Zbožky ukládány do země v nepravidelných jámách buď prostě nebo s kamenným obložením, někdy i do mokřiny. Kosti spálené mrtvoly nasypány do hrubé hlíněné popelnice, která bývá obstavena a naplněna četnými nádobami menšími, hrnečky, džbánky, miskami a také střepovými. Nádoby tyto obsahovaly snad nápoje a pokrmy, ale správnějším asi jest mínění, že byly nebožtíku přistavěny pro potřebu na onom světě, neboť bývají obyčejně obvázány vlněnou vložkou. Mezi kostmi bývají miniaturní bronzové, železné nebo ještě i kamenné, také již skleněné perly, všecko skoro vždy ohněm porušené nebo násilně zničené. Každý hrob chová zpravidla mrtvolu jedinou. Sídliště k těmto pohřebištím příslušná jsou buď otevřená nebo také někdy hrazená.

V našem okolí známa jsou pole popelnicová a sice t. zv. kultury lužické u Mohelna (pohřebiště „Na černých“, kde se prohlídkou zachovala jedna z četných druhdy mokřin), u Lhánic a Levkovic. Keramika hrobů lužických vyznačuje se zvláště

hlavní popelnicí tvaru dvojitého kužele, pak nádobami okřbanovitými nebo baňatými s nasazenými tříhlými krky. Ústka jsou připevněna tam, kde břicho přechází v krk, a na mísách při okraji, nad nějž nikdy nevyčnívají. Ozdoby jsou řídké a velmi jednoduché: pásky s důlků prstem vytlačených, nebo výlisy pásy tažené kolmo po nádobě, hrbolky v podobě ženských prs v rytých obloucích, příčné a mělké žlábky, oblíčky - vždy jenom na ozdobnější straně nádob.

Území rázu popelnicových polí zjištěno u nás jednak v mohylách, jednak v otevřených polích. Mohyly mívaly 2 m výšky a 15 m ochoze. Hrob obsahující skupinu nádob (na hnízdo) stál asi uprostřed. Nejčastěji byla tu velká hrubá popelnice a při boku misky, hrnečky, osudí a hrnce (láhve na způsob řeckých). Popel nebo kosti spálené mrtvoly nasypány na dně veliké nádoby. Mimo drobné poručené milodary bronzové bývaly uvnitř i drobnější nádobky. Není ještě rozhodnuto, bylo-li lidstvo popelnicových polí polokočovné či usedlé. O Slovanech českých je důležitá zpráva Kristianova, která praví, že »pohanští Čechové bez zákona, bez knížat, bez vůlců a bez měst sem tam se potulující, jenom půdu vzdělávající«. O ostatních Slovanech vyslovil se Prokopius v 6. století po Kr., že bydlí rozhrouseni daleko od sebe, proměňující často místo svého bydliště. Byli-li tehdy pohanští Čechové a Slované vůbec polokočovníky, pohybovali se jistě jen v určitých mezích. Zvláště Čechové nemohli rozvinouti takový život ve velkých rozměrech, poněvadž kraj byl tehdy mnohem menší než nyní, neboť souvislé pralesy na pomezí a velké lesy uvnitř jej různovaly. A jako Germáni usadili se již brzy po Kristu, tak se stalo i s Čechy a Slovany vůbec asi v 5. až 8. století, kdy si počínali budovati hradiště.

Naleziště starožitností v našem okolí —

Jihovýchodní cíp našeho politického okresu, v němž leží naše obec, obydlen byl již dobách pravěkých. Dokladem toho jsou četné starožitnické nálezy v našem okolí, nálezy z doby novokamenné a z doby prvotního slovanského osídlení naší krajiny. Střediskem sídel předhistorické doby bylo mocné hradisko nad Senohrady se vypínající, ze tří strany chráněné velikým zákrutem řeky Oslavy; opevněné místo toto sloužívalo kdysi za bezpečný útulek okolnímu lidu za výpadku nepřátel. Stopy pravěkého osídlení našeho okolí jsou velmi četné. Pátráním po starožitnostech, jež pak konala řada našich českých badatelů, zjištěno, že již v dobách pradávných okolí naše bylo osídleno. Z jednotlivých naleziš uvádíme tuto významnější nálezy:

Břežník. Otvorkované kladivo kamenné, kamenné sekyrky.

Budkovice. Ve trati „Zahumenice" kultovní vestry: kamenné zbraně, staveš keramika, zajímavá střepina barvy žlutočervené, pomalovaná geometrickými čtverci.

Čučice. Ve trati „Milošov" (les, kde kdysi stávala osada Smilovici) nástroje kamenné a stříbrné mince, kamenné závaží.

Hladeruby. V tratích „Padělky" a „Štěstí" (kamenné nástroje) sekyrky a mlaty, mezi nimi zajímavý mlat z hlaveného pestrého kamene.

Rokytná (Rokyteň.) Velké i malé hradisko pokryto popelovitou vrstvou se střepinami nádob s vrytými ornamenty, vrobami na okrajích, osovitými ouškami a pod. Nalezena zde též vrobená sekyrečka měděná.

Rytkovice. V lese „Opratky" kamenné mlaty, ve trati „Holině" kamenné mlaty a sekyry, kamenná motyka.

Sedlovice. Řezané parohy jelení, kostěné hroty, kostěné brusle, kroužkové střepiny, pazourkové nástroje, kamenné zbraně. Ve strmém břehu Oslavy odpadkové jámy se střepinami rázu galsko-římského.

Stránice. Popelnice rázu lužického, v okolních polích kamenné mlaty, sekyry, klíny a mlátka, přesleny, železný klíč zvláštního tvaru.

Lipňany. Kamenná sekyra a menší zbraně kamenné.

Lukovany. V poli ní trati „Pod Zahradama" velký vyhlazený a neodvrtaný mlat, 2 vzácně provrtané motyky; v obci samé popelnice, střepy hliněných nádob a žárové jámy.

Modřelno. Na hradisku „Ve Skřípině" pazourkové nástroje, kamenné sekáče, výrobek z mlatu, neodvrtaný mlat, hliněná lampa, vzorky střepin starší keramiky. Na okolních polích mlat na drtiče upotřebený, kamenné klíny, navrtaný mlat a pod.

Neslovice: Přelomená kamenná sekyra.

Nová Ves. Neolitické sídliště „Na Kopaninách": ruční mlýny, brusy, drtiče, množství přeražených mlatů, sekyrky, klíny, výrobky z mlatů, pazourkové nástroje z obsidianu, provrtané klovadlo přesné z pazourku, kostěné hroty, hladidla, perla vyřezané z mušle, střepiny pěkně ornamentované, jeden střípek pomalovaný.

Oslavany. Pazourkové a obsidianové nožíky, kamenné sekyry, mlaty, kostěné nástroje, hroty, šípy, hladidla, nástroje z parohu, střepiny z pomalovaných nádob, výrobky, přesleny, bronzová jehlice, zlomek ornamentovaného bronzového náramku.

Pavlochov. V osadě a na okolních několik rozbitých kamenných mlatů a sekyrek, mezi nimi zlomek velikého syenitového mlatu.

Přerovice. Ve trati „Poležkova rmola": kulturní vrstvy a odpadkové jámy, kostěné brusle, obražadlo z nože, přesleny; velký kamenný mlat; střepiny zdi hradištního, někdy i starší keramiky.

Senorady. Na hradisku nad Oslavou: četní pazourkových mlatů kamenných, kamenné sekyry, škrabadla, pazourkové nože a šípky, hliněné přesleny, kuželé, střepiny z nádob starší keramiky, kus bronzové jehlice a zajímavá sekyrka měděná. V okolí na polích hojně kamenných sekyr, klínů, mlatů a přesné ostruhy a zpy. Na stráni nad Oslavou odpadkové jámy.

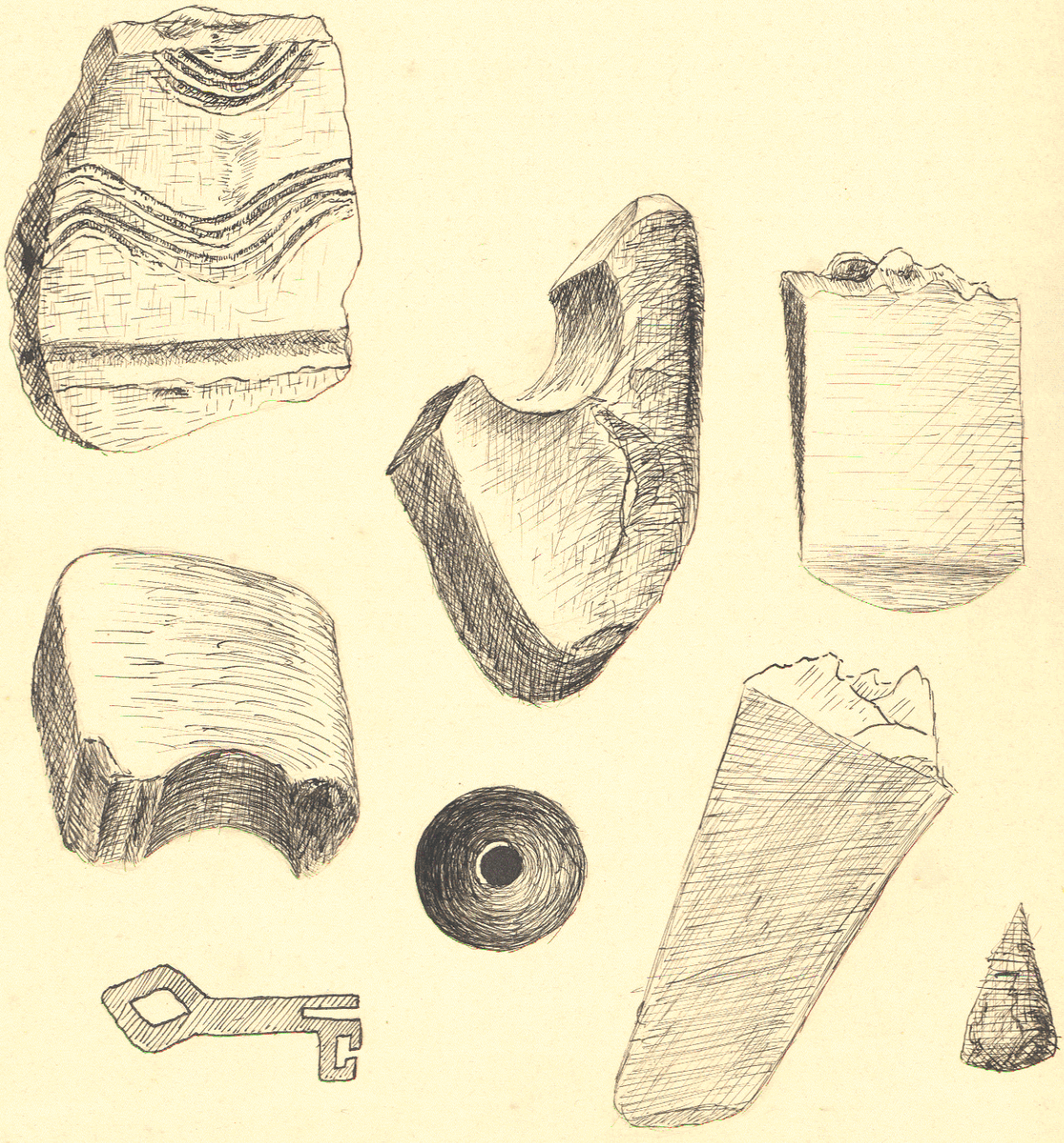
Skřeje: Přelomený mlat, kamenné sekyrky.

Studice. Velké mlaty syenitové, kamenné sekyrky.

Zbýšov. V trati „U Luk" kulturní vrstvy a odpadkové jámy: pazourky, noz-

sazná sponka, kříčky, nože železné, kus velikého mlatu, kusy žernovů střepiny hradiš-
ného rázu s podobnými stny. Odpadkové jámy chovaly: kostěný hrot, střepiny rázu
pozdního neolitu. Na okolních polích: kamenné mlaty a sekyry.

Ze života starých Slovanů.

Uvedli jsme již, že většina slovanských historiků archeologů považuje lid popelnicových polí, který své mrtvé spaloval a vyznačoval se vlastní svéráznou kulturou, za Slovany. Nemáme příčiny pochybovati o tomto odůvodněném domnění, zejména také z toho důvodu, že lid popelnicových polí sídlil a žil v našem nejbližším okolí, čemuž nasvědčují četné stavožitnosti u nás dosti hojné a lidu tomu počítané.

Lid popelnicových polí byli tedy Slované. Jest ovšem vhodná a na místě, abychom se blíže seznámili s dávnými svými slovanskými předky, jimž věnujeme následující řádky; v nich pokusíme se ale výsledků dnešního bádání vylíčiti stručnými rysy život starých Slovanů v době pohanské.

I.

Pravlast Slovanů a její přírodní ráz.

Dle prof. Dr L. Niederly soudíme, že pravlast našich slovanských předků byla nejen bažinatá krajina „Polesí" v Zákarpatí, nýbrž také celé její okolí, t. j. území od Labe až za Dněpr a od Královce při Baltu až k Bodeše při Černém moři.

Kraj ten byl v celku téhož rázu jako je dnes, jenom, že byl drsnější, má-je více vod, více lesů a mnohem méně půdy vzdělané. Území toto vyznamenávalo se rozsáhlými listnatými a jehličnatými lesy a pralesy s rostlinstvem, které se dá stanoviti dosti přibližně, ponevadž rostliny, zejména stromy, rostoucí v pravlasti slovanské: dub, habr, vrba, lípa, olše, bříza, topol, jasan, javor, jalovec, buk, jedle, modřín, smrk, sosna a bor, mají ve všech nebo ve většině slovanských jazyků společné názvy. Podobně bylo u zvířeny. Ve slovanské pravlasti žila poměrná řada tehdáž zvířata, jež ji dosud obývají, pokud ovšem nevyhynula; žili tu: zubr, tur, los, jelen, srna, vlk, rys, kočka, liška, jezevec, vydra, kuna, veverka, hvozdostaj, bobr, zajíc atd., jejichž jména jsou všeslovanská.

Krajinný ráz byl ponurý, podnebí drsné. Rozšíření slovanských kmenů na východní, jižní a západní vedlo se již v této pravlasti a původně bylo jednak velikými rozdíly v původní povaze zmíněných sídel (pásziny, bažiny, stepi, polostepi, lesy a pralesy), jednak vnikáním cizích prvků kulturních, jimž rozsáhlá sídla slovanská byla otevřena. Západní proud z oblasti západní Evropy a Italie šel po Odře a Visle, východní z oblasti Řecka, zemí východních i severských šel po Buku a Dněpru. Stěny hor karpatských, připažské bažiny a severní území baltské tvořily ochranné obvody původních slovanských světů. Tato povaha starých sídel slovanských zavinila také, že kultura slovanská se opozdila nejen za řeckou, římskou a francouzskou, nýbrž i za germánskou a orientální, a že první kultura slovanská byla velmi skromná a prostinká. Nebylo u nich ani kulturního ani obchodního střediska; hlavní dráhy obchodní zanechávaly sice stopy, ale jádro sídel slovanských zůstávalo dlouho nedotčeno. Zato později přijímali Slované vyšší kulturu sousedních národů velmi snadno a rádi, jelikož měli dostatek přirozené inteligence a velmi slušné základy mravní. Vůbec příčině se nelišili volně od mravní a kulturní úrovně germánských sousedů.

II.

Tělesný život Slovanů.

Staří Slované byli těla vyrostlého, zdravého a silného právě tak, jako Galové a Germáni. Pleť a vlasy měli povětšině světlé, oči modré. Z nepěkných zvyků, jichž nelze vůbec z povahy slovanské vysvětliti, vystupuje zřejmě u nich na konci doby pohanské, obyčej zabíjení dítek ženského pohlaví, rodilo-li se jich více, než-li si rodičové přáli a mohli vychovati; je to tím pozoruhodnější, že přece každým dítětem ženského pohlaví přibývalo v plodině pracovních sil a otci se platilo za nevěstinu výkupné, takže mnoho dcer znamenalo vlastně bohatství. Snad tu byly příčiny náboženské, snad strach před novou, snad se staří Slované zpravovali zvyky jiných národů, kteří činili podobně.

Nemálo starým zvykem u pohanských Slovanů zdají se postřižiny, kdy chlapce ve 3. nebo 7. roce oholiti byl péči matčinou a svěřován výchově otcově. Obřad jejich konal se tak, že buď otec nebo příbuzný nebo vzácný host za podí-

né slavnosti a hostiny ustřihl chlapcovi trochu kadeří, předtím nůžkami nedotknutých. Je také možno, že postřižiny za dětských let měly význam pouze pobratimský.

Za nejstarších dob se vyskytuje u Slovanů mnohoženství i mnohomužství; na konci doby pohanské konány různé svatby muže buď se ženou nebo se ženami za různých slavností a obřadů po výkupě neb únosu nevěsty. O svatebních obřadech starosloveanských víme málo; z nečetných zpráv, jež se nám dochovaly, vysvítá, že základními úkony při tom byly: 1) ucházení se o nevěstu, 2) uchopení za ruku, 3) přivedení plemů a uložení do svatebního lože, kterým teprve akt manželství ve smyslu tělesném i právním byl dokonán.

O množenství pohanských Rusů zmiňuje se letopisec Nestor, že mívají po dvou až třech ženách; arabští cestovatelé zmiňují se dokonce o haremech slovanských knížat.

Nevěrnost slovanské ženy byla vždy trestána velmi přísně, kdežto v děvčat bylo po této stránce mnohem více volnosti než nyní. Vůbec pohanské život starých Slovanů měl na konci doby pohanské v sobě mnoho živlů východních a germánských.

Germáni byli se starými Slovany vždy v nějakých stycích a zanechali o nich některé zprávy, ze kterých je nejrozšířenější ta, že je pokládali za nečisté. Ale věc se dá vysvětliti hlavně tím, že Germáni tenkráte již byli šlechtěny a Slované ještě polovicí; mimo to zprávy o nečistotě Slovanů zachovali nám kronikáři germánští z vyšších tříd společenských, které pohlížely s vysoka na venkovský a robotný lid slovanský. Vyšší vrstvy slovanské také milovaly čistotu; na Rusi se připomínají ze starých dob dokonce parní láznì. Z nálezů pak víme, že již pohanští Slované užívali svědeníu, břitev, nůžek, bříček na čištění uší a kovových kleštiček na vytrhování nepříjemných vousů a obočí.

Staří Slované požívali potravy masité i rostlinné. Za nejstarších dob jedli dokonce i maso lidské, ale vzdali se tohoto zvyku dříve než jejich germánští sousedé. Vedle masa jedli chléb, zeleniny, hojně prosa a ovoce, znali mýdlo i koření. Za nápoj sloužilo jim mléko, víno a

především medovina a pak jakýsi druh piva z sladu obilného a kvas.

Poněvadž bydleli v krajinách bažinatých, tedy nezdravých, objevují se u nich často nemoci; ale jinak byli tělesně otužilí v práci i boji zcela jako Germáni.

III.

Staroslovanský pohřeb.

O staroslovanském pohřbu máme mnoho zpráv a průkazného materiálu starožitnického, jelikož známe již veliký počet pohřebišť, již jsou bezpečně slovanská. Pohřbu věnovali staří Slované od pravěkých dob pohanských jest obřad pohřební u nich značně vyvinut, ale také již není jednotný, poněvadž se ve věc omísilo mnoho vlivů cizích. Hlavní vývojová období jsou dvě: za dob pohanských staří Slované nebožtíky své spalovali, od dob křesťanských je pochovávali. Za prvního tisíciletí po Kristu vyskytuje se však spalování i pochovávání vedle sebe, a to nejen u Slovanů západních, nýbrž i u Slovanů východních, o čemž známe přímé zprávy historické. Poslední doklady o spalování mrtvol spadají většinou do 11. století po Kristu, několik však až do století 12.

Typickým zjevem staroslovanských obřadů pohřebních jest dobrovolná nebo také nucená smrt jedné z pozůstalých žen nebo služebné družiny. Obřad takový vylíčil r. 922 arabský cestovatel Ahmed ibn Faslán, jehož vylíčení jakožto očitého a hodnověrného svědka stručně podáváme.

Faslán vykládá nejprve všeobecně, že když zemřel ruský velmož, bývalo tělo jeho uloženo na 10 dní do zatímního hrobu; mezi tím se prověšovala slavnostní pohřební roucha a rozdělovala pozůstalost. Při těchto přípravách se pilo dnem i noci a pozůstalí se doptávali jeho rodiny, kdo by chtěl s ním do hrobu. Jakmile někdo odpověděl „já" – a byly to obyčejně ženy, – nebylo již návratu a odvolání.

U přítomnosti Faslánově stal se podobný případ. Zemřel jakýsi ruský velmož a přihlásila se jedna z žen, kterou odevzdali ihned jiným k hlídání. Když se blížil den pohřbu, vytáhli z řeky loď na sucho a podvěpředli ji vavřínovými figurami lidské podoby. Na loď dali pohovku, kterou stará žena, již říkali „pod

smrti", pokryla drahocennými loûtkami. Potom šli pro mrtvého. Vyňali jej z provizorního hrobu se vším, čím byl pochován (nápoji, jídlem a loutnou), ustrojili znovu do plátotkaných šatů a položili do lodi na vystlanou pohovku pod stanem, kolem níž byly postaveny nádoby s opojnými nápoji, různými jídly a ovocem. Poté byl přinesen pes, pobity dva koně, dva voli, kohout a slepice a vše hozeno do lodi. Žena k smrti určená chodila mezitím kolkolem a navštěvující stánky tam zbudované, pomilovávala se tělesným rozkošem „z lásky" s posmutnělými.

Konečně v pátek odpoledne byla oběť přivedena k lodi. Po vlóštních obřadech, při nichž žena mluvila již ve vytržení, snímala své náramenky a vstoupila do lodi, ale ještě ne pod stan, kde ležel mrtvý pán. Podali jí pohár opojného nápoje, který při zpěvu vyprázdnila. Podali jí pohár druhý. I ten přijala a zapěla novou píseň. Trvalo to však dlouho, proto jí stará žena podávala k vypití. A když zmatena jsouc vyhasla, uchopila ji stařena za týl a vešla rychlostí pod stan. Kolem stojící muži se štíty a holemi počali dělati hluk, tlouci holemi na štíty, aby přehlušili výkřiky, které by mohly rozrušovat mysl stanu. Tam vstoupilo šest mužů a každý z nich s opojenou ženou ještě jednou souložil; potom ji položili vedle mrtvého pána a zatím co ji pevně drželi, stará žena – „posel smrti" dala jí na hrdlo oprátku a vrhla hluboko do srdce široký nůž.

Po tomto obřadu přistoupil nejbližší příbuzný zemřelého a podpálil hořícím kusem dřeva hranici dříví, narovnanou pod lodí. Z jiných stran následovali jiní a brzy rozhořel oheň celý člun, v něm i stan s mrtvolami a se vším, co bylo kolkolem. Za malou hodinu zbylo ze všeho pouze hromada popela. Pozůstalí jej sebrali a nasypali nad ním mohylu, uprostřed níž postavili velké dřevo se jménem zemřelého a se jménem ruského knížete.

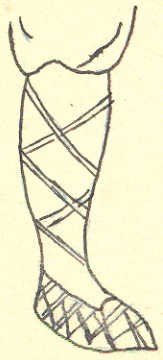
Jiný příbuzný obřad, jenž jest doložen historicky již z doby pohanské, jest pálení zemřelých. Dle arabských zpráv nešla u starých Slovanů do hrobu jen žena za svým mužem, leč když zemřel mládenec, obětovali mu dívku podobným způsobem, přičemž ho takto dodatečně, t. j. opatřující mu po onom světě ženu, které nedostal zaživa.

V některých starých hrobech vyskytují se také kostry koňské a psí. Tak zvané pohřby v lodích jsou doloženy jen řídce, pohřby v saních byly dle všeho obvyklejší. Pohřby konány za různých slavností a spojených s nimi hostin, jimž se říkalo tryzna a strava. Při tom páleny ohně, pořádány pitky, t. j. pohoštění bývali všichni, kdo se účastnili pohřbu, přičemž s příbuzenstva.

IV.

Slovanský oděv.

Staroslovanské lapky.

Obuší

záušnice.

Staroslovanské bothy.

Oděv slovanský lišil se velice i v podrobnostech zřetelně od kroje sousedních národů, a to nejen od východních, nýbrž i od západních, hlavně germánského. Máme o tom přímé zprávy historické. Když r. 631 německý král Dagobert vyslal posla Sichara k Samovi, vládnoucímu v Čechách, nepředpustil ho Samo dříve, dokud se vyslanec Dagobertův nepřevlékl a se neobjevil před ním v kroji slovanském.

O nějakém jednotném národním kroji všeslovanském nemůže ovšem býti řeči; kroj slovanský podléhal, jako každý kroj vůbec, cizím vzorům, tak u východních Slovanů vzorům byzantskořeckým, zavdály pak byly především podmíněny růzností. Zpráv o slovanském oděvu máme hojné a velmi rozmanitých. Perští a arabští cestovatelé praví o Slovanech, že oděvem jsou jim lněné košile a že nosí obuv a vlněné čepice, že nosí široké kalhoty a navléknuvše je, sbírají je u kolen a k nim přivazují. Ještě jiná zpráva zaslužuje povšimnutí, poněvadž její původ sahá před 10. století. Je to tak zv. rakouská kronika, která připomíná, že nastolovaný vévoda Go-

rutanský bral na sebe selský oděv: nohavice z jemného sukna, červené střevíce z měnky přivázané, šedý soukenný kabátec bez límce, dlouhý po kolena a vpředu i vzadu rozstřižený, dále šedý plášť nelemovaný z jednoho kusu a na hlavu šedý klobouk se čtyřmi barevnými třapci.

Vlivem vzorů sousedních národů měnili staří Slované i svůj oděv, jejž bohatší počali polobiti bujnými šperky a lemovati kožešinami. Za svrchní oděv sloužila t. zv. svita, dlouhý svrchní šat s rukávy, nošený na samém těle. Vedle svity vidíme již od 10. století řadu jiných svrchních roucho-kabátů - z nichž známy jsou přepan, župica a kaftan, oba původu orientálního. V zimní době navlékali Slované navrch kožichy a šuby, oblíž nebo jiných teplé kabátce zhotovené z kožešin. Jiným druhem svrchního oděvu byl větší kus látky (zpravidla ovšem větší měkká kožešina divokých zvířat, zejména medvědina), který se navlékal na tělo, nybrž kterým se jen tělo zahalovalo; byla to pokrývka, které dnes říkáme plášť. Pláště nosily se obvykle přes levé rameno tak, že na pravém rameni spjaty byly oba konce sponkou, na knoflík nebo na petlici; pravá ruka působila zcela volná.

O starosloveanském oděvu ženském víme zatím velmi málo. Než přes to netřeba pochybovati, že jak pro muže, tak pro ženy byl prvním a základním oděvem až po kolena dlouhý rubáš, který ženy, chtěly-li pouze v něm, nosily vždy přepásaný. Objeviti se bez pásce, bylo neslušné. Na ochranu proti chladnu a pro čistotu při práci kladly Slovenky na tento rubáš ještě svrchní roucha, a to na spodní i svrchní část těla. Na spodek kladly rózstěry napříč i vzadu; na horní část těla navlékaly později kabátce vlněné a kožešinové, které byly někdy i dlouhé a o pasech byly přepásány.

Za původní slovanskou obuv dlužno míti kožený střevíc, jehož praslovanské jméno bylo krpce nebo opánky; starobylé střevíce s líčí pletené jmenovaly se lapty. Vedle krpců a lapt nosili však Slované na konci doby pohanské vysoké boty kožené, pro něž známe starý výraz slovanský škorně.

Muži nosili na hlavě odedávna kožené čepice - beraní, vydří, kuní a podobné, poněvadž nejlépe chránily proti dešti a sněhu; tato pokrývka

3 180 CAESAR

zůstala u Slovanů v pravidelném užívání podnes. Vedle toho pavlátky u Slovanů i jiné druhy pokrývek, hlavně cizích, jimiž jsou na př. klobouk, kšíra a čepka.

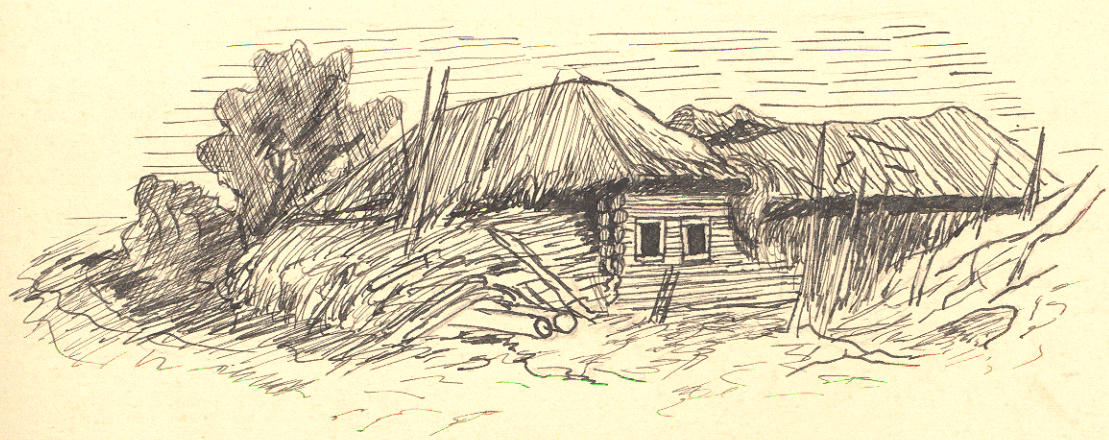
Staroslovanské dívky chodily vždy prostovlasé, s vlasy volnými nebo v copy spletenými; vlasy mívaly ozdobené bronzovými, stříbrnými nebo i platými kroužky a sponami. Ženy vdané nosily vždy vlasy zahalené, a to plachetkou neboli závojem a někdy též čepcem, který ostatně bývával často skryt pod závojem.

V šatu převládala barva bělová, šerá, poněvadž byl zhotoven ponejvíce z vlny nebo plátna prostě doma vyrobeného; bělavý tón můžeme vůbec míti za základní barvu staroslovanských oděvů. Kroucha prały nejen ženy, ale i muži sami. Prali je na potoce nebo na řece nejspíše vyklepáváním nečistoty plochými obřevěnými plochami - palicemi.

Typickou ozdobou byly našim pohanským předkům jen kroužky bronzové, stříbrné a někdy i platé, vpletené do vlasů nebo připevněné na pásky vlasy obepínající, dále prsten z jednoduchého drátku stočený nebo ze dvou, dále šňůra na hrdlo s několika perlami skleněnými, kamennými a nějakou kovovou závěsku, tu a tam náušnička - a to bylo vše. Všechny ostatní šperky: sponky, přezky, opasové pásy, břivny na šíji a náramky jsou pro původní vnitro slovanského území výjimkou. Později nastala i v této příčině převaha cizích vlivů a dopravovaných vzorů, takže při četných převalnětech i na slovanské půdě vyráběných jevívá značný umělecký vkus dávných Slovanů.

V.

Příbytek a dvůr.

Slovanský příbytek dělal se původně v zemi - zemnice - a byl uvnitř jednoduchý, bez rozdělení na části, maje stěny z proutí upletené. Ale během prvního tisíciletí po Kristu a nejisto již před 8.a 9. stoletím, kdy Slované se usadili ve stálých sídlech a počali racionálněji pěstovati zemědělství, dům začal se stavěti nad zemí z materiálu pevnějšího, masivnějšího, z kmenů osekaných a vázaných na úhel nebo do sloupů. Při této proměně, nepochybně v souvislosti s ní, podlehl příbytek slovanský již cizím vlivům, jak jest patrno z celé řady slov přejatých z germánštiny: chyž, buda, kot, stěna, hlež, stodola a pod. Do první polovice I. tisíciletí po Kristu přišla ke Slovanům germánská „stuba" (istba, jizba), t.j. místnost s pecí, s kterou dostala se k nim asi i fárečská pec, zvířená buď dle vzorů římských nebo dle pekařských pecí vzniklých na severu.

Druhé období silného vlivu germánského působilo na slovanský příbytek v 5. a 6. století po Kr. z říše franské, kde zavládla již kultura vzniklá na podkladě římském. Francký dům vyvinul se pomalu podle římských vzorů v příbytek vhodně rozčleněný a uvnitř prakticky vybavený a podle něho počali Slované znovu přetvořovati své příbytky.

Do slovanského domu dostal se tím nový krb do síně, s krbem pak nové vystýpající zavěšení jizby zevně, t.j. ze síně, dále nová kachlová kamna do jizby vedle stavé pece, nové návrší do jizby z venku a konečně nové nároží: kuchyně, komora, komín a pod. To bylo na západě slovanského území až po Vislu, Tatry a Sávu, kdežto na východě (na Rusy) vyvíjel se dům jednak samostatně, jednak pod vlivy byzantské a orientální, zvl. moří Jadranského vlivy italské.

Staroslovanský dvůr skládal se z příbytku a kumbu k účelům hospodářským, jimiž byly již tehdy chlévy a stáje pro dobytek, stodoly, sýpky, semeníky, sušírny, zásobárny pro obilí a píci. Posléze bylo potřeba i plotu a ohrady pro celý soubor těchto stavení na ochranu proti nepřátelům a zlodějům, ať to byli lidé nebo zvířata, z nichž na př. liška, vlk a medvěd potulovali se zvlášť hojně po celé Slovanštině.

Osu provádíme můžeme převážím předpokládavati vedle příbytků: 1.) smetiště, 2.) zásobné jámy a 3.) ohrady pro dobytek. Zásobné jámy máme u nás doložené v sídlištích kultury popelnicových polí i ve slovanských sídlech z konce doby pohanské. Vedle těchto nejprimitivnějších zásobáren vyvinuly se brzy zásobárny prostornější, trvanlivější a pečlivější-přímé šípky dřevěné a stojící nad zemí, nejčastěji se jim říkalo „žitnica."

Místo určené k mlácení a schraňování požatého obilí bylo na dvoře opodál domu a sluло humno; byl to otevřený mlat bez přístřeší s narovnanými snopy. Budova pevná a krytá, pro niž máme též ustálený název „stodola", jest zjevem pozdějším. Na ochranu dobytka měli Slované původně pouze ohrady nekryté a teprve, když nastaly pevné příbytky, budovaly se chlévy a stáje, t. j. sídlištní podstřeší pro dobytek.

Další budovy, které se připomínají na slovanském dvoře od 10. a 11. století, jsou: kolna, přístřeší na vozy a sáně, a ovin, menší budova k propuštění vlhkého obilí.

Celý tento soubor hospodářských budov s příbytkem býval otočen ohradou buď přírodní nebo umělou; umělá ohrada, do níž vedla vrata, byla udělána z kolů, planěk, z pletených větví a z proutí, pro niž máme staré názvy slovanské; ohrada, zahrada, obora, plot, okop a pod.

Dvory bohatších lidí stavěly se zpravidla na místech vyvýšených a bývaly již za starých dob, kdy se stavěly budovy odděleně, značně rozsáhlé.

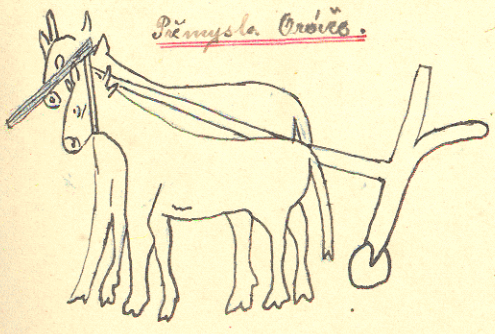
VI.

Hospodářství.

Již první zprávy historické ukazují na Slovany jako národ, který zná a živí se řemeslnictvím. Ale tento obraz pokojného řemeslnického bytu, příjemného

Radlo a spřežení

Předmysl. Orůvče.

Nářadím obrok v Kosoli pojemské.

odedávna na pevná sídla a jistou a stálé opětovně vydělávanou půdu, není správný. Nebot i tam, kde rolničili, nebylipolí tak pevně usedlé, jak se namnoze soudilo, leč měnili a střídali svá sídla a tedy i své role. Abychom řekli přibližně: ještě v prvním tisíciletí po Kristu pěstovali orbu jen jako jistou se řemeslnění hospodář-

stých na půdách středověkých.

Představujeme si to asi tak: Praslovanská obec, usazená na vhodném místě, obdělávala si příhodnou míru půdy, kořovením na povrchu zmrvenou, a na podzim výtěžek sklidila. V nastávajícím jaře brala nedaleká volně ní a poblíže svých příbytků ještě dosti další volné půdy k orbě a osevu schopné, kterou opět na povrchu obdělala, osela i pokladla. Tak dělo se dvě snad i více let a teprve, když tímto způsobem všechna půda v okolí osady byla zužitkována a kolyž i prostředí bylo třeba hledati se po nových pastvinách, pohnula se celá obec, opustila své lehce stavěné chýše, nebo je rozbořila, naložila, co stálo za přenesení, na vozy, na sporé a zatěžkavala se se svým kusem cesty dále do kraje. A to se opakovalo tak dlouho, dokud vůbec nenastala potřeba pevně se usaditi na místě zvláště výhodném a dokud se lidé podle cizích vzorů nenaučil z jedné a téže půdy se přáti racionálním mrvením a hlubším oráním. A to nastalo u Slovanů teprve přechodem doby pohanské a ještě ne naráz. Bylať místa, kde Slované ještě dlouho po pevném usazení dávali přednost lehkému kořování nové půdy před obtížnou racionální úpravou jedné a téže pole.

Že při tomto polním hospodářství starých Slovanů byl chov dobytka nejen vedlejším, nýbrž důležitým výživným rameštnáním, jest ovšem samozřejmé.

Slované, vyšedše z hlubokých lesů své pravlasti v Zakarpatí, ocitli se z valné části opět v lesích a proto, chtěli-li žíti, museli s těmito novými lesy podstoupiti zápas a udolati je. Bylo třeba lesy spalovati a odstraňovati je. Po shoření se zbylý popel rovnoměrně rozhrnul, půda rýčem a motykou zpracovala a zarovnala – a první role bylo připraveno. Tento způsob mýcení lesa nazýván byl žďářením nebo korčením, na Polsku též kořováním a byl u Slovanů známou odvěkou. Celkový postup úpravy role po vykořování byl asi tento: vedly se brázdy, kterými se celá trať, společně vykořovaná, rozdělila podle možnosti na stejné části – pradělky – pro každého podílníka. Toto dělení bylo za-

loženo na rozměření a rozdělení brázdy podél cesty vedené.

Ke zkypření půdy sloužily zprvu jen ruční nástroje, kterými se půda překopala, a teprve později vyvinuly se nástroje zvláštní, jejichž výkon označován orání. Holy a kde počali Slované užívati oradla neboli rádla, bezpečně nevíme. Možno však říci, že prvním základem orného nářadí staroslovanského byla pouha silná a suchá větev (socha) nebo silný kmen s odbočující rašpičatělou odnoží. Říkalo se mu po celém Slovanstvu pěň, socha, i oradí. Skutečné nářadí, rádlo doloženo je v pramenech 10. a 11. století a ještě ve 12. věku byl to nástroj mnohem nedokonalejší, nežli současný pluh. Kdežto radlo zemi jen mělce rozrývalo, byl pluh upraven tak, aby radlice jeho zabírala více půdy a aby ji lépe připravila pro osev a pro zdárnou výživu klíčících obilnin.

Původ pluhu jest otázkou nanejvýš nesnadnou a spornou. Jsou badatelé, kteří pokládají pluh za výtvor ducha slovanského, jiní vidí v něm výnález germánský a jiní opět hledají původ jeho u Římanů - a ti asi mají pravdu. Ke Slovanům, v jejichž hospodářství prameny uvádějí typicky radlo, přinesli římský pluh němečtí kolonisté zemí slovanských.

Na tomto místě můžeme uvésti, co víme o nejstarších mírách polních. Na konci doby pohanské tam, kde šlo o poměry majetkové, při vyměřování polí, vytvořily se polní míry zvláštní: starobylý výraz hon značil míru neboli vzdálenost dle toho, jak dlouhou brázdu zoře spřežení volů v jednom tahu, bez odpočinku, než se rozstoupí neb obrátí. Dle toho vznikly i stará plošné míry polí: to, co radlo za den zoralo, pluhu radlo, co zoral pluh, pluhu pluh nebo popluží (latinsky oraturum, oratura); co se zoralo za jedno ráno (dopoledne) nazváno bylo jitro.

Na konci doby pohanské, tedy v 9. až 11. století, pěstili staří Slované tyto druhy obilí: proso, ječmen, pšenici, žito a oves; výraz žito je též starý, ale značil původně obilní úrodu vůbec a teprve později přešel místy na žito. Vedle obilí pěstovaly se po Slovanstvu před 9. stoletím i luštěniny, a to hlavně hrách a čočka, z jiných plodin len a konopě.

Nejdůležitější událostí pracovního roku byla sklizeň. K žatvě obilí používalo se v Evropě současně dvou nástrojů, srpu a kosy, jimiž pracovali i naši předkové.

Doplňkem domácího hospodářství bylo zahradnictví, pěstění zeleniny a ovoce ve zvláštních zahradách. Lepší druhy ovoce a zejména víno nebyly Slovanům dlouho známy a teprve římská kultura přinesla jim i ušlechtilejší stromy ovocné a révu. Zahrady s ovocnými stromy a zeleninami ohrazené plotem připomínají se u nás v 11. a 12. století.

Na konci doby pohanské pěstili Slované z ovocného stromoví jabloně, hrušně, slívy, třešně, višně a ořechy, ze zeleniny a luštěnin cibuli, česnek, zelí, bob, hrách, čočka, dýně, tykev, kopr a řepu, před touto dobou znali také mrkev, okurky a mák, z něhož lisovali olej.

Pokud se týče pěstování vinné révy ve vinohradech, není pochyby, že víno přišlo ke Slovanům z jihu, z kultury římské, do Ruska ovšem i z Řecka. Víno přeneseno ke Slovanům z prvu jen k účelům církevním, do klášterů a do zahrad knížat a pánů, kteří je počali pěstovati pod dozorem zvláště k tomu vycvičených vinařů.

Pokud se týče pěstování vinné révy ve vinohradech, není pochyby, že víno přišlo ke Slovanům z jihu, z kultury římské, do Ruska z Řecka.

Kteří Slované byli s chovem domácích zvířat obeznámeni odedávna. Již v době pohanské náležely k chovu domácího dobytka ve slovanském hospodářství: vepř, ovce, býk, kráva a kůň. Krávu chovali nejvíce, skotu a koni méně. Jako u jiných národů byl i u Slovanů kůň ceněn nejvíce ze všech domácích zvířat, zejména kůň jízdní, na němž se jelo do boje. Proto dorostlému koni bylo obvyklé vyznamenávání; koně byli i příznakybohů a jimi nosilovi též schopností věšteckou. V práci hospodářské, jakkoliv byl vola silnější, přece hovězímu dobytku ustupoval.

Ke způsobu chovu dobytka dlužno ještě připomenouti, že již v pozdější době byl dobytek vyháněn na pastvu pohromadě, buď z celé obce nebo z celého rodu. Pásli jej pastýři, pastuši, kteří v 10. století tvořili již poměrný stav; při pastvě opatroval dobytek i hlídací pes, jehož funkce je prastará, jak vysvítá i z jeho všeslovanského jména, jenž je odvozeno od slovesa pásti.

Vedle chovu dobytka pěstováno byla současně i drůbež, zejména ptáci kurovití, holubi, husy a kachny.

Dalším typickým zaměstnáním slovanským byl chov včel. Známe velmi staré doklady, že kraje zakarpatské byly plné včel a že se odtud vyvážel med a vosk do jižní Evropy. Velká řada starých zpráv dosvědčuje, že med a medovina (víno medové) byly nejhlavnějším spojným nápojem slovanským. Z prvu v lesnatých končinách, spokojovali se Slované namnoze tím, že vyhledávali po lesích duté stromy s usazenými v nich včelami, je opatrovali a med vybírali. Pozdeji si uvědomovali prě těchto stromů a odvážili je blíže k příbytkům, do obvodu, aby opatrování bylo přístupnější.

Místa, kde stály úly u dědiny nebo v lese, byla odlesněna a ohrazena, takže tvořila včelín. S rozvojem včelovství (bartnictva) souvisí zajisté i úcta ke včelám po celém Slovanstvu rozšířena; ba místy včelíny používaly i práva útočiště, asylu.

VII.

Slovan a rybolov.

Příjemným a pro výživu výdatným zaměstnáním celoročním byl lov zvěře čtvernohé i pernaté a lov ryb. Lesy slovanské oblasti byly do 13. století namnoze ještě netknuty sekerou nebo žárem a byly proto zvěří velmi bohaty, takže lov poskytoval předkům našim velmi rozmanitou zábavu. Časem ovšem tato zábava měnila se v nebezpečenství, neboť medvěda, rysa a vlka, tak jak na divokého tura, bivola, ba i na jelena a kance obracívala často život lovce; ale radost z nabyté kořisti byla tím větší a lovecké trofeje, jako tuří rohy, jelení parohy, kančí kly a zvěřina i kožešiny byly zajisté již tehdy chloubou hospodářovou a jeho synů.

Slovanské kraje oplývaly nejrozmanitějšími druhy zvěře. Lovila se zvěř, jejíž maso bylo jedlé, tehdy hlavně bivoli, jeleni, srnci, losi, kanci a zajíci, vedle toho pak ještě více zvěř, jejíž kožešina byla cenná jak pro domácí potřebu, tak i pro obchod. K nim náleželi tři velcí dravci: medvěd, vlk a rys, a ještě více řada menších tvorů - dravců: liška, vydra, kuna, sobol, hranostaj, bobr, jezevec a také veverka.

Jejich jemné kožešiny byly na jihu Evropy velmi hledány a proto byly předmětem živého obchodu.

Na lov se vyzbrojovali Slované jednak se zbraní – sekerou a kopím, jednak speciálními přístroji na chytání zvěře – s tenetou, oscely a pastmi.

Slovem zvěře lesní a polní souvisel i lov ryb ve vodách. Rybářství bylo obvyklým zaměstnáním lidu slovanského všude tam, kde seděl při potocích, řekách nebo rybnících, a tam, kde vod bylo mnoho, na př. v jezerním území baltickém nebo v zaměrném Polesí. Na některých místech stalo se tak rybářství výhradním zaměstnáním, přinášejícím lidu dostatek obživy i výdělku. Pojem Slovana prostě tam pak s pojmem rybáře, oráčina slovanská s oráčinou rybářskou, obyčejně chudou, s bídnými chýšemi, bez polí a bez chovu dobytka.

K lovu používali starší Slované rozmanitého náčiní – sítě, pletených sítí (nevodů, tenat, vlaků) a rybářských kabrovitých košů z vrbového proutí, jimž se říkalo vrše. Na pobřeží Baltického moře, kde kvetl již ve starých dobách lov sleďů, naučili se Slované brzy tyto ryby konservovati sušením, uzením a solením.

VIII.

Zemědělství.

Dokud Slované ještě měnili svá sídla, potulovali se po úrodném kraji otevřeném, kde se řídký porost poměrně lehce rozsekal a půda snadno orala. Rozsáhlost polí i podoba a rozlehlost vsady měnily se při každém pohybu sídel podle nové potřeby a nové půdy.

Ale později v průběhu prvního tisíciletí po Kr., když nastávalo pevné usídlení, začala soustava polí i podoba osady nabývati určité trvalosti. Jak vypadaly pevně usedlé vsi slovanské? Z archeologie i historie neznáme o tom přímých zpráv, a tak jsme dnes odkázáni jen na to, co vynesla na světlo příslušná část srovnávacího národopisu a agrární dějiny.

Původním typem pevného sídla byl zajisté i u Slovanů jeden dvorec, sídlo rodiny, čeledi i značně rozšířené, s velkým přírůstkem a ostatní-

mi hospodářskými pracovními, obklopený sady a obdělanými poli. Po čase pak pal-
šími množením rodiny nastala potřeba tvořiti dvorce nové v nejbližším soused-
ství.

Badatelé na základě srovnávání písemných zpráv četných sídlišť slovanských sta-
novili na území slovanském tři základní typy vsí: 1) typ okrouhlý, 2) řadový,
3) rozptýlený.

Typ okrouhlý, okrouhlice, vyznačuje se tím, že obytné domy sestaveny jsou
v těsném spojení do čáry kruhovité nebo podkovité tak, že uprostřed zůstává okrouhlé
místo původní - náves. Domy mají východ na náves, ale jinak jsou ploty
spojeny navzájem a tvoří jakousi přehradu. Za nimi jsou pak hospodářská sta-
vení, humna i zahrady oplocené, dále jsou pole. Vstup do sídliště otevíral
se jakousi cestou. V našem okolí jsou okrouhlice dvě: Senohrady a Kramolín.

Druhý typ slovanských osad je typ řadový nebo ulicový, při němž jsou
příbytky seskupeny podél cesty, buď po jedné nebo po obou stranách a pole jsou buď
v nelogickém, pomíchaném nebo pravidelně seskupena a rozdělena.

Třetí typ konečně, typ rozptýlený, vznikl rozmnožením jednotlivých dvor-
ců tam, kde pro rozmanité příčiny nemohla vzniknouti ves podoby uzavřené - jako
na př. na horských stráních alpských a balkánských horstev.

Celkem vzato jest časový postup těchto typů slovanských sídlišť asi tento:
Nejstarší a původní byly u Slovanů jednotlivé dvorce, rozptýlené sice, ale přece již
jakousi hromadu tvořící a jakýsi plémě představující. Z typu jednodvorcového vy-
nikly potom vsi řadové s nepravidelným rozdělením polí. Dříve byla forma
vsi původní na formaci půdy. Řadové vsi s pravidelným rozdělením dlouhých polí jsou
vesměs pětovky pozdější, vzniklé ve 13. století vlivem německých kolonistů. Co se okrouhlic týče,
ukazuje vše zpátky na dobu pozdější, na nejmladší stupeň. Ale na konci prvního
tisíciletí po Kr. již dvojím způsobem existovaly všechny tři základní typy u Slovanů
vedle sebe a vznikaly z dalších podmínek úřemních.

Pro soubor dvorců s celým příslušenstvím měli staří Slované dva názvy: „Sělo"
a ves. Oba výrazy jsou staré, všeslovanské. „Sělo" značilo původně půdu jedné rodiny
a „ves" sělo rozmnožené. Vedle těchto obecných názvů vznikaly záhy i místní pojmenování

osad, při nichž se setkáváme nejčastěji s třemi druhy jmen:
1) se jmény rodovými, utvořenými koncovkou -ci, -ici, -novější -ice (na př. Lhánice, Čučice, Kythovice); 2) se jmény přivlastňovacími, utvořenými od jmén na vlastníkova koncovkou -ov, -ova, ovo při mužských, koncovkou -in, ina, -ino při ženských jménech nebo i změněním koncovky jména podmětného (např. Holešov, Kroměšín, Vlastislav); se jmény vztahujícími se k přírodní povaze místa, na němž osada stála (Mohelno, Břežník). K nim přistupují pak ještě jiné menší skupiny, zejména zajímavá jména služební, označující zaměstnání obyvatelů (na př. Hlaváčeby), dále jména osad, odvozená podle jmen křesťanských svatých anebo upomínající věrbě na křesťanské přesvědčení (na př. Jakubov, Biskupice, Popovice).

IX.

Zaměstnání řemeslná.

Zaměstnání, o nichž jsme výše promlouvali, vztahují se vesměs k pěstování výživy. Dlouhá řada, rovněž prastará, vztahuje se k obstarávání oblečení a k výrobě věcí hmotných, pro domácnost nezbytných.

Zajisté i pán robil si zprvu kdekterý hospodář vše potřebné doma sám; sám stavěl si přístřeší, sám si kutil nástroje i zbraně. Ale během let se ve všech těchto oborech práce vyvinuli čistě řemeslní, kteří se výhradně věnovali určitým výrobám, nejen pro sebe, nýbrž i pro potřebu jiných, a kteří znalost v nich nabývali v rodině, takže se tím vyvíjela zaměstnání dědičná. Víme ze starých listinných zpráv, že v 11. století byla ve Slovanstvu celá řada čistě řemeslných, jistým oborům pracujících a podle něho i nazvaných, a není zajisté pochyby, že celý tento stav byl role již na konci doby pohanské, tedy před 9. stoletím.

Řemeslníkem v pravém smyslu slova již v dobách pospolitého života Slovanů i pravlasti karpatské byl kovář. Výrobky, jež známe nyní fotografií tesař, kolář, bednář, stolař, řemenář, tkadlec, ano i hrnčíř, dělaly se původně v domácnostech. Ale kovářská zdatnost měnila k vytváření takových výrobků ani potřebného

místní, ani pracovních osob. Přístroje, jakož i pracovní postupy v té i oné rostlině přísločné – jak dosud bývá u nás na venkově – a tak osoby z těchto rostlin k pracím se vyhledávaly a najímaly; to byli počátkové řemeslnictva. Ze společných, všeslovanských výrazů, k různým řemeslům se vztahujících, možno usuzovati, že poměry starých Slovanů srovnávaly se s poměry našich venkovanů, že toho, co hospodářství nynější potřebuje pro své domácnosti, i jejich předkové před patnácti sty lety málí potřebí.

Ve starších památkách ze 11. století jmenují se vedle řemeslných dělníků při hospodářství a chovu dobytka ještě kožešníci, kováři, jirchářové, ševci, tesaři a kameníci, hrnčíři, platníci, barvíři, tkalci, bednáři neboli bečvářové a kolaři.

Způsob dobývání kovů byl vším právem závislý na poměrech, v jakých se kov na povrchu země vyskytoval. Rýžé kovy nýbrž byly z náplavů rýžováním, kovy ukrytých pod povrchem v rudách dobývalo se dolováním. Kdo se tímto dolováním zabýval, slul všeslovanským jménem kovedník.

Přihlédněme nyní k jednotlivým kovům. Zlato bývalo u nás z největší části a pravidelně původu cizího. Nicméně tento kov nechyběl ani v penězích slovanských, zejména když Slované přijali pozdější pásla historická. Dobývalo se ho ponejprve rýžováním říčního písku nebo dolováním platonosného jílu. O stříbře platí celkem totéž, co o zlatu. Stříbro, kov ve starších dobách pro obtížné dobývání vzácný, stalo se na konci doby pohanské u Slovanů typickým materiálem pro šperky. Z části bylo stříbro též původu domácího. Cín a olovo byly Slovanům známy, poněvadž kovy ty byly původu domácího a u Čechů též předmětem obchodu do zemí východních. Měď Slované právě neznali. Měď a zlatý bronz, s kterým se setkáváme v předhistorických nálezech koncem Slovany obývaných, byly původu cizího a přinášeny obchodníky od východu. Železo bylo u Slovanů kovem nejobyčejnějším a nejhojnějším. Výrobní železa z rudy nedělalo valných obtíží ani našim pohanským předkům, poléčiště, bylo-li ruda čistá.

Měděné, bronzové a cínové věci byly většinou nebo vesměs lité, z části i kované a stříbrné předměty, ale věci železné byly většinou kovány. Uvedli jsme již, že kovář byl u Slovanů řemeslníkem nejhlavnějším, a možno říci, že se za celé tisíciletí v kovářské dílně ničeho nezměnilo, neboť byla za doby římské i hradištní tatáž jako dnes.

Nejznamenitějšího vývoje dosáhlo zpracování kovů v oboru výroby platnické

a stříbrné. Ke Slovanům dospěla výroba ta až asi v 5. století po Kr., ale před 9. stoletím se vůbec nevzmohla. Teprve od této doby možno i u Slovanů stopovati existenci zlatníků a stříbrníků a jejich dílen, vniklých výrobě rozmanité ozdoby a šperky ze zlata a stříbra.

Vývojových období slovanského hrnčířství — keramiky, povšechně bezpečně neznáme. Že všech starších kultur jedině kultura polí popelnicových — i v našem okolí zastoupená — může činiti nároky na to, aby byla pokládána za praslovanskou. Keramika slovanská prodělala do 6. století po Kr. řadu vývojových změn: byla vždy robena v ruce, zprvu hrubší, téměř bez zdobe, později i velmi jemných stěn s povrchem hlazeným, leštěným a částeji zdobeným rýsováním, k němuž v pěnské době i v době hradištní přistupují i pásy zdobů vtlačených, čáry vodorovně ryté nebo vlnice. Ale keramika hradištní byla již robena na kole hrnčířském.

Skla Slované nevyráběli. Předměty skleněné, jež se v slovanských hrobech nalézají, jsou vesměs dovezeny z jihu, ze Syrie, Egypta, Jenicie a Italie.

Co se týče zpracování ve zbrani, je jisto, že vedle prací tesařských při stavbě domů a hotovení nábytku robeny předevšim ještě všelijaké druhy zbraňových nádob různé velikosti a různých tvarů. Hotovili je řemeslníci, pro něž máme domácí název bečvar. K těmto dělníkům ve zbrani patří také soustružníci, rovněž jako koláři a voroidlníci.

Látky na oděv i oděv sám byly u Slovanů robeny doma. K hotovení oděvu sloužily jednak kožešiny doma získané a doma vydělané, jednak látky vlněné, lněné a konopné, vyrobené rovněž doma z vlny ovčí a z vláken lnu a konopí. Příprava těchto látek náležela ke stálým zaměstnáním slovanských.

X.

Obchod a vojenství.

Obchodování Slovanů s cizími národy začalo dosti záhy a v posledním pracování, zejména v zemích českých. Z dějin víme, že již v 10. století ob-

obchodovali Čechové a Moravané přes Bulharsko až k Carihradu a jinými městy východními, kamž vyváželi rozmanité tovary a suroviny, hlavně obilí, med a vosk, stříbro, koně a otroky. Praha byla tehdy hlavním střediskem veškerého obchodu mezi zeměmi východními a západními. Dobrá silnice vedla z Kijova do Prahy a odtud do Pasova a Řezna. Do zemí českých přivážel se zvláště koření cizozemské, ale nejvíce sůl z jižních zemí alpských a ze severních pobřeží. Obchod otroky byl v rukou židů. Tehy směnné a oběživo, ražený i neražený, byly tehdáže nejobyčejnějšími prostředky obchodu v zemi i o cizinou.

Cesty, kterými šel obchod mezi Moravou a zeměmi sousedními již v dávné době, bezpečně vedly tudy, kde v 11. století setkáváme se s osadami tržními, hradby a branami zemskými. To platí zejména o hradě Znojmě a Břeclavi nad Dyjí, kde běžely hlavní stezky z Brna do Rakous. Se zemí českou byla Morava spojena cestou jihlavskou neboli hrabovskou, která šla z Brna přes Rosice k Oslavanům a odtud přes Senohraby k Sedlci a odtud po levém břehu řeky Jihlavy k městu Jihlavě a do Čech; u Sedlce odbočovala od ní cesta polárská neboli libečská; z Brna přes Svitavy ke starobylé Litomyšli vedla cesta trstenická.

Ačkoli Slované byli národem mírným a nebojovným, přece byli mezi nimi lidé stateční, kteří uměli dobře zacházeti zbraněmi a hrdinsky brániti se proti nepřátelům, napospolu všemu jejich sídla. K obraně užívali štítů, k útoku oštěpů, mečů, oštěpů nebo kopí, luků nebo kuší. Bojovali buď pěšky nebo na koních. Staří letopisci zmiňují se velmi pochvalně o statečnosti a neohrožených našich předků v boji. Do pole a bitvy bráni byli kněží. Před počátkem války i před jednotlivou bitvou konány byly oběti bohům, jichž se kněz taktéž dotazoval na výsledek boje.

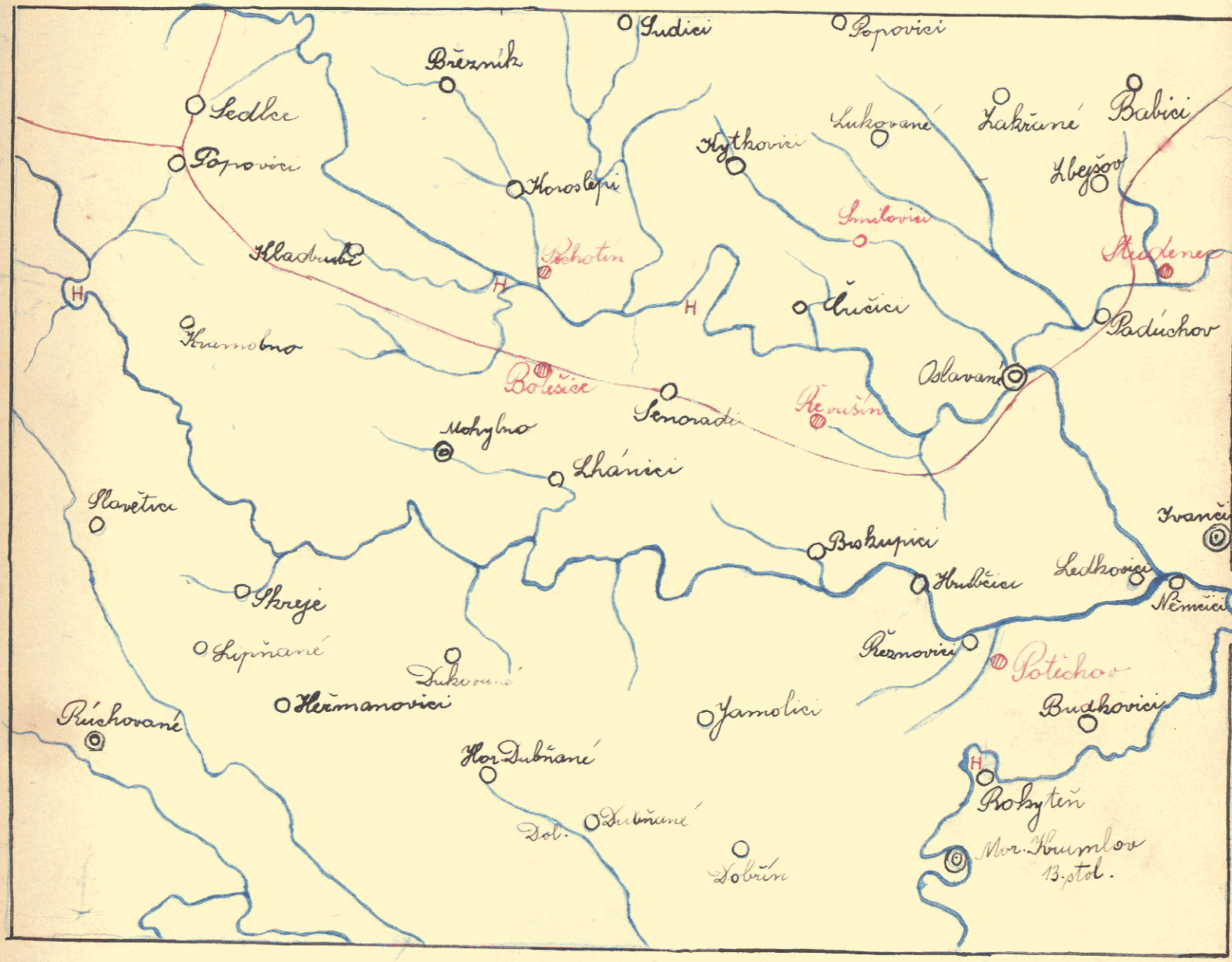
Staří Slované kráčeli ve válce skličně zvolna vstříc. O Rusech, kteří v 10. století po Kr. napadali Bulharsko, zaznamenal řecký letopisec, že se nevrhávali nepříteli, ale radovali se sami zbíjeli mečem. Tím vším ovšem není řečeno, že slovanský bojovník neměl snahy vrátiti se z boje zdráv k domácímu krbu.

Okolí Lhánic

v 1. pol. 12. stol.

○ Osady stávající
——— cesta brněnská

◍ Osady zaniklé
H Hradisko

Jihlava řeka byla tehdy hranicí mezi údělným knížectvím brněnským a panským

Cesta brněnská běžela z Brna přes Rosice do Oslavan a odtud přes Senorady do Znojma, kdež nablízku se rozdělovala v cesty dvě: jedna pokračovala napříč podél Jihlavy a dále do Čech k Habrům - cesta haberská; druhá podél řeky Oslavy šla ke Znojmu a průsmykem jihlavským do Čech - cesta jihlavská.

Obě tyto cesty byly sice obchodní, měly však také význam vojenský, byly proto pod dozorem vojenských strážní.

XI.

Náboženství našich předků.

Historické zprávy o náboženství a víře Slovanů pohanských jsou velkem počtem skrovné, obsahem chudé. Kromě toho tyto zprávy, které se vůbec zachovaly, týkají se hlavně doby přímo předkřesťanské, kdy lid slovanský, rozptýlen jsa po rozličných oblastech, žil již svým osobitým životem a od své prvobytné kultury v lecčem návalů sousedních nemálo se vzdálil.

Poměrně nejhojnější svědectví zachovala se o náboženství Slovanů polabských, jimž dějepisci sousedních národů zvláštní věnovali pozornost. Podle svědectví Thietmarova (976–1018) vypínaly se v krajinách slovanských četné chrámy, ve kterých se nalézaly sochy bohů, Svarožice v Radogosta. Kronikář Helmold (12. století) podobná zprávu o velkém počtu model, jimiž jednotlivá města polabských Slovanů oplývala, a podobně; z ostatních – vyličuje bohoslužbu Svantovítovu v Arkoně na ostrově Rujaně; z ostatních bohů jmenuje ještě Radogosta, Černoboga a Podagru. Dánský dějepisec Saxo (12. stol.) souhlasně s Helmoldem vyličuje uctívání boha Svantovíta v Arkoně a vedle něho zmiňuje se ještě o jiných bozích, jako Porevítovi, Rugievítovi a j. Ve Stětíně a Volyni ctěni byli zvláště Triglow a Yarovít.

Nejdůležitější zprávy o náboženství Slovanů ruských obsahuje kronika Nestorova (z konce 11. století), ve které podrobněji se hovoří toliko o Perunovi. Jinak zaznamenána jsou tu pouze jména některých bohů, jako Dažďboga, Volosa, Mokoše a j.

O náboženství pohanských Čechů vypravuje stručně a povšechně legenda Kristianova (z konce 10. stol.), obsahující nejstarší české dějiny. Skladatel její – Přemyslovec – svědčí, že starší Čechové podobáni byli modlosluhě, klaněli se sochám bohů a slavili na jejich počest hlučné obřady obětní, věčce, že v modlách těch sídlí kouzlové. Tyto povšechné údaje doplňuje kronikář Kosmas (12. století); podlé jeho zpráv znali pohanští Čechové božstva podobná božstvům řeckým a římským, klaněli se hájům a stromům i kame-

Náboženství slovanských Čechů.

mům, stále stavěnky a ohně, obětovali vrchům a chlumům, klaněli se mocům, již si tam usedlali, a prosili jich, aby je a dům jejich ostříhali.

Až do Břetislava II. uchovávaly se u nás pohanské obřízky a pozůstalosti. Proto kníže Břetislav r. 1092 vypověděl ze svých českých zemí všechny čarodějce, kouzelníky a hadače, vymýtil a ohněm spálil háje a stromy, které na mnohých místech stál prostý lid, zakázal pověrečné obyčeje, které vesměs, posud zpola pohanské, zachovávali o svátcích, přinášející obětiny k pramenům, zakázal čertvy a bůžkům obětovati. Zakázal i pohřby v lesích a na polích i tryzny, které se konaly po způsobu pohanském na rozcestích pro odpočinutí duší; zapověděl hry barbarské, které nad mrtvými provozovali, na stěny mrtvých vylévání a škrabošky nošení na tvářích.

Na zbytky pohanských pozůstalostí v českých zemích upozorňuje též zápisník pražského biskupa ze 13. století, kdež se uvádí, že přemnozí lečhové dosud uctívají slunce, měsíc, hvězdy, řeky a ohně, hory a stromy a klánějí se bůžkům. Napomíná kněze, aby nedovolovali obětovati zvířata u stromův a pramenův, uctívati lidi zemřelých a zbožňovati jejich duše. Zakazuje dušičkové písně, které lid v noční době zpívá nad mrtvými, a posměšné žerty, které při tom tropí. Napomíná křesťany, aby proti nemocem dobytka, moru a všelijakým chorobám nehledali pomoci u žen i mužů čarodějných, u hadačů a zaklínačů, aby nevěřili v moc věšteb, zaříkávání a amuletů.

Bohům i duchům přinášely se oběti (čertvy, trůby), hlavně zvířata, plodiny polní a pokrmy. V době válečné bývali i zajatci bohům obětováni. Oběti konali otcové rodin, stoletostové kmenů a knížata. Zvláštní stav hvězdářský slouží jest pouze u Slovanů polabských, kde nejvyšší kněz požíval stejné úcty jako kníže.

Slované polabští uctívali své bůžky v chrámech náležitě zbudovaných. Mimo to posvěceny byly bohům zvláštní háje («svatobor» na Rujaně). V háji bývalo plno bůžků, k jichž poctě se konaly oběti a slavnosti. Kdo se tam, byv pronásledován, uchýlil, nalézal se pod ochranou bohův, a byl nedotknutelný. U nás – jak jsme již uvedli – dal teprve kníže Břetislav II. pokácet a spáliti posvátné háje, které měl prostý lid u veliké úctě. Pohanští Rusové nestavěli svým bohům zvláštních svatyň; jejich modly stály venku na chlumech a návrších.

K pohanskému kultu i bájeslově starých Slovanů náleželo řada slavností neb obřadů v určitých dobách konaných, které z větší části jsou slavnosti výroční, vztahující se na důležité zjevy přírodní (příchod jara, konec zimy, slunovrat zimní, slunovrat letní), nebo různé slavnosti na počest duší zemřelých předků.

Slavnosti podkladem dobového vzniky vesměs z podnětů hospodářských. Ať šlo o dobu slunovratu, ať o příchod jara, o dobu letní sklizně, všude to byl především hospodářský moment, který vedl naše předky k tomu, aby buď slavností prosebnou nebo radostnou a děkovnou obraceli se k bohům, ovládajícím síly přírodní. Bylo to především slunce, jehož vliv byl nejsilnějším hospodářským činitelem.

I. Slavnosti zimní. Koleda. Koleda jest obyčej, při němž v zimě od vánoc do Nového roku chodí se někde dosud dům od domu s „koledou" (zastrojenou figurou) prositi o dary za vhodných říkadel a písní, které se také označují slovem koleda. Koleda jest u Slovanů dávný zvyk dob pohanských. Ale jméno jeho není domácí, odvozuje se od řeckolatinského „calendae", což znamenalo původně první den v měsíci, později první dny ledenové se slavností zimního slunovratu a počátku nového roku. Způsob dávného koledování udržuje se v lidu dosud. U některých Slovanů po celou koledu udržuje se v lidu na krbu oheň; teršť pálce se nekonají; chodí se koledovat, při čemž se koledníci rozmanitě přestrojují. Večer scházejí se chasa ke společným hrám, při nichž se často tančí a zpívá.

Hromnice. Druhou zimní slavností pohanských Slovanů byly obřady, jejichž název se snes uchoval ve jménu hromnice. Staří Slované konali touto dobou slavnost na počest boha Peruna, nejvyššího boha světla, blesku a hromu, pána světa a nebes. Dnešní svěcení svíček a rozsvěcování jich za bouře a hromobití bylo zajisté asi ve spojení s touto slavností Perunovou.

II. Slavnosti jarní. Některé jarní obřady slovanské, na př. vynášení smrti a spojené s ním chození s létem, mají podklad svůj v různém zimy a příchodu jara. Obřad vynášení smrti obrazně představoval povalování mizení zimy (smrt její) a počátek jara (obrození přírody). Zřejmě vzpomínají toho slova dávných písní dětských, které se o „smrtelné" nebo „černé" neděli na Moravě dosud zpívají. V tuto neděli nosívají totiž děvčata „smrt" neboli „smrtelku"

též „smrtolenku", t. j. ženskou figurinu po vsi a zpívají: "Smrt nesem z vsi, nové léto do vsi" a t. d., až nakonec uvrhnou smrtolku – někde jí říkají také Mařena – do nejbližší vody. Lze zato míti, že moravský „mesket" a česká „pomlázka", přičemž děvčata a hoši se vzájemně šlehají vrbovými „žilouni" a obdarovávají kraslicemi, jest zbytkem nějakého jarního obřadu pohanských Slovanů. Některých jiných jarních slavností a obřadů nemůžeme položiti do staré doby pohanské, neboť se ukázalo, že jsou to zvyky odjinud (od Němců) přijaté. Sem patří: stavění máje, pouštění věnečků po vodě a pod.

III. Slavnosti letní. Poslední a největší skupinou výročních svátků byly a dosud jsou slavnosti, spadající se k době letního slunovratu, při jejichž obřadech za hlučného veselí, hudby a tanců jest hlavním úkonem pálení ohňů, skákání přes oheň a zvláštní hádání do budoucna. Podobné slavnosti konají se u Slovanů všech a nejisto podávána.

První skupina nazývá se na Rusi kupalo, v Polsku sobótka; v Čechách bylo také staré slovo kupadlo pro plátnek (vánoce), jež dívky dávaly chlapcům při večerní slavnosti Jana Křtitele; také na Slovensku mají dosud kupadla. Slaví se pravidelně v předvečer Jana Křtitele dne 23–24. června, a to tím způsobem, že se mládeež shromáždí na pláninu, vijí věnce, zapalují ohně a ověnčená tančí kolem nich a je přeskakuje. Že se mládeež původně při této slavnosti koupala, ukazuje starý zachovaný název „kupala" a „kupadla". Všeobecné veselí, namnoze velmi nevázané, spojeno je dále s různými hádáními do budoucna, a to pomocí ohňů, uhlí, pastelů; v ten den létají také čarodějnice po celém Slovansku. Tyto kupadelské slavnosti jsou v pohádkách velmi staré; máme je ve východních Čechách i na Moravě pálí se ohně v noci filipojakubské; jinak je zase tradiční kupadelských svátků dlouhé, rovněž tak i v některých krajinách polských. V nich zprávy ze 14. a 16. století, ale zřejmě z těchto zpráv není zmínky o jistém Kupalu. Kupalo i kupala mělo původně jen národní svátek letní konaný v době slunovratu.

Druhou skupinu obřadových slavností tvoří ty, u kterých je vedle tanců a zpěvů hlavním úkonem výjev pohřbívání symbolické figury.

Tím končívá se tato skupina k obřadnému vynášení a topení Mařeny. Někde figuruje Kupalo samo - buď jako slaměná figurina nebo jako stromek, nebo konečně je Kupalem i živá dívka nahá, květinami ozdobená, která za návěru žen i mužů bývá pohořívána, t. j. ponořena do vody (ovšem nehluboké).

Svátky rusalné přimknuly se u Slovanů ke svátkům v době letního slunovratu, jsou to tesly hry a slavnosti letní, které ke Slovanům přišly z jihu pol. Němců, a to prostřednictvím církve české. V Římě konávala se v květnu slavnost růží, t. zv. rosalia, jíž oslavován přechod léta, ale zároveň byla to slavnost na počest mrtvých. S těchto slavností „rosalií" vytvořili si staří Slované pohanští představy o rusalkami. Rusalkou ve slovanské představě jest ženský živel, vlastně duše zemřelé ženy, ale také i živá dívka, ba i hostka, která při hrách rusalních figuruje. Základním motivem těchto her jest vodění buď vystrojené, živé dívky nebo loutky dívčí, ba i rozmanité maškary, za hlučné zpěvy, hovory, hvozdy a tancem a někdy i za předstíraných zápasů v rozmanitých maskách. Zdá se, že tyto hry jsou zbytkem bojových zápasů (tryzen), které se konávaly k poctě zemřelých. Původní jejich ráz je značně setřen v letničních hrách na hřbitově a královnu, u našeho lidu dosud velmi oblíbených.

Na konci léta a na počátku jesně byla řada výročních svátků uzavírána již v pohanské době velkou slavností, oslavující sklizeň polní úrody. Zbytky této slavnosti udržovaly se po celém Slovanstvu v rozličných formách hospodářských slavností, především v obřadních nebo-li dožínkách. Ale i krvavé oběti přinášeny bývaly při této slavnosti bohům; stínání berana a kohouta, zabíjení kůzěte, zvěhování zvěře - obyčeje ty připomínají nám dosud krvavé oběti toho druhu.

Jaké představy měli naši pohanští předkové o duši, o tom nemáme ze starých zpráv historických; v té příčině jsme odkázáni jenom na lidové podání. Podle názoru lidu slovanského jest duše lidská od těla zcela rozdílnou (nejčastěji mívá podobu ptačí) a může i za přítomnosti těla opustiti, na př. ve spaní. Při smrti vyskáče z těla hrůzou a poletuje nepokojně tu i tam, dokud není mrtvý spálen. Duše některých lidí opouštějí v noci tělo, berou na sebe rozmanité podoby a nepokojují jiné lidi. Na tom se zakládá víra v můry a upíry, mámy

nejen Slovanům, nýbrž i jiným národům.

To, co v celku a především charakterisuje staré slovanské náboženství, není víra v jediného boha, nejvyšší dobro, není dualism moci dobré a zlé, leč věcí jiná. Starý Slovan žil především ve středu světa duchů, významu a moci současné. Celá přírodní kolem něho - dítěte přírody - byla jimi ožívena a naplněna. Šumění háje, křik sovy nebo kvičení potůčku byly hlasy, kterými se zjevovali duchové; hluboká tůň rybníka nebo tišina temné sluje skalní mluvila k němu také; oheň byl živý projev boha slunečního; bludičky, páry nad vodou, oblaka na obloze byly vzdušné postavy víl a rusalek a hvozd pod prahem domovým byl bytostí posvátnou rovna tak, jako vlk nebo medvěd, který pobíhal kolem dědiny nebo číhal ve hvozdě. Slovan cítil stále jejich působení na sebe a svou osudnost a celá jeho snaha nesla se přirozeně k tomu, aby bůžky získal pro sebe a svůj rod ~~k~~ podobřením nebo sdružením. A byly to především hospodářské zájmy, úroda a zdar na poli, při dobytku a pod., jichž od svých bohů požadoval modlitbou a obětí nebo zaklínáním a čaroděj'nými praktikami. Proto slovanské pohanské náboženství bylo hlavně projevováno kulty hospodářskými a proto v něm připadala velká úloha čarodějům - volchvům.

XII.

Zbytky pohanství u starých Slovanů.

Jako jinde, tak ani u Slovanů křesťanství nevyvrátilo víry pohanské navěky. Přirozeně nepřišlo ku všem ve stejné době. Na jihu počalo křesťanství pronikati již v 6. století a v Panonii přijato bylo definitivně v 9. století. U Chorvatů a Srbů dokonáno pokřtění rovněž v 9. věku. Bulhaři přijali křesťanství za Borisa r. 864, k Moravanům přišli věrozvěsti r. 863 a český Bořivoj byl pokřtěn dle jistých zpráv r. 874, dle obtížných v letech 880-885; u Poláků Měško přijal křest r. 965, u Rusů Vladimír r. 988 a na dolním Labi a při Baltu provádělo bylo křtění pohanských Slovanů teprve v 11. a 12. století. - Ona druhé, křesťanství, když bylo přijato, nerojalo se na všech

stranách stejnoměrně a nevykořenilo pohanství ve stejné době. Tak na př. na Rusi, kde bylo území nesmírně rozsáhlé a těžko přístupné, postupovalo křesťanství jen velmi pomalu. V Rusku vůbec mimo Kijov a Novgorod křtilo se úspěšně teprve v 11. a 12. století a ještě později zbyla místa, kde žili pohané až do 15. věku.

Bez bojů a bez odporu to ovšem nešlo nikde a dějiny téměř všech slovanských národů zaznamenávají z prvé doby křesťanství odpor nebo odboje proti nové víře. Tak bohaté zprávy podávají o historie u Čechů na knížky Drahomíry a posléze i na knížete Břetislava I. a zejména u Slovanů polabských a baltických je celá jejich historie století 9. až 12. vlastně jediným řetězem revolucí proti vnucované jim víře Kristově. V čele těchto odbojů stáli pohanští kněží a čarodějové, kterým nové náboženství přicházelo ničiti posvátnost. Kněží pohanští bránili se proto nové víře všemi způsobem, nejdříve pomocí kejklů a podvodných zázraků, pak i přijetím boha křesťanského vedle bohů pohanských - a když to vše nepomohlo, vyvolali sami velké krvavé odboje, při nichž práce křesťanských věrozvěstů zárem se rozpadávala v nivec. Osud těchto věrozvěstů - zároveň se - byl vůbec namnoze těžký, často mučednický.

Křesťanští věrozvěstí přicházeli ke Slovanům někdy jednotlivě, chudí a bosí, jen s křížem v ruce a s nadšením v srdci, jindy opatrně a rozvážně, s náležitým průvodem ochranným i s náležitou pompou, která měla na lid vlastě působiti. Nejvíce víme o tom z končin polabských. Zde je zprvu všude lid přijímal s posměchem a výsměchami a s ostrou zbraní v ruce, později pak, kde kníže nebo velmoži již předem byli dary a sliby nakloněni, ustupovali ne nepřátelsky.

Když se nedal lid normálním způsobem převésti, musily pomoci chytře vymyšlené zázraky, vykořisťované z náhodných okolností nebo i předstírané, které lidu ukázaly, že Bůh křesťanský je mocnější boha pohanského. Křesťanští kněží uměli jako pohanští čarodějové vyháněli běsy, vysušovati jezera a přivolávati déšť. Vyháněti běsy uměli zejména biskupové a jejtíšky, a to ranami holí nebo pěstěmi.

Křest sám provázelo by tím způsobem, že na př. v Pyrici (u Polabanů), když byli lidé poučeni, očistili si těla, ustrojili se do křestního roucha a postili se; potom biskup Ota dal do vody rozpustiti svaty s vodou, usolal ko-

lem nich provésy na tyčích a uvnitř jednotlivce, držícího zvíře v pukrou, kotel trojnásobným ponořením hlavy do vody.

Baltickým Slovanům byl Kristus bohem „německým" proti domácímu „slovenskému" bohu; pohrdání pak, s kterým Němci pohlíželi na pohanské Slovany, mluvíce o nich jako o psech, nezvyšovalo nikterak lásky k německým hlasatelům víry v nejlepšího boha. Proto také byly revoluce krvavé a ukrutné. Kolyp r. 1066. vzepřeli se Obodrité, tu karolínu křesťanskému knězi rozsekli kůži na hlavě v podobě kříže, svázali mu ruce na zádech a bijíce jej, napodobovali jej během tak dlouho, až duši vypustil. Za vlády Niklotovy, když se Polabané vzdálili k pohanství, byli porušitelé křestěné přibíjeni na kříž. Biskupu Janovi r. 1068 usekali ruce a nohy, tělo vyhodili na cestu a hlavu obětovali Radegastovi.

Výsledky křtění korunovali věrozvěsti tím, že zničili pohanské chrámy, vykáceli posvátné háje a prázdné modly, pak na místě pohanských svatyň postavili oltáře, kaple a kostely nebo alespoň pokusili hned dřevěné chrámy boha křesťanského, nejčastěji na počest některého svatého nebo anděla.

Když pak bylo křesťanství přijato, omezovalo se hlubší přesvědčení a proniknutí nové víry jenom na vyšší třídy a na lid přebývající kolem kníže cí a biskupské residence nebo kolem kláštera, kdežto lid venkovský opovážil přijíti, dlouho sice modlil se ústy ke Kristu a Matce boží, volaje u nás Hospodine, nebo hlavně se bije čelem o pen, ale vedle toho v duchu dále vzýval hromovládce Peruna, vzýval slunce, modlil se k ohni, přinášel oběti duším zemřelých předků a zaříkával vzpěry a jiné duchy zlé. Slovem lid byl jen na povrchu křesťanský, ale uvnitř duši zůstal věren starší víře pohanské. Vždyť to ani jinak býti nemohlo, neboť výklad, že pouze věcem v jeslinách boha jísti spočívá, byl lidu nepochopitelný. Lid stal se proto nutně dvojvěrný čili polopohanský.

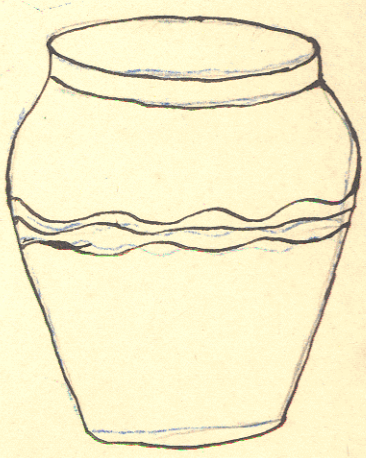
V Čechách nejen z legend svatováclavských, nýbrž i z legend o sv. Vojtěchu víme, že koncem 10. věku nebylo možno odvrátiti Čechy od pohanské víry. Kosmas označuje venkovský lid při r. 1093 slovy: „Venkované dosud jsou polopohanové." Z porušené církevní literatury na Rusi víme, že také Čechové v 11. a 12. století ještě úporně bojovali s vírou v bohy a se slavnostmi na po-

čest jim konvejmi. Vyšší třídy ruské – v Kijově a v Novgorodě – přijavše křest, zaměnily starou víru v pravou boha víru v boha nového – nové víry. Křesťanství se přizpůsobilo k jejímu družinnému bytu, ulehčilo se v jeho hotové formy a vlilo do něho nový smysl. Proto také i družinné hostiny a přátelství urnalo a hledělo jen družinný byt nově spořádati. Například formu list přestal dělníka věrem starým bohům, družinu svými přátelů; modlil se k nim, přinášel jim dále oběti a účastnil se slavností starých pohanských – potém co kostely jejich zely prázdnotou. A když přijal novou víru, přijal ji bez vroucnosti a pobožnosti vesele staré. Církev byla různá, když list docházela do kostelů, ale šlo to pomalu a těžce. Že starých zvyků vědno, že lid shromážděný v kostele bavil se, jako venku na svých pohanských sbořištích, pnál se a vesele hovořil. Ostatně i pouzí kněží, přijavše víru bez přeho vzdělání, nemohli lid řádně poučovati a byli také jen polovičními křesťany a přičastnili se namnoze dále pohanských slavností.

O mravní stránce slovanské víry pohanské nelze mluviti. Primitivní náboženství nebylo vůbec spojováno s mravoukou. Mravní zásady vstupují do něho teprve na stupni vyvinutějším. Vývoj v tomto směru, byl-li, ustal tím, že slovanské pohanství bylo nahrazeno náboženstvím, založeným převážně na podkladě mravním.

Slovanské nádoby.

Nejstarší společenské poměry na Moravě.

Na Moravě připomínají se Slované ve zprávách historických na počátku 6. století. Tehdy naši předkové byli ve stavu primitivní kultury, kdy rodiny majetkem se neodlučovaly. Před r. 561 byli porobeni od Avarů, kteří je považovali za pachtýky a dle toho s nimi nakládali. Z krutě nadvlády avarské osvobodil Slovany Samo, ale jeho říše, již založil (623–658) dlouho se neudržela. Pak dějiny o Slovanech mlčí. Moravané připomínají se pode jménem Marvani až r. 822, kdy na říšském sněmu ve Frankfurtě Slované: Obodriti, Srbové, Lutici, Čechové, Moravané a j., platili poplatek německému králi Ludvíkovi Pobožnému.

Mojmírovci (–906) vytvořili stát moravský, ve kterém se prvotce potíral duch slovanský s duchem cizím politicky i náboženský, a pomáhali (oj) vštěpiti názorům cizím, aby sebe i lid svůj zachránili. Politicky byla Morava sjednocena vypuzením kmenových knížat z Nitry.

Nad Moravany panoval kněz neboli kníže, kterýž pojem rovnal se německému „kunings“, z něhož vzniklo německé König. Kníže panoval lidem svobodným i nevolným. Svobodní žili s čeledí v stolinách rozvojů, jimiž se hlavně chovem dobytka, jejž jim opatrovali otroci, a lovem v rozsáhlých lesích. Jen tak byly možny časté války, jež Moravané vedli se sousedy. S Němcem, které vzniklo r. 843, bojovali Moravané za Mojmírovců velmi často a kdykoli vtrhli do říše, odváděli zajatce do otroctví. Otroků měli Moravané tak mnoho, že je až prodávali. Dobytek a otroci byli u nás hlavním předmětem výroby. Ale i naši předkové válčili často i s Bulhary a Maďary. Tolik válek by nebylo možno, kdyby se svobodní Moravané nemusili o živobytí starati sami. A tak je živili otroci a ve válkách jim pomáhali. Svobodní Moravané byli majetníky dědin, t. j. o-

soud s rozlehlými pastvinami, lučinami, lesy a málo vzdělanými poli, měli stroky a stáda, poč musili brániti země i knížete proti každému nepříteli.

Vloží dědina k výživě četné rodiny nestačila, část rodiny dostala novou dědinu. Rozmnožením rodiny vznikaly příbuzné rody, jež spravovali starší nové neboli starostové. Z rodů příbuzných původem i nářečím (jazykem) vznikaly kmeny a jednotlivé kmeny slučovaly se v národ. Za války uchylovali se naši předkové na opevněné hrady pomístní. V pemi totiž byly jenom dědiny a hrady.

Za Mojmírovců prožila Morava dalekosáhlý převrat náboženský: pohanství bylo překonáno křesťanstvím. Křesťanství z Němec zrovnalo se s křesťanstvím z Řecka, ale přetřilo křesťanství římské. Morava nebyla podřízena ani Salcburku ani Caříhradu, z Říma na žádost knížat Rostislava a Svatopluka i Kocela bylo zřízeno biskupství Konstantinovo (Cyrilovo) a po jeho smrti arcibiskupství panonsko-moravské s liturgií slovanskou (869). Pro odpor episkopátu salcburského nové arcibiskupství uskutečněno nebylo. K žádosti Svatoplukově r. 880 stalo se druhý pokus o arcibiskupství moravské. Arcibiskup Metoděj zachránil liturgii slovanskou, ale protože jí Svatopluk nepřál, byl papežem vysvěcen biskup latinský. Z nevole nitranského sufragána Wichinga samým Svatoplukem organisované arcibiskupství Metodějova byla zmařena. Třetí pokus r. 899 o arcibiskupství moravské již s liturgií latinskou knížetem Mojmírem II. připravili Maďaři vypracováním říše velkomoravské r. 906. Organisace církevní na Moravě tedy zanikla, ale nezaniklo již křesťanství.

Sociální poměry moravské za Mojmírovců nejlépe zaznačil známý životopisec Metodějův, popisuje v legendě pohřeb arcibiskupův: „Lidé pak, když sebrol se nesčíslný národ, provázeli se zpěvem dobrého učitele a pastýře, oplakávajíce muži i ženy, malí i velcí, bohatí i ubozí, svobodní i otroci, vdovy i siroty, cizinci i tuzemci, nemocní i zdraví, aby vše obdržel od Boha". Z toho jasně plyne, že byly v národě dvě vrstvy obyvatelstva – svobodní a nesvobodní (otroci). Ač po zemi tehdy měrou svobodnými nebylo rovnosti, leč že byli malí i velcí výsadami a bohatí a ubozí majetkem, jest jasno. Již tehdy byli v zemi také cizinci. Toho rozvrstvení obyvatelstva potrvalo i ku panství moravského, českého i polského.

Polákům odňali Moravu Čechové, ale zmenšenou v nynějších hranicích r. 1029. Knížě Oldřich dal Moravu synu svému Břetislavovi a tím byla Morava připojena k Čechám trvale. Kosmas uvádí pro tuto dobu na Moravě jen 5 hradů: Brno, Olomouc, Znojmo, Podivín a Vranov.

Kníže Břetislav I. byl pánem celé země, poněvadž jí dobyl bojovníky z Čech a dle názoru tehdejšího - tehdejší doby, vítěz stával se pánem majetku i života podmaněných. Všechno obyvatelstvo pak byli země poddaní, poddaní. Morava nebyla tenkrát hustě obydlena a vzdělané půdy bylo nemnoho. Největší část země pokrýval hvozd, hustý, místy nepronikmutelný les. Kníže přidal na hradě Olomouci a na ochranu obyvatelstva na nepřátelských výspách budoval nové hrady panské.

Kníže Břetislav, pomocí se Moravy, převlevším odměnil své bojovníky z Čech i Moravy dědinami a úřady. Služba vojenská a dvorská nadále stoly se zdrojem bohatství a společenského postavení nad ostatní obyvatelstvo. Nejbohatším byl kníže, který byl pravým velkostatkářem v zemi. Z půdy moravské podržel kníže pro sebe vše, čeho nerozdal své družině a svým bojovníkům. Za Břetislava, otcem přidělil v Olomouci (1029-1034), velkostatek knížecí byl obrovský a byl vzdělávám nevolníky. Jednotlivé dvory s přidělenými dědinami byly podřízeny většímu hradům v Olomouci, Hradci u Opavy, Řezavě, Spytihněvě, Hodoníně, Břeclavi, Brně, Pustiměři, Strachotíně, Rokytné, (Mohelnu), Znojmu, Bítově a Vranově. Tím bylo na Moravě zavedeno t.zv. vřízení hradské, které v Čechách bylo již vyvinuto.

Vedle na Břetislava z velkostatku knížecího počal se tvořiti velkostatek církevní. Prvním takovým velkostatkem byl majetek klášterní rajhradského, jemuž patřilo 9 vesnic a míst s lesy, řekami a údolinami. Po rajhradském vznikl velkostatek boleslavský. Kníže Břetislav založil okolo r. 1046 kolegiátní chrám v Boleslavi v Čechách a jeho kapitule daroval na Moravě 16 vesnic a míst.

Největším velkostatkem na Moravě bylo Olomoucké biskupství, založené r. 1063. Statky jeho byly roztroušeny po celé Moravě ve 165 vesnicích a přibyly se k němu i statky kapitulní v 28 vesnicích. Čtvrtým velkostatkem na Moravě byl benediktinský klášter na Hradisti u Olomouce, jenž ve 12. století

měl 24 vesnic a míst.

Poltým velkostatkem církevním byl majetek benediktinského kláštera v Třebíči, založeného r. 1101; do konce 12. věku měl klášter třebíčský celkem 76 vesnic, převšem tehdy velmi úrodné obydlenějších a chudých, ale byl to základ k pozdějšímu velkostatku. Asi r. 1181 založil moravský pán Vilém pro premonstrátky z Loňovic v Čechách a daroval mu 9 vesnic. Roku 1190 založen byl v Louce u Znojma klášter premonstrátský s kostelem P. Marie a sv. Václava, majetkem klášternim bylo 32 vesnic.

Z vývoje velkostatku na Moravě možno také sledovati rozvrstvení obyvatelstva v 11. a 12. století.

I. Svobodní.

Knížě. Největším velkostatkářem v zemi byl panovník. Kníže Břetislav byl na Moravě a poté i v Čechách nejvyšším pánem. Ještě za svého života rozdělil Moravu synům: polovici východní s hradem Olomoucem dal Vratislavovi, druhou polovici s hradem Brnem a Znojmem Konradovi a Otovi, čili Morava byla rozdělena v údělě olomoucký, brněnský a znojemský, jichž vrchním pánem byl kníže český. Před smrtí kníže Břetislav ustanovil (v lednu 1055) na hradě Chrudimi s přítomnosti předních bojovníků: „Zapřisahám vás přísahou vaší věrnosti, aby mezi mými syny nebo vnuky vždy první obdržel právo a statek v knížectví a všichni jeho bratři nebo kteří jsou z panovnického rodu, aby stáli v jeho poslušenství“ (Kosmas). Toto nařízení, vlastně přání umírajícího knížete, stalo se příkazem a zdrojem dlouhých bojů mezi Čechy a Moravany, které trvaly 142 let. Začátek pak byla Morava jako mocnářství pod vrchním panstvím knížete českého r. 1197. Do té doby vyrostlo se na Moravě také vyšší duchovenstvo a šlechta, vesměs to nové útvary společenské podle vzoru západoevropského. Boje Přemyslovců zaplatila velká část národa ztrátou majetku a svobody.

Duchovenstvo. Organisace církevní na Moravě po zániku říše velkomoravské se zřítila. Teprve kníže Břetislav zřizoval neb aspoň obnovil přestavské chrámy na hradech; poněvadž chrámy tyto byly původně jenom na hradech (castellum) zřídily kostely. Vystavění kostela se tehdy dobře vyplácelo, poněvadž jako majitelé připadal desátek od věřících. Celé moravské biskupství (diecese) bylo zřízeno

na 6 arcijáhenství: olomoucké, přerovské, spytihněvské, velehradské, zvonické a brněnské. Arcijáhenství členilo se na farnosti. Dozor nad duchovenstvem farním (faráři zvali tehdy rectores = rektoři) vykonávali arcijáhnové z katedrální kapituly sv. Václava v Olomouci. Kapitulu tvořilo 16 kanovníků s děkanem v čele. Po biskupovi první místo i společensky měli opati: hradištský, třebíčský a rajhradský, po nich probošt rajhradský, lužský (na Luhu u Brna) a Kounický, pak kanovníci olomoučtí, farářů a kaplani. Vrchním duchovenstvo tehdy nevynikalo, neboť ještě ve 12. a 13. století byli v Olomouci kanovníci, kteří se nevměli ani podepsat.

Bojovníci. Bojovníkem (lat. miles) byl původně každý svobodný majitel půdy, který musil bránit zemi a země pána proti komukoliv. Společnou zemí spojena byla stavba zeměpanských hradů i veřejných cest a mostů na řekách. Tuto práci vykonávali svobodní svými nevolníky a otroky. Bojovníků bylo mnoho. Kosmas r. 1055 připomíná na 300 předních jich a nejznamenitějších na Moravě. Z těchto bojovníků nejvíce vynikali ti, kteří se postarali o zbroj. Zbroj a výzbroj obstarávali si jiřetelníky kopiníky, oštěpníky a jezdce. Připomínají se často: kaneléř s kaplany, komorník, stolník, číšník, mečník, maršálek, komoří, kastelán, pudlí, vlastník a lovčí (lesní). Z těch mnozí zbohatli, stali se velkostatkáři, a to byla první moravská (čeští) šlechta neboli páni. Někteří bojovníci zdomohli se jen menších statků, zvali vlastyčkové. Do konce 12. století páni i vlastyčkové byli již pohlavárni na šlechtu (vyšší a nižší).

Z pomíněných bojů mezi Přemyslovci povznesli se služebníci dvorského, zemského, ale touto předlitinou, původem z úspěchu majetku. Více však bylo těch bojovníků, kteří následkem válek chudli a společensky klesali. Takto dělitelnost majetku vedla ke společenskému úpadku. A tak byli bojovníci, kteří neměli celých vesnic. Dělitelnost šla po pracurách až na jedinkou oratum čili sedlo (sídlo, popluží). Kdo měl jen jedinou oratum (poplužní, asi 100 měr), sedlákem. Kdo měl více, byl dvořákem a vlastykem nebo pánem. Všichni bojovníci: páni, vlastykové, dvořáci a sedláci byli majitelé svobodné půdy čili byli zemany.

II. Závislí nájemníci.

Kolo neobdržel vlastního, svobodného sedláka, šel na zánik. Podržel půdu osobní svobodu, ale neměl vlastního majetku; za majetek byl poplatným jiného, stal se závislým. Tato vrstva obyvatelstva vyvinula se následkem vzniku velkostatků na Moravě. Velkostatkáři neprodrželi všechen svůj majetek ve vlastní režii (půda dominikální), leč pronajímali za poplatek svobodným sedlákům (půda rustikální). Ať tak neb onak rozšířil dvorce bojovníkovy také dřevěné usedlosti selské a domky otroků.

Přemožené a ve válkách zajaté obyvatelstvo stalo se nevolnými otroky, jichž bývalo někdy tolik, že je prodávali do ciziny. Otroctví byl stav úplné nesvobody a bezprávní. Otroci lišili se od ostatního obyvatelstva také zevnějškem: byli dohola ostříháni a bez vousů. Koncem 12. století otroctví u nás vymizelo.

Jako všude jinde, byly i u nás dva druhy nesvobody: jedni se mohli z otroctví vykoupiti, byli „poddaní" a zvali se poddaní. Později proměnili se otroci ve sluhy a řemeslníky, poddaní v chalupníky; i tito pak splynuli s poplatnými sedláky v jeden stav selských poddaných.

Zaniklé osady v našem okolí.

Prvotní osídlení naší krajiny dálo se od jihu povodím obou našich řek Oslavy a Jihlavy. Po obou březích nebo blíže těchto řek, jež byly dobrými průvodci, jest prvním slovanským kolonistům v dobách pravěkých, nalézáme nejstarší osady našeho kraje. Jihovýchodní část naší krajiny byla osídlena již v době nejstarší, podle původu některých sídlišť můžeme klásti do doby pravěké, předhistorické, do mladší doby kamenné, jiné pak osady vznikly v době železné, snad už za dob Keltů.

Mnohé tyto prvotní osady z doby železné (až do konce 12. století) během dlouhé řady více méně nepokojných a bouřlivých let válečných byly opuštěny, zpustly nebo byly ohněm a mečem zničeny, zanikly docela; ovšem je také možno, že prodlením doby mnohá osada svoje jméno tratí a dvorů, o nichž se často zachovala památka starého, zašlého osídlení. Se zánikem osady mizelo často i jméno osady a proto místní názvy některých tratí tají v sobě původní jméno osady značně zkomolené.

Ve staročeském smyslu není ves a předina to, čemu nyní tak říkáme. Slovem ves označeno zkruhovalé kořenité bydliště na jistý způsob vzdělané a nebrazené, tedy i malá osada o několika chalupách s hvozdišti; jemuž dnes říkáme samota. Slovem předina označováno vůbec selská statek.

Za dávných dob, kdy hlavní živností našich předků bylo pastevnictví - chov dobytka - za kdy vše bylo jaksi potměmí a nehotové, vystavěno na místě vymýceném nebo vypálištěném jedno nebo několik zděvěných obydlí slamou nebo dřevem krytých, z nichž mnohá byla z rozmanitých příčin záhy opuštěna. Stavobylé dřevěné chaty snadno vznikaly (stříšť byl naolbytek) a místo, které neposkytovalo dosti bezpečnosti za dobrých poměrů na příbývání, s lehkým srdcem se opouštělo.

Nejvíce našich starých osad a míst zaniklo ke konci panování krále Václava IV., kdy v měsíci září 1304 divoké a kořistichtivé hordy pohanských Kumánů vytrhly z Uher do jihozápadní Moravy, kterou zaplavily a krajinu kolem Jaroslavic a od Znojma už po Studenec děsně zpustošily. Největší hrůzy a neštěstí, jež od počátku 10. století na Moravu přikvačily, děkuje naše vlast hlavně lupičským rotám uherským. Ani bouřlivé doby husitské, ani pozdější válka třicetiletá, nezbližily Moravě našemu kraji tolik, jako rok 1468, kdy za války mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem jízdné roty uherské v krajině naší velikými řáděly, mnohdy dědiny vyplenily, spálily a mnohé z nich na věčné časy zničily.

Uvádíme tuto jména zaniklých osad v našem okolí i jejich polohu, pokud nám bylo možno je stanoviti.

Bohunice (nyní trať Bohniska) zaniklé u Senohrad. Jméno odvozuje se od osobního Bohun nebo Bohuň; v rem. deskách uvádí se jméno osady Bohunze i Bohnicz. Přípona -isko i -iska jest adjektivní a má také zvláštní úkol označovati osady zpustlé a zaniklé. Osada slula Bohunice nebo Bohunce a po jejím zániku nazvána místo (trať), kde stávala: Bohniska.

Zániku osad děkuje naše vlast krvavým domácím bojům mezi markrabaty moravskými, bratřími Joštem a Prokopem z Lucemburka (okolo 1400), ale i četné pak hordy vřícené v našem okolí.

Bolešice (nyní trať Boleňska) zaniklé u Lhánic. Jméno odvozuje se od osobního Bolech a Boleša. Nosovka „en" ve slově Bolenska poukazuje na osobní jméno Bolen a snad se osada také někdy jmenovala Bolenšice. Volejních obce lhánické uvádějí se Bolešice k roku 1349. Zanikly asi ve válkách mezi Joštem a Prokopem.

Brnatice, později Vrnětice, po jejich zániku povstaly zmešní Žnáčka. Brnatici uvádějí se mezi základními statky kláštera třebíčského.

Něbovidy stávaly nedaleko Vícenic a byly také jedním ze základních statků třebíčských benediktinů.

Pěchotín (od osobního jména Pěchota) stával jižně od Krasolesa, dnes pouze

jméno trati připomíná tuto zaniklou osadu.

Potěchov, zaniklá osada nedaleko Řeznovic, kteréž jí jméno trati Potěchova poslouží připomíná; uvádí se v dějinách k r. 1245, kdy král Václav I. odkoupil klášteru oslavanskému kalich a jiné posvátné nádoby pro nově založený klášter v Praze za osadu Potech, t. j. Potěchov.

Řevušín stával v tratích „Na horní a dolní puste vsi" a „V Řevošíně", roku 1230 postavil třebíčský opat Arnolt osadu Revssin panenskému klášteru oslavanskému. Zpustlo za domácích válek mezi bratřími Joštem a Prokopem.

Smilovice stávaly v pluží trati Milošov na východ od Čučic, Smilovice uvádějí se mezi příkladními statky kláštera třebíčského.

Studenec stával na stavéne sídlišti „ve Studenejch" při ústí potoka Zbejšovského do potoka Moslovského. O tomto Studenci zmiňují se listiny: Čáněk z Popovic prodal role 4 lánové oslavanskému klášteru, jemuž i svou polovici daroval r. 1281 Drahotuš Bohuš.

Zaišov, zaniklá osada u Rápotic; patřival již na počátku 12. století klášteru třebíčskému.

Trati u Mohelna Mančolec a Žinklov zdají se nasvědčovati tomu, že tu stávaly kdysi osady; domníváme se však, že jména ta pocházejí z poplužních mají Mančolův a Žinklův a nikoli z zaniklé sídliště.

Poněvadž mnoho osad zaniklo za domácích válek mezi bratřími Joštem a Prokopem, uvedeme stručně dějiny oné doby:

Po smrti otce, krále Jana, v bitvě u Křečovic, dne 26. srpna r. 1346 stál se králem českým Karel.

Aby odškodil Karel bratra svého Jana Jindřicha za ztrátu Tyrolska, dal mu dne 26. pros. r. 1349 dědičně v léno markrabství moravské. Za jeho vlády požívala Morava takového štěstí a blahobytu - platí doba. Markrabě Jan Jindřich zemřel v Brně 12. listopadu r. 1375. Z druhé manželky zůstali po něm synové: Jodok (Jošt), Jan Soběslav a Prokop. Jodok měl podle vůle otcovy býti jeho nástupcem. Druhorozenému Janu Soběslavovi určil Jan v druhé závěti (1371) města Polovětice a Ivančice, hrady Rabenštein a mnohé jiné. Hned po na-

ti otcově povstaly hádky o dědictví mezi Jodokem a Janem Soběslavem, kteréžto brzy přestal, poněvadž r. 1381 se stal biskupem litomyšlským, pak olomouckým (1387) a konečně patriarchou Aquilejským 1387. Spory mezi Jodokem a Prokopem trvaly až do smrti Prokopovy r. 1405. Prokop velmi těžce nesl, že moc Jodokova čím dále, tím více roste a proto všechny, kteří stáli při Jodokovi, nenáviděl. Následkem toho zavázala se dne 4. února r. 1401 strana Jodokova, že bude všemožně hájiti prospěchův svého pána proti Prokopovi; rovněž tak učinila strana Prokopova.

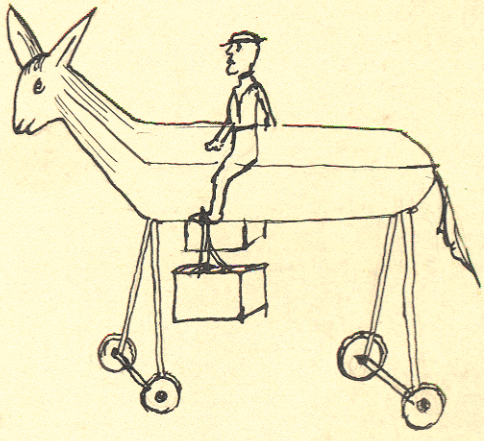
Nejstoutější spojenci Prokopovi byli loupeživí rytíři Ješek (Jan) z Lomberka, přijmím „Sokol", pak ukrutný Hynek Ptačovický z Kunštátu, přijmím „Suchý čert". Václav chtěl tyto bratrovražedlné boje zameziti, přimě Prokopa k tomu, aby svůj prokl. moravský postoupil Jodokovi a za to se uvázal o severní Slezsko. Prokop sice svolil, avšak nevíme, zdali tato smlouva vešla ve skutek. Nejhůře se ke svým příbuzným zachoval Sigmund. Jodoka přinutil k útěku. Václava, jemuž péči o Moravě měl za království uherské a za vysvobození ze zajetí, uvěznil ve Vídni u Albrechta, vévody rakouského a Prokopa dal v Přešpurce do vězení. Václav 11. 11. 1403. z vězení vyvázav, spojil se Jodokem a Prokopem k boji proti Sigmundovi. Sigmund šest neděl marně dobýval opevněného města Znojma, jehož hájili Sokol a Suchý čert. Když konečně se ve vojsku jejich objevila červenka, jíž i vévoda Albrecht podlehl, musil Sikmund s vojskem ustoupiti. Rok na to zemřel markrabě Prokop dne 24. září 1405. A myslilo se, když nyní po něm zůstalo země Jodok, že bude konec bídě a nejistotě v zemi

Avšak bohužel nebylo tomu tak. Šlechta, která minulá léta pomáhala jednomu markraběti proti druhému, neměnila i na dále podvřiti se páchaným zemským a jmenovitě všeč Prokopova provázela pořád ještě své loupežné řemeslo. Jmenovitě bylo to město Znojmo, odkudž bývalí vůdcové Prokopovi Sokol a Suchý čert devastovali a pustošili okolní krajinu. Mezi vůdci tohoto pěstního rytířstva nálezel též Hynek z Waldštejna, pán na „Rukštejně" a Ptáčku. Když pak, ač Jodok dobyl Znojma, nechtěla přestati bídné toto řemeslo, postavila se města královská k boji proti tomuto loupežnému rytířstvu 1408. Již roku následujícího byl hlavní vůdce Hynek z Kunštátu, pán na Jevišovicích a Rabenštejně, přijmím Suchý

čert, v Brně s několika jinými na náměstí veřejně popraven, což mělo za následek, že brzy potom r. 1414 vypleněno bylo ono loupežnictví úplně.

Právní poměry selského lidu před zavedením něm. práva.

Společenské poměry našeho selského lidu změnily se od počátku naších dějin valně prodlením doby. Nehledíme-li k obyvatelstvu měst, jež u nás hromadně vznikají ve 13. století, nacházíme tu vedle duchovních i světských velkostatkářů poměrně malý počet prostých statkářů a sedláků svobodných; venkovské obyvatelstvo je vesměs většinou poddané na těchto velkostatkářích - svých vrchnostech, jsou to poddaní. Většina svobodného lidu pmi-

zela, jako zmizeli otroci, a jejich místo zaujala dosti jednotná třída vrchnostenských poddaných. Vysvětliti tento ohromný převrat ve společenském ústrojí národa, objasniti vznik poddanství, jež se udrželo až do doby nedávném minulé, je věc důležitá a také velmi nesnadná.

Ze starých pramenů českých i moravských vysvítá, že se poddanství vyvinulo nejdříve a nejvíce na statcích knížecích a klášterních, že až do druhé polovice 12. století byly u nás vedle knížete toliko kláštery skutečnými velkostatky, tvořiž pány nad větším, třeba rozbrázděným majetkem pozemkovým, kteří jeho části mohli k obdělávání propůjčovati lidem pravým - poddaným.

Možno bezpečně tvrditi naopak, že po zaniknutí starého zřízení rodového u nás byli tu původně vedle otroků pouze lidé svobodní, nestejné moci a bohatství, ale na sobě navzájem právně nezávislí. Podle toho - jak jsme již výše uvedli - obecný lid, nad nějž se časem povznesla nově se tvořící šlechta nižší (bojovnická) a vyšší (úřednická), skládal se původně toliko z otroků a malých svobodných hospodářů, a teprve časem se obě tyto vrstvy (pokud nesplynuly v obyvatelstvu městském) přetvořily na velikou třídu poddaných.

Hojnější máme zprávy o nevolnících neboli otrocích - starší název pro ně byl rab - což je pochopitelno, protože bývali předmětem dorovování.

Zmínili jsme se již, že u Moravanů v první době historické setkáváme se s množstvím otroků, kteří vznikali hlavně z válečných zajatců, ale také z provinilců svobody zbavených. Otroků těch bylo sice používáno jako pracovních sil, především však bývali hlavně zbožím výměnným. A skutečně máme z 10. století zprávy svědčící o pravidelném vývozu otroků a koní z našich zemí. Pohlédneš-li vznikem velkostatkářského hospodaření na statcích knížecích a duchovenských ve století 11. nastala v tom změna. Otroci nebyli pak již vyváženi, leč používáno jich jako hospodářských dělníků a k provozování řemesel. V 10. věku účastní se knížě se jevě nejenom pánem mnohých statků, nýbrž i velikého počtu otroků, o čemž svědčí hojná dorovování bojovníkům a zřízením církevním. Tak sv. Václavovu vypravují legendy, že rozdával knížecím vedle platna a stříbra také otroky. Pramenem otroctví ještě ve století 11. a 12. bylo zajímání ve válce. Dle Kosmy

v polovici 11. století kníže Břetislav I. přivlekl z válečného tažení do Polska množství zajatců v okovech a rozprodal je do otroctví. Kromě toho otroci přicházeli k nám obchodem, jenž tu kvetl ještě na počátku 12. století. Jiným pramenem otroctví, nevolnictví bylo dále potomstvo provinilce a jeho rodiny. Někdy však i svobodní lidé dávali se dobrovolně v otroctví, nevolnictví, aby dosáhli hmotných výhod, zejména na statcích klášterních, neboť „pod barlou opatskou bývala služba dobrá". V darovacích listinách z 11. i ještě 12. věku stavějí se otroci na roveň dobytku, ano při darováních nebývalo ani obvyklo rodinných svazků, bývalit často darovány ženy s dětmi bez mužů.

Ve starší době, kdy velkostatkářské hospodářství nebylo příliš vyvinuto, velká část otroků nebyla rozsazena po venkově, leč usazena při hradech knížecích „podhradí" a při klášterích (na podklášteří nebo v přeslklášteří), kde nabývala se poznamenitou prací řemeslnou nebo konala práce domácí.

Asi od poloviny 12. století ubývá zpráv o darování otroků a koncem tohoto století zanikají docela. Příčiny toho jsou náboženské, kulturní i hospodářské. Bylo to působení církve, hlavní příčina však byla ta, že se na velkostatcích upouští od vrchnostenské půdy ve vlastní režii, k čemuž bylo třeba otrocké čeledi, a půda se rozdělí vždy více mezi drobné nájemce. Jaké vznik a rozvoj měst přispěl k ráznému obroctví, protože řemesla, provozovaná do té doby od otroků, přestěhovala do měst.

Jest otázka, co se stalo z někdejších otroků, kteří přece nevymřeli? Podobá se pravdě, že z někdejších otrockých řemeslníků vytvořila se nižší vrstva městského obyvatelstva a z nevolných zemědělců stali se podsedníkové a poddaní při dvorech a vsích a ti z nich, kdo konali domácí služby při osobách svých pánů, zůstali v jejich službách v postavení svobodnějším jako služebníci a úřadníci vrchností.

Jestliže tedy jenom část někdejších otroků proměnil se v poddaného venkovany, dlužno míti za to, že převážná většina pozdějšího poddaného lidu selského vznikla z někdejších svobodných, t. j. na nikom kromě knížete nezávislých hospodářů a jejich potomstva. Neslušno zajisté pochybovati,

že takových svobodných, samostatných hospodářů bylo u nás v první době jednotného státu českého, jehož vytvoření bylo dovršeno vyvražděním Slavníkovců koncem 10. století, množství nemalé. A ještě ve století 11. a 12. bylo u nás mnoho takových samostatných sedláků. Vypravování kronikářů z druhé polovice 12. století svědčí o značné samostatnosti selského lidu. K r. 1159 vypravuje kronikář, že s králem Vladislavem proti Milánu táhla nejen šlechta, šlechtická mládež, nýbrž i „mnozí z lidu, rozumějící pravé polních", chápali zbraní. O knížeti Spytihněvu II. (1173–1180) je známo, že byl od šlechty potupně nazýván knížetem sedláků a že na taženích míval s sebou nejen šlechtu, nýbrž i sedláky pěší i na koních.

Z toho je zjevno, že ještě tenkrát prvotní část selského lidu měla postavení samostatné. Jejich svoboda se jevila tím, že původně nebyli závislí na nikom jiném než na knížeti jakožto pánu země. Knížeti ovšem byli zavázáni k pravidelným platům a povinnostem. Byli povinni (podrobeni všeobecné) každoroční dani (daň míru) a jiným platům a povinnostem. Byli povinni konati roboty zemské, t. j. stavěti a opravovati hrady, upravovati cesty, mosty a rybníky. Byli též povinni dodávati potraviny vojsku do boje taženému, starati se o výživu družiny knížecí, kdyby táhla jejich krajem, a podle potřeby také účastniti se výprav vojenských a pod. Tyto veřejné platy a roboty byly asi sotva o sobě dosti veliké, ale je možno, že páni úřední, knížecí, jmenovitě hradiští, činili je ještě těžšími. Aspoň od polovice 12. věku čteme v kronikách a listinách zmínky o útisku lidu selského. O knížeti Soběslavu II. k r. 1174 vypravuje kronikář, že byl odvrácen obecného lidu obecného, sedláků, a že neváhal si znepřátelit pro ně šlechtu; vzbuzuje původně, že lidský byl tenkrát utiskován od šlechty, hlavně asi od úředníků knížecích, kteří snad uvalovali větší břemena, než slušelo. Že tato břemena a povinnosti dolíhaly na lid těžce, proto asi někteří samostatní hospodáři vzdávali se dobrovolně své samostatnosti, dávajíce se i se svým majetkem v ochranu ústavu duchovních, hlavně klášterů, a snad i světských pánů, ale tím i v závislost na nich. Poněvadž přitom přestávali sedět na svém statku, říkalo se jim dědicové, jimž se nařizovalo, že statek, na němž pod ochra-

nou klášterů a jiných vrchností sedělí, byl jejich dědictvím, že původně patřil jim nebo jejich předkům.

Jiná část selského, původně svobodného lidu, dostala se v závislost a poddanství tím, že se svobodní lidé usazovali jako nájemníci na cizí půdě, za jejíž užívání byli jejímu vlastníku povinováni k pravidelným platům a službám zůstávajíce přitom osobně svobodnými. Takoví, na cizí půdě usedlí nájemníci, nazývali se hosté. V listinách 11. a 12. století je mnoho zpráv o takových hostech a zpravidla jsou to hosté osedlí na půdě knížecí; byla to asi původně půda nevzdělaná, lesní, jíž rozdělování byla takovým hostům v užívání. Právní postavení těchto hostů nebo nájemníků nebylo všude stejné. Základem jeho byla smlouva mezi vlastníkem půdy a nájemcem; smlouvy takové neb aspoň některé z nich se nazývaly lhoty. O veliké rozšířenosti lhot v Čechách a na Moravě svědčí to, že o jménech těch asi 500 osad nese jméno Lhota nebo podobné složené. Ačkoli mnohé z nich pocházejí teprve z doby „německého“ práva. Takovou smlouvu, která asi původně byla písemná, postupoval vlastník svou půdu nájemníku, aby ji vzdělal a vzdělanou držel do určité lhůty bezplatně, po uplynutí té lhůty však aby platil smluvený roční plat, úrok. Někdy však tento dočasný nájem, sjednaný zprvu do vůle jedné strany neb obou stran, ustupuje nájmu dědičnému, poddavší-li se dočasným nájemcům sjednati si právo dědické k pozemkům najatým. Tento nový způsob nájmu pozemkového, který byl k nám od konce 13. století přinášen německými přistěhovalci jako německé právo a který poskytoval nájemci také dědické právo k nejistému pozemku, byl od domácího obyvatelstva selského ochotně přijímán, podlaučuje tak méně výhodné „právo české“, které dosud platilo pro domácí „dědice“ i hosty.“

Horší bylo původně postavení té části lidu selského, která vešla v několejších otroků a byla poddávána na svých pánech i osobně závislá. Byto většinou chalupníci s malým kusem pole, pozdější poddaní, kteří nejen byli povinováni k nejtěžším povinnostem, robotám, nýbrž byli také připoutáni k půdě, nesmějíce se stěhovati, ale naopak mohli být od svých pánů kdykoli vypuzeni.

Celkem se zdá nepochybno, že převážná většina selského lidu našeho konce 13. století, kdy nám počalo pronikati „německé právo", a nepochybně již dříve, byla v postavení závislém, sedíc na půdě, o níž nemohla volně rozhodovati a k níž neměla práva vlastnického, leč jenom více méně omezené právo užívací a z níž byla jejímu pánu povinna rozličnými platy a někdy i robotami. U většiny však byla to původně toliko závislost majetková, nikoli také osobní, jako pozdější poddanství. Kdežto nad otroky a nesvobodnými a služebnictvem vlastním pána zcela neomezeně, nemělť původně nad osobami svobodných lidí, usedlých na jeho půdě – nad sedlíci a hosty – jakékoliv moci.

Teprve od polovice 13. století podařilo se některým ústavům duchovním, klášterům, dosáhnouti od panovníka pro lidi, usedlé na jejich statcích, osvobození od některých veřejných povinností a služeb, ale tak, že těmito povinnostmi a službami byli povinni těmto ústavům (klášterům), na jejichž pozemcích seděli. Tak nabývaly tyto ústavy nad lidmi, kteří původně byli na nich jen hospodářsky závislí, těch práv, která dříve nad nimi vykonával kníže a jeho úředníci, totiž práv veřejných; k jejich závislosti hospodářské přistupovala také závislost osobní. Dovršení a zobecnění tohoto vývoje jest teprve dílem 13. a 14. století; teprve v tuto dobu, současně se zavedením německého práva u nás, k věčné závislosti selského lidu na půdě, na níž seděl, připojila se také závislost osobní, poddanství, jež se odtud stále utužovalo.

Poměry společenské a právní poměry selského lidu našeho v době před uvedením německého práva známe, chtěli bychom zajisté věděti, jaké asi bylo uřízení vsi, v níchž lid ten byl usazen. Protože ke vsím patřívaly lesy a pastviště, jichž obyvatelé společně užívali, protože měvali ještě společné povinnosti plynoucí ze společného ručení celé vsi za činy trestné, spáchané v jejím obvodě, bylo k tomu třeba nějakých orgánů správních a výkonných. V listinách nacházíme pouze nemnohé zmínky o vesnických kmetech, kteří bývali jakýmsi druhem vesnických starostů. Soudívá se, že tito vesničtí kmeti s obecními hromadami spravovali obce, vyřizovali domácí spory a vykonávali nižší úkoly správní; je také možno, že kmety se nazývali vesničtí hospodáři vůbec. Naše vědomosti o uřízení starověké vsi jsou nadmíru chudé. Plyne-li se vesnické uřízení vyvinulo teprve po zavedení německého práva.

Poměry selského lidu od zavedení práva německého.

Vývojem v předešlé stati naznačeným se stalo, že se do konce 13. století náš selský lid octl valnou většinou v postavení dočasných nájemců půdy, kterou vedělával. Takový nájemce držel půdu a užíval jí nejčastěji do konce života; někdy bylo její užívání vyhrazeno i jeho potomkům, jindy opět mohl býti zbaven půdy podle vůle pánovy.

Nástivá otázka, kterak se vytvořil tento nový způsob propůjčování půdy, její dědičné pronajímání. Nekole, jak se zdá, tento nový způsob dědičného pronajímání půdy vytvořil se snad přímo mezi lidem selským, na venkově, tím, že sedlák poživotně svobodný dožívaje se i se svým statkem v ochraně a závislosti na př. kláštera nebo světského pána, vyhrazoval si nejen doživotní užívání toho statku, nýbrž i dědičné právo k němu. Ale vlastní kolébkou dědičného nájmu byla půda městská. Jako na venkově, tak i ve městech propůjčovaly se kusy pozemků, plony, vinice a podobné k užívání. Je pak možno pozorovati, že se vedle dočasného propůjčování nejvíce propůjčování dědičné, pozemků v domě, u nichž dočasný držitel by neolbeh o nezbytné jich udržování, a u vinic, jejichž výnosnost stoupá teprve dlouholetým pečlivým vedělávánim.

Při tom však vedle dědičného propůjčování půdy jednotlivým nájemcům vyskytuje se i dědičný pronájem hromadný, jehož se užívalo při zakládání nových osad. Záleželo v tom, že půda určená pro novou osadu byla rozdělena na údaly pokud možno stejné, jež se pak příchozím osadníkům propůjčovaly v dědičné držení za stejných podmínek. Tyto podmínky bývaly stanoveny slovanským privilegiem, platným pro celou osadu a určujícím práva, povinnosti i právní postavení osadníků zřetelem k pánovi půdy. Údaly půdy, přesně a prozřetelně vyměřené a jednotlivým osadníkům vydávané, byly u nás lány, což souvisí se slovem „láno" a shoduje se tak, že mezi

osadníky a pánem půdy panuje jakýsi poměr lenní (manský). Tento způsob pojímání půdy vznikl v Holandsku a dostal se k nám z Němec a proto byl u nás označován názvem práva německého. Samo pronajímání půdy způsobem právě vyloženým - poněvadž jeho předním znakem jest propůjčování odměřených kusů země - pánů, bývá též nazýváno soustavou lánovou. Jest jisto, že teprve německá kolonisace a německé právo soustavu tuto k nám přineslo. Německá kolonisace má věcně nemalý význam pro vývoj selského stavu v našich zemích a je proto třeba pověděti o ní několik slov.

Kolonisace, t. j. osídlení zemí českých přistěhovalci německými rozlila se u nás ve 13. století plnou silou. Němečtí osadníci usazovali se hlavně v pohraničních našich krajinách lesem porostlých, mýtili lesy a proměňovali je v ornou půdu.

K tomu působily především hlavně kláštery a ústavy duchovní, které měly mnoho půdy nevzdělané a nedostatek pracovních sil, později králové čeští a markrabí moravští a konečně i bohatí šlechtičtí. Na Moravě byla německá kolonisace nejvíce podporována olomouckými biskupy, zvláště současníkem krále Přemysla II. biskupem Brunem. Osazování německých kolonistů dálo se někdy i na úplné obyvatelstva domácího. Rýmovaná kronika Dalimilova (z počátku 14. věku) vypravuje o králi Václavovi I., že kázal se Slovan vzdělati svůj rod a tu ves Němcům dáti, že král „nedbal na pány a poručil Němcům dědiny (selské statky) v lány".

Noví osadníci dostávali od pánů půdu, na které se usazovali, zápisem (hromfešten), jímž se stanovila jejich práva a povinnosti. Jich postavení nazývalo se u nás právem německým na rozdíl od práva českého, jímž se řídilo obyvatelstvo domácí. Ještě jinými názvy bývá označováno toto právo německých kolonistů: někdy slove také právem dědičným nebo velmi často po vzoru ostatních německým emfyteutickým, někdy též právem zákupním nebo pronájmu, protože kolonisté za propůjčení půdy platívali jistou sumu peněz, jíž se česky říkávalo „pronáší".

Němečtí kolonisté bývali zpravidla osvobozováni od veřejných platů a povinností, jež tížily dosud většinu obyvatelstva domácího. Ale hlavní přednostní německého práva bylo, že se jím kolonistům zajišťovalo dědičné držení a určování sporných. Tím vším se vysvětluje, že někde osadníci, kteří se dříve řídili právem domácím, domáhali se za svých pánů toho, aby byli usazeni na právu německém. Právo toto přinášelo

veliký užitek i zpráva pánům půdy, neboť osadníci platívali za propůjčení půdy podle práva německého hned napřed smluvenou sumu pákupnou. Výnosné bylo právo to i proto, že vrchnostem zajišťovalo stálý roční důchod z pasenků, které dříve nic nevynášely nebo poskytovaly jen důchod malý a neustálený.

Když tedy toto německé právo přinášelo výhody jak selskému lidu, tak i pánům, je pochopitelno, že se v Čechách i na Moravě rychle šířilo; možno říci, že ještě před válkami husitskými valná většina závislého našeho selského lidu držela půdu v dědičném nájmu na způsob práva německého. Toto „německé" právo stalo se tak nadmíru důležitým činitelem ve vývoji našeho selského lidu a je potřeba, abychom se s ním podrobněji seznámili.

Zakládání osad na právě německém dělo se obyčejně tak, že pán půdy učinil smlouvu s podnikatelem, jemuž se říkalo lokátor; ten pak se postaral o potřebné kolonisty a vše s nimi vyjednal. Takovými podnikali bývali často měšťané nebo i čeští drobní šlechtí, kteří si tak opatřovali značný zisk.

Z povinností podnikatelových hlavní byla opatřiti osadníky, vyměřiti půdu a rozdělit ji na lány. Obyčejně také podnikatel přejímal povinnost vymáhati od osadníků stanovené platy a odvésti pánovi hned napřed jistou sumu peněz vyměřenou dle počtu lánů, které se říkalo „laudemium", český „podací" neb „nadání". Naproti tomu nabýval lokátor také značných práv a výhod; na Moravě stával se obyčejně dědičným rychtářem (šoltysem) nově založené osady; k tomu dostával 1–5 svobodných lánů, dovolováno mu zřídit si krčmu, mlýn, kovárství, pekařství, řeznictví nebo jinou živnost, mimo to přináleží lokátorovi jakožto rychtáři jistá soudní pravomoc nad osadníky a část důchodů ze soudních pokut.

Hlavní povinností osadníků bylo platiti z podělené půdy – z lánu, jenž míval obyčejně 90 měřic (60 korců), pevně stanovený roční plat, zvaný úrok. Výše tohoto úroku bývala nestejná. Ve 13. století platívalo se z lánu čtvrt, půl až celá hřivna stříbra (20, 40, 80 Kč); ve 14. věku, kdy úrok býval stanoven na kopy grošů pražských, platilo se obyčejně po kopě grošů pražských (50 Kč) z lánu. Od 13. století bývalo pravidlem platiti úrok ve dvou lhůtách, polovinu o sv. Jiří, druhou sv. Havle;

bronně úroku peněžitého odváděli osadníci rozličné dávky naturální (polní plodiny, drůbež, vejce a pod.); od placení těchto dávek bývali osadníci na několik prvních let po založení osady osvobozováni.

K robotám osadníci na právu německém původně nebývali svému pánu povinni, ale později se k nim přece zavazovali. Roboty však v této době bývaly jen nepatrné: tři, čtyři dni s pánem do roka, nepočítaje v to povinné „výpomoci v nouzi".

Význačnou stránkou německého práva bylo původně, že osadníci jím se spravující bývají osvobozeni od všelijakých platů a robot veřejných nebo ze mokých, které těžce dolehaly na domácí lid selský. Ale později přijímají také u nás osadníci postupně rozličné platy za povinnosti veřejné. Starobylá královská „daň míru" dávno zanikla. Za to vrchy částaji bývala od druhé polovice 13. století vymáhána stále neboli berně mimořádná, která bývala vykázána někdy od všeho obyvatelstva (berně všeobecná), jindy pouze poměšťan a klášterů (berně poměštné). Berně platila se především s pozemků (čtvrt hřivny = 20 Kč, ale již před koncem polovice 14. věku platilo se s jámu půl hřivny = 40 Kč), mimoto z dílen řemeslnických, mlýnů a hospod. Šlechta, takké kláštery a ústavy duchovní domohly se časem výsady, že se berně neplatila s pozemků, mlýnů a dílen řemeslnických, jež měly ve vlastní režii, platilo se tedy pouze s pozemků, mlýnů a dílen pronajatých – dle pozdějšího názvosloví bychom řekli, že berně platila pouze s rustikálu a nikoli s dominikálu. Platiti berni byla povinnost selských nájemců, a to povinnost značně tíživá, poměrně v dobách, kdy všeobecná berně byla často vymáhána. Mimo to však osadníci byli povinni odvádětí svému faráři a biskupovi jisté platy z dávek jakožto desátek.

Německé právo (pákupní) činilo sedláka dědičným nájemcem půdy, na níž seděl. Ale vlastníkem půdy zůstával pán; sedlák byl pouze půdy uživatelem, ovšem dědičným, ale za jistých podmínek bývalo mu někdy volno svůj statek, t. j. své právo k němu, prodati, přičemž ovšem vlastnické právo pánovo nesmělo býti porušeno. Dobře se toto poměrné postavení tehdejšího lidu selského obrazí ve průsmyčkách slovech Tomášově ze Štítného, že „dědina (selský statek) jest pánova, člověk boží". Jako tu setkáváme se u předešlého výdobytky i jinde s názorem, že půda, kterou sedlák vzdělává, je majetkem pánovým, že však pán jest povinen nechati sedlákovi svobodné užívání půdy, z níž mu platí úrok, a poskytovati mu ochranu právní.

Volnost sedlákova prodati (přepustiti) statek bývala rozličně omezována; statek směl býti prodán pouze s povolením pánovým anebo pánovi vyhrazováno právo předkupné. Již ve 14. století nemohl tedy sedlák odejíti se svého statku bez povolení pánova.

Třebaže sedlák podle práva německého držel dědičně, dědičnost tato nebyla neomezená. Nebylo-li oprávněných dědiců, svobodný statek spadl na pána jeho vdímat. Braní vdímati, jež nastávalo někde již bezdětnou smrtí držitele statku, byl u nás tehdy velmi rozšířeno. Ale již koncem 14. a počátkem 15. století některé vrchnosti u nás příkaly se práva toho dobrovolně.

Uvedli jsme, že již v druhé polovici 13. století některé duchovní ústavy v našich zemích domohly se toho, že jejich sedlí na jejich statcích byli panovníkem osvobozeni od některých povinností a platů veřejných, ale také, že někdy ústavům těm přímo právo konání svrchu povinností a platy ony vymáhati pro sebe. To pokračovalo i ve století 13., ale soudní pravomoc nad těmito lidmi až do polovice 13. věku vykonával král a jeho úřady. Teprve od polovice 13. století přináší duchovním ústavům soudní pravomoc nad jejich lidmi, nejprve pravomoc nižší s výjimkou věcí hrdelních, později ve století 14. pravomoc vyšší, hrdelní, t. zv. poprava. Po příkladu ústavů duchovních domáhali se také světští páni svými sedlími soudní pravomoci nad svými sedlími na jejich půdě a ve století 14. ji také již vykonávali, a to jak nižší, tak i vyšší hrdelní.

Tím způsobem některé hospodářská a právní samostatnost selského lidu českého na pánově půdy proměnila se v závislost osobní a veřejnou. Pán byl nyní vlastníkem jich vrchností a oni jeho poddanými. Jak daleko dospěl tento vývoj již v době předhusitské, je patrno z toho, že r. 1402 vynesli páni na soudě pensk ém nález, že „úřadný člověk poddaný nemůže pohnati pána svého na soud pensk ý". Tato zásada odporující ustanovení Karla IV. z roku 1355, aby na pensk ém soudě také chudí lidé dosáhli spravedlnosti proti lidem mocným, nabyla sice obecné platnosti teprve po válkách husitských, ale nález z r. 1402 je velmi příznačný pro poměr předhusitských pánů k jejich poddaným. Máme také zprávy, že již koncem 14. věku poddaní sedlácí při nastupování nové vrchnosti skládali jí slib věrnosti a poslušnosti.

Vyložíme ještě, jak byla vykonávána soudní pravomoc nad lidem poddaným. Pokud šlo o věci těžší, hrdelní, bývaly vrchnostenský na valných soudech,

konaných obyčejně třikráte nebo jednou do roka v přítomnosti všech osadníků a za předsednictví vrchnosti nebo jejího zástupce. Na některých panstvích bývalo však vykonávání hrdelní pravomoci nad vesnickými poddanými od vrchností svěřováno některému blízkému městu.

Nižší pravomoc soudní přenechávaly vrchnosti místním rychtářům; úřad rychtářský bývával spravidla svěřován pokladateli osady (lokátorovi) dědičně. Kde nebylo rychtářů dědičných, byl rychtář dosazován vrchností; jen zcela výjimečně volila si rychtáře osada sama. V každém případě se rychtář v našich zemích jevil příkrejcem vrchnosti; spolu se osadníky zasedával však společně s vesnickými kmety neboli konšely. Zdá se, že i konšelů (obyčejně bývali čtyři) byli původně ustanovováni vrchností, později asi už někde volili je osadníci. Před soud rychtáře a konšelů náležely prvé věci lehčí, všechna lehčí, všechna těžší provinění proti životu, cti a majetku byla pravidelně vyňata z jejich pravomoci.

Skorkostrovanských

rychtář.

Výklad jmén potoků a řek.

Část všeobecná.

Lhánice leží v dolině po obou březích potůčka od Mohelna tekoucího. Mohelnička neboli Mohelský potok má jméno své od osady Mohelna, jíž protéká valíc své vlnky stále na východ ke Lhánicím a pod Lhánicemi obrací se na jih, přecházejíc divokým úsolím do Jihlavy.

Jméno řeky Jihlavy, po níž pojmenováno město Jihlava, uvádí se ve starých pojitech též jménem Igla, což vede nás ke staročeskému slovu „igla" a ke staroslovanskému „iglije" — jehličí. Jihlava je tedy řeka protékající krajinou s lesy jehličnatými.

S tímto výkladem jména řeky Jihlavy souvisí i výklad jména potoka Chvojnice, vedeného od slova „chvoji". Znáčí tedy „Chvojnice" vodu, narvanou podle jehličnatých = chvojnatých lesů, jimiž protéká.

Jméno řeky Oslavy vyskytuje se ve starých listinách jako Osla (i osada Oslavany bývá tak často uváděna); jméno „osla" pak znamená brus a přísluší na ostření kos a srpů (ve Slezsku nacházíme tomu řekoji „oselka" u nás zkomoleně „ocilka")

Významem svým přibližuje se tedy Oslava Bystřicím, Střelnám, Ostrovici, jež všechna znáčí vodu ostře a střelovitě tekoucí. V Halíči vytéká z Karpat bystřina Oslava, přítok řeky Sanu na levém břehu.

Potok Luh, nářečově Loh, tekoucí od Bíseníka ke Stříbrné a druhý od Senohrad a oba vlévající se do Oslavy, znáčí vodu protékající krajinou bařinatou, močálovitou; „luh" pravilo starým Čechům místo močálovité.

Též potočiště Mohelničky pod naší osadou zove se Lohem.

Geologické-mineralogické poměry u nás.

Celý soudní okres náměšťský i naše okolí spočívá na prahorní rule, která jest barvy šedé a na mnohých místech prostoupena jest četnými vrstvami břidlic jinocárových, pozových a břidlic prahorních. Od řeky Jihlavy táhne se přes Zelený kopec a Vlčí a přes Kladeruby až k Náměšti pásmo granulitové. Tento granulit neboli bělokam často doprovází hadec, s nímž se na některých místech střídá. Hadec tvoří na Náměšťsku mnohé ostrovy; bývá barvy tmavozelené až černé a bývá v něm otroušen český granát, bronzit, enstatit a chromit. Skály hadcové položeně k jihu, na př. u Mohelna, tvoří rozsáhlé stráně, které bývají pařeništěm četných rostlin, zejména různých druhů křemenů a opálů. Pole s podkladem hadcovým jsou poseleka pustelna černou barvou.

Od Lučic a Koroslep táhnou se směrem severovýchodním vrstvy prahorního vápence, doprovázeného břidlicí jinocárovou a vložkami rudy, na kterou se Lučice posud spěchem dolují.

Z prvohor rozšířen jest v našem okolí útvar kamenouhelný neboli karbon v kamenouhelné kotlině rosicko-oslavanské, směřující od severu na jih. Celá pánev má v sobě sedm slojí různé mocnosti a jakosti, ale ve všech se nedoluje. Horníci říkají nejhořejší vrstvě uhlí: první nebo velká štola, pod ní jest druhá žíla malá, nejdolejší třetí. Uhlí to jest mastné, lehko se plévající; hodí se výtečně do továren a na výrobu plynu a koksu.

Doba třetihorní neboli kvartvorná, která jako jinde i u nás ranechala značné stopy, byla dobou velmi rušnou. Tehdy došlo na povrchu zemském k velkým převratům, tehdy vznikla skoro všechna vysoká pohoří naší pevniny: Alpy, Karpaty, Balkán, Himalaje a j.

Útvar třetihorní mladších neboli neogén zabírá v jihovýchodní Moravě jižní část povodí Moravy a Dyje.

Tento neogén jižní Moravy souvisel (dlouhé) úžinou s neogénem moravského pole v Rakousku. V době neogénní vznikl pod Alpami moře, jež vnikla na Moravu

kleslinou u Znojma a pokrylo všechny nížiny země. Od Znojma jeho vody zaplavovaly celé území přes Ivaničce k Brnu a vnikly touže do našeho okolí, kdež ústolím dnešní Chvojnice pronikly až ke Králíčku. Již sem toliž sahal obzor tohoto třetihorního moře, jehož vrstvy zde přeléhají na žulu. Vrstvy ty, v nichž naléráme přečetné zbytky mořské zvěřeny, svědčí o tom, že tu ve značné výši – přes 400 m – stálo hluboké moře, jehož usazeniny s povrchu prahor až na nepatrné zbytky byly odplaveny; touže četné ostrůvky světlého slínu, který pokrývá dna tomu prahorní břidlice, jsou dokladem; že prahory naše pokrývalo moře v době třetihorní.

Nejzajímavějším zjevem geologicko-mineralogickým našeho okolí jsou křemenné oblázkové nánosy uložené po obou březích řeky Jihlavky, a to mnohdy na nejvyšších místech našeho okolí. Tyto oblázkové nánosy jsou nejbohatším nalezištěm zajímavých moldavitů neboli vltavínů; jež se objevují nejen u Senohrad a Lhánic, nýbrž i u Hladerub a Třesova, na druhé straně řeky pak u Dukovan, Skřejí a Dalešic.

Záhadné tyto vltavíny byly mineralogům známy již od počátku 19. století jakožto vltavský obsidian. Obzvláště známými se staly o jubilejní výstavě v Praze r. 1891, kdy broušené a do zlatých rasovaných byly do obchodu klenotnického uvedeny jako nový český drahokam. Moldavity vyskytují se v podobě zaokrouhlených kamínků, nebo jako střepy o povrchu silně rýhovaném; barva jejich jest kalně zelená jako lahvového skla, jsou naprosto neprůhledné, ale proti světlu prosvitají zeleně. Nacházejí se ve štěrkových náplavech potoční v jižních Čechách, jmenovitě u Týna nad Vltavou, Č. Budějovice, Hluboké, potud pak v případní Moravě u Slavic, Křičkovic, Třesova a v našem okolí.

O původu těchto zvláštních nerostných hmot, nápadně podobných zelenému sklu lahvovému, nebylo možno se vysloviti, neboť dle nálezů jejich v kyjových náplavech nemohlo se ničeho bezpečně usuzovati; kdyby to byl obsidian, tu zajisté by nedaleko musila býti nějaká popelná hornina, ale v krajinách tuto uvedených, ani v našem okolí sopek není, ani činných ani vyhaslých. Proto zdála se dosti pravděpodobnou domněnka, že vltavíny jsou úlomky skla umělého, snad strusek z pecí nebo hutí skelných, nebo střepy z lahví, které omíláním

ve vodě nabyly zvláštního povrchu. Tomu však staví se navzdory, že nánosy vltavínové náležejí většinou do útvaru třetihorního, tedy do doby, kdy člověk ještě neměl.

R. 1893 dovezeny k nám „pumy obsidianové“ z ostrovů Sundských a z Austrálie, podobné do jisté míry vltavínům. Tyto „pumy“ jsou uloženy v štěrkových nánosech, a to v krajinách, kde rovněž není popek ani činných ani vyhaslých. Složeny jsou z tmavozelené skelné černé hmoty, která na hranách prosvítá žlutavě hnědě. Nálezy ty dostaly jméno australity. Já věnoval jsem opětně pozornost našim vltavínům; jejich přirozený původ hájen proti všemu podezření, že by to byla umělá skla. Zjištěno od našich domácích badatelů, jimiž jsou hlavně prof. Dr. Krejčí, Dvorský a prof. Dr. J. N. Woldřich, že vltavíny barvou i leskem, hustotou i tvrdostí a j. se od skla lahvového velice odlišují a že nerovnosti na jejich povrchu i celkovou podobou není možno vysvětliti jako následek tučného nebo mechanického působení vody.

Vyskytly se hlasy, že australské pumy obsidianové jsou původu mimozemského, že jsou to povětrovně, nebo že k nám přišly z měsíce. Roku 1898 prohlásil vídeňský geolog prof. Dr. Fr. E. Suess, že nerovnosti na povrchu moravských moldavitů nelze vysvětliti ani větráním, ani pohybem ve vodě a štěrku, ale že jsou náhodně podobny výtvorům na povrchu meteoritů (povětrovně), kůrečky a dolíčky velikosti mohly vzniknouti jako na jiných kamenech povětrnostních letem v ovzduší. Prof. Suess pokládá, že naše vltavíny jsou původu mimozemského, že jsou pološtěrku druhem kamenů povětrnostních, které spadly ke konci doby třetihorní nebo na počátku doby starší naplavenin (diluvia).

Jsou ovšem ještě některé náhody jako na př. proč se vyskytují – jak i oblasti českomoravské, tak i australské – hmoty ty jsou jenom v nánosech štěrkovitých, a ne v jiných současných, blíže nich uložených. Třeba tedy vyčkati ještě, jak se vyslovi jmenovitě vrchní znalci meteoritů.

Zmínky zaslouží též třetihorní usazeniny v našem okolí, a zvláště v pouzdří vltavínových nánosů u Dukovan s jaspisovými břemeny, jež v sobě uzavírají zbytky sladkovodních hlemýžďů, zejména „okrouhlíků“. Jsou to zbytky třetihorní, které jinde zpravidla byly odplavením zničeny.

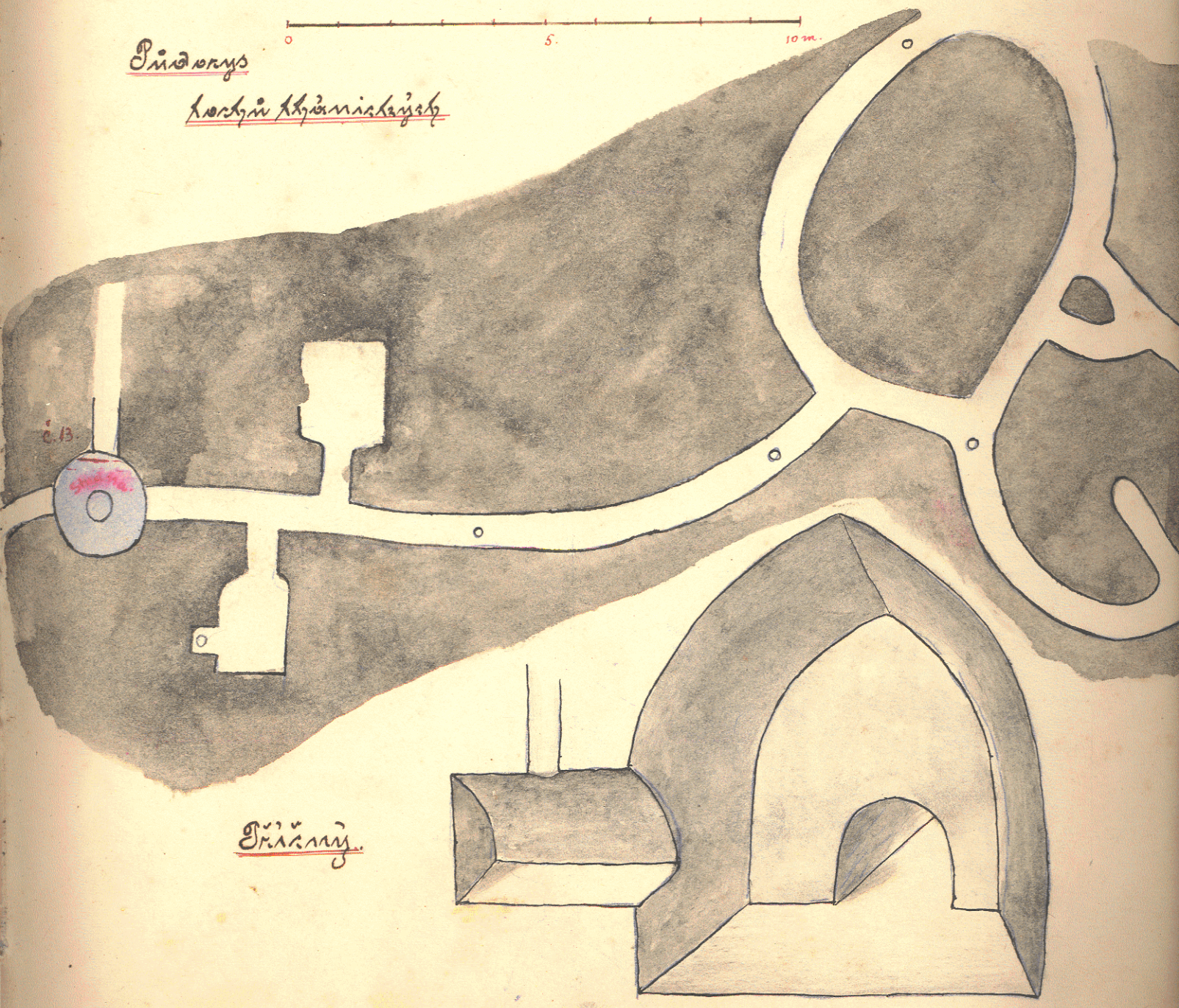
Nejvýznačnějším členem vrstev diluviálních v našem okolí jest žlutá cihlářská hlína čili tok po. žlutnice, jež povstala většinou navátím prachu žlutnicového na krytých místech. Tu bývá nesvrstvená a na puklinách bývá vyloučen bílý povlak vápenitový; jsouť samy velice vápenité. Žlutnic užívá se na výborné cihly a hrubší hliněné zboží. Jen na některých nejistěme žlutnice svrstvené, vodami donesené čili říční. Ty jsou již na druhém místě, byvše z původního - kam vítr je navál - do jiného místa odplaveny.

Nejnovějším útvarem - alluvium - jest ornice. Starší mrtvá půda rozumným vzdělávaním přeměňuje se na útvar ornice a pluh dodává tomuto útvaru tvárnosti, zrovnávaje vyvýšeniny s prohlubinami zvolna sice, ale bezpečně.

Okolí naše jest bohato na pozmanité nerosty. Zejména hluboké rázěry a strmé řeky Jihlavky, místa hojnem proložená, jsou výtečným náležištěm četných nerostů. Tak v okolí Mohelna nalézáme různé druhy barvovných křemenů a opalů, malý a nepravidelný jaspis, český granát (pyrop), kovově lesklý bronzit, podobřící svých třpyt i po větrání, obecný chalcedon i chalcedon obnobitový bílý i barev pozmanitých, pudu chromovou zvanou chromit a t.d. Rovněž v okolí Dukovan vyskytují se pozmanité druhy křemenů (jaspis) polodrahokamu plasma, chalcedon, pohovce) opálů a poloopálů, vláknitého azbestu i světlobílého magnesitu. Nejvděčnější naležiště nerostů v našem okolí jsou rokle a strmé podzřícenými kraji hvozdu Templštejna, kdež se vyskytají zejména tyto nerosty: chromit čili puda chromová, natrolith (druh zelistých pucholců), v prášek se rozpadávající pucholec pravý laumontit, zelenavý a pucholcům podobný - přibarvený - prehnit, zrnitý pucholec analcim, rozličné druhy opalů - poloopalů, mastek nebo li tálek, lupenatý augit pravý diallag, vláknitý asbes barvy bílé i nazelenalé a t.d. Nemálo bohatství - naležiště nerostů shledáváme u Nové Vsi, Hrubčic a Biskupek. Mimo pozmanité druhy opalů a poloopalů vyskytuje se dlouhá řada minerálů: achát pucholcový chalcedon), zrnitý, zelený kvet niklový, pravý annabergit, kyz arsenový lesku cínového pravý arsenopyrit, asbest vláknitý barvy bílé i nazelenalé v hadci vrostlý, druhy pucholců: zrnitý analcim, v prášek rozpadající se laumontit,

celistvý natrolith a zelenavý, puchovcům příbuzný prehnit, dále kovově lesklý bronzit, průhledný magnesit, celistvá, bílá, málo lesklá vzhledu slonoviny mořská pěna, chalkopyrit (kyz (měděný) niklový), chrysotil, hadcový to osinek, jejž lze rozeznávati jako předivo, chromit (ruda chromová), orthoklas, přímo zkřížený jednoklonný živec, oligoklas, vápenatý živec, lupenatý zonit zvaný diallag, amfibolový narost tremolit, u nás celkem vzácný, steatit neboli tuček (bílý, šedý i mramorovaný talek) a mnohé jiné.

Na Ztráni u Senohrad nalézáme granáty barev různých, nejčastěji hnědé, nepravidelné nebo jen zřídka pravitavé; jsou to tak zv. granáty obecné, většinou klinozoisit-zelenitu vápenaté.

Slovanské zalidnění našeho okolí a vznik osady Bánic.

Ze starých kronik a zkazek národních víme, že předkové naši přišli do vlasti naší před časy nepaměťnými. Ti pak v úrodných nížinách nebo v příhodných kotlinách těchto řek a říček zakládali své první osady. Však záhy pouhali své stezky a prosekali i podle potoků i na nich zakládali své první osady.

Náš kraj však byl už osídlen již v době pravěké a sice ke konci doby neolithické (kolem r. 1000 před Kr.) jak o tom svědčí zajímavé nálezy starožitností: popelnic, kamenných mlatů, motyk a seker, pazourkových nožíků, hliněných přesleníů a jiných předmětů z polohy Čučic, Zlatkovic, Sudic, Senohrad a Bánic, Mohelna Klášterník a Třešova.

O pravém osídlení našeho okolí dávají výmluvné svědectví pravěká hradiska, zbudovaná na náhorní rovině za opevněna hlubší příkopy, hliněnými násypy a příkopy. Taková hradiska, na nichž i veliká osada měla dosti místa spatřujeme nad řekou Oslavou u Senohrad a ve Stříjpině u Mohelna a rovněž na výšině u Bánic a nad a nad Jihlavou řekou Kramolína.

Též o pravém zalidnění svědčí bývalé podzemní chodby zvané „Lochy" s četnými komůrkami, východy a vzduchovými komínky. Někteří badatelé vidí v nich pravěká bydliště, příbytkové (obydlí) sluje a jámy z doby neolithické, jiní opět soudíce dle jejich německého jména „lochy" považují je za bývalá obydlí zbytků národa markomanského, který kolem r. 10 po před Kr. nějaký čas v našich krajích pobýval.

V těchto již pravěkých zalidněných krajích - snad lidu prostých - v době neolithické před narozením Kristovým, usadilo se na našem území lidstvo, jehož památky mají raz slovanský.

Lid tento zabýval se především orbou, pastevectvím a lovem. Tak vznikla u nás první trvalá sídla, osady stálé. Tyto první své osady nazvali

jménem otce nebo zakladatele rodu. Zakladatel naší osady byl Lhán. Jemu členové rodu vyhlídli místo při vodě „říčce Mohelničce", okopali ji příkopem do něhož vody napustili. Toto stavení mělo býti v čase potřeby útočištěm celého rodu, proto bylo vystavěno pevně (tvrdě), obyčejně mělo kamenou podezdívku, a sklelo srub nebo tvrz. Bylo také pevně opevněno zmíněným příkopem, přes nějž položili lávku a silným plotem kolovým nebo plaňkovým, v němž ponechali bránu či branku. Potom budovali ostatní stavení - tolik, kolik měl rodin - kolem do podkovy, všecka obrácejíce lo mezicí ke srubu čili do návsi, uprostřed sadili pomístně lípu a kol ker. topol. (U Semtína dosud přetelně jest znáti místa, kde stávala tvrz čili srub.)

Nejstarší děje, které v našem kraji od založení naší osady se přihly, potvrzeny jsou pověstmi, nepronikavelnou tmou až do utvoření „Mohelského stolku", totiž městečka Mohelna (oppidum) a vesnice Kramolna, Lhánice a Kladeruby.

Roku 1146. byl už v Mohelnu vybudován knížecí hrad, jej měl hlavně kníže na obsazení snad nebo byl založen na ochranu země před nepřítelem. Na tomto pomezním hradě sídlil už r. 1146. knížecí úředník, který jménem panovníkovým spravoval toto hradské území či Mohelský stolek a nazýval se knížecí purkrabí.

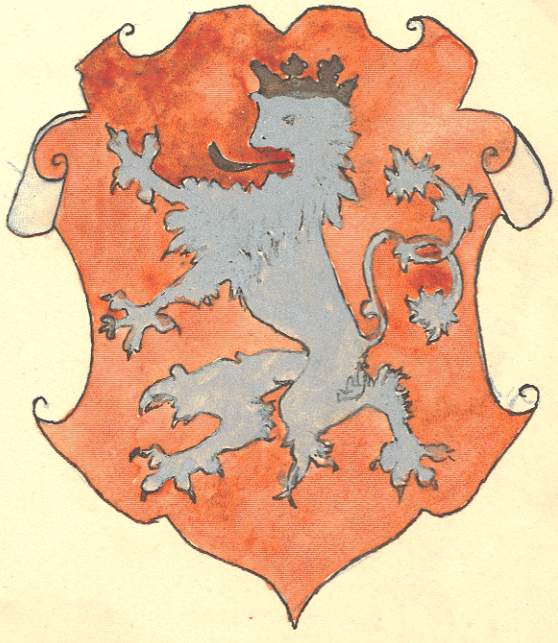
Z toho je viděti že jsme patřili přímo mezi statky knížecí.

Lhánice

majetkem

knížecím od r. roku

1349.

Teprve ve druhé polovici 13. století, kdy čeští knížata svěcolné bojovníky své odměňovali dědinami a dvory, dovoleno šlechticům a klášterům (na ochranu statků) stavěti hrady, jež budovány z kamene na příhodných kopcích.

Po zrušení knížecích údělů na Moravě rašla důležitost různých míst a tyto nastavovány bývaly od králů českých buď pro služby nebo za peníze.

Již od Přemysla II. obdržel rytíř Kadolt za služby vojenské zboží v Mohelně. Kadolt, jmenovaný Sirotek (per Vaise), byl statný vojín ve vojsku Otakarově; r. 1260 zrabit byl u Lávy, když pronásledoval Kumány, daleko se byl odvážil. Držel Kadolt tedy zboží v Mohelně před r. 1260.

Vdova po něm Eliška darovala toho statku většinu klášteru Oslavanskému za obytek rozměnila r. 1286 s králem Václavem za ves Tasovice na Znojemsku.

Roku 1350 držel Mohelno jakýsi hrabě - comes - Burkart, jenž své jméno Hyrle 550 kop na městečku Mohelně a na všem zboží k němu zapsal.

Brzy po něm držel Mohelno Čeněk z Lipy a prodal je Vaňkovi z Kotenštejna.

Váněk pojistil r. 1360 manželce Elišce na 2 lánech v městě - in civitate) 500 kop a své druhé manželce Dorotě r. 1364 ... 1000 kop věna na městě Mohelně, na tvrzi, na ploše se svým příslušenstvím a na Lhánicích. Nemaje dětí poručil své movité a nemovité statky bratru Čeňkovi a jeho dědicům.

Ale po Váňkově smrti zabral markrabě Jan z rodu Lucemburské Mohelno jakožto odumřelé léno a poměnil r. 1368 Mohelský statek, totiž: městečko (oppidum Mohelno a vesnice Kramolno, Lhánice a Kladeruby se všemi přítky, role, lukami, pastvinami, řekami, vodami a zpěvy vod, s mlýny, hrami, vrchy a ploly, s plesáky vinic z Jindřichem z Drnholce, řeč. z Vartenberka, za hradiště a městečko Drnholec a vesnice Holenice, Nové Sídlo, Dobropole, Hvorečice, Purmanice, Novou Ves a půl Přerova.

Po 11 letech Jindřich z Vartenberka postoupil - prodal městečko Mohelno se třemi svrchu jmenovanými vesnicemi Albertovi z Limburka a jeho dědicům.

Lhánice

majetkem Alberta z Limburka a dědiců.

Tento postoupil r. 1381 veškerého zboží mohelského svým bratřím Oldřichovi a Jaroši, avšak r. 1392 přenesl věno své manželky ze statku Dřevíče (v Čechách ve 350 kopách na Lhánice a r. 1398 prodal Mohelno, Hajnice (Lhánice), Kladeruby a Kramolno bratřím Janovi a Jindřichovi z Meziříčí.

Jindřich, nemaje potomků, postoupil se r. 1399 se svým příbuzným Lackem z

Krawově na všechny své statky. Po smrti bratří Jana a Jindřicha nemohl se navrátiti ve statek Mohelno, neboť násilím držel je Prokopův příživenec Leva z Náchoda – viz jeho znak na straně 54. – až do r. 1409.

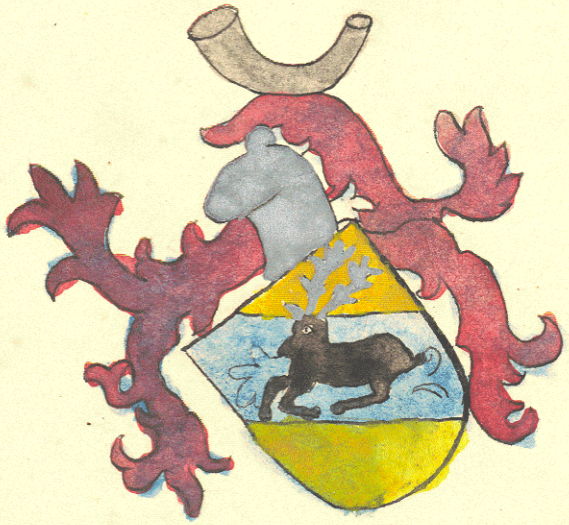
" Předek pánů z Náchoda byl Radoslav, jeden z předních českých pánů za krále Otakara I. Starší jeho syn Načerat byl předkem pánů z Brandýsa, mladší syn Hron přijal Náchod, po němž se oni a jeho potomci psali. Hronův syn Hron II. zaměnil r. 1316 strategicky důležité město Náchod králi Janovi Lucemburskému za Čáslavský Kostelec. Snad mu tenkrát přidán byl i Břečník na Moravě.

Brzy po r. 1360 dali vystavěti páni z Náchoda na kopci 376 m vysokém při toku Chvojnice pod Oslavou hrad Kraváhoru. Chvojnice byly tehdy i v pověsti tohoto rodu až do r. 1409. "

Po roce 1409 vůbec pustošený statek nepřeval Loucek, nýbrž byl na zaplacení dluhů jej prodati. Z hlavních věřitelů koupil jej Jan z Jasova. Hned po roce 1410 prodal Jan z Jasova svůj podíl na Mohelně rytíři Petrovi zvě Dewičer, t. j. Jevický. Z toho koupě povstaly spory. Nechtěje se svými společníky (Blud z Králic, Mikšík z Králic, Vilém z Kokor, Čeněk z Otradic a Jiřík z Hartvíkovic) míti dalších nesnadností, odkoupil nejmožnější Petr všechny ostatní podíly na Mohelně.

Znění

nejstarším Petra rytíře Kavčovic.

Petr z Mohelna byl rozhodným příživencem Žižkovým. Byl jeho rada 1414–1418.

del s králem Zikmundem v Hostinici, kde na něm vyžádal r. 1417, aby městečku Mohelnu udělen byl nový znak. Král k tomu přivolal, aby městečko udělen byl nový znak Petrův spolčením pluhem ve středním poli toho znaku.

Že husité statku jeho nešetřili, rozumí se: Hrad Mohelský byl od nich spálen a úplně zbořen, tak že pini stopy po něm nezůstalo. Stával prý na Valích. Pole spustošena, vinice pičeny.

V z historie je známo, že r. 1433 přitáhl Žižka k Jančicím, tudíž táhl našim krajem a bez odporu za porozumění mnohých měšťanů hovorících učení Husovu dobyl jich a potřestal katoličky. Po odchodě Žižkově vypsoval Albrecht Rakouský, jěž od Zikmunda markrabství moravské přijal za manství, posádku husitskou, když se k němu přidal Jindřich z Lipého a na Krumlově.

Brzy-pečeny- pečeni plnové panování Albrechtova v Jančicích, neboť ještě toho roku, co Žižka zemřel na pochodě, spojila se vojska česká u Vel. Meziříčí a spadla na jih Moravy s Mikulášem Sokolem z Lamberka, jenž měl v erbu kozí hlavu.

Předci Sokola pocházeli z Kněnic u Mírosloví. Roku 1364 prodal Jaroslav z toho rodu své otcovské předlictví Kněnice, za to r. 1371 majetek svůj v Březnicku, kteréž roku 1360 něco nakoupil, značně rozmnožil. Na svém panství Březnickém dal po roce 1370 na hlubokém břehem se tří stran řekou Oslavou ohraničeném, skalnatém hřebenu postaviti hrad, který dle tehdejšího obyčeje nazval „Langenberk", což se posem v Lamberk přetvořilo.

Dle hradu Lamberka psal se Jaroslav a (pozdější členové) psáti r. 1376 „Jaroslaus de Langenberg alias de Knyehnitz".

Mikuláš, syn Jana Sokola z Lamberka, držel statky v Čechách, zejména odp. 1431 panství Červenou Řečici, dle které se psal. Po smrti Žižkově zvolen r. 1424 vůdcem Sirotků.

Vel roku 1441 potvrzoval se Mikuláš při dvoře uvolněné královny Alžběty v komárně v Uhrách a stal se jejím tajným radcem. Jeho návodem povolala královna pluky rot husitských pod vedení Jana Jiskry z Brandejsa, aby bojily Uhry proti králi polskému Vladislavovi; on byl nejhlavnějším odvrancem Ladislava Pohrobka † r. 1446. »

Tato spojená vojska osadila města Třebíč a Ivančice, kde bylo pojato zvláště mnoho lidí. Coltuel - r. 1435 byly Ivančice baštou Táboritův a Sirotkův. Posádky tyto měly silný vliv na naše osady.

V této době asi přičeň hrad mokelský, náš hrádek nad plebiánou a vinicí. R. 1446 Petr Gewczer (též Kovcar pravý) majitel statku i naší osady pevněl a zavazal 3 pecny. Všechny byly už provolané: Markéta v prvním manželství za Arnoštem Kuřele ze Ženovic, v 2 za Hynka z Kunštátu, Eliška za Jaroslava z Pošutic a Zofka za Jana z Mesmberka a Rožnova.

Těm připadl statek Mokelský. Při dělení majitelích nastaly brzy svary. Už roku 1446., že Jaroslav Pošutic od kterého jeho díl statku koupil čili rekoupil Hynek z Kunštátu, pobrak chudým listem osad statku mokelského mnoho majetku.

Ještě větší zmatky na panství Mokelském nastaly, když po smrti Hynkově z Kunštátu vdova Machna po třetí r. 1459 se vdala za Dobeše. Pověvadě nechtěla jeho strany se svým násilným synem Bočkem. Svůj podíl prodala Vítovi z Králic r. 1466. Zboží její obsahovalo: půl městečka Mokelna, půl tvrze, půl dvora, půl vsnice Lhánice, Hladerub a Kramolna, půl mlýna, polovic jatek, rybníků, luk, za lesů, půl hvozdů neb táborišť, (locorum castrensium) a půl patronátu. Hvozd to bylo opuštěné rozsáhlé místo u panského Mokelna, na kterém kdysi tábořili husité.

Z tohoto kupu nastala ostrá pře Vítova z Bočkem z Kunštátu, jenž odstoupení podílu Machnina na Víta z Králic uznati nechtěl a díl ten mocně držel. Tyto spory táhly se mnohá léta. Že těžké následky těchto a dlouholetých sporů jen poddaný lid nesl, rozumí se.

Lhánice

majetkem pánů Hvězdských z Králic 1508.

Nějakého Vít z Králic déle než 16 let polovici statku držel, nedočkal se za tehdejších pohnutých dob konce sporů; převzal je se statkem jeho syn Petr, který žaloby r. 1480 na Bočka z Kuštátu obnovil.

Sporné záležitosti urovnány byly dohodnutím obou stran bezpochyby ještě za života Petra z Králic; nebot' bratr jeho a předek Mohelského zboží Zbyněk půhonů o to zboží více neměl.

Roku 1508 Zbyněk z Králic brzy získal od Hynka z Kunštátu druhou polovici statku Mohelského. Již tenkráte asi vyjednával o prodej toho zboží s Vilémem z Perštýna. Nebot' tento na králi Vladislavovi pro městečko Mohelno vyžádal tři týdenní a dva tři výroční, jak dosud konají.

Avšak téhož roku v pátek v sobotu před svatým Ambrožem převedl královský list právo na Zbyňka z Králic a budoucí držitele.

Roku 1510 vstoupil se Zbyněk s Vilémem z Perštýna na půl Mohelna, půl Kramolna, půl Lhánic, půl Hlouběnub, na ves Hluboké a ves Hořičkov; na druhou polovici Mohelna a na své zboží Březnické vstoupil se o rok později se svým bratrancem Vítem IV. z Králic. Tento r. 1513 na vše své statky spolčil se s Vilémem z Perštýna. Brzy potom Zbyněk a Vít z Králic, oba bezdětní zemřeli.

Lhánice

majetkem pánů

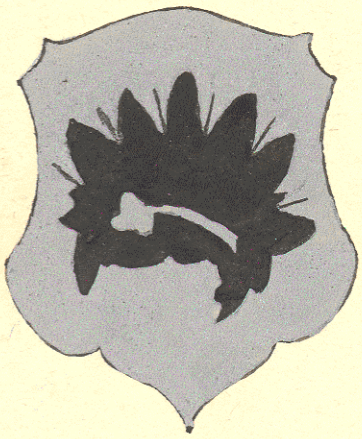
z Perštýna.

Vilém převzal poručenské po bratřích z Králic statky svému synu Janovi z Perštýna, kterýž mohelským poddaným povolil vysazovati nové vinohrady. Také téhož roku 1515 nařídil, aby staré horenské právo jejich i pro tyto nové vinohrady pla-

tilo. Z těchto statku prodal Jan z Perštejna r. 1522 ves Jedov a r. 1527 vše ostatní, totiž: ves Krošíkov, ves Hluboké, v Bučníku a Kuroslepích, což tu měl, dále městečko Mohelno, ves Lhánice", ves Kladeruby, ves Kramolno a v Popovicích, což tu měl, Václavovi z Lomnice a na Náměšti.

Z Lhánice
majetkem pánů z Lomnice.

Václav z Lomnice povoleřil se svými novými poddanými v Mohelně, Popůvkách, Lhánicích, Kramolně a Kladerubech, že jim k jejich pánovosti dal podúmrť. V listině o tom na Náměšti r. 1535 vydané praví: „dal jsem jim a mocí tohoto listu dávám svrchupsaným listem všem vespolek, obyvatelům téhož městečka i ve vsech na domích, mlýnech, polích, lukách, vinohradech, zahradách, burgrechtech, na statku mohovitém i nemohovitém tak, aby oni listé moji svrchupsaní mohli své statky poroučeti, dávati přátelům i jiným, komu by se jim nejlépe zdálo a líbilo." Zemřel-li by někdo bez rozumných dědiců a poslední vůle, měli rychtář a konšelé ve statcích se uvázati, jej do půl roku držeti a po půl lété vyšlém, kdyby se žádný příbuzný nepřihlásil), s panskou vůlí a radou na kostel neb na chudé vynaložiti.

Dle nejstarších (rodin) listovních zpráv původními držiteli statku náměstského byli páni z **Lomnice**, kteří měli na Moravě hojné statky a velmi byli rozvětveni. Prvním z nich, kdo se tak psal, byl Budišr Lomnice a

a nar. Náměšti, jehož jméno se vyskytuje poprvé roku 1234. na listině týkající se kláštera oslavanského.

Rod pánů z Lomnice vládl na Náměšti až do konce 14 věků; potě připadlo pole to panství pánům z Kravař, kteří je obdrželi do roku 1484. Toho roku dostala se Náměšť koupí Matějovi ze Švamberka. Pan Matěj byl velmi obtížen věnnými i jinými upsanými dluhy a povinnostmi i závazky, jichž se sám on a ani jeho dědicové Jan a Tomáš nemohli prostě. Po mnohých soudech r. 1448 v den Šimona a Judy přidělena Náměšť plným právem panu Zvířatovi z Puchu. Po smrti Zvířatově r. 1465 panu Oldřichu z Lomnice, jenž si vzal jedinou jeho osiřelou dceru Elišku za manželku a přesídlil na Náměšť, psal se potud z Lomnice a na Náměšti; pole přebýval až do roku 1464.

Svým působením na náměstské dědictví Zvířatovo neměl mladý Oldřich takového jmění, jakého by od svého zjevu očekával. Nastaly opět plouholetě spory s nápadníky na panství náměstské i pro četné závazky na panství vázané; spory ty posléze ukončeny r. 1481 vzájemnou smlouvou mezi panem Oldřichem, jenž po smrtním byl ještě panským hejtmanem markrabství moravského - panem Janem z Lomnice a Štěpánem z Lomnice tím přísudem, že panství náměstské vloženo Štěpánovi z Lomnice.

Touto smlouvou vrácena byla Náměšť po osmdesáti letech původnímu svému pánu z Lomnice a po jeho brzké asi r. 1492 obdrželi panství náměstské jeho bratr Jan z Lomnice a po jeho smrti r. 1512 jeho druhý bratr Václav z Lomnice, který r. 1522 postoupil tehdy od Jana z Perštýna ves Jedov s příslušenstvím a r. 1524 vesnice Kouřkovou a Hlubokou a ve vsi Břeníku, což tu měl; také vloženo mu bylo městečko Mohelno, ves Skářice, ves Hladovesly, ves Krumpáru a v Popůvkách, což tu měl. Václav zemřel r. 1536 a byl pochován v kostele bítešském. Po něm tento zvětšený statek náměstský dědili synové Života a Oldřich, vyjímaje ves Jedov, kterou měla po Janovi sestra Ludmila, provdaná za Bedřicha z Žerotína. Tito dva bratři spravovali celý statek. - Život z Lomnice zemřel r. 1556 a pochován byl v Bítěši, kde posud ve zdi chrámové jeho náhrobek je viděti.

Oldřich z Lomnice a na Náměšti, který r. 1556 od pana Vratislava z Per-

koupil bývalé příslušenství kláštera třebíčského blíže Náměště ležící osady a stoval se již předtím velice o rozmnožení statku náměstského.

Od paní Magdaleny z Mírova, vdovy po Jaroslavu Čtvrtském z Doubravice, nabyl r. 1555 její podíl na tvrzi a vesnici Chvrci, na Pyšele, plevišti lidech v Hartvíkovicích a na pusté vsi Řešinech; od pana Burjana Čtvrtského z Doubravice, získal Povětín, Vlčetín, Hrometín, Popůvky a patronát v Hartvíkovicích; r. 1560 pan Bartoš z Lipé, pán na Hrumlově, vložil Oldřichovi hrad Lomberk, tvrz Břemík a to, co měl v Kůrovlepech. Byl tedy Oldřichem z Lomnice statek náměstský rozšířen přes Břemík až na Lhánice.

Oldřich z Lomnice a na Náměšti dokonal svůj život r. 1567. Byl posledním držitelem panství náměstského z rodu Lomniců. Dle Paprockého pracoval hrob jeho v kostele hřebečském velký náhrobní kámen s rytířem a nápisem: „Léta Páně 1567 na den Nového roku dokonal jest život svůj šťastně narozený pán Oldřich z Lomnice a na Náměšti". – Po něm zdědil jeho příbuzný Jan z Lhánic a Žerotína.

Z Lhánic

mocí erbem pánů z Žerotína.

Po vymření pánů z Lomnice dostalo se náměstské panství v držení slavného rodu pánů z Žerotína. Původ toho rodu dá se stopovati až do prvního století polovice 13, ale příjmí své z Žerotína přijali teprve ve století 14. od hradu Žerotína na Olomoucku. V poslední čtvrti 15.

století přijati jsou bratři Bernard a Jan z Žerotína do stavu panského a stali se zakládateli dvou hlavních větví svého rodu.

Větev Bernardova kvetla po celých sto let, a členové její vždycky rozsáhlými statky jak na Moravě tak i v Čechách. Mezi jiné z ní vynikl poslední potomek Bernardův Bedřich z Žerotína, muž vysoce vzdělaný a jeden z předních státníků a nejstatečnějších válečníků své doby. Sloužil císařům: Karlu V., Ferdinandovi I. a Maximiliánu II. - ve vojště i v poradě, zpravoval i ve vlasti důležité úřady zemské. Zemřel r. 1598 jako nejvyšší hejtman na Moravě, rozděliv před svou smrtí hojné statky své mezi příbuzné.

Jan z Žerotína, zakladatel větve Janovy, koupil od synů krále Jiřího r. 1445. hrad a klášter fulnecký. Z potomků jeho vynikl páby Bernard z Žerotína na Fulnecku, muž statečný a rozšafný, jenž míval účastenství v důležitých jednáních politických a vyjednáních válečných a zemřel r. 1531.

Karel z Žerotína, na slovo vzatý válečník, bojoval již za krále Ludvíka v Uhřích, provázel císaře Karla V. do Afriky, r. 1547. pomohl rozhodnutí vítězství Ferdinanda u Mühlberka, posléze bojoval opět v Uhřích; za své služby odměněn jest od Karla V. i Ferdinanda I. mnohými statky. Karel zemřel r. 1560. příslušníkem císařským. Ostatní členy této větve poznáme z dalšího vyprávování.

Libuši, jedinou dceru Jana z Lomnice na Náměšti, měl za manželku Bedřich z Žerotína, pán na Novém Jičíně a Štramberku; věnem obdržel jistou část náměšťského panství, - k němuž od Bertolda z Lipé - již r. 1563 druhou část náměšťského panství -. Bedřich z Žerotína byl horlivým českým bratrem, který na svých panstvích veškeré slavnosti a průvody zakázal; za něho přestaly i stavování pouti na hoře Hostýně. Bedřich zemřel před rokem 1544, neboť toho roku byla Libuše z Lomnice vdovou a opatrovnicí svých dětí Jana a Marty.

Když pak Jan řečený starší z Žerotína dospěl, dědil od Oldřicha z Lomnice již r. 1563. druhou část náměšťského panství, k němuž od Bertolda z Lipé přikoupil Rosice. Za manželku měl Marianu z Boskovic, která zemřela r. 1594.; druhou jeho manželkou byla Magdalena Slavatovna z Chlumu. Jan z Žerotína, vychovanec Jana Blahoslava, rozšiřoval rolničné zemské úřady, jsa přitom

jedním z nejhorlivějších příznivců Jednoty bratrské. Zboží náměšťské rozmnožil koupí o dvůr Batouchovice s dvěma dvořisky, tvrz a ves Kralice s hostelem poddaným, ves Lhotice, ves Jakubov, pustý hrad Kravíhoru s dvorem popluzním. Na tvrz kralickou dal z náměšťského zámku přenésti tiskarnu a povolal do Kralic nejučenější a v písmě nejzběhlejší bratry, aby přeložili bibli z řeckého a hebrejského jazyka na český.

Jan ze Žerotína zemřel 13. února 1583, pastýřoval od roku 1561 až do převzetí úřadu zemského soudí a hejtmana kraje brněnského; z prvního manželství zanechal syna Karla a z druhého manželství syna Jana Divíše.

Bratrský nekrolog o něm zaznamenal: „Byl člověk pokojný a dobrých lidí přátelní přátelské ochrance, mnohým lidem v radách a ve věcech dosti nesnadných velice potřebný“. Tělo jeho pochováno v podzemní hrobce v Brandýse nad Orlicí. Poručníky jeho nezletilých dědiců se stali: Zdeněk z Lomnice a na Řečanech, Bedřich z Žerotína a na Zidlochovicích, Smil Osovský z Doubravice na Třebíči a Bartoloměj Vranecký z Jemnišťě na Valči. Vdova po něm Magdalena z Lichnova, a Kosmberka provdala se podruhé za svého příbuzného Bedřicha z Žerotína a na Zidlochovicích r. 1594, kterého přežila.

V době, kdy na náměstském panství vládl pan Jan ze Žerotína, rozšířila se mezi lidem na panství náměšťském nevysvětlitelné pobloudění – víra v čarodějnice a v čáry a jejich skutečné účinky. Pobloudění to, jehož nebyli ušetřeni ani kruhové tehdejších rodin z rodin městských, bylo příčinou, že při hrdelních soudech v Bítově a Jasově děly se hrůzy do nebe volající. Zápisy o výpovědích čarodějnic, dochované ve „Smolné knize bítešské“ o tom výmluvně svědčí. A jest věru s podivem, že tyto spoutané čarodějnice zcela věřily ve zlá kouzla a čáry, věřily, že jejich průšky, lékovou a zdravou bylinu, jejich říkání a činy obranné mají skutečný účinek. A kruté toto pronásledování pobloudilých žen a nelidské jich na soudech mučení i potupné tresty jim vyměřované působily temnou skvrnou v dějinách našeho národa v době největšího rozkvětu českobratrského učení v našem kraji.

Soudy s čarodějnicemi na panství náměšťském konány v Bítově v letech 1571, 1575 a 1576. V těch třech letech bylo z čarodějství obviněno celkem 42 žen, jak zatčeno a útrpným právem tázáno, t. j. mučeno bylo jenom 23 žen.

Všechny odsouzené neštastnice zahynuly v plamenech na hranicích v Bítěši a Tasově. Výsleh neštastných dáb se vždy v noci a celý průběh soudce bývat velmi rychlý. A tresty byly tím ostřejší, protože mnohé přen se nepřiznávaly, kterak lidi otravovaly a dobytek rozličnými prášky morily.

Roku 1571 obvinila zatčená čarodějnice Maštalková z Náměště svou kamarádku Ludmilu Klimentovou z Náměště, že také čaruje. Byvši mučena, Klimenka volala, že opravdu čarovala, ale, že tak činila z návodu Ptáčkové z Tasova. Klimenka byla odsouzena k smrti v plamenech, a při hranici přivedena Ptáčková k vejvodě, aby sobě v něčem mluvily. A tu Klimenka opakovala vše, co na dřívějším trýznění vypravala a na Ptáčkovou ještě více mluvila: „Že ty jsi mně poslala ty vody a učilas mě, co jsem dělati měla, a ten, kdyby ty vody nebylo, mnoho let mohla bych ještě na světě býti. A tak jsem nebohá žena skrze Tebe k tomu přišla.“ A poté Klimentová na to jest umřela. Ptáčková z Tasova bývši zatčena a trýzněna, pomnožila jakousi Dorotu Vitoušovou z Tasova za hlavní viníci. Vitoušová utrpně trýzněna přiznala se, že nejvíce čar a trovičství se dopustila s Kašparkou, pastýřkou z Tasova, která vlastního muže nožem ubila a jemu „potřeby uřezala“; ale Kašparky v době soudu nebylo již mezi živými. Roku 1571 bylo obviněno z čarodějství celkem 18 žen, z nichž 6 bylo zastřeleno a upáleno na hranici upáleno.

Roku 1576 obžalovány z čarodějství 3 ženy, vesměs z Tasova, z nichž Dorota Valová a Markyta Zavadilová odsouzeny k smrti v plamenech, kdežto třetí, Matoušková nebyla právem útrpným dotazována.

Největší ženská čarodějnická soudena v Bítěši r. 1576, kdy 26 žen bylo obviněno, že provozují kouzla s čerty, ale zatčeno a posléze k smrti upálením odsouzeno 16 žen. Tenkráte jistá žena Martha Doležalová z Břehy vypravila, že muže svého umořila, ale trýzněna jsouc právem útrpným volala, kterak s jinými kamarádkami strojila kouzelné a jedovaté prášky a kterak provozovala zakázané a pomanité činy čarodějské. Na volání ta zatčena a uvězněna celá řada žen z panství náměšťského a okolí bítešského. A dále mimo Doležalku z Břehy zatčeny a uvězněny: Kora Dobšová z Jeseníce a Markéta Holíková (Tuhýková) z Jeseníce a Anna Straková z Jeseníce; dále pak Mičova z Jeseníce a Markéta Holíková z Pucova, které však nebyly ani vyslýchány; dále Salomena Kejtková z Naloučan, Lída Křížová z Naloučan a Lída z Černanic; pak Dorota Doležalová z Čihova, Lída Kouckalková z Čihova, Dorota Bimbová z Čihová, Apolena Seidlíčková a Dorota Uhlířka, obě z Bítěše, ženice Matoušková z Břežníka a jakýsi Markyta Kouřila a Skřivánková. Mučením těchlopěn vždy najev

věci poslouží, které se týkaly samé vrchnosti náměstské, vlastních Vsetínských na Jesenici i pastvin pánů Bítešských.

Některé z těchto žen na tázání vyznaly, že svým čarováním, vodou kouzelnou a prášky z vlasů svých vlastních muže neb svých sousedů; některé se přiznávaly, že vodou jen lily, ji kropily – a paní soudcové věřili v moc těchto kouzel, věřili, že čarováním byla způsobena základná svatba a posoudili ji tedy jako čarodějství, odsoudili na hranici.

Apolena Svobodíchová z Dorota Uhlířka, obě z Bítěše, vypovídaly na mučení, které způsobily, že i primátor města Bítěše Vavřinec Vyda následkem kouzel se strápil a umřel jest, kterak čárám těm podlehli i městští Tvořidlo a manželka městská Prokopa Kamasa. Domnělé čarodějnice dostaly i k jihlavským strojeným vojenským osobám z pekla. Tak mučena Klíča Dobšová z Jesenice vyznala: „Umořila jsem Markétu Koutnou, pana Jiříka Vaneckého na Jesenici, pána svého; dala jsme mu prach do pití, když od soudu se Koutnou od vejsoudu přijel za to, aby více Koutná k vejsoudu nestavěl“. A jiné čarodějnice na tázané samo vypovídaly, které umořily paní Kateřinu a paní Johanku z Vanče, nalivše jim přes cestu kouzelné vody. „A když jest paní Vaneczka z Vanče na to místo u dvora Vanče přišla, hned jest od té chvíle schnula a pomoci jí žádný nemohl, až v tom umřela. A naposled přiznaly se tytno nešťastné ženy, že způsobily smrt malé dcerušky samého pana Jana starého z Žerotína na žd. rámku v Náměšti, že jsou kouzelnou vodu po schodech pánských a pavlačích vylívaly, mléko panské kyjné a „v tom jest dcerka Jeho Milosti pána zahynula.“ Mučením vynuceno na nebohých ženách přiznání, kterak i jiné četné osoby prostřednictvím čarodějným postižené nebo „klité“ „schnuly a se trápily“, kterak dobytek moren a sužen a bit, „kterak prachy a vodou stroji“, jaké kejhle tropeny a z jaké příčiny jednotlivé ženy lidem i dobytku škodily. Přiznání ta vynucena byla strašnými mukami a jistě největší část těchto udání se neprovdala z pravdou. V celém tom čarodějském procesu lidským možno říci – jde o případy trapičství domnělého a o pokusy trapičství; tím byly zajisté všechny úmysly nekalé, tropené prachy a vodami kouzelnými, jejichž hlavní součástí vedle kouzelného prášku ze žab, myší, kostí zemřelých a pod věcí, byla „ztuť živá“. A tak daleko a široko pomlouvačné šířily se tehdáte pověsti o neobyčejně rozsáhlém vyšetřování na panství náměšť-

ském proti čarodějnicím, kdy na místech popravních v Bítěši a Tasově zapalovány pětné hranice, na nichž=za živa= upalována těla pohlavilých žen.

Přímo plodně působí na čtoucího důležitý zápis ve Smolné knize bítešské o popravě odsouzené čarodějnice Dory Bimbové z Čikova. Čte se o něm: A když jest pak na hranici vložena byla, za to pana purkmistra a pánů prosila, aby osobám na které vyznala, takových ukrutná a ohavná smrť činěna nebyla, že nejsou tak mnoho viny jako ona. A tak jest na tom umřela.

Když Havel st. z Žerotína dospěl let, nevázal se ve sboře náměšťské, leč přenechal správce jeho svému nevlastnímu bratru Janu Divišovi, vydal se na své další vzdělání, na cesty do ciziny. Jan Diviš rozmnožil panství náměšťské o statek Vanče, jejž koupil od Jindřicha Vaneckého z Jemničky.

Když se Havel vrátil z ciziny domů, zdržoval se nejčastěji na Rosicích. Na hradě náměšťském slavil Havel v únoru 1596 hlučné svatební veselí s Eliškou Hrozjčkou z Hrozjčku; po smrti Jana Diviše spravoval Havel náměšťský statek sám, zvětšiv jej 1415 přikoupením Jinošova. Roku 1614 získal svým čtvrtým sňatkem s Kateřinou z Valdštejna, vdovou po panu Smilovi Osovském z Doubravice, velkého sousedního statku Třebíče; po nevaolž jí r. 1606 od Mařky Zjevanové tehem nabyl také statku Telebsko, vládl Havel starší ze Žerotína rozsáhlejšími statky-zbožími od českých hranic až po samé Brno. Mimo to držel na Moravě ještě Přerov a Dřevohostice, v Čechách Brandýs nad Orlicí.

Ale šlechetnému Havlovi st. z Žerotína nebylo dopřáno nabytých statků klidně užívati. Od roku 1618 nastaly zvrů doby neklidné a čalostné. Bylo mu snášeti trpké protivenství svých vlastních přátel pro věrnost, kterou zachoval králi Ferdinandovi II., od něhož se však vůbec neodvrátil. První vztek zvláštní zuřivostí polských pokusili Bratří moravští. Na zpáteční cestě po bitvě bělohorské vrátila se tlupa jich v městě Bítěši, které tvořilo část náměšťského panství. Správce zdejší kostela bratrského Adam Tísecký, neobávaje se ničeho zlého, vyšel jim vlídně vstříc a pohostil je. Zvěděvše pak, že jest bratrským duchovním, zbili ho skoro k smrti a chtějícího se zachrániti útěkem pronásledovali v předsíni chrámové, stáli a mutvolu nahoře, pokud v Bítěši se zdrželi, pohřbíti nedali. To byl počátek utrpení bratrských kněží na statcích pánů Havlových. Plných osm let vytrvával Havel z Žerotína po bitvě bělohorské na svém náměšťském panství, stoje jako pevná skála

v pobouřeném moři na ochranu svých tonoucích a pronásledovaných souvěrců a krajanů. Nejvíce zahrnul roku 1624, když mu na základě císařského patentu bratrské duchovní a učitele z poměšťského panství vypovídali.

Zpráva o tom vůbec „Relatio reformationis" sepsána byla v Olomouci dne 25. ledna 1625 od biskupských exekutorů, jimiž byli Joannes Jacobus L. B. de Magnis a kanovník Joannes Ernestus Plotais, posléji biskup olomoucký.

Vypravují, že přišli na podzim do Poměště k pánu Karlovi, kterémuž sdělili, že jejich poslání se netýká osoby jeho, leč bratrských duchovních a učitelů, kteří se na jeho statcích zdržují. On jim odpíral právo citovati jeho poddané, tvrdě, že to právo přináleží majiteli statku. Pak si aspoň od nich vyžádal lhůtu, aby se mohl odvolati k císaři, nebo ke kardinálovi z Dietrichštejna. Povolena mu lhůta 14 dnů. Karel z Žerotína byl těhotný stížen plnou a nebylo mu možno vyjeti ani do Vídně ani do Olomouce.

Po 14 dnech dojeli opět na Poměště; (po) bylo právě o poledních. Komisaři byli velmi vařeni, že pán je k obědu nepozval, nýbrž že museni byli sobě v městečku „špatně" pohostinství. Když po obědě přišli na zámek, nalezli nemocného pána Žerotínského ve společnosti Jindřicha Zahradeckého a Zdenka z Roubova a byli vyzváni, aby se posadili na místa po hostech. Po delším tázání před hostmi vytasili se komisaře s rozkazem císařským, že bez ohledu na kteréhokoliv pána všichni kazatelé mají se vystěhovati.

Karel z Žerotína žádal je, aby v provedení té exekuce učinili mu aspoň dva ústupky: předně, aby se potom spokojili tím, že se bratrští kněží zdaleka všeho duchovního učinkování a zadruhé, aby jemu osobně jednoho nebo bratry dva duchovní na zámku ponechali. Když obojí přání jeho zamítli a posléze na něm žádali, aby dal císařské patenty vyvěsiti, pravil jim, že to odporuje jeho svědomí, ať sami jednají dle daných jim rozkazů.

Oba komisaři šli pak do městečka a dali si zavolati purkrabího toho statku. Karel z Žerotína poslal jim jakéhosi mládíka a vzkázal jim, že jeho purkrabí, muž prostého rytířského, postaviti se nemusí. Komisaři tím uražení, odpověděli, že oni jsou ještě vyššího stavu, ostatně, že jednají jménem Jeho císařské Milosti a jménem kardinálovým. Na to dostavil se purkrabí a s ním přišel i rychtář Tossenpach, purkmistr Martin Hrušpánek a pět starších: Jiřík Svoboda, Jiřík Vachman, Štěpán Tišnovský a Mikuláš Procházka.

Zámecký úředník ochotně psal jména a místa jednotlivých kazatelů. Ještě v noci byli rozesláni poslové, aby se kněží z celého panství hned k ránu dostavili před komisi. Obecním starším nařízeno, aby poctivý připevnili na kostele (rovnice byla tenkrát zbořena) a po 14 dnech je přísně ve dne v noci přísně střežili.

Druhého dne dostavili se jeden po druhém do Náměstska přišli: bratr Pavel Hroznatský z Br. Jiří Erastus z Náměště, br. Václav Viktorin z Králic, br. Matouš z Naloučan, br. Jan Zdíkora z Mostelna, br. Jan z Březníka a br. Jakub z Vícenic; mimo to přišli i katolický farář z Čučic. Když přítomní bratří duchovní k domlouvání komissařů prohlásili, že pevně ve své víře setrvají, nařízeno jim, aby se do osmi dnů z vlasti vystěhovali. Žerotín měl je na svůj náklad dopraviti až do Skalice v Uhrách.

Vypuzením všech nekatolických kněží z českých zemí vykonána byla jenom část katolické protireformace, jejíž ostří obráceno r. 1625 i proti měštům. V březnu toho roku vydán nový dekret, jímž se jménem císařovým nařizovalo, aby se ve všech městech obyvatelstvo obrátilo na víru katolickou nebo se úplně ze země vystěhovalo.

Tímto dalším násilím způsobeno, že se také mnoho lidu městského do ciziny vystěhovalo. Úhrnný počet těchto vystěhovalců odhaduje se na 30 až 36 tisíc rodin; ztráta, kterou náš národ tehdy utrpěl, byla tím těžší, že ti, kdož pro víru odcházeli z vlasti, byli jeho lidé nejlepší. Městečtí rodiny z našeho kraje obracely se většinou na Slovensko, kdež se usazovali ve Skalici, Púchově a Modré a dále na sever v povodí Váhu.

Když takto i lid městský byl donucen buď se vystěhovati nebo se přiznati k víře katolické, došlo i na členy šlechty vyznání evangelického, kteří nesouhlasili se stavovského povstání, dosud volně svoji víru vyznávali. A tak vydán v březnu r. 1628 císařský restript, jímž se stavu panskému a rytířskému nařizovala pevná vůle císařova, aby se i šlechta přiznala k víře katolické nebo zemi navždy opustila; při tom šlechtě dovoleno statky své prodati, ale jenom katolíkům.

Toto nařízení bylo poslední ranou, kterou poslední byl mohutný, a potažný šlechtu českého národa. Zkázka zemí českých byla dovršena. Když vyznání opouštěli rodnou zemi, udaly se výjevy pradesolomné. „Všecko, což jest vypovězeno", píše pamětník Žerotín, „stroji se prodej, a to na větším díle bez peněz; neboť statků neprodá-

vojí, protože nikdo nechce kupovati; kdo má peníze na úrocích, nemůže nic dostati. Hrubě veliká bída všude jest, a kam se kdo obrátí, slyší pláče, naříkání, žaloby, bědy, takže teskno poslouchati." Do opuštěných statků uvedení noví rodové z ciziny a v nouzi šlechtě brzy zavládal jazyk německý.

Žerotínovi bylo více dovoleno pustati se vlasti, ale dovolení toho neužil. Když poměry na Moravě staly se nesnesitelnými, odhodlal se z vlasti se vystěhovati. Ale těžko mu bylo nejíti kupce na rozsáhlá svá panství a s cizími pluštojníky, kteří tenkráte konfiskací statků u nás zbohatli, o prodeji vyjednávati nechtěl. V tom mu pomohl jeho blízký příbuzný Albrecht z Valdštejna, který panství náměšťské Rosicemi a Troubskem od něho koupil pro svob. pána Jana Baptistu z Verdenberka. Dříve než statky do cizích rukou vydal, prokázal Karel svým poddaným různá dobrodiní: obyvatelům náměšťským a dvěma mlynářům u Náměště udělil znova podúmrť a daroval jim dvě louky — „Martičku pod mlejnem Melkusovým a Pastviště pod mlejnem Schrachovým" (1628).

Roku 1628 učinili takovou smlouvu o statky Náměšť, Jinošov, Rosice a Troubsko pan Karel starší z Žerotína a jeho švakr Albrecht z Valdštejna: „Pan Karel starší z Žerotína prodává dědictví své vlastní, totiž hrad a městečko Náměšť s kostelním podacím, se dvorem poplužným, pivovarem, mlejnem, dvorem, dvůr Velké pole řečený při dvoře, ves Žnátky, ves Vicenice s kostelním podacím, ves Jedov, ves Čikov, ves Březku se třemi dvory v Otěchlebích, městečko Bítes Velkou s Královou horou a Královým polem i s Klečany, ves Žabčatí, ves Nikov, ves Březky, Hermanšlák s kostelním podacím, ves Košíkov, ves Krokočín, ves Hlubokou, ves I. pustou Přeloyslavice, ves Otradice se dvorem poplužním, ves Březník s kostelním podacím a hradem pustým Lomberkem, ves Korouhvy se dvorem poplužným a pánkem pustým Krsví horou, ves Chvalec se dvorem poplužným, ves Pyšelo, ves Hynice s kostelním podacím, dvorem poplužným, s plesátky vinnými a obilními a horou viničnou, ves Pozdětín, ves Vlčetín, ves Hrozmatín, ves Bochovice, dvůr Bartouchovice, městečko Mohelno s kostelním podacím a dvorem poplužním, ves Přáslavice, ves Křenovice, ves Kradrubky, ves Popůvky, ves Svatce, ves Hartíkovice s kostelním podacím a pánkem pustým Kufštejnem, ves Krsíkony s dvorem

pustým Kozlovem, ves Třesov, ves Stvolence s desátkem obilním, Konešín s kostelním prode-
jím a dvorem poplužním, ves Smrk s desátkem obilním, ves pustou Kojetín i s manskými
povinnostmi, která na mnoze byla, pokud pustávali, dříve než s nich sešlo, tvrz Králíce s
kostelním podacím a dvorem poplužním, ves Lhotice, ves Jakubov, tvrz a ves Vanec se dvo-
rem poplužním, ves Smrk s desátkem obilním, ves Studnici, co tu má, ves Kame-
nou, což tu má, tvrz a ves Jinošov s kostelním podacím, dvorem poplužním a pivo-
varem, ves Pucov s mlejnem, ves Krové - pak Rosice Troubsko se vším příslušenstvím za
350.000 zlatých ...« Ale ještě téhož roku prodal Albrecht z Valdštejna, knížě frýdlan-
ské, pražinské a baltického moře generál, tyto statky za stejných podmínek Janu Bap-
tistovi z Verdenberka, J. M. C. tajné radě a rakouskému dvornímu kanclíři. Obrazy,
všechen nábytek, nádobí a knihovnu pan Karel z Žerotína z Svinčanského hradu
odvezl. Aby si všechny příležitosti klidně uspořádal, bydlel po celý rok v Třebíči, kterou
jeho manželka Kateřina darovala svému bratru Adamovi z Valdštejna. Potom odje-
bral se Karel na svůj statek Bramolýs nad Orlicí a pordeji do města Vratislavě ve Slezsku.
Ale po letech putoval po vlasti a vrátil se do Přerova, kdež také 9. října 1636 zemřel.

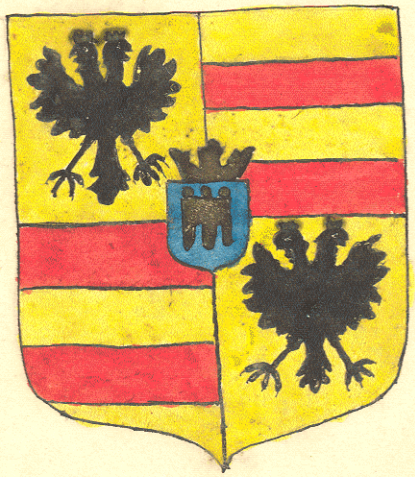
Pochován byl v Bramolýsi nad Orlicí vedle rodičů a tří manželek svých, odkud
jich všech kosti roku 1839 převezeny jsou do Bludova v sev. Moravě a uloženy v hrob-
ce rodinné. Pak po smrti pánově Karlově na pak následovala jej jeho manželka
paní Kateřina z Valdštejna, jejíž mrtvola byla z Brna převezena do Třebíče, kdež
tělo Její Milosti bez ceremonií a pomíření ve sklípku nad sborem a teprve k večeru
směla býti pohřbena ".

Nemaje synův ustanovil Karel poslední vůlí svými dědicem nejstaršího
vnuka Karla Bruntálského z Vrbna, syna své nejstarší dcery Boženky. Ačkoliv
Karel pokládal se výhradně za Moravana a pouze o prospěch Moravy se staral, ačko-
liv jeho politickému jednání právem se musí vytýkati nedůslednost: přece musí-
jej klásti mezi vysoce vynikající muže svého času vůbec.

Zajisté málo kdo se mu vyrovnal ve všestranné vědělanosti, uchvacující výmluv-
nosti a politickému bystrozraku, kterým předvídával následky současných zápletek
ve sporu. Nejvíce však ho šlechtili: statečná mysl, nelíčená pokornost a na-
posled vše vroucí láska k vlasti, národu a k mateřskému jazyku.

(Při) Řeči české byl tak plusleově a důkladně znalý, že spisy jeho, paměti, zápisky a listy slouží mohou za vzory dokonalosti; všemožně počerval o pěstování svého jazyka mateřského, jsa štědrým podpůrcem mužů učených a spolků literárních. Svým nákladem dal na tisk v Kralicích bratrskou tiskárnu rozšířiti a vůbec ji obětavě podporoval.

Zhůmice

majetkem hr. z Vr.

z

Vrtby.

Mezi šlechtické rody cizí, které po Bílé hoře v zemích našich zaujaly místo starobylé pol. šlechty domácí, patří i rod pánů Vérolů z Vérolenberka. Rodinné statky této cizí šlechty byly v německých zemích alpských. Svobodný pan Jan Baptist z Vérolenberka byl císaře Ferdinanda II. tajným radou a komorníkem polnorakouským. Když byly země české pokořeny, tu i on se dočkal odměny za věrné - věrnost svou a veliké služby. A tak 30. ledna 1629 koupil od Albrechta z Valdštejna panství náměšťské; když pak císař 27. března kupi ten potvrdil, dostalo se Náměšťsku nového pána. Na zboží po Žerotínech nastoupili Vérolenberkové, kteří své panství rozkvetlé, překoupivše r. 1637 Novosady a Hvězdice a r. 1649 Jesenici.

Po Žerotínech nastoupili u nás Vérolenberkové!

Nemajíce našeho lidu ani řeči jeho, byli a také zůstali cizinci, jimž sídlo ve Vídni bylo mnohem milejší než pánek náměšťský, kde jen tenkráte se ukázali, šlo-li o zvýšení robot a povinností podaných sedláků. "Pokud jen možno, buď z lidu vzítky, ale v ostatním jim pokrevej," - to bylo heslem tehdejší, nově se v zemi usadivší šlechty. A hůře ještě bylo, když vrchnostenští úředníci často svých pánů

trvalšími se překazili.

Hodnoto na Lomnici a Žerotíně panství náměšťské opljvalo blahobytem a ztrvělo se vzkvétající vzdělaností lidu, nastal v 17. století v něm úžasný úpadek. Nestaralť se nikdo o náprave toho, co válka zavinila.

Pouze asto a několik let vládli Verdenberkové panstvím náměšťskýma a byli to následovně jich toho rodu čtyři členové.

1. Jan Baptista z Verdenberka za na Náměšti od r. 1629 do r. 1648,
2. Ferdinand z Verdenberka " " " " " 1648 do " 1666,
4. Jan Filip z Verdenberka " " " " " 1666 " " 1672,
3. Alexander z Verdenberka " " " " " 1672 " " 1733, jímž rodu toho náměšťska větev vymřela.

Jan Baptista z Verdenberka, nový držitel rozsáhlého zboží náměšťského, byl v veliké lásce za císaře Ferdinanda II. Již roku 1626 byl přijat mezi pány moravské a roku 1630 povýšen byl do stavu říšských hrabat a statek náměšťský nazýván od doby „hrabství". Na jeho přímluvu dovolil císař, aby Náměšť, která po Bílé hoře na pouhou vesnici poklesla, opět povýšena byla na městečko; dal jí dva výroční trhy s tříletem obchodním před každým jarmarkem a jeden trh týdenní, též právní znak a právo pečetěti voskem zeleným.

Hlavní zvahou Verdenberku bylo co nejdříve ze zpřeného panství všechno poddanství vyplatiti. Proto posadil ihned faru katolickým farářem, poněvadž kostelík náměšťský byl chatrný a malý, dal na jeho místě zbudovati kostel nový r. 1629, který roku 1641 v neděli po sv. Martině posvěcen byl hrabětímu patronu sv. Janu Křtiteli.

Poddaným však násilně nucení k víře katolické: honili je do kostelů, bili, mučili a pálili, podpírali jim bičištanský pověsl a jinými barbarskými prostředky nutili je k víře katolické. Jezuité byli horečně činní. S vojenskými komisemi chodili po vesnicích a násilím nutili k víře katolické. A když nechtěl choditi do kostelů, ztínání na něj pay. Někde z násilně zvýšeními kleštěmi pochopové otvírali ústa poddaného, jemuž nebylo dovoleno se vzpěchovati, aby přijal tělo Páně.

Zatrdobně se vedlo směrem. Desátek z přifařených obcí byl takto zpravován:

519 mandelů žita, 615 m. ječm., 139 m. pšenice, 262 m. ovsa, 43·5 m. prosa = 1014 mandelů a 16 strych.

A ještě se to zdálo faráři málo, jak vysvítá z jeho povolání z r. 1690 zaznamenaného panským úředníkem J. Stanišem.

O zpupnosti a surovosti verdenberských úředníků na Náměšti svědčí zpráva z r. 1640, zapsána v bítešské kronice „Knize pamětní Daniela Klossa", vypravující, kterak purkrabí Štefan poručil sedlákům z Březek, aby peřina z krovského mlýna vozili na Náměšť. Když pak obec této nové roboty „pro mdlost svých hovádek" zastati nemohla, vyslala na Náměšť sedláka Jíru Lacinu s poníženou prosbou, kterýž purkrabího Štefana v pivovaře našel a uctivě pozdravil; ten hůlkou přes hlavu ho bil a mlátil. Lidé na Jíru, aby utíkal, křičeli, ale ten všecken ohluchl. Do čtvrtého dne živ byl do poslední hodiny na purkrabího protarkové páti naříkal a také na ně jest zemřel".

Ve své poslední vůli zapsané r. 1648 hrabě Jan Baptista z Verdenberku ustanovil, aby byl pochován ve Vídni v hrobce, kterou byl založil. Předním dědicem učinil svého syna Ferdinanda; dceři Kamile, provdané za svobodného pána Eckenvoirta, poručil hotové peníze a dva statky v Čechách. Kdyby Ferdinand zemřel bezdětek, měly statky připadnouti dceři Kamile a jejím dědicům, kdyby i tito vymřeli, pak měli nastoupit dědicové jeho synovce Jana Petra z Verdenberka.

Za panování hraběte Jana Baptisty zakusily obce náměšťského panství hrůzy války třicetileté, zejména r. 1643, kdy Švédové v měsíci červnu a červenci celou zdejší krajinu spustošili a vypálili. Tehdáte předkové naši poprvé uviděli nepřátele, před jehož pouhým jménem se křižovali jako před samým ďáblem.

Hrabě Jan Baptista z Verdenberka zemřel ve Vídni dne 16. září r. 1648. Jeho zpupný dědic Ferdinand potřeboval se vrátiti na Náměšť, kteréžto statek zmnožil r. 1649 přikoupením vládyckého sídla Jeseníce; byl císařským komořím a přísedícím zemského soudu na Moravě. Jsa dobrým hospodářem, učinil uvážlivě ve svém panství pořádek na všech stranách.

Tehdáte úpěli obyvatelé císařských zemí pod nesmírnými daněmi. Na sklonku třicetileté války vypsal císař Ferdinand III. vlastním patentem do té doby neslýchaný „tax", daň podobnou nynějšímu akcise. Této dani podléhaly: pivo, kořálka, vinný hrozny, maso, sýr, máslo, sádlo, rybníky. Mimo to vybírán poplatek z bot, střevíců a zdárů. Výběží, podobní nynější finanční stráži, všude přísně a ustanoveno též, aby denunciant, udávač dostal polovici pokuty, jež byla uhlídána tomu, kdo věci daní podrobené utajoval.

Také pro poddaný živelné vedlo se předkům našim na Náměšťsku velmi špatně,

o němž Píteřský Daniel Kloss zaznamenal: Léta Páně 1661 na den sv. panny Markéty o 4 hodině z poledne z dopuštění božího učiněno z malého mračna veliké povětří a kupobití a tak všechno obilí mnozí lidé na poli nechati museli, mnozí hrách a oves dobytku žnou a pasou na tom, jiní žita zoorávají. Léta 1662 ve středu před nanebevstoupením Krista Pána na nebe i v pátek potom byly veliké mrazy a napadlo sněhu někde až po kolena. Led byl tlustý, kamenem se skrz sotva prorazíti. A ty mrazy všude byly - obilí pomrzalo, víno, oves, ovoce, pumou všeho se škoda dotkla, že toto místy jen málo pustilo.

Nařízení veliké na všech bylo od jistých shromážděních. Předtím platilo žito 51 kr., pšenice 54 kr., ječmene 39 kr., hrách 1 zl., oves 21 kr.; hned o těmání na všem přeskočilo: žito bylo za 1 zl. 30 kr., pšenice za 2 zl., oves za 39 kr., hrách za 2 zl. A trvalo tak počasí až do Božího Těla.

Vrchnosti náměšťské se také dobře nedařilo. Hraběte Ferdinanda stíhaly nehody časové jako jeho poddané sedláky. Zadlužoval se stále, takže konečně připadal na myšlenku celé panství pronajati. Myšlenku tu také r. 1663 uskutečnil, sobě k většímu užitku, ale poddaným ku škodě nesmírné, jakou sotva mohl předvídati.

A mimo to pústupy válečné, které po válce byly rozpuštěny, rozprchly se po celé zemi a svévolily lidi neustále, nikdo se nevydal na cestu sebemenší bez průvodu, a po hospodách bylo slyšeti pistolemi.

Dne 24. června 1663 sepsána smlouva nájemná mezi hrabětem Ferdinandem z Verdenberka a Josefem Kristofem Šoverem z Frisenecka na tři léta za počních 15.000 zl. na první rok, 16.000 zl. na druhý rok; na třetí rok vyměřeno mimo to hraběnce políště 3.000 zl, obnášelo summou 51.000 zl za tři léta. Ale mimo to měl nájemce Šorer odváděti hraběti ročně 15 kop kaprů, 12 kop štik, 12 velikých štik, 20 sterdů, jisté množství piva, kapounů, kuřat, telat, másla, sýra, vajec a t. d.

A tak vrchnost náměšťská do Vídně odjela a na pánek v den sv. Jana Křtitele pan Šorer přijel a v pondělí poté poddaní mu hned poslušnost slibovali. Tento Šorer stab se v krátkém čase metlou políště lidem pobožným a přílem poměrných jak níže ještě povědí.

V hlubě té pánování Šorově se přehnaly na naši planinu. Veliký strach nastal v září v téměř roce 1663, kdy střední a jižní Morava postižena byla namnoze jiskří válečnou a pohrůžena strašlivým nepřítelem Turkem.

Roku 1663 veliký vůdce přitáhl se 100.000 muži do severních Uher a potud přitáh-

čiv hranice, vtrhl na Moravu. Okolí Břeclavy, Hodonína, Hrad. Strážiště a j. krutě zpustošilo útrapy; klášter rajhradský přepaden, Brno ohrožено. Není proto pivu, že strach dopadl i na naši. Turci sice nepronikli až na Náměstsku, ale řídilo tu přece polivočilé vojsko, vojsko císařské, jak vysvítá ze zprávy jiřednika náměstského, v níž mezi jiným píše:

„Poněvadž pak potom náhle okolo Náměstě, Mohelna a Lhánic kompanie husté se rozložily a lidé o tom dokonce nic nevěstovce, utíkati počali a také většim dílem mára-ných domů nechali, nevěděl jsem komu předně pomoci. Však to vše téměř k žádné platnosti nebylo; (vojáci) lidi bili, stoly lavice komna a okna potřískali; mnoho pohůstov i s formany ještě se nevrátilo; chudí lidé před svými plotny sedí a pláčí a do příbytků svých, nemajíce ani kusu chleba ani nejmenšího vaření, což vše jim vydati musili, nebo si sami kvaltem sebrali, - nikterak jíti nechtěli. Nevím -, jaké to naše hospodářství bude! Válka se Turkem zatím štastně mírem skončena a naše vojska vracejíce se k Uher. Ale obyvatelstvo Náměstska trvalo dále pode jhem nájemcovým. Tu dříve ještě, než lhůta nájmu vypršela, zemřel ve Vídni dne 26. března hrabě Ferdinand, po starav se již dříve, aby spojená panství Náměšť, Rosice - Troubsko stala se majorátem, aby totiž nejstarší mužský člen rodiny Verdenberků je vždy dědil. Nemaje hrabě syna řádného, jen dvě dcery, a přál tedy tímto opatřením zachovati statky Verdenberkům samým. Ustanovení jeho však působilo velmi mnoho plého.

Jak jsme již uvedli, mělo dle poslední vůle zemřelého hraběte Ferdinanda, kdyby zemřel bez mužských potomků, spojené moravské panství Náměšť, Rosice-Troubsko přijíti na pobočné větev rodu Verdenberků, jejíž hlavou byl hrabě Alexander. A skutečně touto dne 1. srpna) prosince r. 1666 hrabě s komisaři na Náměšť přijeli, kam poddaní k celého panství svolání. Tu předce všemi členy císařský dekret, hraběti Alexandrovi odevzdány klíče, a urbář, a také poddaní přísahou poddanost jemu slibovali a za svého dědičného pána přijali. Ale pozůstalé dvě dcery zemřelého hraběte tomu odporovaly, nechtějíce upustiti majorátu otcem na kvap na smrtelné posteli přáného a hned potom sestrou právo o panství se hlásily.

Tím se stalo, že zboží náměstské bylo po dobu rodinného sporu jakoby bez pána, vzešlo však, poněvadž nájem Šavorův trval dosud podle jhem tím tuřším.

Vyšebrově tento bohatě slavil říše na verdenburském panství; škoda jen, že v let

1663 až 1667, kdy po svém způsobu hospodařil, nemáme přesných zpráv a dokladů. Ale jak si počínal, víme dostatečně z listiny okolo r. 1670 vydané, ve které všechny obce náměšťského panství - tedy i Chroustice - žalují u císaře nespravedlivého nájemce a ve které se odvolávají na první svou žalobu již v roku 1667 podanou. Listina praví:

Nejmilostivější císaři, králi, pane!

My purkmistr a ostatní města Velké Bítěše, městečka Náměště, městečka Oslavan, Rosic a Troubska, jakož i ostatní rychtáři obcí a osad vrchnostenského panství při Vašem Veličenstvu i královském úřadu zemského hejtmanství v prvním 1667 žalostně jsme si stěžovali, kterak tehdejším nájemníkem řečeného panství Josefem Šarerem všelijakými neobyčejnými a v celé zemi neslýchanými, nejvýš škodlivými procedurami stížení jsme byli, zejména přídělováním při přeži na fůry až za hranice, mořením velkých dlabých koní, jimiž poplatek ztrátou času a zanedbáním svého hospodářství v nic přicházel; tolikéž dohráněním k nesmírně tvrdým robotám trapeni jsme byli, a když došlo k nemožnosti sil našich, tak ukrutnými, nelítostivými, zato takovými ranami a tresty nás stravili a ztrestali, že mnozí i ztracen vypustili a dílem z bázně, dílem z hořké chudoby poddiště své opustili a dům i ztroskotek svůj opustivše, v bídě odběhli.

Co působila žaloba, vlastně nevíme, jen to jest nám známo, že z porkazu císařova porotčili se 1000 zl. poddanými, že poddaní byli obilím, pluhy a pod. a že zároveň správcové císařští na krátký čas panství již zcela vyčerpané k novému nařízení přivádělí. Ale císařským rozhodnutím r. 1669 přímá správa náměšťského panství císařskými správci přestala a čeho se nikdo nenadál - Josefovi Šarerovi bylo panství znova pronajato na tři léta, poněvadž soud mezi hrabětem Alexandrem a dcerami zemřelého hraběte Ferdinanda dosud nebyl ukončen.

A za bolestných těch tří let utíkalo se zase celé Náměšťsko k císaři a žalovalo mimo jiné, kterak » nájemce Šarer jenom na přítomnost dbá a se zkázou a zničením poddaných zisku svého hledí, z čehož by jistě, kdyby pán Bůh a Vaše Veličenstvo nám nepomohli, my nivečemi uvedeni byli » Dále praví, že panství náměšťské tak jest vylidněno a skoro v poušť obráceno, že poplatků nebude moci žádné kontribuce odvádětí. Proč ale běžíme k Vašemu Veličenstvu my chudí a opuštění a ne obrany jsouci a všem protivenstvím vystavení poddaní s hrozivými slzami a prosebnými zkamna-

cenějším v nejhlubší poddanosti svoje útočiště, na kolenou prosíce, by Vaše c. k. Veličenstvo nad námi nejmilostivěji se smilovati ráčilo a pobránilo dalšímu tak hroznému plu, bychom stavu tomu na úplnou zkázu naši směřujícímu dále podrobeni nebyli, leč aby vyslaná hlavní komise nám naši předešlou vrchnost opětně dosadila, od níž bychom ne jako od přívětějších jako nerozumná zvířata, ale jako lidé milosrdně považováni byli."

"A tak" pokračuje kněžský Daniel Kloss, "jeho Mc. hrabě pan Alexandr tohoto panství užíval až do léta 1672. tu teprve 22. srpna jest od pánů komisařů v přítomnosti nájemníka uveden v statek a od poddaných uznán za předešlého pána."

Rosice a Troubsko úředníkové odvrhli od Náměště a přičkli dceram zemřelého hraběte Ferdinanda, jímž šestiletý soud ukončen.

Jak utěšeně mohlo za těchto let panství náměšťské pod správou hraběte Alexandra rozkvésti, a předkové naši hrozného útisku nájemcova byli ušetřeni, kdyby onoho soudu nebylo! Osud poslal se pronásledovati zboží náměšťské i naše poddané přeotky nešetrně, neboť hrabě Alexandr, nejlepší člen rodu Verdenberků vládl na Náměšti pouze čtvrt roku; neboť již 8. prosince 1762 o páté hodině na půl orloji v noci přesle plnem ráčil v Brně život svůj časnou smrtí dokonati."

Po smrti Alexandrově připadlo panství náměšťské nezletilému jeho synu Janu Filipovi hraběti z Verdenberka, - který až do roku - za jehož nezletilosti správovala panství matka jeho vdova Maurie Justina z Verdenberka "Teprve dne 10. června 1773 ráčil mladý pan hrabě přísahu v Brně učiniti, když jej přijímali inkristavy moravské."

Doba tohoto posledního Verdenberka, který až do r. 1733, tedy plných 60 let na Náměšti vladl, působne v dějinách celého panství vůbec černě napsána. Víme z dějin našeho lidu, kterak právě druhá polovice 17. věku smutně proslula v Čechách i na Moravě krutým utlačováním poddaných sedláků od vrchností, jejichž zpupnost vyvolala místy i bouře selské, které však

však vzbouřený kavaně vojskem potlačeny byly. Smutnou tuto dobu až do vlády císaře Josefa II. trefně nazvali dobou panských kavabáčníků. Na panství náměšťském nastala již okolo roku 1660, ale celou tíhou svou dolehla na předky naše teprve za panování hraběte Jana Filipa, z jehož rozkazu plnily se palácve věži zámku náměšťského týranými sedláky, pronásledovanými escekucemi mušketýrů hraběcích.

Ač počátku svého panování až do roku 1686 šlo hraběti hlavně o to, aby se zbavil dluhů náměšťského panství těžkých, a hned proto na platy přísný byl. Měl svého „panského žida"; jen tenu směl kupčiti, odvážeje ještě plat hraběti, jinému to dovoleno nebylo. Záměry hraběti se zdařily, neboť roku 1686 vystavil hlavní věřitel hrabě p. Enckevirtu, příbuzný rodu Vrtbenberků, listinu, že již více pohledávati nemá; tak tedy v prvním desítiletí své vlády umořil hrabě 84.000 zl. Ho lik potu a slz poddaných lpělo na těchto penězích! Ale snad plynula tato spořivost z jiné vlastnosti tohoto nevlídného držitele panství – z lakoty – neboť po roce 1686 z dluhů se vyhavir, počal teprve nesmírné moci své nad poddanými zneužívati.

Roku 1698 přikoupila jeho manželka Cecilie Rebeka za 3200 platých od Jiřího Bedřicha Schierla tři svobodné dvory v Jestřebím, jeden, který Schierl koupil od Kryštofa Berneše, a dva pusté, které místo platu od dvorské komise obdržel.

Roku 1693 nepřinesl našim předkům mnoho štěstí, neboť toho roku postiženo bylo (náměšťsko) – náměšťské panství neobyčejnou pohromou, o které jest tato paměť: „Dne 15. srpna 1693 přiletěly kobylky, což zaní vypovědět nelze. Těchto nesmírný, nesčíslný počet byl tak veliký, že kde se přes noc usadily, velké škody listem učinily, takže se vůbec na ně pomilo, střílelo a bubnovalo. Ale nevíse, kde svůj konec vzaly."

Hrabě Jan Filip, jak již uvedeno, k svým poddaným nebyl nikdy příliš milostivým, nýbrž utiskoval své poddané, připravoval je o právě svobody, kde jen mohl. Z poslušny proti němu stížnosti a žaloby až do Vídně, které teprve po mnohých letech byly vyřízeny. Roku 1701 žalovalo město Bítěš, uvádějíce v žalobě všechny útisky, jež musili měšťané od vrchnosti snášeti; vypočítáno, že musili poslední léta ročně na 2000 platých, sumu na tehdejší to dobu velikou, vedle pánského důchodu odvádět a k tomu ještě pokuty platiti.

Současně s Bítěší žalovala i Náměšť pro přílišné ukládání robot, tkaní a bělení plátna, šenk páleného a prodej soli, dále Kynice, jež byly obtěžovány panským rybníkem, a konečně i Mohelno, které soudilo o obecní lesy.

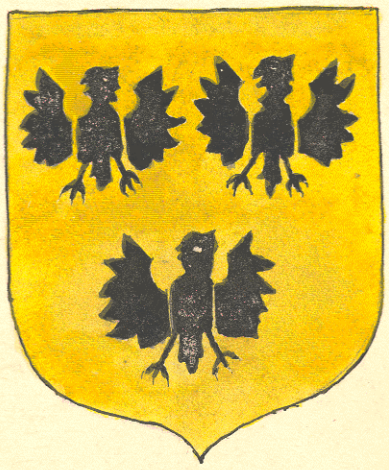
Jak vlastně tyto soudy, které ovšem stály veliké oběti, byly ukončeny, přesně neveme, doufáme však, že k přímluvě vyšetřujících komisů obě strany uzavřely dohodu, která však pana hraběte jistě neuspokojila, neboť tajná jeho nenávist k poddaným přejmě opět vynikla roku 1710, kdy v panské věži ve věžení upělo tolik osob, obviněných z chystaného povstání a vzpoury, že jeden přes druhého tam vrchán a stlačen byl.

Roku 1711 a 1713 počal nový druh útisku: vrchnost náměšťská počala si postupně neoprávněně přivlastňovati mnoho pozemků ležících na obecních hranicích, ba v letech okolo 1720 brala vrchnost i jednotlivým poddaným kusy polí hraničících s pozemky panskými. Konec tohoto násilnictví nastal teprve smrtí hraběte. Jan Filip měl jediného syna Karimíra Vojtěcha, který však zemřel před otcem r. 1731. Zůstal tedy Jan Filip bez vlastních dědiců a byl posledním mužským potomkem hrabat z Vrtbenberka. Hrabě zemřel v Brně 19. dubna r. 1733. a jeho jmění bohatství nastromáždělé a na poddaných vydobyté dostalo se rodu jinému. Po něm nezůstalo ani dobré jméno ani chvalná pověst.

Rod Krockow

z

Krockowic

na

Dětmeřici.

Chýnice majetkem

panů z Krockowic.

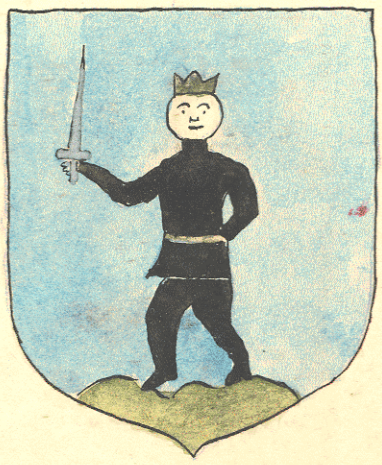
Ponem Filipem vymřel rod Vrdů z Verdenberka. Bohaté zboží tohoto rodu zdědil vnuk Hamily z Verdenberka Václav Adrián hrabě z Enckevoirtu. Na panství náměšťském zůstalo po tomto novém držiteli statku trvalá památka: roku 1737 založil novou osadu na místě před časy zaniklého vlašského dvora Berdětkova, jíž dal svoje jméno Enckevoirt, později povstalo místní jméno Enckenfurt. Jako jeho předchůdce i hrabě Václav Adrián poddané své utiskoval a s nimi se soudil, zejména s městem Bítěší o lesy klečanské; spor ten skončen po letech nálezem polištní komise, která vyšetřila, vrchnost má na Klečanech 100 měr plobrého lesa a 140 měr dorostu.

Městečko Náměšť děkuje mu za nákladný kamenný most, zbudovaný roku 1737 přes řeku Oslavce. Hrabě Adrián přežil všechny své bratry a sám zplodil sedm dětí, zemřel bezdětek dne 30. prosince 1738 jakožto poslední mužský potomek svého rodu. Byl velmi zámožný: mimo hrabství náměšťské měl ještě statky v Čechách a v Rakouských. Hrabě Hrabství náměšťském dostala polovice pravnučka hraběte Jana Baptisty z Verdenberka, Marie Františka hraběnka Kolonicová, provdaná za hraběte Hanuše Leopolda z Hufštejna, druhou polovici zdědily společně pravnučky Hamily z Verdenberka, Marie Antonie Františka z Rottalu a Marie Anna Leopolda ze Salma. Tyto své dědičky provdaly své podíly po 100.000 zl. hraběnce Marii Františce z Hufštejna.

Hrabětě manželé Hufštenští byli první lidumilové a velice zbožní lidé. Ro-

Znamení majetkem pánů z Hufštejna.

Rod pánů z Hufštejna

mu Náměšťský.

Roku 1745 založili mimo jiné špitál pro dvanáct osob ve službách pomstých, s stovlijeh. Kostel sv. Jana Křtitele, který jejich předek stavěl, dále obnoviti, hlavním oltářem a šesti pobočními, jakož i dvěma oratoriemi opatřiti a v kusně upraviti. Průčelí kostela dali vydobiti sochou Spasitelovou a sochami čtyř církevních učitelů. Na kamenném mostě přes řeku Oslavu dali postaviti 20 soch photovených od různých mistrů.

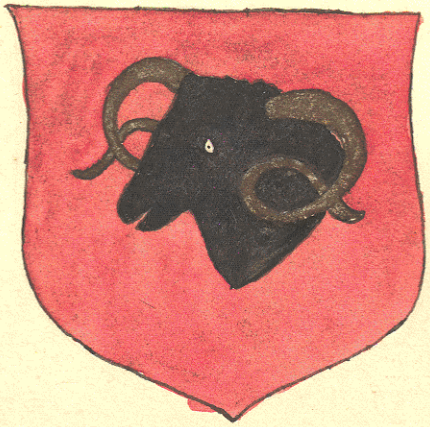
Dále postavili rozsáhlou budovu farní a založili nový, zdí obvážený hřbitov. Ale již rok po založení špitálu zemřela hraběnka Marie Františka a hrobce před ní její manžel Hanuš Leopold z Kufštejna; pustavili dvě dcery: Marianu a Karolinu, kterýmž část statku připadla, druhá část pak dědicům po Františce hraběnce z Kufštejna.

Protože nikdo z dědiců nebyl star takovéré podíly a stavé legáty vyplatiti, prodali všichni společně hrabství náměšťské roku 1752 hraběti Bedřichu Vilémovi z Haugwic z Biskupic za 460.000 zl. a 500 dukátů klíčného.

Provdávatelé mimo Marianu a Karolinu z Kufštejna byli následující: Leopold hrabě Unverzagt, paní Mariana hraběnka z Kufštejna, rozená hraběnka Unverzagt, paní Josefa hraběnka Veterani, rozená hr. Unverzágt, sňatky Marie Františka a Terezie, obě roz. hraběnky Unverzagt, paní Marianna provdaná paní Yungwirth, dříve provdaná hraběnka z Kufštejna, rozená hraběnka Žátecká.

Podmínky platební byly: Hrabě Haugwic zaplatil svatově klíčné 500 dukátů a 200.000 zl, intabulovaných dluhů přistalo 205.700 zl, zbytek summy 34.300 zl. měl býti zaplacen v umluvených lhůtách.

Náměšť majetkem pánů z Haugwic.

Rod pánů z Haugvic a Biskupic je starožitný a na Moravě již dávno usedlý; v zemských deskách vyskytuje se jméno jeho po prvé roku 1376. Někteří historikové kladou původ jeho do Slezska, Kladska nebo Míšně, tedy vesměs do zemí, jejichž původní obyvatelstvo bylo slovanské. Haugvicové sami odvozují svůj původ z Míšeňska.

Reformy v poměrech poddanských za Marie Terezie a Josefa II.

Vyličili jsme výše, kterak poddanství selského lidu nosilo víc a více bylo utužováno, kterak vrchností vymáhaly na svých poddaných větší a těžší povinnosti, kterak zejména roboty vzrůstaly, takže poddanství našeho venkovského lidu změnilo se v naprosté osobní nevolnictví a poroby.

Není proto divu, že tento nesnesitelný stav vyvolával občas v týraném lidu mocné hnutí, jež mnohdy projevovalo se skutečnými krvavými bouřemi.

Toto hnutí přinucovalo vládce ve Vídni, aby v zájmu samotného státního celku poměrům poddanským věnovalo pozornost. A tak dne 28. června 1680 vydal císař Leopold I. tak zvaný první robotní patent, jenž znamená počátek snahy státní vybaviti poddané z naprosté libovůle vrchností a zákonitými předpisy upořádati vzájemný poměr obou stran.

Nedělo se to ovšem z lásky, leč proto, že se poznalo, kterak potlačování a týrání lidu selského může ve svých důsledcích vésti k těžkým poruchám samého státního ústrojí.

Tímto prvním patentem robotním byl dosti určitě vymezen obor práv i povinností poddaných a vrchností. V tom spočívá jádro tohoto patentu, který přece jen mnohou dobrou stránku trpěl mnohými nejasnostmi. Vrchnostem se ovšem nelíbil; proto ihned po jeho vyhlášení jali se přemýšleti, kterak by by se jeho stanovení dala obejíti. A dařilo se jim po přání, takže po vydání tohoto patentu stav poddaných se pranic nezlepšil. A tak zmáhalo vzrůstala nespokojenost selského lidu již za Leopolda I. i za Josefa I. a za císaře Karla VI. r. 1717 vydati druhý robotní patent, jehož nejdůležitějším ustanovením

bylo, že poddaným dovoleno podávati na vrchnosti své žaloby nejen u krajských úřadů, nýbrž, že dokonce mohli se odvolati k úřadu místodržících, ba prostřednictvím české dvorské kanceláře až k samotnému císaři. V praksi bohužel patent tento poddaným velice neprospěl. Otázka poddanská luštěna byla v něm jenom polovičatě a proto neustávalo - panovačnictví vůbec vládu píseckou, jež musila se odvolati ještě za živobytí Karla VI. k několika hrůzám ve vrchách poddaných. V Praze zřízen zemský úřad, jemuž svěřeno vyšetřování různice mezi vrchnostmi a poddanými a ustanovení zemští advokáti, jichž úkolem bylo býti zdarma radou poddaným v procesech vrchnostmi.

Z těchto zařízení zelství poddaní porobou tlačení a vzdělání postrádající nedovedli patřičně těžiti. Stav jejich z příčin náboženských, pokud nechtěli se přiznati k víře katolické, i pro nesnesitelné poměry poddanské byl stále nevýslovně bídný a proto tisícové českého lidu venkovského v první polovici 18. století prchali ze svých gruntů do ciziny. Konečně v Praze i ve Vídni nabyli přesvědčení, že ustavičné bouření sedláků a zbíhání jich z panství pramení především vrchností, pavinňují svými útisky. I vydal císař Karel VI. dne 27. ledna 1738 nový třetí robotní patent, jenž byl mnohem podrobnější než oba předcházející a jenž nově upravoval poměr vrchností a poddaných. Co však znamenalo rozhodný krok ku zlepšení postavení lidu poddaného, bylo ustanovení úřadu dohlédacího (orgánu) jehož úkolem bylo bdíti nad plněním předpisů tohoto patentu, který sice všemožně hleděl vrchnostem vyjíti vstříc, ale který přece zároveň také dýchal opravdovější blahovůli k poddaným. Než i přes tento patent vrchnosti jsmali stejně - stále dle svého a tak lid ani teď nedal se uklidniti a bouřil se. Ještě r. 1738 došlo na několika stranách k selským vzpourám, které jako dříve vojenskou mocí byly potlačeny. Lidé rozvážní, kteří viděli až na kořen celé věci, uznávali, že třeba celoren, oprav všestranějších a podstatnějších. A o ty se pokusila doba následující, kdy vedle rakouských panovala Marie Terezie a její syn Josef II. První léta panování císařovny Marie Terezie, byla vyplněna válkou o dědictví rakouské, která země rakouské v samých základech ohrožovala. Po válce provedla vláda prozíravé reformy v oboru

vojenském, správním, soudním i finančním. Některé z nich přímo se dotýkaly poměrů poddaného obyvatelstva jako například zrušení dosavadního osvobození vrchnostenských pozemků od placení daní (1751), jímž samo sebou i poplatníkům přibyly poddaných značně bylo ulehčeno.

Dle patentu z r. 1750 měla se z pozemků selských, v jejichž držení se vrchností dostaly bez kupce, platiti daně tak jako od dřívějších držitelů, a nesmělo se zříci na ony pobrané pozemky připadající pozvrchnosti na plynulé pozemky selské.

Spolu zakázáno poddané z pokrupených statků jinam přesazovati. Tuto, vrchnostem dokonce zakázáno selské statky kupovati a tak rozlohu pozemků selských zmenšovati.

Velice důležitou úlohu v dalším rozvoji poddanských poměrů hrály úřady krajské, které mezi jiným působily úspěšně také tím, že prostřednictvím jejich císařský dvůr o pravém stavu byl nestranně a úplně informován, kterýžto informace byly nevyhnutelně potřeby, aby stávajícímu zlu mohlo býti náležitě odpomoženo.

Válka sedmiletá zamezila další činnost reformní ve prospěch poddaných a vyžádala se velikých obětí od lidu českého, jenž byl nucen poskytovati přípřeže a (vyžádalo) a naturální dávky vojsku, což jej nesmírně vyčerpalo. Situace byla tak plná a nespokojenost tuhová, že jak z příčin náboženských, tak i probíhané poměry hmotné sedláci prchali do ciziny. I byla vláda nucena obrátiti svoji pozornost k poměrům poddanským, aby zadržela nové hlásání popouzející nespokojenosti poddaných, kteří obětmi v čas války přinesenými a útisky svých vrchností při návratu byli do stavu předválečného.

Roku 1771 navštívil císař Josef II. cestu po českých zemích, aby se na vlastní oči přesvědčil o poměrech tamního poddaného lidu, a po svém návratu podal císařovně návrhy na úpravu poddaných poměrů zemích českých.

Předtím již roku 1770 vydány dva dekrety, jimiž měli býti odstraněny různé nešvary ze strany vrchností páchané. Tedy vrchnosti dosud zakazovaly poddaným prodávati a kupovati polní plodiny, právě nežli vrchnost To nyní zakázáno, právě tak jako zakořeněná praxe, dle níž poddaný výrobky hospodářství vrchnostenského musil kupovati drahé a výrobky své vrchno-

sti prodávati pod cenu; také poručeno nutiti k odebírání určitého množství piva, vína i přídělky od vrchnosti. Rovněž rušena dosavadní povinnost poddaných prospěšovati své děti na řadu let do služeb vrchnostenských, zrušeno poplatek, dosud vybíraný, za dovolení uzavření sňatku a ke vstupu do učení a za provázení řemesla. Vrchnosti měli dále pořizovati fůry a služby za hranice panství, přičemž bylo se sedlákům vyhrožováti pevného. Opětovaní příkazové dále nehož nemněli vrchnosti ukládati pokuty peněžitých a ustanovený tresty na vrchnosti, jež by ukládaly poddaným větší berně, nežli které při sčítání povoleny byly.

Také od té doby nesměly vrchnosti sedláky exekvovati pro nezaplacené dávky. Současně jednáno o mnohých jiných ulehčeních ve prospěch poddaných přáště také o výkupu roboty na základě dobrovolné úmluvy mezi vrchností a poddaným.

Tyto kroky šlechta nerada přijala.

Šlechta se tak hluboko do myšlenky vpila, že vrstvy poddaného lidu jsou právem božským i lidským k tomu povolány, aby jen v její prospěch se lopotily a strádaly, aby spokojili se pouhým živořením, neboť ona si zařizovala pohodlí a budovala zámky, vedla bohatý dvůr a neměla jiného úkolu životního, nežli požitky a rozkoše tohoto světa. Je plně nepochopitelno, jak mizivě nepatrný vliv měli na šlechtu vznešené myšlenky učení Kristova.

Šlechta odmítala důsledně provedení nařízených reforem ve prospěch poddaných a není pochyby, že tím nespokojenost poddaných podněcovali, takže posléze vrchnosti a poddaní stáli proti sobě jako dva nepřátelské tábory. Že samozřejmo, že v době té na českém venkově klidno a ticho nebylo. Vzdouší i pudla byly připraveny k vzbouření, jež bylo ještě tím pravděpodobnější, poněvadž náboženské city lidu byly rozněcovány.

Mocným dojmem také působilo, že následkem rozličných překážek vrchností vniklo u lidu domnění, že císař osvobodil vlastně robotu již zrušila a tak v létě 1774 odepřeli poddaní sedláci na některých místech konati roboty tažné,

jakož dosud požívali roboty přes. Tím pak víc byly provinění pronásledovány.

Někteří náboženští milkové v severovýchodních Čechách obrátili se listem na pruského krále Bedřicha II., aby přišel a české poddané učinil účastnými náboženské svobody.

Písmo selského lidu byli připraveni ke vzbouření.

Plán ke vzbouření byl již připraven r. 1774 v létě. Sedláci v velikém počtu - na 100.000 mužů - měli se sejíti jako pouťníci v předvečer sv. Jana Nepomuckého v Praze. Jiní v počtu asi 15.000 mužů, pro něž v příčině zbraně objednány, měli opatrně na večer přibližiti se na vrch Žižkov a brány města o noci obsaditi. Sedláci pak uvnitř města měli o půl noci vtrhnouti na hrad pražský a na šlechtické paláce a tak, že by šlechta a úředníci byli v jejich moci, mělo se s vládou a vrchností vyjednávati. Na tento plán přistoupili nejmenší čeští i němečtí sedláci ve východních a severních Čechách. K účelům povstání konány i sbírky a peněz sešlo se nad očekávání. Vůdcem celého hnutí v severních končinách Hradecka byl rychtář Antonín Nejvlt ve Rtyni, nazývaný nejvyšším selským purkrabím; jeho rychta slula selské gubernio. Písně ta plamenné, tu štáflové a posměšné, tu opět výhružné zpívaly se po českém venkově a přispívaly k povznesení bojovné nálady.

Nelze se diviti, že mnohým zdálo se příliš dlouho čekati až do sv. Jana, když již počátkem r. 1775 ke vzbouření bylo vše připraveno. Domnívali se, že jen jejich hnutí jiskrou, která vzníti plamen povstání i v ostatních končinách země. V Jetřichově vyhrabrovováno a vypáleno panský dvůr, v Sanově pustošena fara a vypálen kostel. Brzo však na domluvu člena selského guberna Karla Dostála, jenž vyhýbal předčasné povstání, vrátili se vzbouřenci domů. Selské gubernio všemi silami snažilo se působiti k dočasnému klidu a podařilo se i zabránění v Jetřichově i vypálení kostela sanovského.

Zatím konvent kláštera v Broumově požádal o vojsko. Čety vojenské vypátraly v okolí Police mnoho účastníků povstání a dopravily je do Hradce k potrestání.

Na Policku a Broumovsku přestalo vojsko do konce února a vrátilo klid. Jinde však lid se již nedal uvrátiti a bouřil se, poměry stávaly se vždy povážlivějšími. Zámky a dvory panské leckde vyhájeny, úředníci vrchnostenští někde do krve ztýráni. A tak nezbylo konečně paní selskému guberniu nic jiného, než povoliti

a společně akce se účastniti. Severovýchodní a východní Čechy zůstaly zachovány povstáním, jeho podrobnosti, jako vyjednávání s vrchností, drancování, pálení a ničení nelze mi tu podrobně vypisovati. Hlavní soustřeďovací místa byla u Chlumce nad Cidlinou a u Pardubic. Zde shlukli se v opuštěném pásmu pardubském a vedli směšnou pomstu na písaři, jenž tu byl ponechán na hlídání kanceláře a jehož sedláci přivedli na nádvoří, svlekli do naha, polili kancelářským inkoustem a posypali posýpátkem. Odtud táhli stále jsouce zvilováni ku Praze. Výsledek byl pro sedláky smutný jak u Prahy, tak i u Chlumce. Zde provedená byla zároveň krutá bitva, ve které bylo mnoho sedláků postřeleno a poraněno, ostatní pak pohnáni do rybníka, zajmáni a uvězněni.

Odtud vzniklo lidové úsloví: „Vyhrnuli jak sedláci u Chlumce".

Také u Prahy očekávalo sedláky vojsko. Nejvyšší purkrabí Fürstenberk chtěl vyjednávati. Někteří z sedláků byli nakloněni k smírnému vyjednávání, ale jiní naléhali o podporu a nepřipustili, aby dvanáct rychtářů bylo vysláno do Prahy jako deputace.

Proto z větší části opustili vzbouřence a odebrali se do svých domů. I bylo poručeno vojsku, aby na ty, kteří se nevrátili nechtěli, vystřelilo ovšem na slepo. Na to z jedné strany pěchota, z druhé jízda na padení a tísnění, kdy jsou rozprášeni, při čemž jich na osm set bylo zajato.

Ovšem potom ještě v různých krajinách Čech vzbouření trvalo, ale pokračováním vojska bylo i tu brzo utlumeno. Vzbouřence měl stihnouti přísný trest. Potrestání po předních účastnících bylo velice usnadněno tím, že v opuštěném táboře selském u Bydžova byl vedle selské gubernialní pokladny nalezen také selský archiv. Několik sedláků bylo na trest popraveno, jiní odsouzeni do vězení, k nucené práci veřejné nebo k ponáhlání kanabáčem.

V polovici dubna vracelo se vojsko, proti vzbouřeným sedlákům vyslané, do svých posádek, sedláci opět konali robotu, ale trpkost z myslí nevymizela, a ještě téhož roku projevila se několikráte menšími shluky a provedením napřímených, při čemž opět vojsko muselo zakročiti.

Výsledkem povstání selského roku 1775 bylo především mírnější praxe proti nekatolíkům ze strany úřadů, dále obnovení snahy potrestati patřičné jabáče

pro všechna panství, poloúště však vydání nového robotního patentu ze dne 13. srpna 1775. Byl velmi rozsáhlý a obsahoval osm článků vždy s několika oddíly. Předně poddaní upozorněni, aby se neoddávali hlahovým nadějím, že by císařovna snad hodlala robotu zcela částečně zrušiti; císařovna je spíše nakloněna chrániti vrchnosti při jejich starých a dobrých právech. Robota se tedy tímto patentem neodstraňuje, leč k určení její výše stanoví se povinný klíč, ovšem spravedlivější, neboť výše roboty závisela měla od výše odvedené kontribuce. Patent obsahoval ustanovení, že vrchnost, vyžadovala-li robotu větší než patent připouštěl, musila ji poddaným zaplatiti, v neděli však a o svátky nesmělo se vůbec roboty a dalekých jízd vyžadovati. Robotní den trval v létě 13 hodin a v zimě 8 hodin.

Patent na podzim r. 1775 oznamoval okolním způsobem v krajských městech generál Wallis s vojenskou družinou. Mělo se totiž tak předejíti nedorozumnění, aby se poddaní toliž nedomnívali, že vrchnosti pravý patent zatajily a poddaným nepravý a méně výhodný oznámily.

Není pochybnosti, že za panování císařovny Marie Terezie, a to v dobách těžkých a dlouhotrvajících válek v poměrech poddanských bylo vykonáno mnoho. A přece při její smrti poddaní nebyli a nemohli býti klidni a spokojeni, čekajíce toužebně na reformy další.

Císař Josef II. nastoupiv vládu po své matce, pokračoval v řešení otázky poddanské. A proto také záhy přikročil k uskutečnění myšlenky, jež tvořila jakési ústřední jeho snah, k proměně nevolnictví lidu (rolnického) poddaného v mírné poddanství.

Nevolnictví čili trvalé dědičné poddanství, to byl kořen všech běd a útrap, jimiž poddaní po staletí byli sužováni. Nevolnictví se jevilo připoutáním k půdě, nutností vrchnostenského svolení k uzavření sňatku, k učení se řemeslům i ke studiím. Tyto útrapy nevolnictví měly býti odstraněny.

Dne 1. listopadu 1781 vyšel památný patent Josefův, v němž císař praví, že zrušení nevolnictví a zavedení mírného poddanství po způsobu jiných rakouských dědičných prospívá nejen zemědělství i průmyslu co nejlépe a že pak na ně se přimlouvá rozum a štěstí k lidem. Následkem toho, že se vidělo pohnuta od nynějška nevolnictví zcela zrušiti a místo něho mírné poddanství zavésti. Důležité bylo tohoto patentu ustanovení, dle

něhož všechny roboty, dávky naturální a jiné platy, již na poddanských gruntech váznou a k nimž poddaní i po zrušení nevolnictví zavázáni jsou, českých dědičných urbariálními jsou určeny; nadto nesmí poddaným nic býti ukládáno, neboť již nejsou nevolníky.

Patentem o zrušení nevolnictví Josef II. vrátil poddanému lidu osobní svobodu i důstojnost lidskou s tím památným odůvodněním, že osoba lidská nemůže býti předmětem vlastnictví a že nejstarší a nejzřejmější nároky právní nemají vůbec smyslu proti zákonům přirozeným, neboť žádným způsobem nemůže býti člověku odňata svoboda nakládati volně svou prací a silou. To byl jeden z největších činů osvíceného panovníka. Zde poprvé a nepokrytě projevil císař novověké uvědomění o právích lidu a postavil je v celé velebě proti názorům a řádům středověké šlechty. V tom směru postoupil až i k uskutečnění občanské rovnosti v právech i poplatnosti, an netoliko prohlásil zrušení roboty a výkup všech usedlostí selských, nýbrž i rovné zdanění pozemků panských (dominikálu) i pozemků selských, (nýbrž i) rustikálu, na základě přesného vyměření a odhadu veškeré půdy, kterému říkáme „josefinský kataster.

Skoro současně s osvobozením lidu z nevolnictví prohlášeno bylo i osvobození svědomí věkopamátným tolerančním patentem z. 1781. Jím konečně odvolal panovník slavně veškeré, národu našemu tak osudné mandáty v duchu nového věku prohlásiv svobodu vyznání evangelických. Těchto tím nemohly býti odčiněny již následky násilné protireformace katolické, přece připraven byl život nový a obrození národu. Na 60.000 potomků některých „kacířů" přihlásilo se v Čechách a na Moravě opět k k vyznáním evangelickým - o patentu Českých bratří zmíněno nebylo - nejvíce v krajinách jihovýchodních od Hradecka až na Valašsko i v kraji vě na českomoravské vysočině.

Aby povznesl obchod v zemi pokoural dovoz veškerého zboží z cizozemska, hlavně vína, aby domácí výrobky měly větší odbyt. Dbal přísně na spravedlnost, a jak již zmíněno, před soudem byli všichni občané rovni a ostrá spravedlnost měla platiti pro šlechtice jako kdo „nevrozený".

Aby svou říši zbavil nenáležitého vlivu z ciziny, poručil, že kláštery rakouské nesmějí si dopisovati se svými představenými za hranicemi, ale musily si

zvoliti sami své představené -samostatné-, kteří sídleli v Rakousku. Nařízení vládní musila býti ohlašována s kazatelen, listy a rozkazy církevní měly býti vždy nejdříve předloženy nejvyššímu úřadům a potom teprve mohly býti ohlášeny; chtěl úplně úřady kněžské podříditi dohledu světskému. Konečně omezil „stólu" kněžskou i obřadní přepych.

V dobách dřívějších, v době před josefské, byla vždy každá kniha přísně prohlížena a zkoumána, neobsahuje-li něco pohoršlivého, něco, co by s učením jezovitů a náboženství katolického nesouhlasilo a nevyhověla-li, byla ihned zabavena a zpálena.

V tom smutné proslul jezovita Koniáš, který zničil obrovské množství českých náboženských knih, vesměs drahocenných památek z dřívějšího obrodného náboženského hnutí lidu českého. Neostýchal se pátrati po českých vesnicích a městech, přepadal v noci obydlí českého lidu, jen aby se jistě mohl zmocniti knih, pečlivě jako památka po předcích chovaných. Měl mnoho pomocníků, kněží i osob světských. Tvrdili, že pátrají po knihách kacířských, ale pod touto záminkou byly páleny a ničeny všechny české knihy vůbec, zvláště Bible Kralická, a místo nich se nedostalo lidu náhrady vůbec, nebo různých bezcenných z obsahem prý náboženským, ale ve skutečnosti z obsahem plným pověr a nemožných příkazů, aby rozum lidu byl co nejvíce zatemněn.

Poněvadž Josef II. byl přesvědčen, že jen vzděláním a tedy čtením knih může lid nabýti osvěty a tím teprve státi se pravým člověkem, dovolil zvláštním nařízením vydávati všechny knihy, které nebyly proti mravnosti. Dále již se nesmělo pátrati po knihách. A tu teprve náš lid vynášel na světlo denní ze sklepův a tajných skrýší mnohé vzácné plody českého písemnictví, zvláště tisky českobratrské a exulantské. Josef II. zrušil veliký počet klášterů a ponechal pouze ty, které v řádu a řeholi své měly vytknuty nějaký obecně prospěšný účel. Tak zachovány byly ty, které se zabývaly vyučováním a vychovávánim mládeže nebo ošetřováním nemocných. Zrušen byl řád jezovitský a jeho příslušníci odstěhovali se jinam. Ze jmění zrušených klášterů zřízena náboženská matice, z jejíž peněz zakládány nové kostely a budovány fary. Bylo toho třeba, neboť někde měl lid pět až sedm hodin cesty do farního chrámu a poněvadž tehdy církev měla velikou moc, do kostela choditi musil. Bylo tedy skutečným trestem pro lid choditi tak daleko do kostela; nyní však zakládáním nových kostelů bylo mu velice ulehčeno.

Školství za doby Josefovy pozměnilo se znamenitě. Všem, že tyto školy nebyly tak dokonalé jako nynější, povědomo se v nich vyučovalo pouze čtení, psaní, počtům a hlavně náboženství.

Všechny ušlechtilé snahy osvíceného a dobrotivého panovníka měly dvě závažné vady: byly prováděny velice rychle a také na jejich rychlé provedení bylo naléháno, což často vyvolalo v předních (zemských) zemích rakouských a českých nemalé pobouření, neboť každý byl zvyklý, aby se vše provádělo pozvolna a zvolna. Josef směřoval k tuhé centralisaci říše, t. j. rušení samostatnosti jednotlivých zemí a utvoření jediné mocné říše, ve které by se mluvilo jedině jazykem německým. Proto také bez ohledu na národnost a mateřský jazyk zřizoval všude jen školy německé, které měly vychovati nové poddané jeho říše jenom německy. A to byla první vada oprav Josefových, která však způsobila pravý opak: probudila vědomí národní u jednotlivých rakouských národů.

Císař Josef II. byl panovníkem osvíceným – otec jeho byl Francouz – a u lidu oblíbeným. Miloval prostotu a šatil se jednoduše. Den jako den chodil v tmavomodrém obleku s pozlacenými knoflíky, jenž byl zdoben pouze panovnickou hvězdou. Spával na tvrdém lůžku, byl střídmý v jídle i pití, pracoval pozdě do noci a časně ráno vstával. Chodil často po ulicích vídeňských a hovořival srdečně s lidem; vyptával se na poměry a pomáhal chudým, zastával utiskovatele lidu. Chtěje se osobně přesvědčiti, jak obtížná a namáhavá je práce selská, vyoral sám několik brázd na poli u Slavíkovic na Brněnsku. Velmi rád cestoval po svých zemích neporoučeně, aby mohl s lidem volně a upřímně promluviti. Nejedna pověst vypravuje se o císaři s dobromyslnou tváří a moudrými poměnkovými očima, který vlídně a přívětivě uměl lidu říci pravdu, aby zase sám duši lidu poznal.

Zemřel po krátké, ale požehnané vládě roku 1790 na souchotiny, jimiž trpěl po celý život. Obecný lid hlavně venkovští nechtěli dlouho věřiti, že císař Josef II. zemřel, domnívali se, že proti reformám nad zrušením nevolnictví jej zajali a někde uvěznili.

Dovolím si poznamenati, že císař Josef II. ku prospěchu a zlepšení poměrů vydal poměrně mnoho patentů, dle nichž roku 1789 měla počínaje dnem 1. října toho roku robota přestati a místo ní měli poddaní platiti peněžitý plat, odvádělati; během prvního roku měla vrchnost ještě míti právo poddané v čas silné práce k robotě volati, avšak za náhradu peněžitou, která se měla od platu ročního odečítati. Dnem 1. listopadu r. 1790 měla robota docela přestati. Za tuto zrušenou robotu i desátek mělo se platiti

dle výnosu pozemku-pozemkového. Platbu tento zvaný urbární měl činiti ze 100 zl výnosu 15 zl 25 kr. Podsedníci neměli desátku. Domkáři a podruzi měli býti zadarmo zbaveni roboty.

Hrabata Haugvicové z Biskupic na Náměšti.

Hrabě Bedřich Vilém Haugwic, první držitel náměšťského panství z rodu Haugwicův, narodil se r. 1700, přestoupiv v mužném věku z protestantství na katolictví, ujal se služeb u císařského dvora. Hrabství náměšťské učinil statkem svěřenským pro sebe a své bratrance Jindřicha Viléma Haugvice potomky.

Blíže náměšťského hradu založil kapucínský klášter a pod ním podzemní hrobku, která po zrušení kláštera byla jinošova přeložena.

Hrabě Bedřich Vilém Haugwic byl vynikajícím státníkem a zároveň písařovným stavu Terezie; postupoval rychle v oblibě dvora a v hodnostech, až se konečně stal prvním ministrem. Dne 30. srpna roku 1765 zemřel na svém statku v Hoznicích, a pochován byl v hrobce kapucínské na Náměšti. Když r. 1795 hrobka v kostele jinošovském byla opravována, převezeny tam tělesné ostatky, až nová hrobka v Náměšti byla zřízena.

Bedřich Vilém byl dvakrát ženat; z prvního manželství měl syna Otu Karla, který však zemřel před otcem r. 1761. bez potomstva. Protože však také po čtyř bratří Bedřicha Viléma nebylo potomků, přešel náměšťský velkostatek na mladší větev rodu Haugvicův, totiž na bratra Karla Viléma, jenž roku 1779 povýšen byl do stavu hraběcího. Bedřich Vilém byl podobojným svým pánem milostivým; městečko Bítěš požívalo vždy vzpomínati jeho dobrého srdce, protože v poslední vůli své odpustil městu 2000 zlatých, již do jeho důchodu dlužovalo.

Hrabě Karel Vilém Haugvic roku 1765 ujal se náměšťského panství, jímž vládl až do roku 1795, snažil se míti dobrou vůli se všemi obcemi poddanými, zejména městem Bítěší; pouhý rozdíl nastal mezi Bítešany a Klečany a tak r. 1771 povstal poslední a největší spor o lesy zvané Sič, Klečany, Královky a Dýmačky. Soud ten ukončil se po šesti letech tak, že se město s vrchností vyrovnalo dobrovolně: o zápornou Sič se obě strany vyrovnaly-rozdělily, ostatní pak tři lesy přiřknuty jsou celé. Že se

Bitěš s vrchností svou dobrovolně vyrovnala, a pod dalšího s panem hrabětem procesování upustilo, způsobil požár města dne 29. maje roku 1776, kdy 108 domů sousedobýval, jatrož i pivovar, radnice, kasárny, špitál a 4 nájemnické domky v prach a popel obráceny byly. Z toho veliké bídě jak obecní pokladna, tak i celé poměstnictvo do převelikě chudoby upadlo, takže se nebylo možno procesu vésti.

Po Hradu Vilémovi následoval na panství Jánských. Ten překoupil sousedující dvůr neuberský ve Vídni a s panstvím založil roku 1795 na místě zrušeného hradu šťastnou továrnu na sukna. Za jeho vlády vypukla v celé jihozápadní Moravě robotní vzpoura roku 1831, již se obce náměstského panství, ježto hlavně okolí studovaly, činně účastnily. O vzpouře se pojednáno částečně níže. Hrabě Vilém zemřel dne 19. května 1834.

Jeho mladší syn Karel Vilém ( ), jenž zdědil Náměst, byl velikým přítelem hudby a hudebního skladatelství. Stále vydržoval hudební kapelu, z níž ve svém letohrádku Šenvaldě u Jinošova provozoval nejlepší hudební skladby. Ženat byl s hraběnkou z Bertou z Doanu, sestrou posledního potomka po meči toho rodu. Hrabě Karel Vilém byl poslední milostivou vrchností poddaných panství náměstského, jejížto poddanství zrušeno roku 1848.

Odpor šlechty proti opravám Josefovým.

Rozmanité zjevy přírodní ať již příznivé nebo nepříznivé, měly vždy velký vliv na náš lid. Ještě v posledních dnech života Josefa II. vzchopili se stavové čeští, moravští a slezští na ochranu svých práv. A po smrti císařově bylo prvním činem zemských sněmů, že předložily novému králi a císaři Leopoldu II. stížný list, v němž dožadovaly se zřízení proti Josefinské úpravě berní a urbariální. A ponévadě nespokojenost stavů s poddanskými reformami Josefovými byla obecná, rozhodl se císař Leopold odstraniti berní a urbariální soustavu josefinskou

prohlášena za neplatnou počínaje 1. květnem 1790.

Za důvod tohoto skutku uváděly se v patentech jednomyslné žaloby vrchností v Čechách a na Moravě a ve Slezsku i nespokojenost valné části poddaných s berní a urbariální soustavou Josefovou. Poddaným jsou většinou velmi obtížno odvádět vrchnostem místo práce a plodin peníze, neboť jsou nuceni opatřovati si je prodejem plodin nebo prací za mzdu nebo výpůjčkami. Vrchnosti ovšem utrpěly zmíněním svých poddanských práv velikou škodu a císař měl za svou povinnost ujmouti se jich.

Proto se napomínají poddaní, aby se nedali svésti klamného domění, jakoby jejich povinností k vrchnostem vůbec byly zrušeny nebo zrušeny býti mohly.

Marie. Míra poddaných povinností k vrchnostem určovala se teprve zase robotním patentem Marie Terezie z roku 1775 a roboty a dávky naturální zaujaly mezi nimi zase bývalé místo. Berní zřízení také upraveno způsobem přívětivějším.

Ale tento veliký úspěch vrchnostem nestačil. Ve všech třech zemích korunních vytasili se stavové s požadavky směřujícími také k odstranění jiných poddanských úprav zesnulého císaře. Žádali, aby vrchnostem bylo zase přiznáno výhradní právo vařiti pivo a kořalku a prodávati je poddaným; aby obnovena byla povinnost poddaných mlíti toliko v určitém panském mlýně; aby znova povoleny byly platy poddaných za výhost a povolení k sňatku; aby zrušen byl patent o trestním přezírání proti poddaným, jímž se pokračovalo nebo omezovaly některé způsoby trestů, zejména bití poddaných holí nebo kavalcem a vyhoštění jich pro statky; aby odvoláno bylo nařízení, že poddaní dědičné statky selské spravovati nikoli na vrchnost, leč na stát; aby zákupením poddaným bylo odňato právo vypůjčovati si peníze na své usedlosti.

Vláda Leopoldova však v těchto věcech nepovolila, poněvadž s splněním těchto požadavků stavovských bylo by nepochybně pobouřilo poddané mnohem více než odstranění berní a urbariální soustavy Josefovy. Ani to však nebylo selským listem přijato všude klidně. Zvláště projevoval se místy silný odpor proti robotám, když byly znova zavedeny. Císař Leopold přijal úmysl odstraniti robotu tím, že slíbil podporovati dobrovolné úmluvy mezi poddanými a vrchnostmi, jimiž by se poddaným dávala možnost zbaviti se výkupem aspoň na čas osvobození od roboty, aby se tak postupně připravovalo její úplné zrušení.

Ačkoliv je nepochybeno, že se reformami Marie Terezie a Josefa II. velmi podstatně zlepšil stav selského lidu v zemích českých, že povznesl společensky a hospodářsky, jest přece pravdě, že ani po těchto reformách neschávalo mnoho příčin k nespokojenosti. A právě zmužilost sebevědomá, působené větší osobní svobodou a lepší jeho stavem společenským a hospodářským, živil zajisté jeho nespokojenost, vnukaje mu zbavěti se pout a břemen, jež ho dosud tížila. Jako v předešlých dobách projevovala se tato snaha i tehdy selskými vzpourami. Ale není jich již tolik; nejsou tak rozsáhlé a významné, jako v dobách dřívějších. Ohromnější zájem vzbuzuje tolikero moravské vzbouření „helvetské spiknutí" z let 1796–1797.

Spiknutí toto bylo připravováno mezi moravskými evangelíky ve východně-českomoravské, nespokojené tolerančním patentem Josefovým a pozdějšími jeho reformami, pak ohlasy francouzské revoluce, o níž se dověděli v provincích. Jejich střediskem bylo Nové Město, kde na poradě nespokojenců již r. 1795 ujednáno, že postup přípravný k ozbrojenému povstání selskému, jež mělo vypuknouti v létě 1797 a přinésti selskému stavu osvobození ode všech břemen a svobodu. Spiknutí se pak rozšířilo nejen na Novoměstsku a Žďársku na Moravě, nýbrž na Rychnovsku a Litomyšlsku v Čechách. Všude se mužstvo cvičilo tajně v lesích ve zbrani a organisovalo se po vojensku.

Teprve po několika měsících byly tyto přípravy přerušeny, když se spiklenci spojili se selskými chasníky, oněch krajin, kteří před odvodem vojenským, nařízeným koncem r. 1796, utíkali do lesů, aby se vyhnuli službě vojenské. Po několik měsíců se tito přeběhové skrývali v lesích na pomezí českomoravském, jsouce prozrazováni (?) účastníky moravského spiknutí, s nimiž se posléze shodli o společném povstání. Když však byli vojskem pochytáni, vyšlo na jevo i chystané spiknutí, jež tím osudem bylo zmařeno. Vláda vídeňská opětně upozorňovala stavy, že vlastní jejich prospěch vyžaduje, aby hleděli vychovati poddaným v ctnostech pobožné. Ale stavové v odpovědi své poukazovali na revoluci francouzskou, vlivem které se na všech stranách vznášejí nároky revoluční, které podrývají trůny a uvolňují svazky společenské.

Bylo tudíž jasno, že se lid selský snadno nerbaví nenáviděné roboty. I vláda císaře Leopolda II. a jeho nástupce Františka I. smířila se úplně se zásadou, že třeba

ponechati dobré vůle vrchností, chtějí-li se dohodnouti s poddanými a zmírnění neb odstranění roboty. Zákon o výkupu z roboty, vydaný 1. září 1798 je zvláštním výrazem tohoto stanoviska; obsahuje pouze ustanovení o některých formálnostech při sjednávání smluv o výkupu z roboty. To byl tedy konečný výsledek dlouhého jednání a psaní tělesné roboty poddaných a spolu na dlouhou dobu zakončení vládních snah o zlepšení poměrů poddanských.

Nespokojenost poddaných. Platy a robota do polovice 19. století.

Vedle uvolnění osobního a osobní závislosti na vrchnostech a zlepšení práva stoličku přinesly reformy tereziánské a josefínské selskému lidu také zmírnění jeho povinností k vrchnostem. Z nich stále více požadovaly výnosnou platy peněžité. Za válek francouzských, počínaje po roce 1800 znehodnocování peněz pokračovalo rychlostí čím dál závratnou. Očekávaná potřeba finančních prostředků nutila vládu vydávati o sobě papírové peníze „bankocedule“ jako řádné platidlo. Hodnota bankocedulí klesala. Roku 1807 měly papírové peníze proti stříbru pouze polovici své jmenovité hodnoty a počátkem roku 1811 jenom asi devítinu.

Protože stejnoměrně stoupala i cena hospodářských plodin, hromadila se v rukou selského lidu spousta papírových peněz. Vypravuje se, že prý tehdy sedlští hoši, vracející se z trhu, papalovali si o hospodských dýmky bankocedulemi a selky vydávaly velké peníze za drahé skvosty. V tom nastal obrat stálým bankrotem r. 1811 cena klesajících bankocedulí byla smutně památným finančním patentem ze dne 20. února 1811 snížena zákonem na pětinu své jmenovité hodnoty a nařízeno, že do 1. února 1812 musí býti v této snížené hodnotě vyměněny za nové papírové peníze, jež se úředně jmenovaly „vykupné listy“; o stříbrné mluvě však byly uvažovány úvahy.

Tyto šajny byly prohlášeny za vídeňskou měnu a za jediné platidlo v tuzemsku, rovnocenné s kovovou mincí staré „konvenční měny“.

Tím utrpěli sedláci zprvu citelnou újmu. Pokud měli zásobu bankocedulí, klesla jejich hodnota na pětinu, kdežto hodnota platů zavedených vrchností i státu, poněvadž se platily šajny, zvýšila se patenásobně. Ale šajny si dlouho neuchovaly předepsané hodnoty. Již po prvé tři měsíce klesla jejich hodnota tak, že za sto zl. konvenční, stříbrné měny dávalo se až 338 zl. šajnů, později se kurs šajnů poněkud zastavil a od roku 1816 se ustálil tak, že za 350 zl. šajnů rovnalo se 100 zl. konvenční měny. Toto znehodnocení šajnů zase prospívalo sedlákům, kteří jimi platili svým pánům, kdežto to vrchnostem působilo nemalou újmu. A proto pokoušeli se to změniti.

Stavové moravští již roku 1819 domáhali se toho, aby mohli povinné platy od poddaných vybírati nikoli v šajnech leč v měně konvenční. Byvše odmítnuti, opakovali svou žádost na sněmu roku 1820. A nečekajíce na rozhodnutí vlídné, některé vrchnosti již roku 1821 žádaly od poddaných, aby povinné platy odváděli v měně konvenční. Když o tom za nastalých kouří zelených moravský guvernér hrabě Mitrovský podal zprávu dvorské kanceláři, bylo mu nabízeno, aby krajská hejtmany upozornil na to zjevné utiskování poddaných a o to pečoval, aby, kde se něco podobného již stalo, poddaným ihned bylo navráceno oč více zaplatili. Do budoucnost se podobné jednání vrchnostem zakazuje. Podle toho snahy moravských stavů dosáhnouti placení dávek poddanských měnou konvenční byly celkem marny.

Ježto platy poddaných vrchnostem v tu dobu nebyly již břemenem příliš tíživým, velmi těžce byla poddanými pociťována stará povinnost robotní. Odpor proti robotě byl mocně posilněn jak nerdovcovým pokusem Josefovým a její naprosté zrušení, tak ponenáhlým a soustavným odstraňováním roboty na panstvích státních a konečně i naléháním vlády na vrchnosti, aby se hleděly dohodnouti s poddanými po dobrém o výkup z roboty. Ale po roce 1798, kdy vydán byl patent povolující (po dobrém o výkup z roboty) zřízení sázky výkupu z roboty úplně dobrovolné dohodě vrchností s poddanými, vláda v tomto směru úsilí ochladla, ba později počala se i stavěti proti smlouvám o výkup z roboty navždy. Dekretem ze dne 4. října 1813 dvorská kancelář rozhodla podle přání stavů, šlechty a duchovenstva, že vý-

vinnost
kotní.

kupy poddanských povinností a dávek na věčné časy", nemají býti povolovány. Teprve roku 1821 dávka robotního výkupu opět se dostala na přetřes. Přispěly k tomu rozmanité události, jmenovitě vášně nepokoje selské, o nichž se níže podrobně zmíním a jež se toho roku ozvaly na mnohých panstvích moravských hlasně k odporu proti robotě. Za těchto nepokojů se ukázalo, že jak mezi státním úřednictvem, tak v obecenstvu, je velmi rozšířeno přesvědčení o nutnosti zrušiti robotu. Mužové poměrů znalí doporučovali tehdy, aby bylo vykupování poddaných z roboty podporováno, dovozujíce, že z takového výkupu budou míti prospěch poddaní i stát.

Ale císař František I. více dbal rady těch, kdož výkup nedoporučovali. A tak v červenci 1821 vyšlo císařské rozhodnutí velmi nepříznivé robotnímu výkupu. Poněvadž by prý urbariální dávky a tedy také roboty jsou vlastnictvím vrchnosti a právo vlastnické dlužno vždy chrániti, ať se státní úřady nedovolují užití vrchnosti v užívání urbariálních dávek nebo dávati najevo přání nebo jen naznačovati, že by roboty měly býti proměněny za plat nebo jinou dávku, poněvadž to právě toliko na dobrovolné dohodě vrchnosti s poddanými. Tak třeba si počínati i na statcích státních.

Tím vzdala se vláda nadobro úsilí o odstranění roboty, jež na ni přišlo především ze strany josefinské. Vývoj směřující k odstranění roboty, jenž se počal za Marie Terezie a Josefa II., zastavil se na konci doby předbřeznové úplně.

Kromě roboty těžce snášeb poddaný lid selský jiné povinnosti k vrchnostem. Mezi hlavními příčinami tehdejší nespokojenosti poddaných byla povinnost pasení vrchnostenského dobytka na úhorech a pastvištích poddanských. Proti tomu se bouřili sedláci na Moravě roku 1831 a úřední vyšetřování potvrdilo oprávněnost jejich stížnosti. Ale k odstranění křivdy se nic nestalo. Pasení vrchnostenského dobytka.

Téměř jiným břemenem veřejným stala se v první polovici 19. století poddaným povinnost pomáhati při stavbě okresních silnic. Poddaným bylo uloženo na panstvích, kde se silnice stavěly, konati robotu potažní i pěší podle míry předepsané, jmenovitě dovážeti všechno stavivo. Stavba silnic.

Pokud jde o kontribuci, přinesla poddaným v Čechách provedená jen berní reforma Josefa II. Třebaže reforma Josefova po jeho smrti byla potvrzována, výsledkem nového vyměření půdy, které mělo býti jejím základem, učilo se přece

k snížení dosavadního počtu „usedlostí", podle nichž v Čechách do té doby se kontribuce vyměřovala. A tak se stalo, že suma kontribuce v Čechách se asi o jedenáct-a-půl milionů zl. odepsáno 670.000 zl., čímž poddanským značně ulehčeno. Na Moravě však zavedení berní soustavy Josefovy nebylo spojeno se snížením roční kontribuce.

Vedle vlastní řádné kontribuce byly za válek francouzských zemím českým mimořádný všelijaké válečné půjčky, dodávky polních plodin pro vojsko a jiné vedlejší daně. Velmi tížily poddanské všelijaké válečné dávky naturální. Tak bylo roku 1799 uloženo Čechám, dodati celkem 800.000 měřic pšta, 900.000 ovsa a 666.000 centů sena, Moravě 400.000 měřic pšta, 900.000 měřic ovsa a 250.000 centů sena.

Obtížnost závratné vzrůstajícího břemene berního byla vyvážena nedostatečností celé tehdejší berní soustavy, jejíž oprava a úprava byla zadržována válečnými událostmi a finančními převraty. Teprve roku 1817 vydán byl patent o zavedení nové berně soustavy, jejímž základem měl býti nový, přesný soupis veškeré půdy, stálý katastr. Ale poněvadž bylo přijmo, že nový kataster bude hotov teprve za mnoho let, bylo již roku 1819 v zemích českých tak zvané „berně provisorium", jež nastoupilo v platnost 1. listopadu 1820. Provisorium toto bylo potvrzeno, poněvadž odstraňovalo rozdíl ve zdaňování pozemků panských a poddanských, který trval i po úpravě tereziánské. Lze říci, že se tím poměr mezi panským a poddanským podílem v kontribuci zlepšil ve prospěch poddaných.

Poslední robotní vzpoury r. 1821. na Náměšťsk

Větší a významnější nežli výše stručně zmíněné „Moravské spiknutí" v letech 1796 a 1797 byla moravská vzpoura selská z roku 1821, která byla poslední robotní vzpourou v českých zemích. Poněvadž náměšťský velkostatek a jeho občanné v této robotní vzpouře hráli důležitou roli, vylíčíme tuto bouři dle soudobých zpráv co nejpodrobněji.

Přímým popudem k odporu proti vrchnostem a nenáviděné robotě byla císařská vyhláška z r. 1817 o zavedení nové berní soustavy a zavedení berního provizoria, o němž jsme se v předešlé kapitole zmínili. Na základě těchto patentů vzniklo mezi lidem klamné domnění, že zavedením berního provisoria, nařízeného r. 1818 přestanou všechny roboty, dávky panské a roboty, a desátky neb aspoň budou velmi podstatně zmírněny. To bylo ovšem nejvěrnějším přáním velkého poddaného lidu a z toho vzniklo veliké hnutí směřující k všeobecnému odepření roboty. Jeho střediskem byl znojemský kraj.

Vrchnostenští úředníci ovšem znovu se snažili přesvědčit lid, že zavedením nové (ústavy) připravy daně pozemkové nejsou zrušeny roboty a desátky; ale vesničané jim nechtěli uvěřit. Sedláci tvrdili veřejně, že císař vydal téhož roku 1817 ještě jiný patent, který jim obsahuje osvobození lidu od robot a desátků a že vrchnosti tento patent úmyslně lidu zatajují. Takový patent ovšem vydán nebyl, ale nespokojený a pobouřený lid, který vrchnostem nedůvěřoval, nedal se nijak uchlácholiti a bouřlivě na vydání tohoto patentu a jeho vyhlášení žádal.

Na panství dalešickém zmluvili se dva poddaní, Václav Musil, sedlák z Valče a Jan Slavík, starosta z Dalešic, ještě s jinými sousedy, že půjdou ke krajskému úřadu do Znojma. Ale když jim krajský úřad o podobném patentu nic nevěděti, tu sebralo se mnoho selských deputací z rozličných panství bez vrchnostenského povolení do Vídně k samému císaři. Když se vrátili domů, připravovali, že jim ve Vídni slíbili, že bude do 6 neděl na jejich žádost odpovězeno.

Od té doby se nespokojené názory poddaných o zrušení roboty, desátků a jiných dávek tak rozšířily, že císař František I. v lednu 1821 uložil, že moravským krajským úřadům, aby sedláky náležitě poučily, a kdyby sedláci přesto nechtěli plniti svých povinností k vrchnostem, aby byli k tomu náležitými prostředky donucení. Ale krajské úřady s vyhlášením tohoto nařízení nespěchali: na Jihlavsku je krajský hejtman vůbec nevyhlásil a na Znojemsku bylo nařízení to vyhlášeno teprve počátkem 20. března, kdy přípravy k všeobecnému odepření roboty byli již vykonány a kdy naši předkové byli odhodláni se vzpouzet - ať se co děj!

Od obce k obci na všech panstvích znojemského kraje chodili sedláci vyslanci a vybízeli obce, aby robotovat odepřely. Při tom přísahou hrozili, že obce

které budovaně i nadále budou robotovat, budou od ostatních přepadeny a vypáleny.

Spiklenecké schůze.

Na poličných místech byly konány spiklenecké schůze selských vyslanců, ve kterých se přítomní zavazovali přísahou, že nepovolí a že sousedům, kteří by robotovali, statky vypálí. A dále: kdy by se stalo a byl jen jeden ze spiklenců od úřadů chycen a uvězněn, tu se všichni mladí ustaví musí se dostaviti k jejich vysvobození. A dále: soused jinému by se dokázalo, že jedním slovem vyzradil, o čemž se na těchto tajných schůzích umlouvaly, bude na onen svět spravován.

Selské kurenty.

Noční dobou od obce k obci kolovaly oběžníky, tak zvané „selské kurenty", kterými se všichni sousedé vybízeli k odepření roboty a k podepsání této kurenty, která se nesměla v žádné obci zdržeti přes hodinu.

Vrchnostenští úředníci.

Ale přes všechnu opatrnost dovídaly se krajské úřady od vrchností o těchto selských přípravách k odboji. Byli to hlavně panští úředníci, kteří vrchnostenským úřadům vše, co věděli, barvitě vylíčili.

Schůze v Rudlicích.

Ale místa velkých tajných schůzí sedláku nikdo nemohl vypátrati. A tak ve dnech 21, 22. a 24. března 1831 konaly se bez překážky velké tajné schůze v Rudlicích na panství plaveckém u Znojma. Ve Znojmě byl tou dobou krajský komisař Linhart, který měl toto selské hnutí potlačiti mocí a kterému jsou k ruce setníci pěšáků, dvě setě jízdy, t. j. 2,-3 setníky za prapor cizích granátníků, protože jsou moravští granátníci mohli by se snadno se sedláky domluviti a k nim přidati.

Účastníci z vesnic.

Tyto památné schůze v Rudlicích, kterých se účastnili i sedláci ze Studenec, Hončína a Třesova, měly nemalý význam pro události, které se potom sběhly. V Rudlicích totiž se usnesli představitelé ze všech panství na Znojemsku, že počínajíc dnem 26. března, t. j. dnem po svátku Panny Marie, má se robota všeobecně odepříti a zastaviti. To bylo za tehdejších poměrů zajisté veliké odhodlání.

20. Krejcarový

Robotný list platil tehdejší vrchnosti stejné clo: sedláci, kteří měli půdu úrodnější, platili stejnou kontribuci, jako sedláci na př. u Znojma, kteří mají půdu a vinohrady. Kromě toho roku 1830 neurodily se u nás brambory za řepa, hlavní výživa našeho lidu. Sedlák, co mohl z půdy prodati, již dávno prodal a nyní neměl peněz na clo. Svými potahem si nemohl ničeho vydělat, protože musil 3 až 4 dni robotovat na panském; odečteme-li svátky a

a nepříznivé počasí, přibývalo mu sotva tolik času, aby aspoň některé svoje políčko obdělal. Stěžoval-li si sedlák na panské příkoří a bezpráví, dostával bití a žalář.

Sedláci sami, když později byli vyslýcháni, proč se vrchnostem zprotivili, odpovědělí: „Velký počátky s robotou ve přípřeží jsou tak hrozné, že jich již nemůžeme snášeti. V novych pořízeních jsou mnozí k nás zapsáni jako držitelé pozemků, kterých vůbec nemáme a ze kterých přece musíme platiti daně. Nemáme výdělku, nemáme u vrchnosti žádného ulevení. Rádi chceme platiti císařské daně, ale chceme nebýti déle otroky panských hospodářských úředníků, kteří nás hledí přivésti na mizinu. Nikdo si na tak krátkou dobu nenahromadí tolik jmění, jako panští úředníci. Rádi ponechámě vrchnosti svoje hospodářství, bude-li nás živiti, ale robotovat již nebudeme, robotám se nikdy již nepodrobíme, ať se děje cokoliv.“

Výsledky vzbouřených sedláků

Tak mluvili rozumalé požadavání, tak naříkali utýrání a vyhladovělí podaní sedláci na všech panstvích znojemského kraje, tedy i naši.

Moravský guvernér, šlechetný hrabě Mitrovský, znal dobře pravý stav selského lidu, ale obával se zjevně učiniti k nápravě něco, a to hlavně k vůli vrchnostem-pánům a majitelům rozsáhlých velkostatků, kteří jednak ze ctnostech jednak ze zášti k sedlákům dovolávali se guvernérovy ochrany.

Z velkostatkářů „největším křiklounem“, který guvernérovi stále hučel do uší, byl hrabě Jindřich Haugwitz, držitel panství náměšťského. Od té doby vypukly selské nepokoje, Haugwitz neustával hlučně se dovolávati ochrany císařských úřadů, důrazně se domáhal vojenské asistence, líčil strašlivými barvami nebezpečí vzpoury, volal na nejpřísnější potrestání vzbouřených sedláků. Dopisy tohoto kavalíra, jež posílal do Brna a do Vídně, se dosud zachovaly. Vjednom z nich píše doslova:

Jindřich Haugwitz; největší křikloun

„Proti vzpurným sedlákům musí se zakročiti všemi možnými prostředky civilními i vojenskými, které má státní moc po ruce; musí se přihnouti k potrestání těchto potrestání hodných sedláků, aby to mělo jistý účinek. Sedlák a sedlák původně moravského původu je ve svém jednání lenoch, ale tím povolnější trpělivější, když se donucují, že nebude potrestání a že mu bude odpuštěno. Mírnost si vyložil obyčejně za slabost. Proto hrozí ještě větší pro, nebude-li vzpoura důrazně a důkladným potrestáním sedláků co nejdříve potlačena.“

Dopis Haugwitzův.

Ve druhé polovici měsíce března docházeli moravského guvernera zprávy
o robotní vzpouře — pod znojemského komisaře Linharta i pod ustrašených vrchností, že se robotní vzpoura šíří
všeobecnou a že se již šíří také na Jihlavsko a na Brněnsko.

Krajský komisař Linhart oznámil do Brna, že v Bucelicích byla skutečně
konána selská schůze, již se účastnily četné obce z 18 panství znojemského kraje, že
účastníci této schůze se zavázali přísahou, že již nebudou na panském robotovat
ani konati jiných dosavádních poddanských povinností. Dále oznámil komi-
sař, že sedláci sedlákům, kteří přece jeli na robotu, byli koně vyprášeni, sedláci domů
zahnáni a někteří přitom zbiti. Z toho poznali úřadové, že skutečně půjde do tuhého
a že sedláci jsou odhodláni na všecko.

Vrchnostenské úřady byly touto a různou a hromadnou odhodlanost
selskou velice zastrašeny. Četnina granátníků, která byla poslána do žerot-
nína do Jaroměřic a Sádek, byla všude přijata s posměchem. Většina obcí pruh-
ovaného pluku v pondělí 26. března nadobro nekonala robot, a jednotlivci, kteří
přece jeli na robotu, byli od ostatních ztýráni.

Hrabě Mitrovský byl v proti svém přesvědčení, že by se selská vzpoura nej-
spíše utišila po dobrém, mírnými prostředky. Znalť guvernér dobře mírumilovnou
povahu moravských sedláků i jejich zbožný stav. Ale policejní president vídeňský
hrabě Sedlnický, jenž nám již známého hraběte Jindřicha Haugwice na Náměšti,
byl tohoto mínění:

>> Především je třeba, aby vzpoura poddaných sedláků byla co nej-
rychleji potlačena a buřiči co nejpřísněji byli potrestáni; pak teprve, až bude poslušnost
mezi sedláky obnovena, že bude možno uvažovat o zmírnění dání a ostatních po-
vinností poddanských.<<

A císař schválil názory policejního presidenta hraběte Sedlnického.

Nyní budu výhradně vypravovat o robotní vzpouře na panství náměšťském
a o událostech, které se při tom sběhly v našem okolí a ve Studenci.

Milý čtenáři, přenes se se mnou vduchu do měsíce března roku 1831.
Proti zprávě o robotní vzpouře na Náměšťsku obsahuje listina, protokol to,
jejž náměstský vrchní Ferdinand Zapp zavedl s Karlem Tyslem, sousedem a zavřeným
v městečku Mohelně. Výpověď Tyslova zní:

„ V pátek 23. března 1821 přišli ke mně do kovárny dva cizí sedláci a ptali se na starostu. K mé otázce vypravovali, že se čtyři obce z rozličných panství mezi sebou domluvily, že od svátku Zvěstování P. M. nebudeme konati žádné roboty. Oni sedláci, že obcházejí po obcích mohelnického kraje s listinou, aby se obce podpisem zavázaly, že na toto ujednání též přistupují; že přišli do Mohelna požádat starosty, aby také listinu jménem obce podepsal a tím se zavázal, že také mohelští od 26. března robotovat nebudou. O hrozbách pabití a vypálení ti dva cizí sedláci nemluvili; ale vypravoval mi o tom hospodský Martin Staněk, že to slyšel o tehu ve Žádově. Jména těch cizích sedlá. ku neznám a také nevím, kam šli; pouze řekli, že jim Daleničtí poradili, aby šli do Studence. Se starostou Jakubem Ostrým v Mohelně nemluvili. “

Vypovězení Dyskovou.

Možno míti důvodně za to, že tito selští vyslanci se stavili i ve Studenci a že se jim podařilo získati všechny obce panství náměšťského k odepření roboty. Že to věrno se zprávy náměšťského vrchního Jappa ze dne 28. března, kterou podává přímou cestou, hrab. Jindřichovi Haugwicovi:

Zdělení Jappovo.

„ Že zbouřených obcí se dosud žádná ke své povinnosti nevrátila, ale přibyly ještě jiné: Bařinek, Krokočín, Čistotice a Zachrádka. Studenečtí dnes zapovězeli Vícenickým a Pucovští Vémanickým další robotování, opravdově jim vyhrožujíce. Bude potřeba přísnějších opatření; nebude-li lépe, že se pošlu pro granátníky. Včera odpoledne obcházel v městečku Mohelně mladý muž v modrém plášti, maje veliký balík listin pod pažemi, prohlížel domovní čísla a ptal se, kde bydlí kovář Sysel. “

Téhož dne 28. března, kdy vrchní Japp psal tuto zprávu hraběti, konána byla ve Studenci schůze obcí z náměšťského panství. K této schůzi poslali Studenečtí okolní obce oběžníkem, který se nám zachoval v původním znění a který zasluhuje, aby byl tuto doslovně uveden:

Oběžník Studenečtí.

„ K vědomosti se dává těm vůbcům, co jste v tý cedule vypsány, abyste se 28. III. na večer do Studence dostavili dva sousedi; tam se dozvíte patent vydaný z panství od Žinjina. Na povědomo se dává, že v této věci, které se zavázali, tito sousedi takový pořádek učiniti, že jestliže se stalo za jeli jako dosud na robotu, tak ty vraty něco k očkování najdou: buďto všecky vypálit nebo v hrob obrátit. “

Hned 29. března psal konešínský myslivec Jiří Holík na zámek do Náměště tuto zprávu o selské schůzi ve Studenci.

Zpráva Holíkova.

„ Oznamuji, že přes všem obcím, které jsou pod mým dozorem, byla robota za-

žena. Na to obce prohlásily, že na robotu nepojedou a nepřijdou. Praví, že chtějí pracovat, ale jen paplat, jak prý je to uvedeno v císařském patentě. Takový patent poslala prý obec Vanec přes v noci do Studence. Úřadující obcí panství náměšťského měla o tom poradu dnes v noci ve Studenci, kdež se obce domluvily, že žádný sousedů při přátě hrdla nepojede již nikdy na panskou robotu.“

Robotní vzpoura nových sedláků se stále utvrzovala. Poznáváme to z dalších zpráv, jež docházely do náměšťského zámku od panských úředníků. Z Mohelna došlo následující oznámení:

„Dne 29. března ráno jel mohelský soused Josef Nováček majiteli papírny Loosovi do Hoštenkova u Tulešic pro pivo. Když přijel k H. Dubňanům, přišli k němu dva sedláci, kteří na poli orali, a rozčileně se ho ptali, vezl-li pivo z povinnosti robotní a odkud jest? Na jeho odpověď, že je čtvrtláník z Mohelna a že veze pivo papírníkovi za plat, pravili: „To je tvoje štěstí; kdybys vezl pivo z roboty, vůz bychom ti byli rozmlátili a tebe ztloukli.“ „

Mohelské oznámení.

Pak vzkázali Mohelským, „dvůr, že budou dávati pozor a uvidí-li, že Mohelští robotují, že tam přijedou a nejen dvůr, nýbrž celé městečko se čtyř stran zapálí. Takové hrozby zabitím a zapálením rozšiřují hlavně sedláci ze Studence.“

Zpráva z Mohelna.

Dne 30. března posílá náměšťský vrchní Ferdinand Jaspp krajskému úřadu do Znojma toto oznámení:

„Dověděl jsem se, že pololánník Kašpar Kavka z Třesova č. 9. byl na pouti v Rudlicích. Já vyslal jsem do Třesova správce purkrabského úřadu Petra Jaroše, kterýmuž večer po jeho návratu toto vypravoval. Při mém příchodu do Třesova byla právě obec shromážděna u starosty. Všimnul jsem jim, že je nám nápadno, že někdo z nich byl včera na pouti v Rudlicích. Nikdo z nich na to ani nehlesl. Já řekl jsem: Byl tam Kašpar Kavka. Na to prohlásil Kavka. To jsem já. Ale zapíral tvrdošíjně, že byl včera v Rudlicích. Přimal však, že neznámá žena donesla patent tištěný s kulatou pečetí a dodal, že tento patent v původním znění mají ve Studenci a ve Vrbici. Kašpar Kavka, také přiznal, že třesovští sousedé jsou se sedláky na řečku v dorozumění a že za nimi jedou ve dne v noci a oni zase do Třesova. – Když jsem odjížděl, končil purkrabí Jaroš – stáli přede domem stavrostovým čtyři hantverkovští sedláci, kteří si prý vyhlídnouli, že robotovat nebudou a že na ně císařské vojsko nepřijede.

Zprávy Kašpara Kavky z Třesova.

Mimo to oznámil vrchní Japp krajskému komisaři Linhartovi ve Znojmě jiné zajímavé zprávy o zprotivělých poddaných:

„V nóměšťské hospodě prohlásili rychtáře z Bochovic a Vlčatína: Co je nám za vyhlášky od krajského úřadu i od gubernia! My známe si za hodinu natisknem takových věcí plnou fůru! – A potom prý řekli: Co je nám po gubernu v Brně! My máme své guberno ve Studenci".

A dále oznamoval nóměšťský vrchní:

„Slyšel jsem, že prý obec Oleanice dostala od Studenečských poličský list dvakráte propálený a krvě potřísněný, v němž se Olenickým vyhrožuje pobitím a vypálením, budou-li dále robotovat." Takové a podobné zprávy uváděli úřady do nemalých nesnází. Moravský guvernér hrabě Mitrovský vydal konečně vyhlášku, od které si slibovali uklidnění. Ale mnoho obcí odepřelo tuto vyhlášku přijati. Sedlčíci v Třesově ji sice přijali, ale neslíbili robotovati, že prý jim Studenečtí hrozí vypálením. Pololáník Kristýn Kavka prohlásil: „V robotě nám ani nemluvte. Domluvíme-li se s vrchností, jsme ochotni za plat vykonat jarní práci."

Dne 30/III-března- dal vrchní Japp předvolati rychtáře všech obcí a tu rychtáři nechtěli ani potvrdit, že vyhlášku moravského gubernia přijali; poněvadž prý by nesměli pak domů přijíti.

V odporu nejvytrvalejší a nejvíce zprotivilé obce byly: Studenec, Konešín, Smrk, Čikov, Hojatín, Pordětín, Třesov a Pucov. Tyto obce prohlásily, že mají již svůj vlastní patent. Studenecký sedlčík Fiala pravil se smíchem: „Ano, pane vrchní, my známe dobře patent, kterým jsme osvobozeni od roboty. Chce-li si jej pan vrchní přečísti, tak mu ho rádi zapůjčíme."

Na panství nóměšťském v čele veškerého odporu obcí byl Studenec. Ve mnohých obcích stalo se zvykem, že tam hlavní slovo měly ženy, které prohlašovaly, že své muže, kteří jsou ozbrojeni kosami a motykami, budou podporovat pochůzkami.

Poněvadž se všech okolností bylo zjevno, že ve bouření sedlčíci míní to se svým odporem dovrcholy, napomínalo i panstvo s karatelny sedlčíky – desítky by byly příč –, aby byli pamětlivi svých povinností k Bohu, císaři a vrchnosti od Boha ustanovené – jaké to chytročství – a hrozili jim časnými i věčnými tresty, nevzdají-li se k poslušenství.

Leč ani kazatelna neutišila vzbouřených myslí, ba ještě více je rozplamenovala. Vidno to z paličského listu hrozebného obsahu, jejž ze Studence poslali lokálnímu kaplanovi do Pyšela. Zněl takto:

>> Tento list náleží pyšelskému Hurbánkovi (lokálnímu kaplanovi).

Dávám ti vědět, co sis posloužil na svůj rozkaz, aby sedláci robotovali. A to se ti stane: Tvůj plům bude na třech stranách zapálen, a pojedeš-li nebo půjdeš-li Pyšelští na robotu, bude celá ves vypálena. Druhé psaní dáš pěkně myslivcovi. Ten také bude na třech stranách hořet. Ty pak kněže, budeš zabit jako hovado za své svádění. Do pekla, musí tvá černá duše uherská!<< Byl snad Slovák. Tomuto hrozebnému a paličskému listu, který poslán byl ze Studence na pyšelskou faru, přiložen byl jiný list podobného obsahu:

<< Tento list budiž poslušně doručen panu myslivcovi pyšelskému do ruky. Žalostné rozloučení s tímto bídným světem! Tu si vezmi příklad a hleď na svou peřinu a na své děti, které musíš opustit. Každou chvíli buď připraven na smrt! Ty a pán pyšelský kněz – vy jste dvě pánské pěšiny. Všem chcete jenom poroučet a našemu trýznění se vysmíváte, ale postaráme se vám patřičné odplaty za to. (Zde je katolická mravnost.) My tě musíme zabít! A kdybys byl v pověstí, smrti neujdeš. Zabijeme tě také kněžovi pošleme kus olova. – divné, že už je tehdy prohlédli –. Ty nejsi pouhý kněz, a přece lidi klameš a podvádíš. Buď připraven na to nejhorší. Ty plošlejská pěšino, ty jenom pozor dávej – nám je hrabětí. Však my tě z pelechu vykouříme. Až přijde čas, uhodíme celému světu svůj patent o robotách. A tak se připravte, ty pěšino s kněžem, ty sakra zkrvácená, zatracená pěšino!<<

Obsah těchto listů je hrubý a plný výroků nehledaných. Svědčí to ovšem o nesmírné roztrpčenosti sedláků a jejich pevném odhodlání – pomoci si vlastními silami. Hraby vypálením a zabitím se množily a hrozebné paličské listy byly v noci přibíjeny na vrata v obcích, kde přece ještě králové vyjímečně ještě robotovaly. Později bylo vyšetřováno, že paličské listy byly psány ve Studenci, třesovští sedláci, bratři Kašpar a Bartoloměj Hanka, je po obcích roznášeli a na vrata tajně v noci přibíjeli.

Obce na náměšťském panství byly nejvíce rozzlobeny na podobané v Pyšelu a v Mohelně, kteří robotu vypovědětí nechtěli. Dne 3. dubna nadešel kosprolesčí

Martin Staněk za oknem paličský list tohoto obsahu:

„Obci Mohelnu se dává na vědomost: Slyšeli jsme, že jste slíbili vrchnosti dále robotovat. Zapovídáme Vám to po dobrém pokud je čas. Neuposlechnete li, obávejte trestu a pádu: na polích budete zničení a majetek Váš spálen. Uvidíme, zdali mírumilovné Mohelno zanechá roboty nebo ne. Vyssáti sedláčci proste pána Boha o pomoc, aby Vám i nám pomohl k vítězství. Doufáme, že se to všechno stane. Amen." Tento list byl na čtyřech místech propíchnut.

Téhož dne 3. dubna nalezl František Odvářka, nájemce šenku na radnici v Mohelně, přibitý na vratech jiný list paličský a výhružný, jehož obsah jest následující:

„Ty Vodvářko! oznamuje, že s tvé stodoly půstane jenom hromádka popela. Budeš-li robotovat, zapálíme ti stodolu a tebe zabijeme. A nebude-li toho dosti, vypálíme celé městečko Mohelno i vrchnostenský statek, dvůr, stodolu, ovčírnu i polírnu. To se dává vědět celé obci v Mohelně."

Hrozby tyto byly nejenom pronášeny, nýbrž i částečně splňovány. V Mohelně vytvořil zvrtlounik Josef Ostatek příbuzný Odvářkův a ve Vicenicích po předchozích paličských hrozbách udali se dva přípovědy pošáci u sedláků, kteří předtím robotovali; postěžujíce nikdo nepomohl hoisit. Proto že robotní vzpoury neubývalo; naopak zpurnosti v obcích den po dni přibývalo, nařídili ostatní úřady státní, aby vzbouřené obce byly násilím k robotě přiobrženy. Na panství Náměšťském mělo se tak státi v pondělí dne 9. dubna. Úkol ten měl provésti komisař Linhart, jemuž dán k ruce general Fleischer. Tento general velel vojsku, které bylo posláno do Náměště jako vojenská assistence. Byla to divise (dvě až tři setniny) jízdy švadlišerů (druh lehké jízdy se šavlí a bambitkami a karabinami) a několik setnin granátníků, vybraných to vojáků.

Za účelem donucení poddaných k robotě bylo toto vojsko rozloženo po celém panství v obcích odbojných. Do Studence, který stál v čele této vzpoury a na nějž se zvláště zraky obcí všech, dáno vojska nejvíce: celá setnina granátníků, tedy vojska na počet pojisté značný.

Za hlavní body činnosti Linhartovi a Fleischerovi určeny tyto osady: Hartvíkovice, Kunčín, Pozdětín, Břečník, Mohelno a Jenišov, protože tam selské vzpou-

se mohli býti nejsnadněji svoláni, aby byli především po dobrém napomenuti a poučeni, jakého se touto vzpourou dopouštějí zločinu proti vrchnosti Bohem jim ustanovené.

Tak se stalo 6. dubna v Konešíně, v Hartoškovicích a Bordelíně, 7. dubna v Běrunku a v Mohelně (Lhánice přišli do Mohelna), 8. dubna v neděli odpoledne v Jenešově. Tle komisař Linhart shledal všude s úžasem, že vyslaní pástyřové sedláků si počínali velmi smělě a odvážně: hned napřed pochodně pamětali všechny robotní povinnosti a prohlásili, že padeji penzou, než by dále robotovali, že na věky věkův pustávají neoblomně při odepření robot a že se jich koňmi ani násilím nedají donutiti.

Přes tento zjevný živelný odpor nařídil komisař Linhart, že v pondělí 9. dubna musí bezpodmínečně všude nastati robotní práce, a pohrozil, že proti buřičům užije se vojenské moci tělesného potrestání. Když komisař Linhart pomal, že sedláci pou pevně odhodlání robot nekonati, poradil se vrchnostenským úřadem a generálem Fleischerem, jaké opatření by se mělo učiniti, aby selský odpor byl konečně zlomen. Bylo usneseno toto:

O 12 hodině v noci z 8 dubna, t. j. v noci z neděle na pondělí budiž celá pousedé z podbojných obcích potčení, a v Němčesti uvěznění! Robotní roboty budiž vynuceno nejdříve u poměstné obce Studenecké; za tím účelem budiž tamní granátnická setnina ještě rozmnožena jízdou.

Generál Fleischer schválil tato opatření a poslal do Studence ještě větší počet granátníků a jízdu, aby se na tyto vzbouřené sedláky spustila se co největší hrůza, a umínil si, že při všech těchto opatřeních ve Studenci bude sám spolupůsobiti.

Nastal osudný pondělek, den 9. dubna 1821. Sousedé studenečtí byli svoláni a nařízeno jim, aby se podrobili a povolili se robotovat. Ale jak užasnul rakouský generál, když pali. catí sedláci ve přítomnosti dvou setnic granátníků všechny jízdy opovážili se vzdorovat: „My robotovat nebudem!“ Komisař Linhart sedlákům domlouval, že bude ple, že budou jíti a pracovati na Spilberku, ale všichni členové obce svorně a, sa. mě prohlásili vojínce: „Ničím nás nepřinutíte, abychom otročili a robotovali!“

Vojenská komise překročila tedy k násilí a vykonání trestu; generál Fleischer rozkázal, aby kořdému sedlákovi, který se nepodrobí, bylo vyměřeno 10 ran hůlí.

A tak byli veřejně bíti: Pavel Kliěník č. 24., Tomáš Nováček č. 33, František Ondrák č: 38, František Svitáček č. 16., Matěj Nováček č: 42 a Jan Javůrek č: 5.

Nejstatečněji si počínal Javůrek, který, když je něho nepomohlo prvních 10 ran a stále vrdlovrah, dostal ještě 50 ran holí, takže se pěl zlomila a kalhoty praskaly, ale ani po 60 ranách nechtěl se Javůrek polmouti ke slibu, že bude robotovat; byl proto vpoután na rukou i nohou za pávovečů s Pavlem Kliěníkem, jemuž se podobalo, že je něho v čísle 24. byly konávány spiklenecké schůze a porady, odvedeni do Brna; jsem ke kriminálnímu soudu byli doprovodeni též nočelníci vzpoury, kteří byli zatčeni o půlnoci na den 9 dubna. Byli to tito sousedé:

ze Stvolence: Jiří Nováček, čís: 6., František Mocek čís: 13., František Chovanec čís: 32, Matěj Kliěník č: 24.

" Konečína: Jan Večtna č: 29, Josef Svoboda č. 5, a František Svoboda čís: 15;

" Třesova: Kašpar Havlna č. 9. a jeho bratr Bartoloměj č: 13;

" Poručína: Ondřej Kavalec č: 9. jeho pravý jest majitel čís: 14. ve Skamnicích.

" Kojetína: Vincenc Nováček č: 9.

Ostatní byli z jiných obcí. Z celého panství bylo odvedeno do Brna celkem 18 nočelníků této robotní vzpoury.

Když jmenovaní stvolenečtí sedláci byli krutě pravami vyčastováni, ze potrestáni i ostatní sousedé z obavy před nelidským trestem zapřáhli koně a jeli na pražku na panské pole, kamž je i vojsko doprovázelo. Po návratu z této roboty bylo celé obci známeno, že vojáci zůstanou ve Stvolenci na exekuci tak dlouho, až všichni slíbí, že dobrovolně a bez odmluvy budou robotovat.

Po potrestání Stvolenečtých odebrala se komise do Konečína, který byl rovněž vojskem dostatečně obsazen. Konečínští byli napřed po dobrém napomenuti, aby šli na robotu; když pak napomenutí to působilo bez účinku, počato je trestati holí.

Janu Martinu Svobodovi č: 35, který naprosto odepřel robotovat, vysázeno za ženských 10 ran, a když to nepomohlo, káral mu generál zbývající tresty, až jich bylo 125! Ale ani po tom nebylo možno donutiti Martina Svobodu k poslušnosti.

Arno, Svoboda pomínenu generálu do očí prohlásil, že se dá raději pobíti, než by robotoval.

Ostatní členové obce na konec přece se svolili robotovat. Martin Svoboda byl

uvržen do želez a spoutaný odveden ke kriminálnímu soudu do Brna (ne však, jak se nás pomnívali, na Špilberk.)

Tento nelidský nátlak ve Studenci a Koněšíně způsobil, že ještě téhož dne 9. dubna odpoledne obce Třesov a Vícenice bez dalšího se uvolily jeti na robotu. A tak stalo, že krutým a bezohledným jednáním generála Fleischera byl selský odpor v valné části zlomen a sedláci pak pod bez vojenského průvodu ubírali se robotovat na panském.

Násilným jednáním generála Fleischera a jeho vojáků, kteří sedláky z pole domů vyháněli, pažbami bili, na robotu honili, byla robotní vzpoura na některých panstvích potlačena, někde však odboj poddaných trval neobyčejně dále. Aby konečně ve vzbouřených krajích nastal pořádek a spory mezi poddanými a vrchností byly urovnány, vyslán na Moravu dvorní rada Mayern, který měl na všech panstvích vyhlásiti císařský reskript, jímž se měla „poblouzilým poddaným" uvésti na mysl velikost jejich provinění a přimětí je ke konání robot. Tento císařský reskript však také nařizoval, aby bylo spolehlivě vyšetřeno, která vrchnost svým nelidským jednáním tyto selské nepokoje zavinila.

Dne 17. dubna byl tento reskript slavnostně vyhlášen v Náměšti. Ale když shromáždění selští pástupci obsah jeho vyslechli, nikdo z nich ani nemukl, všichni mlčeli, žádný z nich neodvážil se hlasitě si stěžovati a žalovati na milostivou vrchnost. Mlčení toto si snadno vysvětlíme: všichni vůdcové robotní vzpoury a nejlepší hlavy v obci ležely v brněnském kriminále. Ale když šli z Náměště domů většinou plakali a cestou si šeptali, jenom až vojáci odtáhnou z brněnských kasáren domů se vrátí koněšínský Svoboda, třesovští bratři Havlové a studenecký Kliměk s Juráškem, že hned o příštích bude zahájeno nové povstání proti robotě. Avšem, k tomuto novému vzbouření již nedošlo.

S novými uvězněnci se v brněnských kasárnách nakládalo dle dochovaných zpráv dosti mírně. Jeden z uvězněných vzhledem k tomu, že se jim dobře daří, že mají dobrou a hojnou stravu a že se s nimi tuze přísně nenakládá, ale když se vyšetřování protahovalo do měsíců, nařkali uvěznění na nedostatek pomístnění v kleci na kolenou, modlili se a zpívali náboženské písně, aby dosáhli brzkého osvobození.

V brněnských kasárnách leželi naši zajatci skoro čtyři měsíce. Teprve počátkem září se vrátili domů ke svým opuštěným rodinám a statkům.

Konečný výsledek této robotní vzpoury nepřinesl sedlákům žádného ulevení. Vláda mlčela a vrchnosti jednaly s poddanými dále jako s otroky. A tu poddaní nevidouce nikde ani jiskérky naděje, odevzdali se s tichou bolestí svému nevyprositelnému osudu. Síla jejich byla zlomena hrubou násilnou mocí a od této poslední robotní vzpoury se již nedokázali vzpamatovat.

Robotní zákon z r. 1846.

A vláda mlčela .....

Teprve veliké bouře selské, jež se rozlehly v Haliči roku 1846 za národního povstání polského přinutily vládu - poněvadž bouře ty byly provázeny odpíráním roboty - aby se opět zabývala otázkou robotní. Příklad haličský působil i na sedláky v jiných zemích, přišly zprávy vrchnosti počaly se strachovati osudu haličské šlechty, jež na mnohých místech velmi citelně pocítila hněv svých poddaných. Uvažujíce, že obecné touze selského lidu po zmírnění povinností k vrchnostem a zrušení roboty nelze odpírati, jali se sami hledati způsob, kterak vyhověti této touze bez škody vrchností.

V červnu 1846 podalo přes sto šlechticů císařskému dvoru proslulý spis, jenž obsahoval podrobný plán výkupu poddanských povinností obecní, odstranění závad dřívějšího. Vláda, vidouc nebezpečí, po dlouhých úvahách se zdráhala se k činu. Tímto činem je nový robotní zákon z roku 1846.

Dvorním dekretem z 13. prosince 1846 vyhlásila tatáž vláda nová pravidla potřebná pro dobrovolné úmluvy o výkup z robot. Jejich účelem bylo výkup ten usnadnit. Uznání se návrat vlády ke stanovisku, takovým úmluvám příznivému, jehož se byla zřekla roku 1831.

Zákon z roku 1846 nerozhodoval se pro určitý způsob výkupu, leč připouštěl

způsob několikerý a ponechává sbrannému na vůli, pro který se chce rozhodnouti. Podle toho mohl se výkup z poroby státi, buď že se poddaný za úplné anebo částečné (svobozeny) osvobození od poroby zavázal ke stálému platu peněžnímu nebo dávce obilné, nebo se odvětil některého svého práva proti vrchnosti, na př. práva bráti ze dříví z panských lesů, pásti dobytek na panských pozemcích a pod., nebo složil hotově smluvenou sumu, nebo postoupil vrchnosti díl svého statku, nebo s ní zaměnil část svých pozemků za jiné pozemky méně ceněné a pro vrchnost méně výhodné.

Oba poslední způsoby, dovolení robotním zákonem z roku 1846, skrývaly v sobě povážlivou novotu. Vrchnosti nabývaly jimi zase možnosti převoditi poddanskou půdu do svých rukou. „Svobození půdy poddanské“, zavedené od dob Marie Terezie, bylo zase zákonem povoleno. Skutečný účinek tohoto dovolení nebyl ani záhy, poněvadž velká většina našich sedláků neměla tolik pozemků, aby se něčeho z nich dobrovolně vzdala, ale pracně se v něm přetelně, jak vzdálena byla tehdejší vláda rakouská opravného snažení doby tereziánské a josefinské a jak blízka názorům a přáním vrchností.

Nová ustanovení obsahoval zákon z roku 1846 také v tom, pokud a jak mohou celé obce vyjednávati smlouvu o výkup z poroby. O takových smlouvách mělo se rozhodovati hlasováním všech lidí v obci usedlých a robotou povinných, a to z pravidla většinou hlasů. Ale také výslovně se připouštělo, že smlouva může se někdy za celou obec vyjednati i v tom případě, když se sice jen menšina obce shodne s vrchností, ale krajský úřad uzná smlouvu tu za prospěšnou obci.

K výkupu z poroby, k níž celá obec hromadně byla zavázána, bylo dovoleno užíti také obecního jmění, pokud to bylo možno srovnati „s obecní potřebami a náležité opatření obecních potřebností“. Podobně se dovolovalo k výkupu z poroby celými obcemi užíti peněz a obilních zásob poddanských fondů kontribučenských, pokud tyto zásoby převyšovaly množství potřebné k jejich osetí.

Praktický význam těchto ustanovení, jež patrně měla usnadniti vykupování z poroby, byl zajisté nepatrný, neboť asi málo obcí mělo takové jmění a málo kontribučenských fondů takové přebytky, aby se jich mohlo k tomu užívati, a mimo to zajisté nebylo snadno dohodnouti se o výkup z poroby tam, kde o tom rokovalo mnoho účastníků.

Robotní patent z roku 1846 obsahoval tato ustanovení:

Všechny desátky a roboty mohou býti vzájemnou dohodou proměněny v
rovnávky jiné, neb složením kapitálu nebo odstoupením pozemků úplně zrušeny.

K účelu výkupu robot a desátku lze použíti i poddanských pozemků, jichž vrchnostem
jako vlastnictví mohou se postoupiti, aniž by v tom případě byly vrchnosti nuceny vzdáti
ti část panských pozemků v náhradu. Také se mohou k témuž účelu připustiti změny
pozemků mezi vrchnostmi a poddanskými sousedy. Má se však v těch případech krajský úřad,
než udělí schválení převésti, že jistou povolností nejsou nijak poškozeni, a že jejich hos-
podářství v řádném stavu míti bude zachováno.

Chtěl-by-li by celé dosíci osvobození od poboty a za tím účelem určiti chtěly své-
ho jmění, nemá se jim překážeti. Také kapitálů poddanských a kontribučních fondů za
působ vrchnosti se užíti k témuž cíli. Kdyby v obci nebylo jednoty, může krajský úřad zako-
hovatiti i ve smyslu menšiny.

Přejdou-li poddanské pozemské pozemky do rukou vrchností, mají vrchnosti
převzíti i všechny závazky na nich vázoucí.

Protokoly a smlouvy toho druhu jsou prosty kolku.

Působivost tohoto zákona byla ochromována tím, že v lidu selském nebylo již
vchoty vybujnosti si obrazu a skutečné osvobození od poboty, poněvadž se v něm nemálo
přesvědčení, že bude a musí býti nadobro odstraněno dřívější závazným zákonem.

Zákon z roku 1846 nemu již nestačil. Zato vrchnosti přijaly jej s nespokojeností. Stavové
čeští i moravští poloúřadními přehovorními adresami vzdali písaři díky za vydání zá-
kona, který se jim jevil oporou v boji s časovým prouděním, ohrožujícím jejich právní a
majetkovou držbu.

Brzy však se ukázalo, že proudu tomu nemožno již zastaviti. Otevřené hlavy tušily,
že po neviděl přijde převrat v politických poměrech.

Zrušení poddanství a roboty 1848.

Stojí v poslední roku 1848.

celou společností i stavem selským zachvívá radostné tušení, že hodina osvobození se přiblížila. Rok 1848 přinese konečné rozluštění otázky poddanské i robotní, naplněné nadějí, jež v něj skládány.

V době, které jakoby jediným ústy volala po zrušení poddanství a žádost roboty a ostatních břemen poddanských, nemohla ani vláda zůstati déle nečinnou. Když dne 11. března 1848 na památné schůzi ve svatováclavských lázních v Praze mezi jinými bylo žádáno také zrušení poddanství a žádost tato také pojata také do petice, podané císaři a králi Ferdinandovi, odpověděla vláda, že závaznost k robotám má v zemích koruny české přestati před uplynutím jednoho roku, nejpozději pak dnem 31. března 1848. Současně vláda doporučovala, aby mezi vrchnostmi a poddanými byly uzavírány smlouvy, jež by robotu odstranily před uplynutím dotčené doby - lhůty.

Ale Čechů tato odpověď neuspokojila. Nové deputaci české podařilo se vymoci slavný kabinetní list z 8. dubna 1848, jenž obsahuje dle ležitá ustanovení o věcech selských. Prohlašuje se tu slavnostně, že se vláda postará, aby o zrušení vrchnostenských soudů, o zavedení nových soudů okresních, jakož i o zrušení všeho poddanství byla učiněna zákonem konstitučního sněmu, usnesené přetvořeným sněmy zemskými a že také o samostatném zření obcí se samosprávou obecního jmění posvobná ustanovení vyzvaceje zemský sněm.

Čtonto sněmu ustanovuje kabinetní list, že vedle dosavadních členů bude se skládati z poslanců volených jednak obyvatelstvem venkovským, a to tak, že k zastupování venkovského obyvatelstva, bude voleno všemi občany platícími daně a nejméně pětadvaceti letými po dvou poslancích z krajského vikariátu (děkanství.) Ale sněm, jemuž byl přikázán tak důležitý úkol v otázce selské a který svým složením (81 poslanců městských a 202 poslance venkovské) byl by býval velikým úspěchem selského lidu, se v Čechách vůbec nesešel. Čechy byly tak zbaveny možnosti řešiti selskou otázku na domácí půdě

Jinak bylo na Moravě.

V Brně od 30. března do 15. května zasedal stavovský sněm stavého způsobu. Když tomuto sněmu byl přednesen císařský z 28/3. 1848, podle něhož poloha měla po roce přestati za nevhodnou, která se stanoví zákonem, přikázal tuto věc velké-

mu výboru sněmovnímu, aby jí podrobně projednal a vypracoval návrhy. Tyto návrhy pak měly se předložiti teprve budoucímu sněmu novému, na kterém měli býti zástupcem též lid selský. Mezitím již 27. dubna usnesl se stavovský sněm moravský o novém různém sněmovním, podle něhož měli do moravského sněmu přijíti také volení zástupcové měst - jeden poslanec na 3000 duší, a venkovského lidu - jeden poslanec na 15.000 duší. Dne 13. května dostalo se tomuto usnesení císařského schválení, stavové se však potěšili se žádostí, aby volby do nového sněmu byly brzo provedeny.

Této žádosti bylo vyhověno; do čtrnácti dnů volby byly vykonány a 31. května sešel se již poprvé nový sněm. Z úhrnného počtu poslanců: 367 asi 261 asi dvě třetiny bylo zástupců venkovských: 97 asi 110, takže sněm ten byl nazýván, někdy ovšem posměšně, sněmem selským. Pro naše okolí má tento sněm tu zajímavost, že mezi poslanci za obce venkovské zasedal také soused ze Studence (pravděp. našeho pana Nováčka, čís: 15), poslanec František Nováček, čís: 33 ze Studence, o jehož poslanecké činnosti není ničeho známo.

Sněm ten zabýval se od počátku horlivě věcmi selskými; hlavně otázkou zrušení roboty. Již ve schůzi dne 9. června usnesl se zásadně, „aby na Moravě robota i desátky přestaly nikoli teprve koncem března 1849, jak navrhoval císařský patent, leč již od 1. července 1848. Usnesení toto bylo císařem potvrzeno a také skutkem uvedeno v život.

Tak byly 1. července 1848 roboty i desátky na Moravě způsobem zákonným zrušeny. „Selský sněm" učinil také zásadní usnesení o velikosti a způsobu náhrady za zrušená břemena. Stavům bylo oznámeno, že toto usnesení budou předloženo sněmu příští, aby jich užil při jednání o zákoně, jenž o této věci bude vydán.

Konečně projednávané otázky přeneseno na nově svolaný sněm příští, který se sešel ve Vídni v druhé polovici července. Mezi jeho 383 poslanci bylo 93 sedláků, kromě toho však mnoho mužů, pošlých ze stavu rolnického a z měst. Ve schůzi dne 6. srpna byl sněm předložen na návrh německého radikálního poslance Hanse Kudlicha ze Zlerska, aby poměr poddanský se všemi z něho vyplývajícími právy a povinnostmi byl prohlášen za zrušený s výhradou pozdějšího rozhodnutí o tom, zda-li a jak slušní za to dáti náhradu. Návrh Kudlichův, který byl jen výrazem obecného přání venkovského lidu a obsahoval jen to, co bylo vysloveno již ve dřívějších schválených 11. 13.

na sněmích v lázních svatováclavských v Praze a byl přijat v sněmu s nadšením souhlasem. Když se však počalo o návrhu tom jednati, vyšla na jevo jeho neúplnost a nejasnost. Proto ze všech stran navrhovány byly doplňky a změny Kudlichova návrhu. Největší nesnáze působila otázka odškodnění. Část poslanců, zejména polníci a krajní levice, byla proti jakéhokoliv náhradě, většina však, k níž náleželi i poslanci čeští, jednak z důvodů hospodářských a právních, jednak z obavy, aby naprostým neuhráním vrchnostenských práv nebyl rozpoután sociální boj, ale také z přesvědčení, že by vláda nedopustila jiného řešení otázky selské, chtěla, aby se vrchnostem dostalo náhrady.

Po dlouhém pokování tohoto patentu, jímž se ruší ve všech zemích, jež byly zastoupeny na říšském sněmu, poddanství a všechna právoplatná nad poddanými, uveřejnil Karel Havlíček Borovský ve svých Národních Novinách dne 15. září 1848.

Patent zněl takto:

My Ferdinand První, konstituční císař rakouský, král uherský a český, toho jména Pátý a t.d.

Uvažovali jsme a nařizujeme na Návrh ministerský-rady - ve srovnalosti s ústavním sněmem říšským, jakž následuje:

I. Poddanství a ochrana jsou se všemi zákony, na tyto poměry se vztahujícími, zrušeny.

II. Půda budiž břemen zbavena; všechny poměry mezi grunty dominikálními a rustikálními zrušeny.

III. Všecka, z poměru poddanství vyplývající, na poddanském gruntu spočívající břemena, služby a platy jakéhokoliv, jakož i všecky z vrchnostenského nadvládnictví a desátnictví, ochrany, fojtství, vinokupního práva a z vrchního panství pocházející, ať potud z gruntů nebo od osob vyplatné naturální, pracovní neb peněžité platy, v to povrčí platy, jež to se vydávati musily při proměnách držitelství práva nebo v případě smrti, jsou od nynějška zrušeny.

IV. Za některá z těchto břemen má býti učiněna náhrada, za některá pak nic.

V. Za řádné z poddaného poddanství, z poměru ochrany, z vrchnostenského práva smrti nebo z vrchního panství panství vyplývající práva nebo

platy, nemůže žádná náhrada býti žádána, naproti němuž také břemena stálá pozbývající, pominouti mají.

VI. Za práce naturální i peněžité platy a poplatky tahové, které držitel některého gruntu, jakožto držitel statku panství, desátku neb fojtství platiti musil, budiž po nejdříve služná náhrada vyměřena.

VII. Práva na lesích a pastvách, jakož i služebnosti mezi vrchností a jejich poddanými budiž za výplatu - vesnicko-panské právo k těžbě dříví a prostě i pasení na jíhorech a stráních, zrušena.

VIII. Komise poslanců, ze všech zemí složená, vypracuje a předloží říšskému sněmu návrh zákona, který má obsahovati nařízení:

a) o vyplacení vzájemných poplatků za povinnosti, zakládajících se na zákupních a jiných smlouvách a dílné vlastnictví;

b) o způsobu zrušení neb zrušení práv v §. 6. uvedených;

c) o zrušitelnosti břemen gruntovních, která by snad v §. 5. nebyla uvedena;

d) o míře a výši náhrady, jíž to by se měla státi, a o způsobení jistiny s prostředkem jedné každé zemí, z niehž by se náhrada, výhradně touto zemí vyměřená, prostřednictvím státu zapravila;

e) o otázce, má-li za poplatky a povinnosti dle §. 2., 3., a 86) zrušené, ale §. 5. a 6. neuvedené, náhrada jaká dána býti.

IX. Vrchnostenské úřady mají soudy a politickou správu provádět až do zavedení zemských úřadů dále vésti na útraty státu.

X. Vyslovená v 6 článku zásada náhrady za práce naturální i peněžité platy nemá však vylučovati veškeré zvláštní návrhy komisní podle 8 článku zřízené, jimiž by se zásada tato vysvětliti neb obmeziti mohla.

XI. Také závaznost k sbírání piva a kořalky se zajatými v ní povinnostmi přestane.

Našim ministrům domácích záležitostí, spravedlnosti a financí jest uloženo vykonání tohoto zákona.

Dáno v našem hlavním a sídelním městě Vídni, sedmého září tisícího osmistého čtyřicátého osmého a páté Našich let čtvrtého.

Ferdinand m. p.

Wessenberg m. p. L. S. Dobblhof m. p.
Bruck m. p. Schwarzer m. p. Latour m. p.
Kraus m. p. Hornbostel m. p.

Radost z tohoto zákona po venkově byla všem nemalá. Po čem náš lid po století toužil, pač bojoval, třpěl, kvákal, toho se mu nyní dostalo. Blahý, nevýslovně blahý byl to počet, jenž oddělal bývalého vrchnostenského poddaného, nyní již svobodného občana.

Vlastně ani věřiti nechtěl své nové štěstí, obával se, že všechno to jest pouhým snem, práce jeho naplňovala úrkost, že plahočený otec svobody, jehož se mu dostalo, opět mu bude odňat. Zejména na mnohých místech vyzýval se přímo, aby se staré doby zase vrátily. A doufalo se, že se vrátí, neboť plošně pečlo o charakteru: „Poslouchejte duchovních a světských vrchností". Od nich čekaly spásu. Tu a tam ovšem se hlasy panských štváčů „ač jen naše vojsko v Štýrsku zvítězí, pak budeme míti po svobodě, a tepve budete muset celý den robotovat.

Teď teprve se bude sedlák pořádně potit, ač příjdou na něj veliké platy, nic mu nezůstane, přání jim vše provolají a ze sedláčků budou žebráci." A ubohý lid byl nakloněn uvěřiti a s hrůzou šeptal svoje obavy soused sousedu.

Však také v místech pokrokovějších slavnosti se konaly na oslavu zrušení poddanství a roboty. Robotě vystrojovaly se pohřby. Tak na př. na sv. Václava pochovávali robotu na Vinohradech. Měli přítomu vypeného sedláka a všechny věci k robotování potřebné, na nosítkách to mládenci nesli s muzikou a garasou, do hrobu ji střeleli a tak pochovávali. Přitom nosili všelijaké obrazy, na př. jak sloužící sedláci horní hostelského ředitele, jak před vychovatelským vrchním sedlák skrušeně stojí a čepici mačká; při tom bylo napsáno: „Již to nejde."

Zákonem ze dne 7. září stala se v poměrech českého sedláka i poddaného měšťáka závažná změna. Dříve po století nevolník, teď svobodný; dříve poddaný a služný, nyní občan! Dříve bez práv a jenom ovládaný tvor lidský, nemající v očích svého vykořisťovatele větší ceny než tažné hovado, nazývaný sice člověkem, ale bez lidských práv, – co kněžstvo proň udělalo – ?. – teď člověk v pravém slova smyslu, rovnocenný ostatním, kteří byli dříve jeho tyrany,

surovateli a vykořisťovateli. Cíl nynějšku mohl se český člověk rozvíjeti, uplatňovati svoje nadání a schopnosti, mohl se pustiti v závod se všemi třídami národa na poli národohospodářském i kulturním. Dříve nebyl svůj náležel vrchnosti, teď mohl svůj čas a své síly věnovati jedině sobě a svým příslušníkům.

Než vrátíme se ještě k uvedenému patentu ze dne 7. září 1848, k této velké listině svobody českého sedláka.

Patent přiznal práva vrchnosti na tři kategorie: 1. práva, za něž se jim nemělo dostati náhrady původní; 2. práva, za něž měla býti poskytnuta slušná náhrada; 3. práva, za něž mělo býti dáno výkupné.

Zákon tento, nejvýznačnější čin říšského sněmu vídeňského, měl býti doplněn podrobnými předpisy prováděcími, jež by vypracovala poslanecká komise.

To se však nestalo. Říšský sněm přeložený po říjnové revoluci vídeňské z Vídně na Moravu do Kroměříže, pobýval se jinými věcmi, zejména poradami o nové ústavě říšské, za niž je dokončil, byl 4. března 1849 rozpuštěn.

Zároveň byla vyhlášena nová oktrojovaná ústava říšská, a jako dodatek k ní císařský patent ze 4. března 1849, obsahující předpisy o provádění poddanského zákona ze dne 7. září 1848. Tyto předpisy upravují dopodrobna otázku náhrady za zrušená břemena nebo závazky, plynoucí tolik z osobního svazku poddanského, nemůže býti žádána náhrada, prohlašuje patent, že robota, a robotní platy, - t. j. platy, jimiž robota byla vykoupena, - poddruhů a domkařů usedlých na rustikálních půdě, ruší se bez jakéhokoliv náhrady. Dále se ustanovuje, že pozůstalí zemské komise, které budou zřízeny v jednotlivých zemích, přihlížejíce k jejich zvláštním poměrům, určí které z dosavadních povinností poddanských podle zákona ze 7. září budou zrušeny bez náhrady a za které se dá náhrada.

Pak se podrobně předpisují zásady, jimiž se třeba říditi při odhadu dávek, platu, robot, za které mají vrchnosti dostati náhradu. Od jejich ceny stanovené podle těchto zásad; navrhuje se polovičtí třetina jako ekvivalent za daň kterou vrchnosti platily, z těchto zvláštních dávek a služeb za pravidelné nedoplatky. Z bylé dvě třetiny nahradí se vrchnostem tak, že poddaný sám zaplatí polovinu (t. j. třetinu celé odhadnuté ceny zrušených břemen), obec-

hou polovinu pemě. Toliko za břemena, vyplývající ze smluv příkupních, emfyteutických, nebo jiných, jimiž se prakládalo dělené vlastnictví vrchnosti a poddaného k pozemku – jde tu hlavně o emfyteuty a nezcizitelné sedláky – celou náhradu zaplatil bývalý poddaný. Jen kdyby roční splátka této náhrady převyšovala 40% čistého výnosu, zaplatil pemě to, oč splátka převyšuje těch 40%.

Odhadnutá cena ročních platu a dávek, pobot měla se toliž nejsobitě dvacetí a tak kapitalisovati. Polovinu toho kapitálu měla se pak zapsáti na usedlostech bývalých poddaných jako hypoteční dluh, jejž byli povinni splatiti do dvaceti let pravidelnými ročními splátkami, odváděnými nikoli přímo bývalým vrchnostem, leč ve čtvrtletních lhůtách do státních berních pokladen. Druhá polovina, kterou převzala pemě, měla býti umořena splátkami do čtyřiceti let.

K provedení celého tohoto díla přízeny byly v jednotlivých pemích pemské komise vyvazovací, jimž se úředně německy říkalo Grundsteuerentlastungs-Landeskommission; v Čechách byly tyto pemské komisy podřízeny vyvazovací komisi okresní.

Roku 1851 pak byly zřízeny tak zvané vyvazovací fondy pemské, tj. pemské úvěrní ústavy, které, vzavše na sebe zaplacení náhrady za zrušená břemena, k níž byli poddaní zavázáni, staly se jakési dlužníky bývalých vrchností a učitelů osvobozených sedláků a prostředkovately tak peněžního vyrovnání mezi nimi.

Takovým způsobem bylo v několika letech dokonáno vyvazování selských pozemků z břemen, která na nich po století lpěla. Všechno právo na tyto pozemky někdejších vrchností zaniklo úplně. Sedlák se stal pravým a jediným vlastníkem své půdy po otcích zděděné, držitelem svého statku. Zároveň však přestala všechna jeho osobní závislost na vrchnostech, všechna práva moci vrchností nad ním a přestaly všechny povinnosti odtud vyplývající.

Někdejší poddaní stali se svobodnými občany státními, podřízenými stejně jako někdejší jejich páni toliko moci veřejné. Doba selského poddanství minula navždy.

Připomenutí ještě třeba, že po oktrojování ústavy ze dne 4. března 1849

byl vydán zatímní zákon obecní pro slovanské i německé země soustátí rakouského, který za nejnižší správní jednotku stanovil místní obce, jejíž obyvatelstvo rozděleno na obč. cany, obecní příslušníky a cizince. Obce je zpravována a representována obecním výborem, jehož čele stojí starosta. První volby zaznamenány jsou knize „Význam obsáhlejšího protokolu o vyjednávání různých usnesení od představenstva a výboru obce Mokelna od roku 1850."

První záznam zní: volba zastupitelstva.

Od vysokého nařízení c.k. ministerstva z 8. dubna 1850, čís: 4050 byly stanoveny nové volby v obcích a vykonávána volba nového zastupitelstva obce, totiž: představených, výborů a jejich náměstků obce; kdežto obci Mokelna připojila se obec Lhánice za nižní jíní „pospolu jednu samostatnou obec.

Tato volba se konala v Mokelnu na obecním kanceláři dne 16. července r. 1850 pod volebního c.k. podkrajského komisara pana Antonína Hubnera a byl vyvolen za představeného neb purkmistra (starosty):

pan Ondřej Matoušek 1/4 ník z Mokelna, za obecního radního Jan Knotek a Karel Gros, pololánník ze Lhánice.

Za výbory: W. pan farář Paul Polášek z Mokelna; Frant. Bdvářka 1/4 ník z místa, Němec Jand. 3/4 láník z otto, František Bílý 1/4 ník otto, František Papoušek 1/8 ník z otto, František Novák 1/4 ník z otto, Jakub Kučera 1/4 ník a řezník otto — Karel Fijan pololánník ze Lhánice, František Němec 1/2 ník ze Lhánice. —

za náhradníky: Frant. Holý 1/4 ník z Mokelna, Ondřej Hošek otto, Jakub Skála otto a Josef Nováček otto, — Frant. Mach pololánník ze Lhánice —.

Na to za přítomnosti c.k. podkrajského volebního pana komisara a přítomnosti celého výboru složili tito představení obce: pan purkmistr ab obecní přísahu věrnosti a spravedlnosti v úřadě svém. (Zápisy tyto vedl Augustin Růžička) = O významu a působnosti místní obce promluvíme v kapitole pojednávající o stavu vesnické obce.

Po revolučním roce 1848.

Přelomový převrat v postavení lidu selského, způsobený zrušením poddan-

ství a roboty, nemohl právem spravodliti s povrchu zemského všechny stopy minulosti.

Závislost poddaného lidu na vrchnostech přestala docela, ale spárek, který je postaleté vzájemně pouta, nemohl přes noc paniknouti. I po zrušení poddanství trvaly právní vztahy mezi poddanými a vrchnostmi, jež bylo ještě třeba upraviti.

Přímo se zrušením poddanství a osvobozením selských sedláků od, vždy-bývalých břemen, vrchnostenských souvisela úprava honebního práva roku 1849. Do roku 1848 bylo sedlákům přísně zakázáno loviti zvěř, a vůbec chovati zbraně. Honební řád Josefa II. z roku 1786 výslovně zakazoval pronajímati sedlákům jakoukoliv honitbu. Mnozí z poddaných se sice přes všechny zákazy potají lovce zvěři, byli však stíháni a trestáni jako zbojníci. Vrchnosti měly provozování myslivosti na svých panstvích za své výhradní právo a při honbách vymáhaly na poddaných zcela bezplatné služby (nadhánění, nošení zvěře a pod.), na mnoze velmi obtížné.

Sedláci nesli to těžce a jakmile se počalo roku 1848 jednati o zrušení poddanství, dostalo se taky na tyto věci. Moravský sněm selský usnesl se již v srpnu 1848 o zrušení zákona honebního pro Moravu, jenž byl schválen vládou a jímž se zrušilo právo provozovati myslivost na cizí půdě. Každému, kdo měl nejméně 200 jiter zavislých pozemků, přiznáno právo honiti na nich a společně obcím v honitbě obce. Pro celou říši takový zákon vyhlášen patentem ze 7. března 1849. Honební právo na cizí půdě bylo jim zrušeno bez náhrady a stejně bez náhrady zrušeny honební roboty a služby (v březnu 1849) bývalých poddaných.

Zrušení honebního práva bývalých vrchností uvítal selský lid s radostí. Někde sedláci, nečekajíce ani vyhlášení zákona o myslivosti, již roku 1848 počali provozovati honitbu; kdo měl pušku, střílel, kde a kdy chtěl. Vyhlášením zákona honebního v březnu 1849 přestal tento bezúhonný stav. Ale i potom trvaly zmatky o poměrech honebních. Nebylo snadno upraviti společné provozování honitby v obcích, aby nevznikly spory a zvěř nebyla nerozumně hubena a předpis, že honitbu má říditi odborně vycvičený myslivec, bylo někde těžce zachovávati. Těžce z těchto nesnází dovedly bývalé vrchnosti přinutiti mnohé obce, že jim svou honitbu brzy a výhodně brzy a výhodně pronajaly. Teprve nařízením min. vnitra z roku 1853 vyhlášena podrobnější pravidla o vykonávání a pronajímání honitby. Na Moravě byl

vydán podobný zemský zákon v myslivosti 20. prosince 1895.

První honba u naší politické obce pronajata byla roku 1852 na šest let za 60 zl 30. a obecní myslivec byl zvalcem honby. Z nerozumných nám dnes příčin roku 1853 dne 21. května byla ta sama honba pronajata za 37 zl 30 kr. ve veřejné licitaci.

Zákony o robotě a poddanství z 1848 a 1849 nebyla rozřešena otázka práv. o robotě a některejších poddaných na lesy a pastviny vrchnostenské. Práva bráti si dříví, klestí, pařezy a steliva z lesů panských nebo pásti v nich i jinde na panských polích - pozemcích svůj dobytek, požívali poddaní větší nebo menší měrou snad všude. Někde byl to snad zbytek jejich některejšího práva vlastnického k lesům a pastvinám, které byly kdysi jejich společným majetkem, ale časem přešly v moc vrchností. Jinde bylo jim právo to propůjčeno náhradou za všelikté služby a platby, k nimž se dobrovolně zavázali. O rozsahu a výkonání tohoto práva bývaly odedávna spory mezi vrchnostmi a poddanými. Vrchnosti někdy sedláky, nechotné ke konání roboty, trestávaly tím, že jim upírály právo na dříví z panských lesů a pod. Když r. 1848 byl selský lid zbaven dosavadních povinností k vrchnostem, výhod práv na užívání panského majetku, zvláště lesů a pastvin, nebylo hned určité rozhodnuto; bylo jen zákonem z 1. září 1848 obecně vyhlášeno, že mají býti vykoupena.

Teprve roku 1853 vydán o tom zvláštní zákon - patent. Stanovíse jím pravidla jednak pro úplný výkup, jednak pro pouhou úpravu všelikých práv na užívání cizích, zvláště panských lesů a pozemků, brání dříví, klestí, pařezů, steliva a pastvy. Pokud šlo o právo na dříví a plodiny lesní nebo o právo pastvy na cizích pozemcích, mělo se jednati o jejich výkup nebo úpravu dělicí z moci úřední.

O výkup nebo úpravu jiných služebností polních mezi pozemky někdy vrchnostenskými a poddanskými, jakož i všelikých práv na společné držení a užívání pozemků mělo se jednati jen na žádost některé z obou stran. Výkup, t. j. úplné zrušení těchto práv a služebností za stanovený plat, měl nastati jen tehdy, když se nebylo obávati, že by z něho vznikla vážná škoda zemědělství nebo se jím ohrožovala způsobem nenapravitelným na obvyklé hospodaření jak na statku právo těch užívajících, tak na statku jimi zatíženém, a když se proň vyslovily strany obě. Stranám také ponecháno na vůli, aby se dohodly, mají-li se práva vykoupiti postoupením nebo rozdělením pozemků, složením hotové sumy nebo zřízením kapitálu nebo jinak.

Nebylo-li podmínek pro výkup, mělo se přestati na poutní úpravě neb uspořádáním vzdělání práv a služebností. Právo na pastvě mělo se upraviti tak, aby se dávala jistá počtu neb občanská dávka dříví a určilo se místo, odkud se mělo bráti. Při úpravě práva k pasení měly se ustanoviti druh a množství dobytka, který by se mohl hnáti na pastvu. A podobně měla se upraviti jiná práva a služebnosti.

Není pochyby, že hlavním cílem patentu z roku 1853 bylo zbaviti vrchnosti, jichž se nepříjemně dotklo zrušení roboty a poddanství, nemilých závazků k jejich někdejšímu poddanému. A při jeho provádění zajisté se také dbalo více prospěchu pánů než sedláků. Náhrada již se sedlákům dostalo zrušení práva a povinnosti, vlastně služebnosti, většinou nevyrovnala újmě, který jim z toho vzešel. Nicméně o poměrech ustanovení patentu z roku 1853 byla provedena hlavice.

Patent z roku 1853 měl za účel odstraniti takové poměry z doby poddanské, z nichž sedláci měli užitek; k odstranění jiných jim škodlivých neb aspoň nepříjemných, směřoval zákon vydaný roku 1869 pro království české, jímž vyhlášena byla pravidla pro výkup závad plynoucích na pozemcích a statcích selských z doby poddanské. Šlo hlavně o dávky naturální a služby, jakož i dávky peněžité ke kostelům, faránu a školám a stálé (roční) úroky, dávky naturální a práce, které někdejší vrchnosti z poplatných důvodů brávaly z poplužních mlýnů, hospod, vinopalen a pivovarů a závazek hospodských hráti nápoje od bývalých vrchností. Všechny tyto závady měly se v ceně stanovené úředně podle předepsaných pravidel vykupovati.

Z doby poddanství ustanovila i po roce 1848 v platnosti některá ustanovení, omezující právo sedlákovo ke statku, zejména zvláštní předpisy o dědické posloupnosti na statcích selských a nařízení, směřující jednak proti přílišnému zadlužování těchto statků, jednak proti svobodnému dělení. Již v letech 1848 a 1849 ozývaly se hlasy, žádající, aby předpisy proti volnému dělení selských statků byly odstraněny. Na sněmu v Kroměříži jednáno v letním r. 1849 o tom, aby dávka dělitelnosti selských pozemků byla nově zákonem upravena tak, aby právo děliti je bylo omezeno tolik zřetelem k potřebám šetrným.

Posléze zemskými zákony, vydanými na Moravě roku 1868 a v Čechách 1869, ustanoveno, že svéprávný vlastník statku jest oprávněn se svým pozemkem i jeho částmi bez zvláštního svolení úředního zcela svobodně nakládati, je zatížena jakýmkoli způsobem

zříditi nebo pro případ smrti odkázati, a že se ruší všechny předpisy omezující volný obchod s pozemky.

Nařízení pro svobodnou dělitelnost selských pozemků však dlouho netrvalo. Pro hospodářskou tíseň stavu selského, nastavší v letech sedmdesátých působením panovačné a východoevropské soutěže v obchodu obilním, vynořují se od polovice let osmdesátých naléhavé návrhy na vydání zákonných předpisů, jimiž by selskému dědictví byla zajištěna usedlost rozdělená a nepříliš zadlužená a příkře byly zavedeny nedílné jmenovité usedlosti rolnické a zamezeno jejich drobení parcelováním a rozprodáváním.

A tak již roku 1889 vychází rámcový zákon říšský, jímž se zavádějí pro rolnické usedlosti střední velikosti zvláštní předpisy o rozdělování dědictví. Tímto zákonem se nijak neomezuje právo vlastnické, aby o svém statku a jeho částech zařízení svobodně rozhodoval neb o nich pro případ smrti pořizoval. Ale o statku, jehož držitel zemřel bez pořízení, se ustanovuje, že má se v něm příslušenství připadnouti toliko jedinému z oprávněných dědiců, nástupníkovi (ci), který je povinen s pozůstalými ostatními vyplatiti dědické podíly podle úředně určené ceny statku. Stanovení zásad, podle nichž by se vybíral nástupník z dědiců stejně oprávněných a určována cena statku, ponechává se zemským zákonům, jež budou vydány.

Ale ve Čechách, Moravě a Slezsku dospěly teprve 1907 k vydání příslušného zemského zákona. O tom, kdo ze spoludědiců má statek převzíti, ustanovuje se, že mužští potomci mají přednost před ženskými, z dědiců stejného pohlaví pak starší před mladšími; není-li potomků, přechází statek na pozůstalého manžela.

Jako nejnižší jednotka správní nabyla po roce 1848 značného významu vesnická obec. Podle prozatímního zákona obecního ze 17. března 1849 měla obec býti svobodná, to jest měla spravovati sebe a své jmění samna zastupitelstvem voleným svobodně od občanstva, jež za tím účelem bylo rozděleno na tři třídy podle daní - volené zastupitelstvo ustoupilo na místo rychtáře a konšelů dosavadních druhdy vrchností. Obci přiznáno též právo vybírati na své místní potřeby od občanů zvláštní příspěvky vyměřované podle daní přímých.

Působnost nově zřízených obcí byla první léta dosti ochromována. Když vypršelo první tříletí, na které byly voleny obecní výbory a představenstva r. 1849, bylo v

vesnických obcí.

březnu 1852 zastaveno konání nových voleb až do té doby, kdy budou otázky obecního zřízení konečně uspořádány. V únoru 1854 bylo nejvyšším rozhodnutím nařízeno, aby obecní zastupitelstva, zvolena roku 1849 na tři léta, zůstala až do vydání nového obecního řádu. Slibný řád obecní byl pak vydán teprve v dubnu 1859 a připouštěl vyloučení velikých statků ze svazku obecního pro jednotlivá království a země.

Dříve než vyjednávání o nový zákon obecní bylo ukončeno, byly na jaře 1861 vykonány nové volby obecních výborů a představenstev podle zákona z roku 1849. A pak po té, 5. března 1862 vyhlášen byl nový zákon obecní, vzešlý z tuhých bojů na říšské radě.

Tento zákon stanoví všeobecné zásady obecního zřízení, ponechávaje rozhodnutí o některých podrobnostech zákonodárství zemskému, na př. pokud a za kterých výminek mohou se vyloučiti veliké statky ze svazku obcí místních a utvořiti samostatná zemní statková.

Na základě říšského zákona obecního zřízení r. 1862 vydány podle usnesení sněmů zemských zvláštní zákony zemské o zřízení obecním v Čechách, na Moravě r. 1864, ve Slezsku již r. 1863. Žádný z těchto zákonů nepřipouští vyloučování velikých statků ze svazku místních obcí, jenom moravský zákon zemský činí v této věci vážný ústupek stanoviska velkostatkářů.

Obecním zákonem z roku 1862 byl také vesnickým obcím vyměřen rozsáhlý obor působnosti, týkající se zejména místní policie – ochrana osoby a majetku, policie polní, stavební, požární a j. péče o školství a chudinství a správy obecního hospodářství finančního. K tomu se přidružovaly stále vzrůstající úkoly, jež byly postupně překarovány obcím úřady státními, činícími nárok na jejich pomoc při vybírání daní, při soupisu a počítání lidu, při pracích přípravných k volbám do sborů zákonodárných, ve věcech vojenských a pod., čemuž se říká „přenesená působnost". Vesnická obec stala se tak důležitým nástrojem státní správy mezi lidem selským, jsouc zároveň významnou součástí jeho vlastní samosprávy. Její samosprávný ráz vzal se nejen ze zřetele jednak v právu vesnického občanstva voliti si svobodně své zástupce a správce, jimiž jsou představený nebo starosta obce s obecním výborem, jednak v vlastním finančním hospodářství obecním.

Spojené obce volily obecní zastupitelstvo až do roku 1890. V uvedeném roce vyslala obec Lhánická tříčlennou deputaci na zemský výbor. V deputaci byli: Juráček František, Štěpán František a Kovalec František. Poslední dva při sepisování těchto poměrů už nežili.

Deputace si stěžovala na nepořádky v obecním hospodářství, hlavně že se mnoho pije. Konečně po důkladném šetření revise, bylo jim řečeno, že jim bude vyhověti. Byla to potvrha, když někteří členové deputace (Jur. Fr.) sami v náhradě volení nebyli.

Po této deputaci vyslal zemský výbor revisi, která shledala mnohé nepořádky, jež hrozbě musil p. st.

Po revisi žádala za potvrzení od obce Mohelna, čehož takový dovětek bylo jak vyňatí ze záznamu a při následovně:

Léta Páně 1891.

Na žádost Františka Kovalce, zemského za všech občanů v místní obci-Lhánicích za spojenou osadu Lhánice od obce Mohelna, což František Mohelský, starostou za celý výbor povolil. Pak podána žádost v zastoupení Dr. Dvořáka k veleslavnému zemskému sněmu. Sněm zemský žádosti vyhověl a k schválení zemskému výboru předložil. Zemský výbor vyhovění schválil. Nejvyšší císařský dvůr nařídil dne 27 října 1889, aby samostatná volba ve Lhánicích provedena byla.

Potvrzeno povolení provedena byla dne prosince první samostná volba a voleni byli v prvním sboře: Juráček František (8 hlasy), Jonáček František (7 hlasy), Pražák Josef Pražák a František Štěpán (po 6 hlasech) za výbory a Josef Kratochvíl a Ondřej Štěpán (po 6 hlasech) za náhradníky, v druhém sboře voleni: Josef Kovalec (13 hlasy), Antonín Novotný (11 hlasy), Josef Dvořáček a Jan Němec; za náhradníky: Josef Brachetka (15 hlasy) a Josef Hypr (14 hlasy).

Další volba provedena byla dne 23. prosince 1891 a voleni: všemi hlasy František Juráček za starostou a Josef Kovalec za prvního radního a Josef Pražák 7 hlasy za druhého radního.

Ve Lhánicích, dne 10. února 1891.

František Juráček, starostou.
Josef Kovalec I. radní a zapisovatel.

Roku 1893.

Dle usnesení obecního zastupitelstva ve Lhánicích ze dne 26. ledna 1892 byla vyjed-

nímo, aby ve Lhánicích samostatná škola byla přízena. Po schůzi bylo dále o tom rokováno a 13. dubna podána k c. k. zemské školní radě žádost za přízení samostatné školy. V krátké době přišla komise přehlédnouti cesty z Mohelna do Lhánic. Bylo to 10. května o 9té hod. ráno. Při komisionálním přehlédnutí cest, přes všechny veřejné výstupy obce Mohelna, schváleno, že délka cest z Mohelna do Lhánic jest pákonitá. Ještě toho roku, dne 5. prosince - výnosem čís: 13.233 bylo přízení školy ve Lhánicích povoleno. Dne 30. prosince 1892 dle komisního shromáždění bylo na stavbu školy schváleno stavební místo (ze tří navrhovaných) v čís: 35, kde stávala obecní pastouška a přikročeno k stavbě.

V lednu 1893 skáceno dříví na Pekláčích. Na jaře lámán kámen a pálení cihel počalo. Stavba školy byla ofertní cestou zadána. Práce převzali: zednickou Matěj Vítámvás, tesařskou Jan Kocanda, kamenickou Leithner z Rosic, pámečnickou Fraut. Šízavský, sklenářskou Jos. Seidl, stolařskou Fraut. Češkovský, klempířskou J. Klímánek z Rouchovan, pokrývačskou Ant. Papírník, kamnářskou Tomáš Klein. Stavba počala začátkem července b. r.; k svému cíli odevzdána 15. září 1893. Slavnostně posvěcena (???) 20. září 1893. Učitel dosazen od 1. listopadu. Prvním učitelem byl pan Jan Kolínský, rodem z Cerkvice v Čechách. 3 listopadu počalo se slavnostním způsobem vyučovat.

Za působení starosty Františka Jurmánka, I. radního Jos. Kovaleca, II. radního Josefa Provázka a členů výboru: Fr. Janečka, Fr. Štěpana, Ant. Novotného, Jana Němce a Josefa Dvořáčka nejvíce o přízení školy ve Lhánicích se přičinili: čp. Dr. br. Josef Petřek c. k. okr. hejtman v Přerově, p. Fraut. Chvarvat, okr. školní dozorce a ředitel měšťanské školy v Kvanicích, p. Chvarvát, ředitel pálírny a nadučitel ve výslužbě v Oslavanech, dúst. p. farář J. Svoboda z Mohelna, centrální rada Jos. Svoboda z Němčiště a p. J. Borek, rolník v Senohradech.

Tímto činem stala se obec samostatnou „politicky i školně".

Lhánice.

Poddaní lhánští robotovali na panství němčištském takto:

Držitelům polálánů bylo vyměřeno od sv. Jana do sv. Václava 1 pěší den a mimo to týdně 3 dny dvouspřežné roboty jetí, což činilo do roka 14 dnů svatojanských a 156 dní dvouspřežných jetých. Při výkopu p roboty platili sedláci (14 kr ve stříbře za jeden den jízdní a 4 36/54 kr. ve stříbře za pěší za jeden den); úhrnem tedy robota vypočítána na 38 zl. 46 3/10 kr. ve stříbře u čísla 8, což činily asi 936 zl kapitálu; u jiných na 53 zl. 40 kr, které odpovídaly 1068 zl kapitálu. Tento

kapitál bylo zaplatiti v rakouských stříbrných dvacetnících; 3 dvacetníky do 1 rýnského platného.

Poměry sel. poddaného lidu na panství náměšťském ke konci 16. století vylíčují pozůstalá rejstra obce Kralic z roku 1583, kde se dočítáme, že poddaní z Kralic, Lhotice a Jakubova povinni byli „na vrstvách býti a u Kralického dvora válejské obilí žíti a síti ... také chmel ve chmelnicích stýkati, pokudž ho stáva“.

Rejstra tato nám vypravují, že roku 1584 předstoupili kraličtí sedláci, kteří ročně pšenice velké míry dávali, před urozeného pána Bartoloměje Vaneckého z Jemnišťky a na Valči, jakožto přísežného poručníka dítek a statku pozůstalého po urozeném pánu Janu Ctoradském z Žerotína, žádajíce ho, aby úrok sporný proměnil v peněžný. Pan Vanecký uváživ, že sporný úrok se nepravidelně odvádět a tím sirotci poškození byli, svolil k tomu, aby za jednu měřici se platilo 10 grošů o sv. Václavě, a kdo by nezaplatil, dům byl do vězení na Náměšť a odtud ne vyšoural, až by radost učinil.

Před zrušením roboty bývaly práce robotní na panství náměšťském skoro ve všech vesnicích stejné: celloláník měl 6 dní jízdné roboty týdně a s pěšími pánů a mimo to od sv. Jana do sv. Václava 3 dni pěší; polláník měl polovici; chalupníci robotovali týdně 3 dni pěšky po celý rok, domkáři celkově 20 dní, podruzi 12 dní.

V létě konali práce na polích, na podzimu na rybnících, v zimě v lesích.

Pololáník musel za zimu 12 sáhů dříví nadělati. Za udělený půlsáh (dostával) dříví bývalo mu prominuto dvě robotní roboty. Za jarní robotu dostával pololáník 4 bochníky chleba týdně. Také odváželi sedláci na zámek slepice, vejce a plotili po mocní plot. Výkupné se třídilo dle výměry lánů, který nabýval stejný, a dle úrodnosti polí.

Celá plocha Lhánic měří 644·3853 ha, 350·7 ha pole, 10 ha luk, 4·6 ha zahrad, 63·3 ha pastvin a 30·4 ha lesa. Pozemkový majetek obce je nepatrný: polí 3·8 ha, luk 1·9 ha, lesů 0·5 ha a pastvin 9·5 ha; domek čís. 26 v němž je rovelnice a špitál a hasičská síň na s bytem pro obecního sluhu.

Dle náměšťského urbáře z roku 1674 bylo ve Lhánicích celkem 27 domů a chalup; z nich bylo tě doby přes dvacet obydlených. Sčítání lidu.

Roku 1870 měly Lhánice čísel domovních 35 se 233 obyvately a roku 1890 už 242 ob.

Při prvním sčítání obyvatelstva v Československé republice ze dne 16. února 1921 bylo ve Lhánicích 55 obytných stavení; Obyvatelů všech bylo 350, katolíků napočítáno 347 a 3 osoby bez vyznání.

vnoski

Uvádím tuto živnosti našeho obyvatelstva dle stavu ze 16. února r. 1921. Základní výživou obyvatelstva jest polní hospodářství a chov dobytka. Nejvíce pěstuje se pšenice, žito, ječmen, cukrovka, lignus aj.

Chov hovězího dobytka a koní se stále zdárně zvelebuje, na to chov ovcí rok od roku upadal až ustal naprosto. Lesů mají jednotliví rolníci poskrovnu.

Roku 1921 bylo u nás 14 rolníků, 3 podsedníci a ostatní plotkáři a jeden podruh, živící se řemeslnictvím, hornictvím, řemesly a prací nádenickou. Toho roku bylo u nás 14 rolníků, 2 podsedníci, 8 horníků, 2 obuvníků, 1 švadlena, 1 hostinský a kupec, 1 m. tesařský a ostní 4 podníci za dělníci a 1 krovář.

ozhry.

Ve Lhánicích stává dobrovolný sbor hasičský od roku 1894. Předseda jeho je pan Josef Kavalec a náčelníkem p. Ferd. Malý. Sklaviště pro hasičský sbor zbudovala obec roku . Z jara 1920 ustanovil se u nás Čtvrtový sbor. Předsedou a knihovníkem jest p. franc. Kaboněk, správce školy a jednatelem Jos. Kavalec a pokladníkem p. Antonín Malý.

Poslední době před světovou válkou ustanovila se v naší osadě organisace agrární, důvěrník p. J. Kavalec. Tato strana i za války jest nejsilnější českou stranou, jež nejvíce prosadila směr české politiky na říšské radě ve Vídni, byla česká strana rolnická neboli selská, jejíž se sama zvala stranou agrární. Člen této strany, moravský sedlák František Stloukal ze Želetovy, byl v poslaneckém obvodě rakouského státu předsedou sboru českých poslanců na říšské radě i jeho mluvčím ve chvílích nejvážnějších.

O naší škole.

Obratme se nyní ke zdroji vzdělání našeho občanstva, k pramenu, z něhož před-

kové naši čerpali, současná mládež naše dosud čerpá a budoucí naši vždycky čerpati budou z pramenů vzdělání života duševního, bezpochyby.

Počátky školství v našem kraji musíme klásti zajisté již do století dvanáctého; avšak škola připomíná se teprve r. 1431, když s hostelem vyhořela.

Z dějin víme, že po válkách husitských byly ve všech našich farních osadách farářovány školy. Tyto venkovské školy dospěly v 15., 16. a na počátku 17. století velikého rozkvětu. Školy byly tehdy pod dozorem a správou farářů, kteří měli právo učitele dosazovati i sesazovati. Nejvyšší správou nad všemi školami měla však pražská universita; osazovány byly učiteli vzdělanými na této vysoké škole pražské. Počet škol byl v uvedené době veliký; nebylo města a důležitější osady, aby v ní školy nebylo. Děti našich občanů za roku 1893 chodily do Mohelna.

Když pak náš lid všechen přilnul k učení Jednoty bratrské, tu všude, i v menších osadách, kde působen bratrský sbor, byla založena i škola. České školství bylo před válkou třicetiletou nejlepší v celé Evropě. Předním působitelem k tomu měla právě Jednota bratrská. V domácnosti každé rodiny bratrské byla Bible, postila, žaltář, kancionál a mnohé jiné knihy čistě náboženské. Největším neštěstím pro bratry bylo, nemohli-li jíti, následkem čehož nemohli se způsobem náležitým účastniti služeb božích. Z tehdejších škol bratrských vycházeli mužové ušlechtilí a vzdělaní, opravdově zbožní a vzorného života křesťanského. Nebývalo nic neobyčejného za těch dob, hovořil-li měšťan nebo pánovský venkovan, vzdělavší se ve škole městské, mimo vzornou češtinu i jazykem latinským.

Ale všechny tyto utěšené vzdělanostní poměry v zemích českých - našich - změnily se valně po bitvě na Bílé hoře a zejména po válce třicetileté. Touto pohromou válkou někde školy zničeny tak, že ještě ani roku 1650 nebylo škol na některých panstvích, a ve farních obcích, tím méně pak vzdálenějších a vydrancovaných vesnicích. Dlouholeté boje vypudily lásku ke vzdělání a umění z našich zemí, způsobily úpadek mravní a hmotnou bídu, která ztlumuje všelikou činnost duševní. Pokolení vyrostlé za války třicetileté úplně pohleslo; obecný lid vzdálen byl zcela od pozoje vzdělanosti tím, že přísný poté školy latinské, jesuitské, které přístupny byly pouze pánům.

Po třicetileté válce škola a vážnost její poklesla tou měrou, že pod rokem 1630 učitelé městští stáli hodnostně pod hlásnými na věži a učitelé venkovští – kteří byli – pod obecními pastýři. ... prase mělo u lidí větší cenu než vlastní dětsko .... to potřebovali kšeftu. Tento bídný stav trval půl druha sta let.

V druhé polovici 18. století císařovna Marie Terezie a její syn, spoluvládce Josef, proniknuty přesvědčením, že povznesení hmotné musí býti postaveno na pevný základ vzdělání duchovního a převedeno na nejširší vrstvy lidové, poručily roku 1774 tak pověstný: „řád škol obecných“. Tento řád nařizoval zřízení škol triviálních (pro katechismus, čtení, psaní, počítání) ve všech farních osadách, zřízení škol hlavních ve městech a škol normálních neboli vzorných ve městech hlavních, kde původně byli vzděláváni i učitelé. Konečně teprv přišel požadavek Komenského: „vzdělávání všech!“ „stěžil se ve skutek. Počet dosavadních škol se desateronásobil.

*

Aby čtenář poznal něco o zřízení školském po válce třicetileté, hlavně v druhé polovici 17. století, povíme něco ze tehdejších práv o působení ve škole, o práci mimoškolní a poměrně na práci tu, jíž se dostávalo na venkově učitelům, jež nazývání byli rechtory.

Takový pan rechtor byl obyčejně vázán smlouvou, kterou s ním obec učinila, že bude pilně ti a chvály boží vyhledávati, že v chrámu Páně jak v neděli tak ve svátky pasvěcené ano i ve všední dny, kdy se služby boží konati budou, bude přítomen, v neděli a ve svátky svody růženec s lidmi, kdyby se nevrovní říkati a zpívati, kůr říditi a spravovati, ve škole pak mládež vší lidskému liternímu umění, počtům, ano i muzice všelijaké, která by se k tomu hoditi mohla, též všelijakým mravům, ernostem a pobožnostem učil a cvičil. Též což by kolik páně Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii a všem božím svatým a pobožné nad tím obzvláštní požehnání míti mohli, pan rechtor pak dobré chvály dosáhl a chvalyhodné památky po sobě zanechal.

Volnina za všechnu tu práci školskou a varhanickou byla velmi hubená ..... Dostával pan rechtor 3 až 4 rýnské ročně, a také dělí krejcary týdně nosívaly, rovněž obec dávala některé naturálie, jako zbůží za mnoholeté po-

chovou
s rechtorem.

přijímce, za zpívání pouští něco peněz a pod. Není pak proto divu, že ve druhé polovici 17. století naléháme všude školní rychtory v nouzi veliké .... Aby se učívali, museli se ještě jinak poměstnávati: vybírali za svíčky farské plesátky, na faře a v hostele posluhovali, rodičky k velikonoční zpovědi psali, je zvodívali a zbírali, klekání a proti mračnům zvonili, koledovali o muzikách v hospodách hráli, o svátku postavení máčka vyhrávali a t. d.

Určitou zmínku o služebních příjmech učitelových při škole nárměstské nalézáme v matrice třebíčské z roku 1674, praví se totiž, že rychtor, který dobrovolně placen farářem, měl za zpívání pouští z postě z hostelních peněz 1 zlatý. O koledě po sousedních vesnicích dělil se s varhanníkem. Podobně zprávu podává též matrika z roku 1691, z okolních vesnic přiškolených dostával učitel 24 mandelů pšenice dobré a 2 mandele pšenice špatnější.

Roku zřízena byla škola v Mohelnu, která byla zároveň školou pro mládež vyšších tříd, učiti se nedá.

Předchozí dějiny naší školy.

Již do roku 1893 navštěvovala mládež polejší obecnou školu v Mohelnu. Jsou tedy do té doby dějiny školy mohelské i dějinami školy naší. Ku konci roku 1891 vzniklo v občanech polejších myšlenka, aby si v obci školu vystavěli. Tehdy byl starostou František Juráček a radním Josef Kavalec. Myšlenka ta došla úplného souhlasu v sezení obecního výboru dne 31. ledna 1892. Na tomto protokolu podepsáni jsou přítomní členové výboru obecního: Fran. Juráček, čís: 1; (Josef Brachetka, čís) Josef Pražák, čís: 9; František Štěpán, č: 12; František Jonáček, čís: 14; Antonín Novák, č: 15; Josef Kavalec, č: 17; Josef Dvořáček, 40; Jan Němec, čís: 38; mimo ně prý František Navrátil, č: 2; Jan Horák, čís: 3; Jan Gros, čís: 4; Vincenc Pijan, čís: 6; Hypr Josef, čís: 8; Josef Dvořák, čís: 30; František Macek, čís: 10; Josef Hradecký, čís: 13; Ondřej Veleba, čís: 19 a Macek Kaval, čís: 20.

Doslovný opis psní: Veleslavná c. k. zemská školní rado!

V nejhlubší úctě podepsané zastupitelstvo obce Lhánic prosí: Veleslavnou c. k. zemskou školní radu račiž milostivě nám povoliti, bychom se ze školní obce Mohelna vyškoliti a sobě samostatnou školu jednotřídní obecnou zařídíti mohli. K pokorné prosbě dovolujeme sobě následující důvody uvésti:

1. Zákonem poživatovaný pětiletý průměr, dle kterého se počítá více než 40 žáků, máme; obnášíť 43 žáků.

2. Žáci z obce naší chodí do školy obecní do Mohelna. Tamnější škola čtyřtřídní je ve všech třídách přeplněna, a již po krátký rok vyučuje se v jedné nebo ve dvou třídách polodenně. Nevíme, že by se v nejbližším roku postavěti mohla pětitřídní nebo šestitřídní škola nás nikterak pověti nemůže, bychom se vzdali prosby ku veleslavné c. k. zemské školní radě, neboť víme, že tak brzy ku stavbě nebo přístavbě nebo vůbec k nějakému zlepšení stávajících poměrů neblahých na obecné škole v Mohelně nedojde při nezjednocenosti a nerozhodnosti přiškolených obcí.

3. Před 2 roky obec naše odloučila se vysokým povolením od obce Mohelna, vědouci sobě samostatné zastupitelstvo obecní; prosíme také z důvodů tohoto, bychom i ve věcech školských samostatnými se státi mohli, bychom měli větší příležitost synu chudou mládež přihlédnouti a platněji prospěchovati. Chceme také, aby naše obec měla své středisko vzdělávající, jež by blahodárně působiti mohlo vzorem svým na pěstěnce dorostlé i dorůstající.

4. Nemáme sice zákonem stanovené vzdálenosti 1 hod. cesty; poněvadž však jedinou a špatnou cestu vozovou a jen v suchých dnech a příhodných ročních dobách užívanou pěšinku, domníváme se, že nemožno a potřebno naše děti celoroční nadvakráte školní po celý rok navštěvovati. Vozová cesta a pěšinka jdou nechráněná polohou v jámě a na jaře. Pěšinka proto, že kolem luk vede, které bývají každoročně vodou zaplavený, jež přívodí potok Mohelenský od blízkého lesíka Babylona; tím se stává pěšinka blátivou, bahnitou a úplně neschůdnou; v jámě jest pod prahem. Cesta vozová běží po výšině nad pěšinkou, jež s lukami jest v údolíně. Před Lhánicemi na tom nad vůz cesta vozová rybitý spád, tvoříc po obou stranách vysoké břehy. Přehyby ty bývají v jámě prahem úplně provozány, cesta nemožna, polohy pro pěší dospělé,

tím více pro příkry. Na jaře řenou se proudy vod z blízkých polí do řesnice, děti půstává-jí doma; na jaře a v zimě chodí do školy velmi nepravidelně, v létě a na podzim na pole-su taktéž. Tím trpí (i celá naše obec) dařivý pokrok našich žáků, tím trpí i jejich tělo, tím trpí i celá naše obec. Lid rukou, rozloučen jsa po většině v roce úplně od světa. Nevzdělává se, nevzdělává, protože nemá vzoru nejbližšího, jejž by následoval. Žádala-li by si i pětitřídní škola v Mohelně, přece naši žáci výhody té by z většiny účastni ne-byli, neboť můžeme se zkušenosti potvrditi, že jen menšina našich žáků se do-stává do nejvyšší třídy školy Mohelenské. Při nepřeplněné a řádně navštěvované ško-le jednotřídní, by naši žáci dle našeho skromného mínění také dosáhli stej-ného cíle rázného než dopsaného jako při jiných školách jednotřídních.

5. Naši žáci po 8 let návštěvy školní nemají teplého obědu ani někteří chu-dší ani nedostávají suchého chleba. Jinak tomu bude, dovoleno-li nám bude zříditi sobě samostatnou školu. Také pobyt v mravech a učení bude jiný. Le-stou z Mohelna jsou naši žáci úplně bez dozoru, malí a slabí žáci vynechávají, tělo zůch miří se, duch zakrňuje.

6. Místo pro stavbu příhodné známe, náchylna na školu milerádo bere celé veřejné zdravotřízné obce na zřetel a slibuje všim potřebným školu zaří-diti, slibuje také dobrovolní toho volečně použiti. Domníváme, že vyškoliti se a zařídíti sobě samostatnou školu jest přání a touha celé obce, známe pak to, že vzdělavná c. k. zemská školní rada uvážíc věcné důvody tuto námi uvedené prosbu naši vyslyší a nám povolení zařídíti sobě samostatnou jednotřídní ško-lu milostivě udělí. Doslýcháme se, že i vedlejší obec Hlavnuby o vyškolení z obce Mohelna zakročiti míní, prosíme, aby (o vyškolení) k ušetření komisních útrat jedna komise ustanovena.

Ve Lhotníčku, dne 1892. František Jurásek, starosta. Josef Kavalec radní. Josef Pražák radní.

Žádost tuto stylisoval Josef Borek, učitel v Mohelně a přepisoval na čisto p. Jos. Kavalec. Za žádost p. Jos. Borek obdržel 10 kr.

K vyřízení této žádosti zabývána 10. května o 9 dopolední hodině komise ku zjištění vzdálenosti posledních budovy čís: 32. (dvora Horáka) od školy mohelské.

Této komise súčastnili se: c. k. okresní hejtman JMDr. hrabě Josef Pötting jakožto předseda c. k. okresní školní rady, c. k. školdozorce František Chorvát, c. k. státní technik Jindř. Hartl a c. k. okresní lékař dr. Sikmund Porges. Měřeno bylo od školy mohelské pěšinou po lukách přes Lhánice cestou lesem na Kocínek, zpět pak pěšinou mezi lesem a polí pod kopcem ke Lhánicím a odtud po horní cestě do Mohelna. Výsledek zapsán do protokolu.

Výnosem pak c. k. zemské školní rady ze dne 5. prosince 1892 čís. 13.233. povoleno obci polejší přiděliti jednotřídní školní exposituru. Intimát c. k. okresní školní rady o tom zní: Č. 2495. Obecnímu představenstvu ve Lhánicích. Výnosem ze dne 5. prosince 1892 čís. 13233. povolila výs. c. k. zemská školní rada, aby obce Kladeruby ze školního obvodu v Mohelně byla vyškolena a aby tam zřízena byla samostatná veřejná jednotřídní škola obecná s českou vyučovací řečí ve II. tř. služného učitelského a v III. tř. platu školního a dále, aby v obci Lhánicích, patřící do školního obvodu mohelského, zřízena byla školní expositura, pod touto podmínkou, že místnosti, jež pro tyto školy zjednati se mají, vyhovovati budou budou zákonitým požadavkům (§. 13., 14., 16. a 17. zákona ze dne 24. května 1870. z. z. čís. 14.) a že předepsanými potřebami (§. 63. ř. nář. šk. a §. 15 uvedeného zákona zemského, pak odst. I. šk. a vyuč. řádu) budou opatřeny. Vysoká zemská c. k. školní rada zároveň nařídila, aby se zřízením na tato opatření ku rozšíření 4třídní školy obecné v Mohelně na pětitřídní, jak povoleno bylo výs. výnosem ze dne 19. května 1893 čís. 4310. Personální stav učitelský na nově zřízené jednotřídní škole obecné v Kladerubech sestávati bude z učitele, pro vyučování na exposituře ve Lhánicích schváleno bylo ustanovení třetího podučitele při škole mohelské. Před otevřením těchto nových škol musí býti prokázáno předložením dotyčných spisů, výkazů a plánů, že shledu uvedeným podmínkám bylo vyhověno, při čemž postarati se jest dle možnosti také o zadržadu pro učitele a hospodářské pole přináležné.

O tom dává se vědět s vyzváním, aby obecní představenstva v Kladerubech a Lhánicích postarala se co nejdříve o schválení stavebního místa i stavebního projektu, tak aby se stavbou škol hned z jara 1893 se započíti mohlo, a školní budovy, aby nejdéle do 15. září 1893 svému účelu byly

odevzdány, načež čeho třeba se učiní, aby místa učitelská se obsadila a nové školy aby od 1. října 1893 se otevřely.

Hned na to vypracoval Matěj Vítámvás, podnikový mistr v Mohelně, plány, jež podány c. k. okresní školní radě ku schválení. Za tím účelem konána komise na místě samém dne 30. prosince 1892. Komise ta účastnili se: J. U. Dr. hrabě Josef Poltting jakožto předseda c. k. okr. školní rady, c. k. okresní školozorce Fran. Charvát, obvodní lékař z Náměště M. U. Dr. František Dreuschuh jako zástupce c. k. okresního lékaře, c. k. státní technik Jindřich Hartl, představenstvo obce, Jan Matl čís: 43. a Jan Malý čís: 44. ve Hlásnicích, konečně vůdce stavby Matěj Vítámvás, podnikový mistr z Mohelna.

V výsledku podáno představenstvo obce následující výnos:

Č. 2573. Představenstvo obce ve Hlásnicích. Na základě výsledku komisionelního jednání dne 30. prosince t. r. v tamní obci konaného, uděluje tímto představenstvo obce povolení ku stavbě nové školní budovy v tamní obci na parc. čís. 28/1, 28/6 a st. čís 25. na základě předložených a od státního technika opravených stavebních plánů při splnění následujících stavebních podmínek: Stavení budiž průčelím proti jihu dle stavebního plánu s některými změnami postaveno; změny týkají se zmenšeného počtu oken na hlavním průčelí na 6 proti zamýšlenému počtu 8 vzhledem ku předepsané ploše osvětlení, pak přeložení dvorce a na něm se nacházejících budov za školní světnici, pak přísení vchodu od obce průčelí budovy. V případě, že uvedeným zmenšením počtu oken ve školní světnici z 4 na 3 předepsána plocha osvětlené pro větší šířku pilířů se nedosáhne, budiž též v učírně 4 okna ponechána a v bytě učitelově pouze 3 okna přísena. – Odvádění hnojůvky z domu č. 44 Jana Malého se děje nyní na stavební místo školy; zástupcové obce se při komisionelním jednání vyjádřili, že jest rozhodna obec na své útraty odvod tento tak změniti, že nepovede na stavební místo školy. Ostatně není překážky proti tomuto odvodu, když se povede mimo základní zdi školní budovy krytým kanálem. Záchod pro učitele budiž oddělen od záchodů určených pro děti a opatřen odvětralou šachtou. – Cesta naproti hlavnímu průčelí školy budiž (nad cestou na hlavním průčelí) pod celé školy na nejméně o 1 m rozšířena; nivo podlahy budiž nad cestou na hlavním

průčelí tak vysoko drženo, by ještě pod schody poloviční sklep vystavěn býti mohl. Příchod ku přechodům budiž překryt a zaskleu. Závorek obce stran přízemí polohistní stavebně s dobrou pitnou vodou se béře k věcnosti. – Po ukončené stavbě budiž pak úředně o udělení povolení ku používání jejího zakročeno. Jeden exemplář schválených projevených plánů se v příloze posílá. V Třebíči, dne 30. prosince 1892.

C. k. okresní hejtman: Pötting.

Za staveniště vzato a schváleno místo, kde stávala obecní pastouška čís: 25, která byla zbořena, a číslo její přešlo pak na nově vystavěnou školu. Při kopání nalezena byla ve poli koule dělová, jakých se asi v předešlém století užívalo; uschována jest ve sbírkách školních.

Na jaře 1893 započato hned se stavbou. Stavbu řídil zednický mistr z Mokelna Matěj Vítámvás. Dříví na stavbu vzato většinou z obecního lesa „u pastýřova role" a pokáceno hned v zimě. Kámen jest z obecního lomu „Lukuv". Za lámání kyb. sáhu platilo se 1 zl. Cihly vypáleny byly v obecní peci poblíž k tomu účelu zřízené na „Polánkách". Tisíc cihel stál průměrně 11 zl 64 kr. Půl třetího tisíce koupeno z Ivančic, 1000 za 11 zl., dovoz 22 zl., celkem tedy za tisíc 33 zl. Za dovoz z Polánek platilo se 2 zl., celkem tedy 13·64 zl. Při stavbě placeno bylo dělníkům 40–50 kr. denně, řemeslníkům 80 k – 1·10 zl. Dovoz stavivá obstarávali rolníci zdejší za cenu někdy až příliš nepatrnou; práce ty zadávány byly veřejnou dražbou těm, kdo nejnižší cenu podali.

Úhrnný náklad na zřízení budovy školní činil 5100 zl., jenž uhrazen byl z prostředků obecních, příspěvek k tomuto účelu povolený. Zvláštní zásluhy o zřízení budovy školní získali si Fr. Juráček, rolník a starosta čís 1.; Josef Kovalec, rolník čís. 16.; při stavbě pak mimo jmenované Vincenc Pijan, rolník čís. 6. jakož i všichni ostatní občané, kteří jednomyslně s obětavostí uznání hodnou podvolili se vydání na malou obec velikého. Chodba k přechodům postavena zdá páčná s jedním okenem na místě původně jen zaskleném, což škola jen získala.

V měsíci září byla již stavba hotova. Dne 20. září 1893 schválila komise budovu s uvedením zařízením jakožto účelům vyučovacím úplně vyhovující, uvnitř malými ještě opravami. Výnos znění: Čís: 1695.

nový náklad.

žákům podpory.

Představenstvu obce ve Lhánicích.

Jelikož dle protokolu ze dne 20. t. m., jenž byl sepsán při kollaudaci nově postavené budovy školní, se shledalo, že stavba řádně dle vydaného povolení a schválených plánů provedena byla a že místnosti jsou za dostatek suché zdravé školství nabudou, uděluje c. k. okresní školní rada tímto povolení k užívání budovy zmíněné k účelům školním ukládajíc ještě představenstvu obce provedení následujících dodatečných prací potřebné nařízení: 1. V páchodě jednom pro děvčata ustanovením jest ve dveřích místnosti otvor světelný; ve všech páchodech jsou schodiště příliš široká a musí se novými prkny vyměniti tak, aby otvor od kraje 5-6 cm byl vzdálen; pro příchodě musí příslušná příčka se přidati. 2. Ve školní světnici musí se větší kamna postaviti, neboť nynější některak nedostačují. 3. Mezi dvorem a sousední parcelou nachází se asi 1 m široká ulička, která se musí plotem opatřiti a takto uzavříti. – 4. Od pumpy školní vede podzemní kanálek, který ve poli za hřbitovní jistě, tak že jest nutno od tohoto místa až silničnímu příkopu skanalisovati 1 m široký sklížený rigol, který by vedl vodu do silničního příkopu. U pumpy samé má se hlubší a přiměřenější žlábek upraviti. 5. Před parcelou, kde právě kanál ten jistě, musí se terrain vyrovnati (planirovati). 6. Žlábky na hlavní fasádě jakož i na té, která ke dvoru obrácena jest, schází a musí se přidati. 7. Dvéře k páchodům vedoucí jakož i dveře síň uprostřed upravující budiž samočinným přístrojem opatřená. 8. Před školou budiž podél cesty patřičná příkopa upravena a přes ni obvodný můstek tak ku škole pořízen. 9. Do oken učírny i bytu učitelova třeba ještě žaluzie pořídit. – 10. Jakmile ve škole vyučování se počne, musí se postarati nejnutnější knížky pro školní knihovnu opatřiti. – 11. Konečně nařizuje se představenstvu obce, aby budovu školní jakož i školní nářadí a pomůcky učební jakož proti ohni pojistilo. – O provedení těchto ustanovení budiž jsem během 14 dnů správa podána; příštím rokem se jaro pak dlužno též letní tělocvičiště potřebným nářadím opatřiti. – O tom se představenstvo obce uvědomuje s tím doložením, že ohledně aktivování a otevření expositury školní v temné obci pod jistým patřičné nyní c. k. školní rady se nařizuje. C. k. okresní školní rada v Třebíči dne 22. září 1893. C. k. okresní hejtman a předseda Schoch.

Zvláštní výnos.

Po schválení byla školní budova v neděli dne 24. září 1893 slavně posvěcena. Obřady církevní vykonávali P. Jan Svoboda, farář a P. Jan Šidlák, kaplan v Mohelně. Slavnosti účastnil se též c. k. okresní školní dozorce František Charvát. Rovněž byli tolké bývalý c. k. okresní hejtman (Josef Schoch) hraběc Pötting jakož i nynější c. k. okresní hejtman Josef Schoch. Oba však nemohouce se slavnosti účastniti poslali blahopřejné přípisy, jež jsou kronice přiloženy.

Konečně výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 2. října 1893, čís: 10091 povoleno otevříti školu dne 1. listopadu 1893. (čís: 1827) Prvním učitelem při exposituře nově ustanoven výnosem c. k. okresní školní rady ze dne 18. října 1893, čís: 1827. Jan Kolář, def. učitel ve Viceníkách, jenž dnem 1. listopadu 1893 úřad svůj nastoupil a v něm výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 2. dubna 1894 čís: 3175 definitivně ustanoven.

Dodatečně slušíť ještě uvésti, že obecní radní nechtěli školu stavěti, že tak učinili jen vlastního popudu a dobrovolně, že při žádosti za povolení školy vyžadovalo mnoho cest nejen do sídla c. k. okresního školní rady v Třebíči a c. k. okresního školního dozorce v Ivančicích, ale i k c. k. zemské školní radě a k zemskému výboru v Brně. V tom viděti jest nejen starost o blaho mládeže, aby škola lépe navštěvována býti mohla, ale i velkou obětavost, o čemž také c. k. okresní školní dozorce při svěcení školy se vyslovil a své uznání všemu obyvatelstvu na jevo dal.

V době války světové

Roku 1908 připojil rakouský císař František Josef I. obsazené země Bosnu a Hercegovinu k říši rakousko-uherské. Bosna a Hercegovina byly obydleny Srby a Charvaty a proto mělo Srbsko na tyto země nesporný nárok. Připojením těchto zemí k říši rakousko-uherské bylo Srbsko velmi ponižováno a Srbové v království nevraživě od té doby přejmě na Habsburky, kteříž právem pomocníli se těchto jihoslovanských zemí.

Když pak rakouský následník trůnu František Ferdinand se svou manželkou Žofií Hohenbergovou přijeli do Sarajeva oslavovat patření bosenských a hercegovských Slovanů od mateřské země srbské, byli dne 28. června 1914 od sběratých vlastenců srbských zastřeleni.

Následkem této události uložila rakouská a uherská vláda království srbskému, ačkoliv na činu sarajevském viny neměla podmínky neobyčejně potupné, žádajíce, aby se Srbsko téměř vzdalo své svrchovanosti a samostatnosti. Srbsko podmínek těch přijmouti nemohlo, bylo však ochotno k ústupkům nejrozsáhlým, aby jen nedošlo ke krvavé válce. (Nejvíce) štvali Němci, zvláště vídeňští, a Maďaři zuřivě volali do války proti nenáviděným Srbům. Nejvíce štvali do války: předseda ministerstva hrabě K. Stürgh, zbabělý zpátečník a násilník; zahraniční ministr hrabě Berchtold, moravský velkostatkář, který se vyjádřil, že nastávající válka musí potlačiti slovanský živel v Rakousku; maďarský ministr hrabě Tisza, hrubý ztiskovatel všech nemaďarských národností v Uhrách, a posléze největší zločinec arcivévoda Leopold, surový voják a krvavý tyran, jemuž náš básník říká hrabě Zero, Slovanobijce ...

Pomocný německý císař Vilém, který točil po vlídě nad celým světem, již dávno a ve vší tichosti připravoval obrovnou armádu a chystal strašné zbraně, aby v příhodnou chvíli přepadl nepřipravené národy. Německo mělo se státi vůdcem světovým, prvním státem světovým, rozkazů německého císaře měli poslouchati všichni národové, kteří byli dosud svobodni. A v této snaze Habsburkové německému císaři ochotně pomáhali, nedbajíce, že vyvolají světový požár, který i rakouské národy uvrhne do hrozného neštěstí a strašné bídy.

Sarajevský výstřel byl signálem k rozpoutání světového zápasu. Rakouský císař František Josef, jenž byl již stařcem nad hrobem a na těle i na duchu sešlý a jenž svého dlouhého panování prolil mnoho krve ve zbytečných válkách, přece na naléhání německého císaře vypověděl mocnému a statnému Srbsku válku dne 28. července 1914. Zároveň nařízena všeobecná mobilisace.

Ve 2 hodiny v noci 1914 dne 31 července na 1. srpna zajel do Chýnic kočár. Hned zarachtaly ostré zvuky pistolí, volaly ponocného. Dodostavení se ke kočáru, byl ponocný pořádán, aby psíma, který s kočárem zajel, zavolal ke starostovi, což se stalo. Téhož dne před šestou hodinou ranní zavrtěly na naší návsi temné zvony kostelní.

To stověžský obecní sluha Jan Malý bubnoval, svolávaje tak v ranní hodině obyvatelstvo, aby vyslechlo právoce neobvyklou, v noci z pátku na sobotu do Chomutova doručenou. Bylo ranní šero. Lid rozespalý vybíhal ze stavení a hrnul se k starožitného bubeníka, který přestal bubnovat, rozbalil úřední listinu a třesoucím se hlasem předčítal mobilisační rozkaz a pronášení vyhlášení války: „Mým národům“!

Vzrušení všeho obyvatelstva bylo u nás neobyčejné. Utvořily se hlouhy rozrušených, ženy se děsily a plakaly, muži a jinoši do války takto povolaní smutně odcházeli do svých příbytků, aby se připravili na cestu smutnou a krvavou, z níž se mnozí ke svým milým již nevrátí. V 5. sestné hodině došli do osady četníci, na nichž jsem pro nás všechny bramce vymohl dobu odjezdu až o páté hodině odpolední. V určeném čase psal jsem mnoho posledních pozdravení. Po odpoledních hodinách odešli jsme k hostinci, kde čekali asi 3 povozy. Za velkého pláče a loučení nasedali jsme na vozy - (v tom došel Jan Foral, otec šesti dětí. Nejmladší bylo den stará. -) a rychle, vpravě o 5 hodině vyjeli jsme z Chomutova, a odjeli do svých posádkových míst, provázeny jsouce pláčem žen a dětí na nádraží.

Tehdy však málokdo z nás tušil, že se z pouhých rozvětví zápasu celého světa a že kulturním národům hrozí katastrofa, hraničící se skutečným počátkem nesmírné hrozné a krvavé války světové. Nečestným, ale hrdinným Srbům přispěchali na pomoc jejich slovanští bratři Rusové. Němci však vyhlásili na Rusy a proto vojska francouzská podle dané úmluvy postavila se po boku Rusů proti Němcům. Vojsko rakousko-uherské vniklo do Srbska a vojska německá proti všemu právu a proti platným smlouvám hanebně přepadla přepadla šerbrannou Belgii, hrozně ji zpustošila a vyloupila. Tak provozovali v Srbsku Rakušané a Maďaři, kteří jako před dávnými věky divocí Hunové pálili, vraždili, loupili a neslýchaným způsobem poškození v celém světě vyvolali a pohnuli jinak chladnou a vypočítavou Anglii, že vystoupila proti Německu a Rakousko-Uhersku na obranu (mínu) porušených práv malých národů. V květnu r. 1915 též Italie, opustivši tak tzv. „trojspolek“, postavila se proti Rakousku a Německu.

Německá vojska spočátku vítězila, protože byla připravena a znamenitě vyzbrojena; bila se hrdinně, ale přece nemohla nikdy dosíliti rozhodujícího vítězství, po němž by muselo následovati uzavření míru.

Turci a Bulhaři dali se plákati německými nabídkami a sliby a jejich počáteční úspěchy a spojili se s Němci, Rakušany a Maďary proti „Dohodě".

Němci v příši i v Rakousku, spíti přesvědčováním o vítězstvích, přela otevřeně prohlásili ve svém velikonočním programu r. 1915, že po ukončení války, po které nastane vyjádření jako nepřemožení a vítězi, zruší všechny české školy od obecných až po universitu, že všechna česká města budou donucena úřadovati jenom německy; ano, přijat s velikým nadšením Němců barbarský návrh, aby všichni Češi byli pobaveni vlasti a vysíleni na Sibiř a země české dány Němcům v plen.... Kdyby Němci a Maďaři byli vítězili, kopyty svých koní byli by udupali český pracovitý národ.

Válka zničila mnoho, pustošila květoucí země, bořila starobylá výstavná města, mrzačila a pobíjela miliony nevinných lidí, šířila všude běd, hrůzu a poručství, hlad a mor. Nejlepší a nejpracovnější muži všech národů kvácela a zemřeli na zpustošených bojištích s kletbou na těch těm, kteří toto hrozné vraždění způsobili a jemu ještě žehnali.....

Říše Ruská nemohla mnoho těchto válečných hrůz snésti. Po velikých porážkách, jež Rusové utrpěli pro neschopnost germanofilských vůdců, jakož i pro nedokonalé vyzbrojení a nedostatečné zásobování, bylo rozvráceno občanskou válkou, ve které byl car se svou rodinou zajat zastřelen a prohlášena sovětská republika. Tím však ještě nebyl zjednán pokoj. Nešťastná říše Ruská byla dále zmítána vnitřními spory, které její síly na mnohou dobu pomalily a ochromily.

Za této války povědomila si rakouská vláda v českých zemích hůře ještě než po bitvě bělohorské. Vůdce Čechů Dr. Karel Kramář byl s Dr. Aloisem Rašínem jat a odsouzen k smrti; jiní přední muži čeští, jako básníci J. S. Machar, Petr Bezruč a Viktor Dyk, starosta České obce sokolské Dr. Josef Scheiner a četní poslanci, profesoři a veliká řada učitelů byli věznění a v pajzlech tá-

borech umístěni a nelidsky týráni. Na sta mužů veřejně činných bylo oběšeno a zastřeleno. – přes 60.000.) Přes 15.000 nejvážnějších občanů: učitelů, profesorů, úředníků, žen i dětí bylo dovlečeno do jiných zemí – Rakouska a Uher – a zde v nezdravých táborech internováno, kde bídně živořilo a hynuli nevýslovitelnými utrpeními a hořem. Mnohým i majetek byl zabaven. České knihy a časopisy byly zakazovány, i školní čítanky byly zakazovány a odstraněny a vydány nové a přemalované, v nichž Habsburkové a jejich činy krvavé a úkladné byly chváleny a nebes vynášeny. Ani národní písně se nesměly zpívati. Ale nejen statky duševní, také majetek hmotný byl příslušníkům českého národa násilně – vojenskými rekvisicemi – odnímáním, na př. obilí, zemědělky, dobytek i koně. Mnoho osob za Uhrnic bylo pro nepatrnost za rekvisice zavřeno. Národ trpěl hlad, neměl dostatek oděvu, topiva, světiva. A hladem a zimou i tělesnými bolestmi a duševním hořem strádali naši čeští vojáci vojáci v poli, kdežto němečtí a maďarští důstojníci v bezpečí hýřili, bavili se a opíjeli a v divokých orgiích utápěli svou lidskou důstojnost, aby pak ještě nevystřízlivše, české vojáky týrali a bohopustými nadávkami častovali. Čeští vlastenci, jichž bylo počtem 43, utvořili tajný spolek, jemuž říkali »mafie« po italském příkladu a který ve válečných letech 1914–1918 všemožně se staral, aby český národ v hrozných těch dobách na duchu nepoklesl a nezahynul a jeho spravedlivá věc dočkala se vítězství. Členové této mafie dávali všanc svá hrdla, neboť kdyby byli vyzrazeni, byla by je rakouská vláda bezevšeho odpravila.

Po povalení Ruska napjali Němci všechny svoje síly, aby zdolali hrdou Anglii. Věděli, že ji mohou porazit jenom na moři. Německé ponorky za pohledu na mrzká válečná pravidla potápěli lodi obchodní s bezbrannými ženami a dětmi. Němci jako dávní barbaři neměli s nikým slitování. Tyto surové zločiny jejich pobouřily a sjednotily proti nim celý svět. Téměř všichni národové se spojili, aby Němce skrotili a učinili je neškodnými. Válečně vystoupili teď dosud nestranní Američané proti německé zvůli na ochranu těžce porušeného práva, spravedlnosti a lidskosti. Jejich šlechetný president Wilson ujal se zárně slabých národů proti krutému a neslýchanému násilí německých utiskovatelů.

Americká vojska přeplula do Evropy a shromáždila se ve Francii, kdež se

spojila s armádou francouzskou, v jejíž řadách bojovaly pluky českých dobrovolců z českých zemí, z Ameriky a s armádou anglickou. Tomuto spojeneckému obrovskému vojsku velel francouzský maršál Foch, jemuž se podařilo v dlouhé řadě bitev německá vojska porazit a k ústupu přimět. Mezitím Turci a pod vedení Bulharů ustoli v nepřátelství a podrobili se. Dohodě se vojsko rakousko-uherské utrhlo z italského bojiště. Němcům nezbývalo než zastavit nepřátelství a uzavřít příměří a pozdeji i mír.

Následkem porážek ve světové válce mocné a bohaté kdysi Německo se zhroutilo, jeho sebevědomý a po světovládě toužící císař Vilém „stateční“ utekl se země do Holandska; říše Rakousko-Uherská se rozpadla a na jejích troskách vznikly nové svobodné státy: Československo, Polsko, Jihoslavie (království spojených Srbů, Chorvatů a Slovinců), Rakousko a Maďarsko. Některé části bývalého mocnářství připojeny k Italii a Rumunsku.

Strašná světová válka vyžádala si nesčíslné množství lidských životů: na četných krvavých bojištích padlo následkem válečných útrap zemřelo přemnoho zdatných pracovníků na poli práce duševní a práce tělesné. Nelze ani vyličiti ony škody, jež válka tato způsobila na statcích hmotných a duchovních. Statistikové zaznamenávají, že světová válka zahubila na 40 milionů lidí, z nichž 10 milionů padlo na bojištích. Nebylo hrůznější války a strašlivějšího prolévání krve, co svět světem stojí. Počet obyvatelstva Evropy poklesl o 12 milionů. Miliony rodin osiřely, prolito moře krve a slz. Prokletá kletba za ztroskotání, hlad a nemoci věčně volá k Bohu do nebes o pomstu nad těmi, kteří tuto válku vyvolali a ji pochválili.

Kéž strašlivá tato válka působí odstrašující výstrahou veškerému lidstvu!

V krvavých bojích padli a v zajetí zahynuli nebo následkem válečných útrap ve vlasti zemřeli:

Náš žalov —

„Dám vám vavřínky věnec plný svíky.
Odpočívejte v pokoji!

Dvořáček František,
narozen 8. dubna 1890
prohlášen pohřešovaným + 8. 18. 1918.

Dvořáček Karel,
narozen 12. ledna 1888,
prohlášen pohřešovaným + 10. 18. 1916.

Fojtík Josef,
narozen
padl 25. srpna 1914 v Kvítkách
v Polsku.

Hypr Jan
narozen 16. února 1892
nezvěstný od r. 1917 v Rusku.

Jiroušek Jan
narozen 13. června 1893.
padl 6. srpna 1916 - Italie

Mocek Josef
narozen 6. května 1886
zemřel 21. srpna 1886 - Dolní B.

Pikrický Josef
narozen 3. května 1895
zemřel v nem. 1. 9. 1918 v Sokovce - Černá Hora.

Vrbka Ondřej
narozen 12. prosince 1875
zemřel v zajetí 1917. v Rusku.

Naši bratři legionáři.

Již na počátku světové války bylo všem prozíravým Čechům jasno: „Teď nebo nikdy“! Pochopili, že nastává osudná dějinná chvíle, kdy rozhodovati se bude na dlouhé věky a snad i na vždy o budoucnosti českého národa a jeho slovenské větve. Zvítězí-li Německo a s ním Rakousko-Uhersko, veta bude po Češích i Slovácích, veta bude po československém národě; stane se podnožím Němců a Maďarů a jeho krásný slovenský národní jazyk bude vyhuben.

Proto někteří vynikající čeští mužové uprchli za hranice, aby tam působili ve prospěch ujařmeného národa. Byli to jmenovitě profesor české university Tomáš G. Masaryk, Eduard Beneš, Milán Rostislav Štefaník, Štěpán Osuský, Lev Borecký, Lev Sychrava, Vlad. Nosek, Bohdan Pavlů a j. Z vyjmenovaných byl to právě Masaryk, který za války, v době, kdy se u nás jen tajně a nesmělé snilo o české svobodě, a který na základě svých rozsáhlých vědomostí dovedl vytušiti, k jakému cíli pracují skryté síly dějin, odešel do ciziny, aby svou obětavostí a pracovitostí učinil český sen o samostatnosti národa skutečností.

Prochází Švýcary, Francií, Anglií, Amerikou, Sibiří a Ruskem, všude získává přátele českému dotud ujařmenému národu – i v Italii a Japonsku.

Čechové a Slováci, usazení v Rusku, Francii, Anglii a Americe chopili se zbraně a bojovali proti Němcům. Uvědomělí českoslovenští vojáci v rakouském vojsku neměli prolévati krev svou za zájmy německo-maďarské a pomáhali tak

pokořiti svou vlast a celé Slovanstvo. Vydávali se dobrovolně v zajetí Rusů a Italům a na popud Masarykův „československé legie“, t. j. zahraniční československé vojsko.

Žáci Komenského – dle slov českého dějepisce Francouze Arnošta Denise – stali se bojovníky žižkovými, stali se moderními Husity.

Československé legie po boku Ruska, Francie a Italie s hrdinstvím, jež možno srovnati jedině s hrdinstvím starých husitských vojsk, porážely své odvěké nepřátele. Zvláště vyznamenali se čeští legionáři v bitvě u Zborova ve východní Haliči, dne 21. června r. 1917, kde nynější generál Jan Syrový ztratil obr. jinou těžkou porážku způsobili Čechoslováci čtyřnásobné přesile Němců u Bachmače.

Naši legionáři stáli vždy na místech nejnebezpečnějších jako praví synové a potomci slavných Husitů a svou rekovností budili úctu a obdiv celého světa.

Po slavných vítězstvích českých legií v Rusku zaslal předseda anglického ministerstva Lloyd George presidentu Masarykovi „tvůrci a tatíčkovi českých legií“, dne 11. září 1918 tento krásný projev uznání: „Jménem britského válečného kabinetu posílám Vám nejsrdečnější blahopřání k překvapujícím úspěchům, jichž dobyly československé bojovné síly nad vojsky německými a rakouskými. Dějiny dobrodružství a triumfů této malé armady jsou vskutku jedním z největších eposů dějin. Ustatná vytrvalost a sebezapření Vašich krajanů naplnila nás všechny obdivem. Národ Váš prokázal neocenitelnou službu Rusku a spojencům v jejich boji za osvobození světa. My toho nikdy nezapomeneme!“

Kolyž Rusové svrhli svého cara, zmocnili se vlády bolševičtí vůdcové Lenin a Trocký, kteří uzavřeli pro Rusko potupný mír s Němci v Brestu Litevském.

Němci měli nyní otevřenou cestu na Sibiř, kde doufali svou vyhladovělou zemi působit nevyčerpatelnými poklady potravin a surovin a rozmnožiti svoje pořídlé šiky statisíci německých a maďarských zajatců, umístněných na Sibiři.

Ale československé legie pobrónily Němcům přístup do vnitra Ruska a zbraně na Sibiř; a když je bolševici z německého nátroku chtěli připraviti, porazily bolševiky v slavných bitvách roku 1918 u Čeljabinska 24. a 28. května, u Penzy 29. května, u Samary 5. června a v pěti četných jiných bitvách. Čechoslováci opanovali celou Sibiř a pronikli až Tichému oceánu. V dějinách není příkladu tak velkolepé a slavné vojenské výpravy.

I ve Francii bojovali Čechoslováci proti Němcům a pobrónili jejich postup na Paříž. Zvlášť se vyznamenali v bitvách u města Arrasu, u Soucheru, na Chemin des Dames a u Verdunu. Podobně na frontě italské zajatí Čechoslováci utvořili legie, které bojovali za osvobození své vlastní vlasti proti Rakušanům. Učitel a spisovatel K. V. Jeřábek ve sborníku »Národ legiím« věnuje »českým legiím« tato vroucí slova:

Válečných pět roků přešlo přese našimi prahy — pět roků nejvyššího napětí a nejmocnějšího rozmachu sil, jež kdy se vyskytly v historii národů. Činy nebývalého hrdinství vedle činů nejsurovější svěřilosti poutaly po dvě dlouhé měsíců naši pozornost, rozechvívaly nás tím více, že nebylo nám dlouho, příliš dlouho souzeno přiložiti veřejně a dle přání srdce ruku k plodnému dílu součinnosti na straně obhájců práva, že nebylo nám možno otevřeně se přiznati k sympatiím, jež jsme chovali pod prvního okamžiku velikého rozmachu.

Ale tak jako bylo nutno vyčkávati kvůli choulostivosti, bylo i třeba

důvěřovati nezměnitelnému duchu dějin, který učí, že nikdy nezvítězila hrubá síla a bezprávné tvrdě, že se křivda vždy posléze utopila ve vlastní krvi pešla se vlastním mečem.

Než nejen zákon dějin naplnil se před našimi zraky i zkoušky otců, hovořící mluvou naivní a přes sto přísně důvěrných proroctví, vtělily se ve skutečnost tak překvapující a oslňující, že jsme se cítili očarováni, když **poprvé** zaklepala na bránu našich srdcí

Blanická rytíře!

Kolik utrpení a smutku prodělo pověst o hrdinských zachráncích, kteří přijdou, až bude vlasti nejhůře, aby zahnali nepřítele a nastolili vládu Svobody! Co trpkých úsměvů provázelo naděje důvěřivců ještě před několika lety. Ale splnilo se nejneuvěřitelnější — blanická rytíře nebyli blahovým snem, jenž měl navždy zůstati uvězněn pod mořskými skalami. Rozjeli se do širých plání, aby potřeli nepřítele lidstva i národa našeho vztyčili korouhev civilisace a spravedlnosti tam, kde před tím řádila zpupnost barbarů. Pomohli k vítězství právu a vyprostili vlast z třístaleté poroby. Jejich slavné jméno bude žíti věčně v srdcích vděčného národa.

« České legie ».

Legionáři.

Od východu blesky bijí, od západu hromy tlukou —
slyšíte tu melodii příšerného, temnozvučného?
Jakoby jí znělý znova okované předků repy,
jimiž vojska císařova rozprašoval vůdce slepý . . .

na bílém koni tohle oči v čele poty zpívající
český žalm, jenž divý tvoří: „Kdo jste boží bojovníci ....“
To jak ocel z dávných bojů, střídmý meč ve své dlani,
za spárem spár setínají naši bratří líté sami.

Ruce bijí, ptové pějí stovoce naši píseň sborem –
jsou ji vzdy, zřetelněji prvou se mlhy nad obzorem.
Dálkem slyšet hlasně zvonili, jak by na štít z kovu tloukli:
bratří šťastně dokonali v parném boji den tak plodný.

Bílá hora pomstěna je, svobody strom vlasti raší –
ptí to z měst a ptí to z hvozdů: Dík vám za svobodu naši,
která věky lidu patří na tom našem českém háně!
Konec boji – nyní, bratři, pluh vem, pathnem radostně!

Naše chlouba.

Dvořáček Ferdinand,
ruský leg., narozen 30. září 1893
zemřel se do rozpětí 25. září 1914.
2. dubna 1915

Konrád František,
ruský leg., narozen 19. prosince 1878
zemřel se do rozpětí 2. dubna 1915.
28. března 1915

Mrázek Františ,
ruský leg., narozen 16. 11. 1889
rozpětí 10. září r. 1914.

Pijon František,
ruský kozák, narozen 2. srpna 1890
odsouzen se do pozice 26. září 1915.

Novák Ferdinand,
ruský kozák, narozen 28. července 1884
odsouzen se do pozice 3. března 1915

Novák Karel,
jihoslovanský kozák, narozen 28. září 1879
odsouzen se do pozice 24. dubna 1916

Novák Karel,
ruský kozák, narozen 16. září 1891
odsouzen se do pozice 28. září 1915

Již svoboden jest národ náš!

Dne 21. listopadu 1916 zemřel ve věku 86 let císař František Josef. Jeho 68 panování bylo jedinou nepřetržitou řadou lží, falešných přísah a krvavých zločinů. Na trůn nastoupil jeho synovec Karel. Vida, že jeho trůn se povážlivě zachvívá, propustil české vězně na svobodu, udělil jim tak všeobecnou amnestii. Ale bylo již pozdě. Český národ, kruté pronásledovaný Habsburky po dvě sta let, odhodlaně odvrátil se od tohoto nenáviděného německého rodu, jehož běsnění za světové války snášel národ náš v hrdém mlčení, tuše, že nadejde doba odplaty.

V listopadu 19. května 1917 vydali čeští spisovatelé památný projev, který obsahoval vyzvání, aby poslanci rozhodně zastali se národních práv, a jímž volali k českému národu, aby s nimi přísahal.

V listopadu 1916 sdružili se čeští poslanci v „Český svaz", jehož předsedou zvolen moravský sedlák František Stanček ze Želetavy, pohotový řečník a mluvčí našeho lidu v dobách nejvážnějších. V Praze pak ustanovil se národní výbor.

Přísaha zněla:

„Vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa!

Hovořil hus, národe československý! Rostiž a porůstej svobodně ve vlastech svých a v svobodné bratrské rodině národů světa - pro štěstí svoje i pro blaho příští osvobození národa-lidstva!

Tenkráte i Alois Jirásek, šedivý milovníček národa, jehož spisy v něm budily národní hrdost a sebevědomí, vystoupil ze svého pátiší a první podepsal památný projev českých spisovatelů.

Když pak nový císař Karel svolal říšskou radu, podali čeští poslanci 30. května 1917 historický památné, státoprávní prohlášení, v němž slavnostně oznámili, že se jménem domáhati sloučení všech větví československého národa v jednotný, nezávislý a demokratický stát československý. A roku příštího projev ten byl v Praze obnoven.

Od těchto památných chvil spělo všecko k rychlému konci.

Dne 6. ledna 1918 shromáždili se v Praze čeští poslanci z Čech, Moravy a Slezska na generálním sněmu českém a vydali památnou tříkrálovou deklaraci - projev neboli prohlášení - kterýž osvědčili, že se budou domáhati vytrvale sloučení všech zemí českého národa i Slováci v Uhrách v demokratický stát.

Dne 13. dubna 1918 shromáždili se v Praze zástupci všech vrstev národa k novému prohlášení a slavnostní přísaze. A byl to náš stavitelský mistr Alois Jirásek, který všechny v obecním domě pražském shromážděné vyzval k této přísaze prostě a hrdě:

"Tak zde stojíme! Zvedáme ruce své při drahé památce předků, předků očima ve vzkříšeného národa a nad hroby padlých v mohutném souzvuku všech duší svých slibujeme dnes a po všechnu budoucnost: přestaneme, kde jsme stanuli, věrni v práci, věrni v přípravě, věrni v utrpení, věrni až do hrobu. Vytrváme, dokud nezvítězíme! Vytrváme, až pozdravíme samostatnost národa"!

Tato slova stavitelského šedivého mistra měla sílu staré husitské písně Žižkovy a zapůsobila srdce všech právě proto, že je mluvil ten, jenž nám zpřítomnil rekovnost husitských hejtmanů a oddanost pobělohorských mučedníků a víru i práci obrozenských buditelů.

že všech událostí doma i v cizině i po zprávě, jež nás docházely z bojiště italského i francouzského, dalo se bezpečně souditi, že konec všeho utrpení není daleký a že vše spěje již k rychlému zakončení. Počátkem října opustili Čechové navrátivší vídeňský parlament a přetrhli všechny svazky s habsburskou říší. Dne 27. října uvnala rakouská vláda práva českého národa.

To byl úmrtníček nad přežilými Rakouska.

Historie vrhla své kostky přes hlavy mocných i poražených. Na bojištích nastalo strašlivé zbroucení německých a rakouských armad, hrůzovládnivým tyranům vypovědla přeukou moc, ovládající státy a národy. Místo majestátu králů a císařů objevil se na dějišti světovém majestát lidu a demokracie nastoupila svůj vítězný pochod.

V blahověčné paměti dne

28. října 1918.

ujal se v Praze vlády „Národní výbor a vydal provolání, v němž ohlašuje slavnostně, že splnil se odvěký sen národa našeho: samostatnost státu československého.

Po těch strašných letech hrůzy a nejhoršího ponížení jsme opět svobodni. Splnilo se slavné proroctví Jana Amosa Komenského: „Věřím i já v Boha, že po přejití všehrůzné hněvu vláda věcí tvých k tobě se zase vrátí, o lidé český!"

Po dlouhých a děsných třech strašných letech vzešel den, jaký bývá údělem národu jen jednou za dlouhá století. Zavítal svátek všech svátků, plný plesu a nekonečného jásotu všech věrných Čechů, pozdravujících osvobození deptané vlasti. Husova hranice na Štěnovickém Špýru, Komenského slavná věštba, jeho úpěnlivé modlitby a přehrání, vzdechy a touhy českých vystěhovalců stavných nevídanou silnou, zázračná víra buditelů v obrození potupeného a ponížného národa, svatá horlivost českých pásovců v cizině s prof. Masarykem a Dr. Benešem v čele a nadevše rekordní činy českých legií, jejichž sítě pažích nesmrtelných hrdinů na Chemin des Dames, u Verdunu, nad Piavou i v dalekých nehostinných končinách Sibiře – připravily slavné jeho příští.

Pouta jsou zlomena, díl velikých učitelů našeho národa splněn. Skolce naše pravda zalehučila. Slzou radosti a volečnosti, rolévá se oko českého člověka. Jsme svoji!

Bojovali jsme všichni. Naši statečné vojíni na všech bojištích, naše inteligence v žalářích a internačních táborech a my ostatní doma. Byl to zápas všech proti všem. A plen svobody, dne 28. října 1918., toť naše válečná kořist, rozkvetlá jako polní mák z brázdy, prosycené krví našich pradědů a zalévaná slzami volovy sirotků.

Vážme si své svobody! Byla draze vykoupena a pracujme všichni k tomu, aby osvobozená naše vlast stala se každému z nás útulným domovem!

K prohlášení svobodného československého státu a osvobození našeho ze staletých a těžkých otrockých pout německých a maďarských dověděli jsme se ve ve Skřinicích až druhého dne večer. Zprávu donesl p. František Novoček, t. č. starosta, již pozdě večer. A jako blesk rozlétla se tato radostná zpráva po celé dědině. V malé chvíli sešli se všichni doma dělní muži a junoši z školy a když jsem nebyl doma odešli do hostince a čekali až jsem za nimi došel. Vstup můj povšimnuv byl bouřlivým nadšením. Členové místní školní rady čekali mého souhlasu k vypovězení obrozu Habsburků. Po mém souhlase zaburácelo „hurra". Míra je plovršena! A teď do školy! Starci v běhu převýšily junochy. Pokorní otroci stříhají rudáši otroctví a měně se v potroky vášně. V několika minutách obrazy Habsburku porudpány, neboť připomínaly nám starším a starým smutné doby našeho hlubokého, nevolnického ponížení, kdy všechen lid, rakouskou libovládou ustrašený, s jakýmsi bojácným respektem a tichým hněvem na) pohlížel na tyto znaky své poroby.

V této slavnostní chvíli, kdy všichni přátelsky se objímali, tančili a líbali, nebylo různosti stavu a bohatství, vše bratr. V tomto rozradostňujícím se davu Foral, otec šesti dětí „Pane řídící zazpívejte naši národní hymnu „Kde domov můj"." Za zpěvu hymny provolána sláva osvobozenému státu československému, prof. Masarykovi a hrdinným legionářům. Občan Juránek ozdobil červenobílými praporky náves. Nastpoustěna celá náves. Tak se radovali naši občané. „Tiché občané," zvolal občan Vincenc Pijan, „pan řídící nám poví o novém státním útvaru. Ujav se slova, pravil jsem: „Občané, válečné zřízení státní nevyhovuje tolik hrdinů a

pořádku, poslušnosti zákonů, poctivosti a vzájemné úcty i lásky jak stát republikánský. Každý republikán má účast na vládě - na správě záležitostí veřejných, nese však též odpovědnost za pokrok a vývoj republiky. U nás bude nutná plánská obětavosti, neboť rakouský zahraniční ministr Berchtold na banketu v Budapešti už před dvěma roky prohlásil: „Válka jest pravděpodobna. Čechové budou asi samostatní. Nežli na samostatnost přistoupíme, vyvraždíme je!“ Slovanské tak, přání za sto let se nesplní. Mnohý tvrdý odborné z nás bude zklamán, kdo myslí jen na sebe, nikoli na blaho státu a národa, bude průvodce svobody, za nichž krvácelí naši hrdinové, zavolává prokletí přítomností a budoucností na svou hlavu.

Lidé těchto vlastností, kteří většinou nemělí cti a poctivosti ani za Rakouska, budou nenáviděli i nyní všechno krásné a ušlechtilé, poctivé, v pravdě lidské, neboť vyměnění pouze kabát rakouský za republikánský, v srdci však, v duši působnou neprávě dále.

Bytí osvobozené vlasti naší bude tím více zabezpečeno, čím více dovedeme se dobrovolně podřizovati prospěch a blaho své blahu státnímu.

Vzdělání, neumdlévající píle, radostné nadšení v práci, poctivost, obětavost a mravní síla - tyto hodnoty zachrání národ náš a novou dobu jeho svobody ve všech oborech budoucích. Budeme-li míti uhrančivé, poctivé, obětavé a pracovité občany, můžeme směle volat „My nezhyneme, my nezhyneme, my nejsme více sami a když teď znovu k předu jdeme, jde celý národ (svět) již s námi.

První zasedání revolučního Národního shromáždění.

Ve čtvrtek dne 14. ledna 1918 sešlo se revoluční Národní shromáždění v bývalé zemské sněmovně na Menším městě pražském - k prvnímu památnému zasedání. Se všech končin zemí československých: Čech, Moravy, Slezska a Slovenska sjeli se vybraní mužové a ženy, aby se radili o prvých krocích našeho mladého státu.

Poprvé se dostavili zástupcové chorvatské země slovenské, aby před celým světem veřejně dokázali, že Slováci jsou neoddělitelnou součástí našeho národa a že chtějí s námi na věky spojiti v jednotný stát.

Dne 28. října podřídil se český Národ Národnímu výboru, jenž převzal potímně vládu. Národní výbor učinil pouze nejnutnější opatření předběžná, aby pořádek nebyl nikde v ničem porušen. Nemohl však rozhodovati o věcech základních a nejdůležitějších.

Bylo třeba před celým světem veřejně a závazně projevovati všeobecnou národní vůli, jak má náš národní nový stát býti zřízen, zda má býti republikou či monarchií, zda má míti v čele dědičného panovníka či svobodně voleného presidenta - kdo mu má vládnouti.

K těmto otázkám, které zaměstnávaly mysli milionů českých lidí, mělo odpověděti revoluční Národní shromáždění. Mezi 254 členy, vyslanými všemi politickými stranami celého národa, bylo 6 žen a 40 zástupců Slovenska.

Každý upřímný Čechoslovák pociťoval velikost chvíle. Všichni plně důvěřovali revolučnímu Národnímu shromáždění. A Národní shromáždění odpovědělo podle přání celého národa.

Právě o poledni, za hromového potlesku a nekonečného provolávání slávy, když hlaholily pražské zvony, prohlásil Dr. Karel Kramář, předseda Národního výboru, za bouřlivého souhlasu všech členů:

„Všechna pouta, která nás vázala k dynastii habsburské a lotrinské jsou přervána. Konec jest smlouvám z roku 1526 a pragmatické sankci. Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český.

A my svobodně a volně prohlašujeme, že náš stát československý jest svobodnou Československou republikou.

A abychom doplnili všechno to, prosím vás, abyste prvním presidentem Československé republiky zvolili Tomáše Masaryka".

Po neutuchajícím téměř potlesku a volání slávy oznamuje Dr. Kramář:
„Prohlašuji tudíž, že profesor Tomáš G. Masaryk jest jednomyslně zvolen presidentem Československé republiky.

Bouře nadšení a plna povstřeného souhlasu se převalila z budovy sněmovní na náměstí před sněmovnu. Básník Machar a poslanec Johanis oznámil čekajícímu zástupu, že právě byla prohlášena československá republika a Masaryk zvolen jejím presidentem.

Předsedou revolučního Národního shromáždění zvolen byl poslanec Tomášek, jenž se hned ujal předsednictví. Za jeho předsednictví Národní shromáždění pokračovalo ve svých pracích a zvolilo první vládu československé republiky.

V čele československé vlády za hlučného souhlasu a všeobecného potlesku byl postaven osvědčený český politik, neohrožený vůdce českého lidu, rytíř slova, Dr. Karel Kramář. Jemu podřízeno 15 ministerstev: ministerstvo věcí zahraničních, školství a národní osvěty, národní obrany, zemědělství, financí, veřejných prací, spravedlnosti, obchodu, poštovnictví, železničářství a tělesné výchovy, vnitra, zásobování, sociální péče a ministerstvo zdravotnictví.

Po slovech ministerského předsedy Dr. Kramáře byla první památná schůze Národního shromáždění skončena.

Dříve jsme vždycky vzpomínali 3. listopadu, výročí neštastné bitvy bělohorské a čekali jsme nedočkavě na chvíli, kdy pomstíme Bílou Horu.
Chvíle nadešla. 28. říjen zlomil nejen okovy poroby, zasadil však poslední ránu panství Habsburské. Až se budou psáti dějiny vlády posledních Habsburků, bude se konstatovati, že Češi, kteří zavedli Habsburky k moci, zlomili také habsburské své pěstitele přivésti k záhubě.

Budiž větším 28. říjen. V budoucnosti budeme míti dva svátky 28. říjen, den našeho osvobození, a 14. listopad, den vyhlášení Československé republiky, milými a slavnými dny.

Národ, jenž věří a pracuje – nezahyne!

Návrat presidenta Masaryka.

Dne 21. prosince 1918 vrátil se do vlasti a do Prahy, pokryt slávou svých velikých činů a nesmrtelných zásluh prof. Dr. Tomáš G. Masaryk, zvolený první president Československé republiky, muž čisté pravdy, pravé náboženosti, pýr demokracie, vytrvalé práce, vysoké vzdělanosti a širokého rozhledu, filosof světového jména, s jehož pracovitých a ctnostných rukou přijal národ dne 28. října 1918 svou republikánskou svobodu, svobodu založenou na mravnosti.

U vítězoslávě vrátil se dne 21. prosince 1918 do osvobozené vlasti, jíž ho uvítala jásotem a nadšením nezapomenutelným.

O uvítání presidentově v Praze napsal prof. Jos. Křepta v Lumíru „Z minulosti a přítomnosti“ stručnou stať, kterou tuto na památku slavných okamžiků celou uvádíme:

Dne 21. prosince 1918 vzbudila se Praha vzrušeně. V ulicích od časného jitra vlnily se mohutné davy lidu, hořely rudé košile sokolské, přestřily se skupiny dívek v původních národních krojích, procházely se československé vojenské oddíly s hudbou, pravidelné průvody studentské, ubíraly se různé spolky a sdružení na stanovená místa a mezi spěchajícím a hlučícím množstvím propletaly se automobily pořadatelů.

Jen v krámech, obchodech, závodech a ve školách bylo hlucho, neboť veškerá práce odpočívala.

Na všech tvářích radostné vzrušení a šťastné úsměvy, hlavy jsou směle vztyčeny a z tvářeného českého člověka sálá hrdá radost a veliké štěstí vzácného dne. O velikém národním štěstí rozmlouvá větřík s vlajícím praporem a praporečky a na svých rychlých perutích roznáší po všech koutech československých zprávy o slavném příjezdu prvního českého presidenta do Prahy.

Na kamenných průčelích domů smějí se květy pestré a milá tvář Masarykova dívá se zpřívětivě z nesčetných bohatě vyzdobených výkladních skříní, oken-

okének na všechnu tu proleženou radost.

Zástupy zaujímají stanovená místa a tvoří podél chodníčků souvislé pro-
dy, takže jen úzká dráha zůstává volná. Zimní prosincové slunce zahalí svou zlatou tvář,
větřík popustí uzdu své divokosti a sype plnými hrstmi jiskřivé vločky na trpělivě
čekající davy.

Čas ubíhá za měnivé hry slunce a větru sletícími mraky, míjí poledne a
davy stále čekají –.

Po hodině náhle padnuté dělová rána, za ní druhá, třetí a hned v celé Pra-
ze rozhlaholí zvony a kovová hudba pražských věží vítá velebnými akordy prvního pre-
sidenta Československé republiky Dr. prof. Tomáše G. Masaryka.

Rozdovádělý vítr chápe se hlaholných pozdravů pražských a ronoží je daleko,
daleko v širé české kraje.

Davy ožívají, chvějí se, pohnutí je zachvacuje. Nesvěté roste, kouřoly útí, že vy-
toužená chvíle nastává. O čem národ snil po tři sta let, po čem toužil a pro usiloval,
proč umíralo tisíce dobrých českých synů, má se státi skutkem. Český národ má právě
do svých rukou vložen osud svých věcí a odevzdati je jednomu z nejlepších svých synů, jehož
svobodně si byl zvolil.

Jedním z největších okamžiků tohoto dne, ba celých našich dějin byla
chvíle, kdy starostka města Aloisa Jiráska v řadě českých spisovatelů, kteří v první řadě naše
obrození učinili skutkem, pozdravil vůdce naší revoluce, prvního presidenta osvobo-
zeného národa Tomáše G. Masaryka při vstupu na pražskou půdu; k čemu náš
milý pozdní pracemi směřoval, proč celý svůj život pracoval, bylo dokonáno: jako
kdysi žižka, husitský hrdina, vložený nad národem sjímá se lidem zvolený presidenta.

Hle, průvod již se dal v pohyb. Vedle průvodu jedou sokolské jízdy, několik au-
tomobilů s pořadatelí a jízdními, za nimi jedou oddíly legionářů, kteří jsou
hlučně pozdravováni; potom pokračují zase četa jízdních Sokolů a za nimi v
automobile, ozdobeném květinou, jede toužebně očekávaný presidenta Ma-
saryk, klidný vážný s milým úsměvem v ušlechtilé tváři.

Tisíce rukou kyne mu v ústrety, tisíce nadšených hlasů vítá jej upřím-
nými pozdravy, tisíce plesajících prsou hoří procítěnou silou, upřímně nadše-

ní českých listů se spojuje a plévá v mohutný projev čisté národní radosti. Praha vítá ve svých zdech hrdinu, osvoboditele, vítěze, jako před 500 lety pozdravovala svého rytířského pacifikátora před hrdinami Lucemburkovými - Jana Žižku. Otcové a matky podávají své drobné zpěvky a dcerky na ramena, aby viděli a přivítali prvního presidenta Československé republiky při jeho slavném příjezdu do Prahy a zapamatovali si tuto velkou a významnou událost pro celý život. Budou o ní jistě vyprávovati svým dětem a vnukům, až se budou jisté letopisové těchto velkých pohnutých dob.

Automobil pana presidentův provázejí stateční legionáři, potom jede řada automobilů s hosty a vynikajícími muži českými i cizími. Za nimi postupují pěkně řady sokolských jednot s pohyblivým hojem jiskřivých praporů, které ve slunečních paprscích hrají nádhernými barvami, a průvod končí malebnou skupinou dívek v národních krojích. - Diváci se rozcházejí teprve, když zmizel poslední oblouk skvělého průvodu. Hovoří radostně o příjezdu pana presidentovu a nevynechávají na nepříjemné rozmary měnivého počasí; s rozzářenýma očima a s pocitem vnitřního blaha odcházejí k domovům.....

Zvolením presidenta v Národním shromáždění ve Prozatímní budově na Menším městě pražském za přítomnosti všech poslanců, členů vlády a zástupců spojených mocností složil slib na ústavu, jasným a pevným hlasem řka: „Slibuji“! načež odjel do svého sídla v Hradě.

Oslava návratu p. presidentova ve Lhánicích.

Denním tiskem rozlétla se světem zpráva, že první president Československé republiky Dr. Tomáš G. Masaryk po čtyřletém pobytu v cizině okolo 20. 12. 1918 vrátí se do osvobozené vlasti. Celý národ jásavě vítá svého Osvoboditele.

Ve Lhánicích oslavili jsme návrat presidentův v neděli 21. prosince slavností veřejnou, jíž se účastnila celá veřejnost. Slavnost konána v síle Machově s následujícím programem: 1. Lampionový průvod s hudbou po návsi. 2. Vyličení nehynoucích zásluh presidentových o republiku správcem školy. 3. Porobrav osvobozené vlasti, báseň od J. Machova, přednesl p. František Kavalec, polnický syn - nynější hospodář. 4. Kde domov můj. Počátek slavnosti o 8½ hod. večerní. Při průvodě hrála mohelská kapela na počest správce školy úplně polarma.

Ve slavnostním proslovu správce školy stručně vylíčil život presidentův a poukázal na nehynoucí jeho zásluhy, na jeho neúmornou práci, kterou informoval širou a vytvořil hrdinné československé legie, na vřelé sebeobětování, jímž položil základ naší samostatnosti. Přítomná mládež a dorost byly povzbuzeny, aby v příkladu presidentově, v jeho zásadách mravnosti, čistosti a obětovné lásky k vlasti ušlechtilým pěstováním tělesných i duševních sil, snažila se nabytou svobodu Československé republiky, původci k dalšímu rozkvětu.

Po slavnostním proslovu zapěli přítomní národní hymnu „Kde domov můj?" „Potom za zpěvu národních písní uspořádání lampionový průvod s hudbou po osadě.

Ze školní kroniky.

Na jaře konána byla na místě 7. až 8. března oslava narození našeho presidenta T. G. Masaryka. Počátek slavnosti o ½8 hod. večer. Program: Proslov. Vylíčení životopisu presidentova panem Vlad. Kavalcem, studujícím v Přerově. Přednášeli vlastenecké básně: Nowrátilem Fr., Kowalcem Fr., sl. Grosarovou Marií, Kratochvílovou Marií a Puklickou Annou.

V témže měsíci od 1. až do 10. března provedeno bylo shromáždění dosud upisovaných papírových peněz od 10 K počínaje u peněžních ústavů v Klimčicích nad Ostravou.

Dne 28. III. při oslavě narození J. Am. Komenského podniknuta sbírka ve prospěch Českého Červeného kříže, která vynesla 107 K 14 h.

Školní sbírka ve prospěch „Zlatého pokladu československé republiky" účtem vynesla 1240 K. Sbírka byla konána ve dnech 5. a 11. dubna a k ní přispěla skoro polovice žáků a Skřípinský mlynář. Sbírka ve prosp. zlatého pokladu čs. rep. Sbírka ve prosp. Červ. kříže

Při stromkové slavnosti vysázeny na Hůrku lípy svobody a několik jabloní před školní budovou.

Národní svátek – 1. května – byl ve polejší školní obci přesně zachováván; nikdo neprocovab v poli.

V den 70 narození T. G. M. presidenta Světový svaz důstojně oslavil. Svaz ustanoven byl spojením všech stran v obci dnem 1. ledna 1919.

V 8 hodin večer uspořádán lampionový a fagulový průvod po návsi. Po průvodu správce školy promluvil ze života a činnosti presidenta. Nikdy snad před tím nehostila školní budova tolik a tak pozorných posluchačů. Po přednášce nebylo oka suchého. Obraz presidentův v posluchárně polejších dvě pohotnice národně dekorován. Po stranách obrazu mezi palmami jako čestná stráž stojí „Zrádci Rakouska" – naši hrdinní legionáři. Vítání legionářů

Dojemné bylo vítání přítomných legionářů správcem školy. Po uvítání poděkoval bratr legionářů Malý Ferdinand. Dosud se nevrátili: Malý Karel, Malý Ferdinand, Honík František a Pijan František.

13. dubna ve školní budově volilo občanstvo do sněmovny poslanců. Jako důvěrníci byli k volbě připuštěni za stranu sociálně demokratickou: Jan Foral a Novoček František. Volba trvala od 8 hod. do 11. Voleny byly strany: republikánská, lidová, soc. dem. a národně sociální. Volby do sněmu.

25. dubna 1920 o 8 hod. do 11 volba do senátu. Komise a plavění cizích. Omylem zajisté připadl 1 hlas na stranu „Der deutschen social Arbeiterpartei". Volby do senátu

Na základě výnosu ministerstva školství a národní osvěty o náboženských úkonech učitel polejší školy se přestal před i po vyučování s dětmi od 1. dubna 1919. modliti. Vysvětlivka.

Obecní rada ve Lhánicích na výzvu okr. pol. správy – aby utvořena byla knihovní rada – přihlásila se správa ve prospěch Osvětového sboru, který podle čl: 33.

Knihovní poplatek

nařízení vlády republiky československé ze dne 5. listopadu 1919, č. 607 Sb. z. a n. se schválením zastupitelstva obce vzal na sebe závazek, že knihovna jeho budoucí jmění funkce knihovny veřejné.

Osvětový sbor do nově utvořené knihovní rady zvolil ze řad. Malého, tesařského mistra ze, Františka Navrátila, zednického synka. Jeho jednatel místního Osvětového sboru vstoupil dle zákona p. Jos. Kovalec, zednik. Ve schůzi jmenovaných zvolen Kostelník Leopold, Malý Antonín a předseda sboru spr. školy. V první schůzi 6. ledna 1921 vykonány volby a návrh Jos. Kovalce jednomyslně: předsedou předsedu Osvětového sboru Kaboněk F., jednatelem Jos. Kovalec, pokladníkem Antonín Malý a knihovník František Kaboněk, který tuto knihovnu z výtěžku dětských her dávno před vydáním zákona o knihovnách založil. Knihovna umístněna jest ve třídě. Knihy půjčují se v neděli.

Na základě zákona ze dne 9. 14. 1920 při volbě členů místní školní rady zastupitelstvem obce zvoleni zástupci: za republikánskou stranu: Jos. Kovalec a Novotný František, náhradníci: František Zavoinek a Karel Kratochvíl, za čsl. soc. demokr. str.: Jos. Foral a František Chaloupka – náhradníci: Malý K. a Malý Ferdinand. Zástupci školy jsou: Kaboněk Fr. a Milada Kolínská.

Vánoční školní pořádek

Ustanovující sešli dne 16. března 1921 ve škole a zvolen předsedou p. Jos. Kovalec, náměstkem pan Jos. Foral.

Ustanovení předsedy

Nová místní školní rada jistým způsobem – jak vidno z protokolu – od-

Zavedení modlitby

byla první zase modlitby ve škole.

Při sčítání lidu 15. – 19. února 1921 napočítal správce školy ve Lhánicích přítomných v 55. číslech 320 duší.

Sčítání lidu.

Na žádost rodičů uspořádány dětské radovánky 3. července t. r. Děti po cvičení podělány párky a housками. Pořadová cvičení a předvedené národní tance velmi se přítomným líbily. Vybráno na pomník padlých 900 Kč a 73 K 38 h na dětský fond.

Žádost rodičů

Počátkem školního roku 1921/22 naši žáci přistoupili ke skupině Dorostu. Jednatelem dorostu Čes. Červ. Kříže zvolen Břetislav Kaboněk a pokladníkem Anna Novotná.

Lhánický dorost

1. května 1922 oznámil správce školy v sezení místní školní rady, že bývalý učitel František Kaboněk míní předložiti, za svého působení ve Lhánicích od r. 1918 z divadelních dětských her výtěžných, 600 K jubilejní fond a předložil navržení listiny soupisu.

Komposesní a katastrální akty

Říšští učitel Kaboneck František, jak známo, koupil v lednu 1932 v Brně 5 čtyř a 1½% kom. dlužních úpisů Zemědělské banky markrabství Moravského čís: 1200, 2168, 2169, 2170 a 2171, kořčí po 100 Kč a dlouh je vinkulovati na jméno nadace slovy: Kabouškova nadace pro chudé žáky školy v Lhánicích. Ke kom dlužním úpisům přiložena jest státní premiová půjčka z r. 1920 na sto korun, která byla posléze prodána a kompenzována 3½% kom. dluhopisy v úhrnné ceně 325 Kč.

„Kabouškova" nadace (725 Kč.)

Při odchodu měla Kabouškova nadace kom. dluhopisu za 725 Kč.

Také ve veřejném životě občanském bylo školou pracováno. Ve schůzích a četných přednáškách působeno na cit a lásku ku vzdělání, k vlasti a k lásce k rodné obci.

Práce ve veřejném.

Bolestně dotkla se světová válka naší malé osady. Mnoho nadějných životů odpočívá na různých bojištích. Mezi občanstvem upadají padlí rychle v zapomenutí. Není pochopení pro jich památku. Nedostává prý se peněz.

Teprve letošního roku několik občanů z Osvětového sboru po přednášce správce šk. na thema „Mohu a chci" uvědomilo si v sobě moc a sílu, jež vedla k úspěchu.

Pomník padlým.

Ta byla pobídkou postavení pomníku padlým. Osvětový sbor regulował potřebiště. Čtyři občané (čís: 1, 2, 6, - 14.) věnovaly potřebné pozemky a několik uvědomělých obětovalo svůj čas práci.

Pod mlýnem jsmeli jsmen: Malý and., Malý Jord., Kaboneck F. a

Denně bývalo viděti po vyučování správce školy a dva, tři členy kráčeti do pozdních hodin večerních.

Zejména častým pomocníkem mimo plátky bývával p. František Chaloupka, rolník čís: 38. Kterému bylo poslouchati od manželky různé výtky; přece vytrval až do konce. Rolná jeho žena byla k těmto výtkám povzbuzována s pomocí různými lidmi, kteří jim chtěli vymluviti svěcení pomníku. Další pojednání o pomníku viz v kronice školní.

Obětavost obyv.

Školní mládež z výnosu dětských her věnovala na desku k pomníku 1000 Kč.

Dar žáků.

23. července 1922 byl posvěcen pomník po četných nepříjemnostech. Z výtěžku slavnosti věnováno 240 Kč do obecní pokladny.

Dar hospodářských obcí.

Z činnosti Národního shromáždění.

Mohutná vlna demokratická, která smetla trůny a rodová privilegia, hrozí i stavé přísahy volební, písaudním demokratickým odporujíci.

Ve schůzi Národního shromáždění konané dne 31. ledna 1919 přijat byl ve druhém čtení zákon, kterým se ruší dosavadní přísahy volební v obcích a osadách republiky československé a to i v obcích s vlastním statutem a zavádí se pro všechny obce a osady státu československého jednotný řád volební, spočívající na písadě naprosté rovnosti všech občanů bez rozdílu pohlaví.

Dříve se volilo do obecního zastupitelstva ve třech volebních sborech. Do prvního sboru byli vřazeni nejbohatší občané, do druhého méně majetní a do třetího nejchudší. Bohatí občané měli v obci mnohem větší moc a vliv než chudí.

Novým volebním řádem nadprávní bohatých se odstraňuje a zavádí rovnost pro všechny občany bez rozdílu majetku. Zákon tento umožňuje účast na správě obecní i zástupům občanstva nemajetného. Všichni občané a občanky, jimž jest 21 roků a kteří bydlí aspoň 3 měsíce v obci, mají volební právo do obecního zastupitelstva. Voliti musí každý, kdo má volební právo, jinak je trestáno.

A tu jest potěšitelným jevem, že myšlenka naprosté rovnosti všech občanů, jež bývala dříve tak často předmětem stranických bojů a která ještě před několika lety tak těžce razila si cestu při volbách do různých zastupitelských sborů, prvé těšila zájem a záhy ovládla mysli všech, nenacházejíc nikde odporu. Hlesla umělá přehrada, která jednotlivé vrstvy národa od sebe dělila; celý národ jest nyní povolán, aby spolupůsobil při správě věcí svých. Všichni nyní k volbě oprávnění volí nyní v jediném sboru volicíchém.

Při prvních volbách do obcí dle uvedeného zákona zvoleno bylo za stranu soc. demokrat. 8 členů a za stranu agrární 4 členové do obecního zastupitelstva. Prvním starostou dle tohoto volebního řádu byl p. Fraut. Novříček a místostarostou p. Jos. Kovalec. Předsedou finanční komise pan. správce školy, místopřed. p. J. Doval.

= 1924 =

Dne 31. července předal správu školy dosavadní defin. správce školy Fraut. Kaboněk (nyní správce ve Studenci) nově ustanovenému zatímnímu správci školy Fraut. Kožínovi, uč. z Mokelna. Jmenováním obecního zastupitelstva pohodnuto, by vedení kroniky obecní převzal nový správce školy. Jmenovaný narodil se 25. července 1893 v Přebuzi, vystudoval na stát. gymnasiu v Přebuzi (1905-1913) a v p. (1913-14) byl v abiturientském kursu při učitel. ústavu v Brně. Zkoušku učit. dospělosti vykonal v červenci 1914. Pětož roku vypukla světová válka. Jmenovaný nastoupil službu vojenskou v srpnu 1914 u 81. ppl v Jičíně. Dne 4. dub. na 1915 zajat na ruském bojišti v Karpatech (Humená). Z Ruska vrátil se v červnu 1920 jako legionář. Cestu do vlasti konal kolem Indie a Sněžem. Zkoušku učit. způsobilosti vykonal v listop. 1921 v Brně. Působil v Přebuzi - Lidov. obec (1920-21), v Trnavě u Přebuzi (1921-22), na měšť. škole v Mokelně (1922-24) od 1.8.1924 pak působí při zdejší škole. Nový ku nikář.

Dne 9. září zjištěna lékařsky u 4 dětí spála. Byla provedena v domech desinfekce. 20. října dostavily se děti do školy. Spála.

Školu navštěvovalo (1924-25) celkem 17 chl + 24 dev. = 41 žáků. Do školy měšťanské v Mokelně chodilo 8 dětí. Navštěva

Besídka spodiči konána 26. října ve třídě. Péma - vyučovací předměty. Besídka s diči.

Ke Hlávici zasláno České zemské péči o mládež 31. října celkem 83·30 Kč. Dětský den sbírka.

inspektor

Obvesením školdozorcem jmenován p. Stanislav Melichar bývalý okr. školdozorce na Dačicích.

ovánky

Dne 21. prosince konána slavnost dětí u vyzdobeného stromečku. Po zpěvu a recitacích byla nadílka. Síň byla přeplněna.

omečku.

ihovna

Za působení knihovníka uč. Fr. Kojiny vypůjčeno od 17. října do konce roku 24 celkem 81 knih. Čtenářů bylo 23. Koncem roku čítala knihovna 170 svazků.

l. komise

V prosinci pořádána veselohra „Místo Sídlo" v hostinci u Macků. Vybráno celkem 215·50 Kč. Účast značná.

ředstave-

oda.

Na poličce t.r. byla pěkná úroda. V zahradách bylo hojně ovoce - jablek - švestek i hrušek. Dříve, dokud nebyly tak velké poplatky, pálívala se hojně slivovice. Nyní vesměs vaří se povidla. Okasa schází se v domech, kde se pálí na „lízačku". Při kotlu bývá hojně veselo.

ěna

Dne 8. listopadu t.r. byla společná schůze obec. zastupitelstva

zahrady.

o místní školní radou, na níž rozhodnuto: Vyměniti škol. zahradu parc. číslo 718/1 ve výměře 20 arů za pozemek parc. čís. 1651 ve výměře 40 arů. Tento pozemek určen k užívání správci školy i jeho nástupcům. Nová školní zahrada zůžena bude na pozemku, kterého dosud užíval správce školy parc. číslo 909 - 910 ve výměře 15 arů. Schůze byla protokolována a protokol sepsán byl 2 stejnopisech, z nichž jeden uložen u obec. úřadu, druhý pak v knize protokolů místní škol. rady. Usnesení nabylo právní platnosti schválením okres. školního výboru v Třebíči ze dne 20. listopadu 1924 - čís. 5656/Sk a schválením moravského zem. výboru v Brně ze dne 12. ledna 1925 - čís. II 1149-13/34.

V měsíci září svolána schůze členů „Osadové komise" a vykonány nové volby. Předsedou zvolen p. Kojna a zároveň kmotrovníkem obecním, jednatelem Fraut. Kavalec, polník, pokladníkem Antonín Malý, obuvník. Volby v osvě komisi.

Revoluce z r. 1918 mimo jiné zrušila šlechtické tituly, statky Habsburků zabaveny - šlechtické statky rozparcelovány. V našem kraji patřily lesy a polnosti hraběti Haugwitzovi. Rozparcelován dvůr - Mokelno - a přilehající polnosti, z nichž část dostala se do držení občanům Skálíchým. Pak rozparcelován dvůr - Kojínek - z něhož zřízen zbytkový statek. Majitelem jeho stal se p. Rous. Výměra katastrm obce jest 648 ha, 69 a 58 m². Následkem pozemkové reformy získala obec - zbytkový statek Kojínek měřící 52 ha a drobný přídělů 12 ha. Obec Senorady 8 ha. Celkem 72 ha. Z parcelace dvoru Mokelno získala naše obec celkem 22 ha půdy. Nabyvatelé půdy na důkaz svého porozumění připojili vlastnoruční podpisy na listinu „Souhlas nabyvatelů" ane 1. října 1924. Přídělový komisař - Ing. Jos. Hlavatý. Listina v archivu. Deputátníci na dvopech dostali po jejich přání jednak přídělů půdy nebo peněžité odbytné. Výše odbytného přidila se dle toho, jak dlouho deputátník sloužil na velkostatku. Parcelace velkostatk

Obecní rozpočet t. r. činil: součet řádné potřeby 27.099 Kč
součet řádné úhrady 7.380 Kč
Schází se tedy schodek 19.719 Kč. Rozpočeto mí.

Obecní zastupitelstvo dne 9. prosince 1923 usneslo se uhraditi jmenovaný schodek 51% domovní a činžovní daní ve výši 8.39 Kč, 63% ostatních daní ve výši 31.2472 Kč. Okr. zemským výborem byl rozpočet dne 7. ledna 1924 schválen.

= 1925 =

Počasí. Zima l. p. byla velice mírná a skoro bez sněhu. Asi 2x napadal sníh, který však brzy zmizel. V březnu však od 12. do 16. padal sníh a mrzlo. Koncem však měsíce a začátkem dubna pracovalo se už v poli. Dne 8. února bylo pečno pozorováno zatmění měsíce. Obloha byla jasná.

Školství Školu navštěvovalo (1925-26) 17 chl + 22 dívč = 39 žáků. Domácí úkol v Molelně školilo 5 žáků. Učitelka mateř. paní řed. paní Milada Kolínská pensionována a na její místo ustanovena uč. Anujka Pelcová z Molelna. Dne 28. října společná slavnost dětí a dospělých. Dne 20. prosince byly u vyrobeného stromku radovánky. Byly podávány dárky. Obecní zastupitelstvo darovalo jako vánoční nadílku chudým dětem na školní pomůcky 200 Kč. Letošním počasím počínaje sněti se zmátel sv. Václava v celé čsl. republice a běhběžkém obvodu náhledkem pedrikce ve školství zemřelo celkem 14 žád. Definitivně jmenován správcem školy Josef Kožina. Dekret zem. šk. rady mosav. č. 64454 z 19.10.25.

Školním rokem počínaje zaveden výnosem min. šk. a nár. osvěty pololetní prázdniny na obec. školách dne 1. a 2. února.

V tomto roce postaveny na Hůrku 2 nové domy po pravé straně cesty vedoucí ke Kojínku. Majitelé jsou: p. Chaloupka, čís. 58, p. Křivánek, čís. 59. Nové dom

Dne 7. března oslaven ve třídě 75. narozeniny pana přednosty. Ředitel práci a životě promluvil uč. Josef Kojína. 75. narozen p. přednos

Dne 12. května navštívil zdejší školu okres. školozorce p. S. Melichar a vykonal prohlídku školy. Dne 12. tod. poledne přijal ve třídě slib od nově ustanovených členů místní rady. Předsedou zvolen opět p. Josef Kovalec, polník č.č. 17. Švrčebce p špellova a ná místní šk. vá místní ok

Dne 26. června všechny děti navštívily se svým uč. okres. školní výstavu v Přibyslavi. Na nádraží tam i zpět (Kralice) vezl je p. ~~Josef Klebs~~ č. 17, ~~Macek~~, ~~Kotinsky~~ a p. Leop. Kostelník, taj. č. 5. Výlet d Složení

Dosavadní starosta obce Fr. Přijan, čís. 6 vzdal se funkce starosty v měsíci září. Koupil totiž pozemky v Suchohrádkách u Miroslavi. Kraj ten se kolonizuje Čes. Úřad starostenský zastupuje náměstek starosty p. Fr. Jupánek, polník č. 1. funkce sta

Dne 12. října odstěhoval se s rodinou do Oslavan řezník Nový hostinský p. Ferd. Malý, majitel domu čís. 48. Dům ten koupil jeho bratr Ant. Malý, místní obuvnický čís. 45. Pantopak prodal svůj domek (v září) p. Šafránkovi – mistru pekařskému z Hrubčic. Na dvorku postavena pekárna. Na náves zřídil kupecký krám. Jsou zde nyní sp. Macken – hostinskými kupci dva. Nová živ pekařské

Sbírka na „Dětský den" v říjnu vynesla ve třídě a obci celkem 110 Kč. Obnos zaslán do Brna. Dětský den.

eby do
od. shromáž
é.

Na den 15. listopadu (neděle) vypsány druhé volby do národního shromáždění a senátu. Volební místnost byla ve škole. Okresní policejní správou v Těšíně jsme ustanoveni do obvodní volební komise této členové: Novaček Fr., polník, čís 15 (lidovec), Juránek Fr., polník, čís. 1 (republikán), Malý Ferdinand (bezpar. místní, čes. socialista), Malý Jan, č. 50 (komunista), Dvořáček Ferdinand, domkař (bezpartijní). Volby počaly v 8 hod. a končily v 11 hod. dop. Do poslanecké sněmovny zúčastnilo se volby 87 mužů, 95 žen, celkem 182. Platných hlasů odevzdáno 179. Strany obdržely hlasů:

Čsl. soc. demokrat. – 5 hl.; čsl. živnostníci – 8 hl.
Národní str. práce – 3 hl.; komunisti – 48 hl.
Národní demokrat. – 1 hl.; republikáni – 73 hl.
lidová strana – 40 hl.; židov. strana – 1 hl. (asi omyl)

Do senátu zúčastnilo se volby 74 mužů, 87 žen, celkem 161. Platných hlasů odevzdáno 159. Strany obdržely:

Čsl. soc. demokr. – 5 hl.; Čsl. živnostníci 4 hl.
Nár. str. práce – 3 hl.; Komunisti – 42 hl.
Nár. demokrat 1 hl.; republik. str. – 65 hl. (asi om
lidová strana 33 hl.; Něm. strana živnost. a zeměděl. 3 hl

oda a
ňan.

Úroda na polích průměrná. Všecko se v pořádku a rychlu svezlo do stodol. Švestek a hrušně mnoho plodů. Něco málo bylo jablek. V první polovici měsíce prosince byly těžké mrazy – 20 C°. Ozimých vá- ročních byla však obleva. Velmi vydatné pršelo. Řeka se rozvodnila a byly veliké záplavy.

Vzorné chlév

Činnost ob

tové komu

Knihovna

Lihovarnické

družstev

Obecní zá

čet.

řemeslá pev

účtů.

Koncem l.r. postavil pěkné chlévy rolník Fr. Kavalec, č.17.
V tomto roce přehrána 2 div. představení: Křest'ství lásky – Nové
hříchy. Ceny míst I.m. – 4 Kč, II.m. – 2 Kč, k stání – 1 Kč. Účast
značná. Zkoušky konány v radnici: Herci – zdejší ochotníci.
Knihovna do konce l.r. čítá celkem 195 svazků. Čtenářů
bylo 52 – vypůjčeno knih 186. Poplatek za půjčování 1 svaz-
ku byl po celý rok 10h. Půjčuje se ve třídě. Knih přibylo 25.
Při parcelaci velkostatku Mokrého dostal se na prodej
i panský lihovar při mokrolském dvoře. Družstvo poli-
ské, dříve než dvůr rozparcelován, bylo ustaveno 31. XII. 23.
Zakládajícími členy se stáli (kromě členů z Mokrého)
byli tito: Fr. Janáček, č.1; Josef. Štefan, č.12; Josef Kova-
nel, č. 3 a Josef. Jos č.4. Později se přidali v r. 1925 Vinc.
Pijan, č.6; Jos. Kratochvil, č.11; Karel Kratochvil, č.13, Josef.
Janeček, č.14; Jos. Veleba, č.19 a Jan Rous, Kejnek č.32.
Zápisné do začátku r. 1926 činilo 100 Kč a podíl na 1000 Kč.
Před parcelací pěstoval jedině velkostatek průmyslové
brambory. Nyní pěstují členové družstva průmyslové bram-
bory dnes Waldmann (červené). Krupní žena lihovaru
činila 60.000 Kč. Pozemky, louky a zahrada pro lihovar
koupeny z parcelace v ceně 68.000 Kč. Vše v katastru
Mokrého. První vářka v lihovaru v r. 1925 na podzim.
V měsíci září a října l.r. provedl komisař zem. výboru
p. Josef Svrdý revisi obecních účtů za léta 1920 až 1923 za
bývalého starostování p. Josef. Nováčka č.15. Zkoumání-
m přišlo se na některé vady ve vedení pokladničního de-
níku. Celková náhrada ve prospěch obecní pokladny čini-
la 1.920.46 Kč, jež bývalým starostou Nováčkem do 14 dnů

zaplacena. Obdobě zhavarování Fr. Pijana (r. 1924-25) nebylo zhledáno v účtování věcných závad.

Obecní rozpočet na leto rok činil:

součet přádné potřeby –	25.028 Kč
součet přádné příhady –	9.606 Kč
jeví se hrubý zhodek –	15.422 Kč.

Obecní zastupitelstvo dne 7. prosince 1924 usneslo se uhradit uvedený zhodek 51% domovní a činžovní daně ve výši 8.51 Kč a 49% ostatních daní ve výši 31.2988 Kč. Okres. zem. výborem dne 18. ledna 1925 rozpočet zhválen.

Parcelace zkostatku. K rozparcelovanému velkostatku Moleina získali občané Lhánič koupí pole na Stěnkovách a Vodovzkách v katastru obce Moleina. K rozparcelovanému dvoru Kozínek získali pole na kopaninách a v Březích – katastr obce Lhánic. Polnosti na Jazovech získaly Jenovady. Bylo připomenuto v záznamu v roku 1924, že deputátníci, kteří byli (pracovali) na Kozínku obdrželi – jestliže žádali – hrud odbytné nebo pole v ceně odbytného. K deputátníkům obdrželi – Kůvánek, č. 59 – 15.000 Kč; Floriánovi, č. 60 – 6.000 Kč; Kratkovi, č. 61 – 7.000 Kč; Prokšovi (odstěhovali se do Jenovad) – 6.000 Kč; Řezáčovi (odstěhovali se do Náměště n/Hol.) – 6.000 Kč; Mocanda, č. 30 – 5.000 Kč; Kejda Ondřej neobdržel dosud odbytné, jelikož zůstal se svojí rodinou dále ve službě u nového hospodáře p. Jana Roura. K naplánovanému seznamu patrno, kteří občané získali pole a zač.

Jméno	Čís.	Velkostatek-katastr Mohelna: Stěnkravy výměra	Stěnkravy cena	Vodavky výměra	Vodavky cena	Dvůr Kočínek-katastr Hlávice: Kopaniny výměra	Kopaniny cena	Březí výměra	Březí cena
Kůvánek Jan	59	6·5 m/r 1·– „	pole louka	5.495 K					16·5 p. 6.291 K
Koník	57	8·5 m.	p.	6.642 „	5 m. 1 „	p. l.	4.484 K		
Chaloupka	53	6· „	p	4.920 „	5· „	p.	3.785 „		
Foral Jan	41	5· „ 1· „	p. l.	4.651 „					
Malý Kar.	36	5· „ 1· „	p. l.	4.443 „					
Dvořáček Ferd.	47	6·5 „	p.	5.800 „	5·– „	p.	3.600 „		
Chaloupka Fr.	38	5· „	p.	3.625 „					
Prajzák Kar.	44	6·– „	p.	3.693 „					
Malý Ferd.	27	6· „	p.	3.751 „					
Nováček Fr.	33	3·5 „	p.	2.471 „					
Prajzák Jos.	54	6·– „ 1· „	p. l.	6.403 „					
Bureš Fr.	34	6· „	p.	3.894 „					
Nováček	15				2· m.	p.	2.300 K		
Stěhanova Mje	12				2· „	p.	2.000 „		
Malý Fr.	42				5· „ 1·– „	p. l.	6.642 K		
Kocanda	30				5· „	p.	5.000 „		
Obec	–				4· „	p.	6791 „	23·5 m.	p. 5.304 K
Škola	25				2· „	p.			
Mazel Bern.	21	1· „	l.	800 „				10·5 „	p. 2.400 „
Dvořáček Kar.	40	1· „	l.	780 „				5 „	p. 1.200 „
Malý Jan	50							5·5 „	p. 1.200 „
		76 m/r	pole luk	57.398 K	37 m/r	pole luk	34.602 K	44·5	pole 10.104 K 16·5 6.291 K

1926

Počasí. V lednu trvaly veliké mrazy. Napadlo 15 cm sněhu. Koncem ledna nastala obleva a veliké mlhy. Neustálými dešti v únoru rozbláceny všechny cesty.

Úprava cest. Po návsi až na Kolonii navážela se cesta štěrkem. Štěrk kopán na Polánkách. Dělník obdržel za den 10 K. Kdo navážel, dostal 20 K za polah.

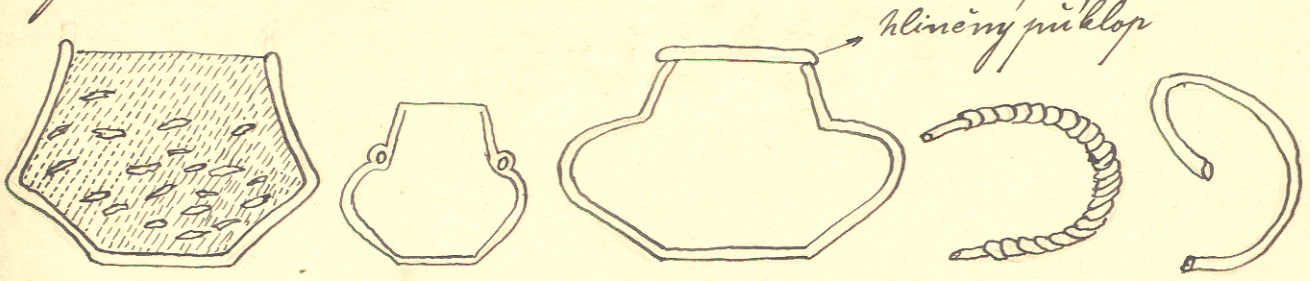
Polární záře. Dne 26. ledna kolem 20. hod. na severovýchodním ne bi bylo pozorovati krvavou záplavu - polární záři.

Nové stavby. V březnu započata stavba domků na pozemku bývalé školní zahrady na Říčku. Stavěli F. Horiánovi č. 61 a Kratkovi čís. 60, bývalí dělníci na Kozínku. Stavby domků provedli kamničtí zedníci - Chaloupka, Fosal, J. Bracheska a K. Malý!

Rozdělení bývalé šk. zahrady. Bývalá školní zahrada na Říčku rozdělena na jedn livé díly, jež odkoupením připadly domkům na Ko lonii - počítaje domem p. Chaloupky č. 38.

Kdy byly popelnice. Při rytí zahrady přidělené panu Chaloupkovi č. 3 vykonány dne 19. února a 3. a 4. března jmenova ným zachovalé popelnice. Pod povrchem leželi asi 1 m. Svar jejich byl pružný - vidno z nákresu. Mom

byla hlína smíšená s popelem a kostmi. Vedle nich ležely malé úlomky hliněných nádobek. V malých vloženy mosazné spirálově točené drátky. Vše uloženo ve škole.

Od jara do konce července postavil vzorné stáje sol- Vzorné stáje
ník Fr. Navrátil z čís. 2.

V měsíci lednu konána volba nového starosty. Zvo- Nový starosta
len byl polník Fraut. Macek z čís. 10, bývalý pokladník obce. Pokladníkem zvolen 21. t. m. polník K. Brachetka z čís. 7.

Koncem měsíce března (27.) započato se setím. Za- Setí.
seto bylo do svátků velikonočních.

V červnu (13.) započato se sečením sena. Počasí by- Senoseče.
lo nepříznivé. Do sena přišlo deště, trvající týden, byly vydatné. Řeky na Moravě se rozvodnily a vystoupily z břehů. Jihlavka zatopila louky a zatopila i odplavila posečenou trávu. Obilí někde polehalo. — V měsíci červenci (19.) začala se sklizeň. Žně.
Koncem měsíce nastaly deště a velká chladna. Pracovalo se v kabátech. Do stodol nemohlo se vůbec svážet. Měsíc srpen však všechno napravil. Úroda byla dobrá. Slámy bylo mnoho. Ve stodolách místa nebylo. Všude byly stohy na polích. Mlatby;
Hospodáři dali svoje mlatcy ke novému vimutí, jejžto převimutí.

stavý el. proud byl pouze na 110 V – 4 A. Převinutí provedla kovárna „Labo" – Láska boží – Libejšov.

Knihovna. Knihovníkem uč. Fr. Kozinou půjčeno celkem za uplynulý rok 150 knih. Osob, jež si vypůjčovaly knihy, bylo celkem 47. Knihovna čítala koncem roku celkem 211 svazků.

Přednášky. Skioptikonové přednášky konány pro děti ve třídě. Pro dospělé promítáno bylo v hostinci p. Macka. Dne 22. I. „Čsl. republika" – 8. III. „Cesta do Paříže" – 28. III. „Ostrov Java" – 21. XI. – „Sibiřská magistrala". Vydání výkladů hrazeno. Diapositivy objednány ze „Státní ústředny v Praze." Přednášky konal Fr. Kozina, uč. Dne 31. ledna sehrána veselohra zdejšími ochotníky „Lápas o nevěstu." V listopadu přednášel „Podzimní práce v sadu" zem. zahradník Fr. Čechmánek.

Škola. Ve šk. roku 1926-27 navštěvovalo školu 15 chl. 20 dívčat; celkem 35 žáků. Všichni vyznání řím.-kat. Do škol. měšť. v Motelně chodilo 5 žáků. Pro školu koupen šicí stroj.

Radio-stanice. Dne 20. dubna získána pro zdejší školu „Koncesse na radiovou stanici přijímací." První příjem ve třídě byl 30. dubna. Za krátký čas zřídili si přijímací stanice p. J. Štefan, Fr. Juránek, Fr. Nováček, Fr. Macek, Fr. Kavalec.

9. října. Slavnost konána ve třídě. Účastni byli dospělí i děti. Po proslovu učitele přednášely děti příležitostné básně.

Světový den. Na děti vybíráno bylo v obci a ve škole. Celkem vynesla sbírka 71 Kč.

Počasí. Koncem října bylo pošmourno. Padal sníh od 24-28. X. Od počátku listopadu až do 24. velmi krásná pohoda.

Teplota dosáhla až 18°C. Není památka pak krásnějšího podzimu. V údolí řeky Jihlavky kvetly petrklíče a jaterníky. Ještě 14. XII. našly děti rozkvetlé jaterníky. Do školy chodily děti bosy. Teprve koncem prosince mírné mrazy. Po sněhu skoro ani památky.

Kontumace psů.

Poněvadž se vyskytly v některých obcích okresu případy vztekliny, nařízena přísná kontumace psů. Psi museli býti opatřeni náhubkem a dobře uvázáni. Trvala od jara zrušena 19. září.

Letecká lin

Od roku 1924 až do začátku loňského roku létala letadla z Prahy do Bratislavy přes Hlohovec. Lety dály se vždy pravidelně před poledním a odpoledne o 3. h. Lidé na polích pracující řídili se vždy podle letu. Od začátku l. r. vede linie Praha-Brno-Bratislava. Nad obcí více se neobjevují.

Obecní býci.

Do roku 26 (30. června) držitelem dvou obecních býků byl rolník Fr. Havránek z čís. 3. Ti byli jeho vlastnictvím. Za to dostával od obce louku u elektrárny „malé pastvisko. V červnu dal držitel výpověď. Tímto byla nucena obec zakoupiti sama 2 býky v ceně 6.870 Kč, jež dala do dražby. Držitelem býků na dobu 3 let stal se smlouvou Fr. Navrátil č. 2. Za to dostává – malé pastvisko, z něhož platí ročně 300 K nájmu. Za přípouštění na dobu 1 roku dostává 4.710 Kč.

Býčí hyf.

Vodou ze studny u Juráňkových (u potoka) nakažena pí Juráňková. V nemocnici v Svařičích záhy vyzdravěla. Brzy na to onemocněla pí Juráňková, žena mladého hospodáře z čís. 1. Na kolonii onemocněl jar. Malý

tesař: pomocník. Všichni se vyzdravili. Nemoc trvala od dubna do června.

V roce 1913 bylo v obci ustaveno družstvo k využitkování elektrické síly, jejž dodávala elektrárna na řece Jihlavce - zvaná „Jizera" také u „Havránku" nebo u „elektrárny". S počátku byli zakládajícími členy družstva polníci v počtu 15, kteří dali každý 250 K jednotlivě. Podíl jeden za 25 K. Když nastala válka (1914-1918), přistoupili ke družstvu za členy ještě mnozí domkáři, kteří měli světlo paušalováno s 2 podíly á 50 K. Kromě p. Kocandy, Trávníčka, Valacha, Macka (u Čvrčků), Dvořáčkové etc. byli v obci všichni členy družstva. Elektrárna zásobovala kromě zdejší obce ještě obce na Kunětovsku a Hrotovsku. Současně nemohla nikdy dodávati sílu el. všem odběrům. Zpravidla, když přibylo motorů, v době žní proud nedostačoval. Mlátilo se tedy jen 3 dny v týdnu. Někdy ani v ty dny nemohlo se pracovati, zvláště byla-li léta suchá a v řece bylo málo vody. Za dobu od r. 1913 až do r. 1926 jak primerní vedení z elektrárny tak i secundérní vedení v obci zchátralo. Sloupy vesměs uhnily a hrozily sesutím. Byly i životu nebezpečny. U primerního vedení byly za války měděné dráty nahrazeny železnými. Tím vznikal pro el. zásobování značný úbytek energie. Družstvo rozhodlo se vyjednávati o náležitou opravu a výměnu železných drátů s vrchním správcem elektrárny p. Bačuvkou, jenž zastupoval statkáře Lichnavského. Jmenovaný však na opravu nechodil

valně přispěti. Již do konce roku 1919 byla 1 kw za 60 h. Začátkem roku 1920 zdražena na 70 h. Od února 1920 pak za 3 Kč. Počitadla v mnohých domech špatně fungovala, izolace, zvláště ve sklepech, porušena a tak byl neustále kontakt se zdmi. U transformátoru u Kavalcových počitadlo počítalo i tenkráte, nepracovalo-li a nevrátilo-li se vůbec v obci. Tím vynikaly obrovské škody, na něž nebylo u družstva peněz - úhrady. Rozhodli se tedy občané, vlastně obec, že se připojí na síť Západomor. elektráren, jejž dohotovena byla 18. dubna 1926 do Mohelna. Upsány tedy "ZME" za 10.500 Kč akcie à 300 Kč a obligace v ceně 65.000 Kč, jež se úrokují 5% na jmen slosovatelny ve 40 ti letech. K zaplacení vypůjčeno z Raiffeisenky z Mohelna 60.000 Kč na 6%. Zbývající část zaplacena z peněz obecních. Na původní síť a nový transformator zaplaceno 54.000 Kč. Vypůjčeny jednak z Občanské záložny v Františkách, jednak uhrazeno přebytkem minulých let z obecní pokladny. Ministerstvem zemědělství přiznána subvence ve výši 34.000 Kč. Krom těchto částky obdrželi občané jako subvenční dar na převinutí starých motorů ze 220 V na 380 V - 8.000 Kč. Nový transformator stavěl stavitel Košpar - Mohelno. Sekundární vedení v obci provedeno od 20. dubna do konce června t.r. Práce stavěla a provedla elektr. akciová společnost „Meas" Brno. Instalování a opravy vedení v domech provádějí ZME. Pracovalo celkem 12 lidí. Dne 1. srpna zapnut k

transformátorem proud z Oslavan. Dne 8. srpna odklizeno staré vedení a sloupy povaleny.

Nové vedení je nyní majetkem Z. M. E., jež budou na svůj náklad vykonávati opravy. Z počítadel svět. platí se měsíčně 4·50 Kč a 1 kw svět. 3·30 Kč. Z počítadel motor. platí se měsíčně 9 K; 1 kw - 2 Kč. Správce dukovské elektrárny p. Bašný podal žalobu na družstvo pro nedodržení smlouvy a pro ušlý zisk za 7 zbývajících let. Smlouva byla na 20 let. Žaloba podána u krajského soudu ve Znojmě. Družstvo mělo zaplatiti 20.000 Kč. Zástupce družstva Hlávkelo byl z soudu Dr Lad. Plulař z Brna - předseda správní rady Z. M. E. Velkostatek zastupoval Dr Veleba - Znojmo. Celkem byly 4 stání. K prvnímu právnímu roku došlo v říjnu. K druhému roku došlo 24. XI. Přítomen byl za družstvo p. Juránek z č. 1. a za velkostatek p. Bašný. Velkostatek nabízel vyrovnání. Náhradu 10.000 Kč a každá strana zaplatit soudní útraty. K dohodě nedošlo. Jmenování proto svědci. Družstvo mělo tyto: Juránek, Novotný, Kovalčíci ze Hlánic, pak J. Pruska - Doucleovany, F. Hruza - Heřmanice, Skarabela - Doucleovany. Velkostatek měl tyto svědky: Vilém Bašný, nadlesní, Foretník K., správce elektr.; Novotný z č. 15, Fr. Pijan, p. Štefan všichni ze Hlánic. K třetímu stání došlo 28. prosince. Vypovídali svědkové. Pro pokročilou dobu odloženo vyslýchání svědků na 25. leden r. 1927. Viz v roce 1927 - pokračování sporu. str. 206

počel

e.

Obecní rozpočet pro tento rok byl následující;

Při řádném hospodaření:

součet řádné potřeby 23.785 K
" " úhrady 11.631 "

jevil se schodek 12.154 K

Při mimořádném hospodaření — potřeba 2.000 K
úhrada —

jevil se schodek 2.000 K.

Obecní zastupitelstvo dne 13. prosince usneslo se uhraditi výše uvedený schodek 51% domovní a činžovní daní ve výši 8.39 K a 38% ostatních daní 31.488 Kč. Morav. zem. výborem rozpočet dne 17. 1. 26 schválen.

= 1927 =

ní.

V lednu bylo velice deštivé počasí. Sníh napadl v prvních dnech měsíce, avšak záhy zmizel. Od té doby po sněhu nebylo ani památky. V měsíci únoru chovaly mrazy. Sněhu nebylo.

ušpka.

Již v měsíci lednu hlášeny byly ze měst případy španělské chřipky. V únoru postihla epidemie i naši obec. Průběh nemoci byl celkem mírný. V každém skoro domě byl někdo nemocen. V některých rodinách bylo i více případů. Mnoho školních dětí onemocnělo. Polovina žactva chyběla. Nařízením obvodního lékaře Dr. J. Svobody byla škola uzavřena od 25. února do 3. března na včetně. Škola byla desinfikována.

ončení
u elektr.
ství.

K slavnostnímu zahájení provozu elektrického proudu pozvána řada svědků k výslechu do Znojma na den 25. ledna. K výslechu svědků nedošlo následkem vzájemné dohody. Dohoda byla následující. Velkostatek převzal vnitřní vedení, transformátor s příslušenstvím a dva železné sloupy na obou březích řeky Jihlavky.

Cena vičlo stanovena na 2.300 Kč. Útraty soudní zaplatila si každá strana zvlášť. Na to pak velkostatek dukovský se zavázal, že náhrady od družstva více požadovati nebude a tímto dnem smlouva soudně se zrušila.

Od 15. března do konce měsíce bylo na polích všechno zaseto. V noci byly mrazíky. Jinak počasí pěkná. Farní zá

Kostnice nebyla ještě od jejího založení vystavena k nahlédnutí veřejnosti. Byla tudíž od 13. do 27. března včetně vyložena v radnici. Výstavem kostnice ver

Dne 31. března přijela do obce komise vyslaná z hejtmanství. Občané byli pozváni do kostnice u Macků. Tam byly vyslechnuty konečné návrhy o vhodném kladení mostků. Dohodnutí a návrhy byly komisí zaznamenány. Regulace toka.

Od začátku až do 20. dubna skoro každý den pršelo. Byly veliké mlhy a chladno. Konec měsíce byl teplý a suchý. Brambory zasázeny, mák, řepy zasety. Počasí

Již z rána 6. května (pátek) nevěstilo sluníčko nic dobrého. Horko bylo nesnesitelné, dusný vzduch ani se nehnul. Tak bylo až do odpoledne ke 4. hodině. V tu dobu přihnaly se těžké, bouřné mraky směrem od Nové Vsi. Zastavily se o hradbu vrchu Babylonu. Obloha byla téměř černá. Spustil se vydatný liják a záhy nastalo děsivé kroupobití. Blesk za bleskem sekal a bil zběsile do el. vedení a budov. Živelní kroma

Náhle ozvala se hromová rána a v zápětí blesk uhodil do hromosvodu a antény školní. Dráty anténní úplně byly spáleny a veškera budova zahalena vnějším plamenem. Černý dusivý dým zahalil budovu. Blesk projel zdí budovy a shořel kuchyně. Malta a omítka úplně odpadla, kudy se blesk dral. Požár naštěstí nevznikl. Okapovou rourou sjel blesk do sousedního domku p. Chaloupky, vnikl do kuchyně a elektrické dráty přepálil. Žhavý pramen blesku sjel po dřevěné tyči do dřevníku školníka a zeď úplně rozpolitil. Těžké balvany byly v dřevníku odhozeny asi 3m od zdi. Náhodou nebyl nikdo z rodiny učitele v kuchyni (byli ve světnici) a u Chaloupků taktéž nikdo v kuchyňce (byli v průjezdu) a tím nepřišel nikdo k úrazu. V tu dobu, kdy uhodil blesk, byli 4 dlapci spolužáci ve vratech dřevníku a zůstali částečně omráčeni ležíce na zemi. Nikomu se náhodou ničeho nestalo. Po tomto uhození následovaly i v jiných místech výboje. Tak uhodilo v Machů č. 10 do dlažby dvora, Pelechům do paráku, Kavalcům do stodoly, Novákům č. 15 do zdi, Grošům do počítadla a mrazokmáte do vedení klasického i recenderního. Pojistky v domech byly z velké části přepáleny. Pojistky na sloupech vesměs spáleny. Vypínač na hlavním vedení u transformátoru přepálen. Toto i následující dne nesvítilo se v domech ani nepracovaly motory. V 6. hod. večer přestal liják a počalo se jasnit. V Kolíně zapálil blesk Klíčovy a obytné stavení p. Kohelského. Hasičští hasiči záhy dostavili se k ohni. Požár vznik

po 5. hod. odpoledne. K závěru kruhy toho dne přišla povodeň. Spouštěly voda a kup (zvíci holubičko vejce) spadly v okolí Moštěnic. Voda vyhrala 8 polí na horní cestě zasazené bramborami a mocnými proudy valila se po loukách. Po 6 hod. počala voda v potoku kapitálně stoupati, až vylila se z břehů a divokým proudem hnala se po návsi. Tekla až pumpě před školou. Podemlela mostky, vyhrala silnici. Po 7 hod. počala voda klesati a k půl 8. hod. tekla již opět korytem. Není pamětníka tak prudké bouře spojené s tolika elektrickými výboji.

Během měsíce května a června postavil pěkné stáje p. Fr. Kavalec. Na Kolonii postavili si stodoly p. Malý, obuvník; p. Malý, kovářík; p. Kovářík. Nové st
Stodoly

Dne 10. května nastalo veliké chladno. 11. května pomrzl Máj v
lelował Smrk. V noci na 12. května přišly veliký mráz ovoce z
(-4°C). Květy jabloní, vinná réva, ořechy, rajská jablíčka, třešně, listy dubů, ranné brambory, kav. řepa, tykve, jívíny, fuže, mladé výhonky smrků, meruňky, květy hrušní mrazem úplně zničeny. Škoda jde do tisíců. Na některých polích klásky žita úplně spálily a jetel počernal. Dne 13. května po celý den zuřila vichřice spojena se sněhovou vánicí!

Ačkoliv byla ohlášena 10 dní předem oslava matek Oslava
na neděli 22. května, byla v poslaném týdnu po- komun
dána žádost od stoupenců strany komunistické schůze.
o povolení schůze v hostinci p. Macka. Oslava na
ta konána školními dětmi ve třídě. Agitační
schůze byla v tutéž hodinu v hostinci. Hasiči na

protest konali cvičení se stříkačkou na návsi. V Kostinci došlo mezi sloupenci strany komunistické a republikánské ku pranici. Schůze se skoro ani nekonala.

la pre- Dne 27. května provedena třetí prezidentská volba.
ta ve- Ze 434 příslušných členů hlasovacího shromáždění
liky. hlasovalo 432, kteří odevzdali pro dra T. G. Masaryka 274 hlasů. Jen komunisti (54 hlasů) volili svého kandidáta sedlákova Páv. Stance. 104 lístky byly prázdné.

Dne 29. června bylo brzo ráno zatmění slunce. Pouze 1/8 slunečního disku byla viditelná. Obloha byla úplně bez mraků.

ení' V měsíci červnu byla dosti značná horka (36°C) na
ce. slunci. Seno dostali sousedé pěkné domů. Tráva byla bujná. Plísně v tomto měsíci bylo dosti. Žito bylo zplesnivělé! Kaštany, duby, vinná réva a ostatní stromy vyrašily. V první polovici července střídavě teplo a déšť. V druhé polovici měsíce a první polovici měsíce srpna krásné, suché a horké počasí. Na slunci bylo skoro 40°C. Pěkná pohoda na žně. Úroda průměrná. Žita ubylo (zvláště při loukách v květnu). Cena t. č. byla 250 K za 1q. Na několika políčkách byla za červencových bouřek úroda zničena krupami víc jak 50%. Úroda průměrná. Do konce srpna bylo stále teplo. Pěkně dostali hospodáři otavy domů. První polovice září pěkně a suché. Teprve v 2. polovici září bylo oblačno a deštivo. Tím půda zkypřila a pěkně se orało a selo. Vybírání brambor počalo se v 2. polovici září a také skončeno. Bylo jich velmi mnoho a velké! Staří hospodáři říkali, že již

dáno, prý ani nepamatují tak krásné úrody brambor.

Obecní

Dne 23. září vyvěšena v obci vyhláška o „vypsání voleb obecních". Den volby stanoven na 16. října v neděli. Volba vykonána od 8 do 12 hod. Za předsedu volební komise zvolen Kavalec Fraut. za zemědělský lid a za místopředsedu zvolen Antonín Malý, obuvník za stranu komunistickou. Důvěrníci byli Nováček Ferdin. č. 33; Malý Ferd. za stranu komunistickou. Kostelník Leop. a Havránek Fraut. za zemědělský lid. Byly 2 kandidátky. Čís. 1 — (komunisti; číslo 2 - zemědělský lid (občanská). Celkem bylo odevzdáno 187 platných hlasů. Komunistická strana obdržela 61 hlasů. Skupina zeměděl. lidu obdržela 126 hlasů. Komunisti obdrželi 4 mandáty (Antonín Malý, Jan Malý, Antonín Prošek, Ferd. Dvořáček) členové zastupitelstva. Náhradníci jejich Fraut. Nováček č. 33; Jan Dvořáček č. 61. Skupina občanská obdržela 8 mandátů (Juránek Fraut, Macek Fraut., Rous Jan, Křivánek Jan, Navrátil Fraut., Blaschke Karel; Kavalec Fraut., Havránek Fraut.) členové zastupitelstva. Náhradníci jejich Gros Fraut, Prošek Fraut., Kostelník Leop., Kratochvíl Karel.

Nová obec rada — st

Dne 5. listopadu konala se volba obecní rady a starosty. Starostou zvolen dosavadní starosta rolník Fraut. Macek z čís. 10, (zeměděl. skupina) a náměstkem starosty Antonín Malý, obuvník z čís. 56 (komunist. strana) První radní zvolen rolník Fraut. Juránek z čís. 1; 2. radní Fraut. Kavalec z čís. 17 (oba zeměděl. skupina).

Požár n

Dne 30. září v půl 6. hod. večer vyvolaly se ohlášené

kolouče dýmu nad stavením p. Groně čís. 4. Jejto oheň byl záhy zpozorován a hlášen a pak, že k večeru byli lidé doma v poli, byl usilovnou prací uhašen. Oheň vznikl od planoucí svíčky. Při skládání brambor postavili spíchu ve sklepě do výklenku a snad pavučinou přišel pod střechu sklepu. Tam byly uloženy otýpky „ouměčí" a plevy. Pětru nebylo. Dalším šířením ohně" trámil dobře vyšlé. Škoda nebyla příliš veliká!

V měsíci říjnu bylo pěkné počasí. Asi 31 prší. V první polovici měs. listopadu bylo pěkné a suché počasí. V druhé polovici dostavily se deště, mlhy, náledí veliká a mrazy. V prosinci padal sníh pouze 2 dny a nepadlo jej asi 2 dm. Mrazy byly veliké a potrvaly až do konce měsíce. Největší mráz byl 16 prosince a dosáhl -23°C.

Školu navštěvovalo v r. 1926-27-16 chl. a 18 děvčat; celkem 34 žáků. Měšťanskou školu v Mokrém navštěvovali 2 chl. a 4 děv.; celkem 6 žáků. V neděli 22. května pořádá na dětmi „Oslava matek". Dne 28. října oslava ve tříd. 18. prosince sešli se dospělí s dětmi u vyzdobeného stromečku. Děti měly vhodné výstupy. Pak byla nadílka. Obecní zastupitelstvo darovalo 200 K chudým žákům. Pro děti promítány byly světelné obrazy. Pro chřipku byla škola zavřena od 25. února do 3. března. Děti na Dětský den vybraly mezi sebou 12·60 K a v obci vybráno 82 K, celkem 94·60 K.

Dne 1. ledna oslaveno „Svět. komisí" - Michala a Matěj, okresní. Světelné obrazy „Kanada, Niagara" dne 20. října; Pan Čech. mánek z Svaučic přednášel „Škůdci ovoc. stromů" 15. VI.

„Užitkové vlastnosti dobré dojnice" – 28. VIII. „Kultura žita a pšenice" dne 13. III.

Koncem roku měla knihovna obecní 223 svazků. Vypůjčeno celkem 159 svazků. Členů bylo za celý rok 31. Poplatek za vypůjčenou knihu činil 20 h.

Obecní rozpočet

Obecní rozpočet pro tento rok byl následující:

Při řádném hospodaření

Součet řádné potřeby činí 33.756 Kč

Součet řádné úhrady činí 15.767 Kč

Schází se tudíž schodek 17.989 Kč.

Obecní zastupitelstvo projednalo a vyřídilo rozpočet dne 30. ledna 1927. Výše uvedený schodek umíněno uhraditi 57% domovní a činžovní daní ve výši 8.51 Kč a 572% ostatních daní ve výši 31.479 Kč. Moravským zemským výborem byl schválen rozpočet dne 23. března 1927.

1928

osí. V měsíci lednu bylo hodně deště a mlh. Ledy odplu-
ly 1. ledna. Teprve koncem měsíce ukrutily mrazíky 10°C.
Začátkem měsíce února napadlo asi 1 dm sněhu – brzy
však roztál. Začátek března byl teplý. Od 8.–13. t.m. padal
sníh a mrzlo.

přednos Dnem 1. února 1928 převzal po p. vládním radovi
es. pol. P. A. Menčíkovi správu našeho okresu p. vládní rada Jos.
ý. Navrátil.

ní řeh. Koncem měsíce března bylo vychladlé a deštivé počasí. Te-
prve v první polovici měs. dubna mohli rolníci zaseti.
Bylo sice velké chladno, ale deště nebylo.

ický Dne 27. března odpoledne tragicky ukončil svůj mla-
horníka. dý věk 25letý horník Arnošt Skalý z čís. 27. Na dole v Ola-
dancích přimáčknut nešťastně vozíkem naplněným u-
hlím. Hlava byla mu pro jezdcích. Smrt následovala okam-
žitě. Je to v obci dosud první případ, že byl v dole horník
zabit. Tělo převezeno 30. t.m. do obce. Horníci domácí ici-
gí doprovodili svého druha s rozžatými horickými svíti-

nami k hrobu. Čele průvodu šla hornická hudba.

Do konce dubna bylo deštivé a blátivé počasí. Koncem Repy-bu
bolo měs. zasázeny brambory a zasta řepa. V květnu by- bory.
lo mírné teplo a deště. 11. května byl mrazík. Ško-
dil květům stromů hlavně při loukách. Dne 1. a 2. Mráz vo
června byl mráz. Při loukách pomrzly brambory, v za-
hradách okurky, fazole a raj. jablíčka. Finak po celý
měsíc teplo a vydatné deště.

Zedník Jan Fiual z čís. postavil si během měs. dub- Nové sto
na stodolu u cesty vedoucí na Kojínek. Starosta
Fr. Macek, z č. 10 a p. Fr. Gros z č. 4 postavili nové
stodoly během měs. května a června.

Dne 4. a 5. června navštívily děti se svým učitelem Zájezd d
výstavu pomologické kultury v Brně. Do Kralic zavezl na výsta
děti p. Kovalec a p. Rous. Úrazu po cestě i v Brně Brně.
nebylo. Všechny děti po prohlídce výstavy a města
vrátily se svěží. Spaly dne 4. června v Kralově Poli v měšťanské škole. Celkem bylo 19 účastníků. Celkové vydání pro oba dny činilo pro 1 žáka 20·10 Kč.

Dne 13. června zúčastnily se děti se svým učitelem slavnostního uvítání prvního našeho pre- Pan prem
sidenta republiky Dr T. G. Masaryka. — v našem
sm.

Náměstí byla vkusně vyzdobena. Před radnicí byl postaven altán, k němuž od silnice položen ko-
berec. Kolem něj stáli legionáři. Po druhé stra-
ně altánu stáli představitelé úřadů, stavovské
obce, učitelstvo, duchovenstvo a jiné korporace. Poží-

dek ve městě nadšovali hasiči. Děti seřazeny podél východní strany náměstí. O 9·45 hod. zazněl na věži zvon. Nastal všeobecný rozruch. Byl to signál, že náš Osvoboditel přijíždí. Zdáli bylo slyšeti bouřlivé provolávání slávy a zdar. Najednou objevil se p. president na náměstí. Hlava a ruka mu, praporků a kytic mávalo p. presidentu vstříc. Hudba hornická hrála Jamfáry z Libně. Před radnicí automobil zastavil a z něj vystoupil lehce stařičký 78letý president. Uvítán byl p. nejstarším Fr. Navrátilem, legionáři, p. Mládkem starostou Náměště a konečně děvčátkem, jež předneslo báseň. Na to zahrála hudba s oslavou čsl. hymny. Byla umístěna naproti radnici. Pan president stál v altánu pod znakem republiky. Po ukončení hymny usedal do křesla a zapsal se do pamětní knihy města Náměště. Pak představeni byli mu představitelé úřadů a t. d. Na to obešel po celém náměstí řadu školních dítek od Šliksbierů počínaje a Hloukalových konče. Radost zářila všem z očí. S mnohými mi dětmi též p. president promluvoval. Po prohlídce vsedal do automobilu a odjížděl za provolávání slávy a zpěvu písně „Kdož jste boží bojovníci..." směrem k Třebíči.

Děti čtyřické byly účastny všechny (kromě nemocných), vezl jeden do Náměště p. Kavalka, p. K. Kalocsaváil, Fr. Habrbránek. Na náměstí stály děti zrovna před altánem u hudby. Vidělo tedy vše řádně a zblízka. Kromě školních dětí účastnili se uvítání hasiči a občané. Celkem bylo účastno uvítání 74 osob (dětí i dospělých) za naši obce.

Po 14. červnu dostali polníci sena domů. Tráva Sena.
byla nepříliš hustá a vysoká jako roku minulého.
Koncem června bylo hojně deště. Krom 6. července
po celý měsíc vůbec nesprchlo. Parna dosáhla
až 47°C na slunci a ve stínu bylo 35°C.
V druhé polovici července začaly žně. Velmi Žně.
krásná byla úroda. Práce konaly se pěkně v pu-
chu. Teprve v srpnu (13.) byla bouře. Poškozeno
bylo vedení, neboť blesk uhodil do transformáto-
ru. Domečena druhého dne proud vůbec neměl. Kon-
cem srpna dostali dobře hospodáři obilí domů.
Dne 21. srpna líže skonal první starosta naší První sta
obce Fran. Juráček ve stáří 78 let. Naše osada posta obce
dne 24. října 1889 odloučila se od obce Moleš- ji zemřel
na. Za jeho stavitelování postavena škola 1893.
Pak ~~postavena~~ vybudována silnice vedoucí z
obce na silnici senomatskou. Byl základ dlaž-
ním členem sboru hasičského r. 1898.
Dne 9. září v neděli konal se zájezd republi- Zájezd do B
kánské strany na „Soudobou kulturu" v Brně na.
účastníky zajišťoval pražský elektrostatek. Všech
účastníků z republiky bylo přes 100.000. Z naší
obce zúčastnilo se 24 osob.
V říjnu zakoupili si hospodáři vyorávače bram Vyoravac
boni - celkem 6 kusů. Dnes vadí bylo sucho, velice
pěkně se brázdy vyorávaly. Brambor bylo
hojně a dosti velké! Dne 16. října uhodil mráz
brat úplně zčernala a řepa (krmná) zčásti pomrzla.

va
ročí
bliky.

V obci slavnostním způsobem oslaveno 10. výročí naší republiky. Dne 28. října ve 3 hod. kohala se pod protektorátem obecní rady a osvětové komise slavnost na návsi. Zúčastnili se jí členové obecní rady a zastupitelstva (všichni bez rozdílu stran), všichni legionáři z obce (v krojích), členové osvětové komise, místní sbor hasičský, školní děti se státní vlajkou a občanstvo. Oslava vskutku byla krásná, jejího se jí zúčastnili snad všichni občané obce. Také přišli krojovaní legionáři a občané z Mokelna. Nad krajem klenula se modrá obloha se zlatým sluníčkem. Hrad všech byl před školou. Krojované děti provázely prapor. Za nimi nesly děti krásný věnec určený padlým. Pak následovaly ostatní školní děti se státními proporky. Za těmi šli legionáři. Na to hasiči v průvodu obecní rady, členové zastupitelstva, osvětová komise, hasiči a občanstvo. Za zvuků hudby prošel průvod od školy na kolonii – okolo Kuvandkovýc dále po silnici na náves. Stranou zvoničky stál stupeň lemovaný smrčky. Na něm utvořily krojované děti malebnou skupinu. Uprostřed stupně stál nade všemi proporečník (Rous) s vesele dmoucí se vlajkou. Před stupněm utvořily ostatní děti veliký půlkruh. Po stranách stupně stáli legionáři s obecní radou a hasiči. Za půlkruhem stáli občané. Slavnost zahájil starosta Fr. Macek (jako legionář) přivítav všechny a krátce vylíčiv význam dne. Po jeho proslovu ujal se řeči správce školy

(jako legionáři), v níž naznačil, co se vše vykonalo za 10 let trvání státu, vybídl občanstvo k další pilné práci, družné snášelivosti a lásce jeden k druhým pro blaho obce a státu. Na to přednášely děti příležitostné básně. Potom složily děti věrnost a lásku vlajce, národu a republice. Po slibu dětí složilo hasičstvo věrnost státu. Na to zapěny hymny. Po zapění hymen dal správce školy první občanče republiky rozené ve Lhánicích — Elišce Dvořáčkové — dar obce — spořitelní knížku se vkladem 100 Kč. Přál jí, aby jí byly základem štěstí v životě. — Po této slavnosti všechen průvod odebral se k pomníku padlých. Krásnou a procítěnou básní „Padlým hrdinům" rozechvěla se srdce občanů. Děvčátka položila věnec k pomníku. Pak uvedena jména padlých z naší osady — obětí světové války. Zapěním hymen slavnost skončena. Na návsi do pozdního večera koncertovala hudba. Předná-
ška se světelnými obrazy „Život a dílo prezidenta republiky" konána byla v hostinci. V
listopadu konána sbírka po Pečky den. Celkem Pečky
vyneseno 121.70 K.
Počas
Po celý měsíc listopad skoro každý den pršelo. Srážky byly velmi vydatné. Do poloviče měs. prosince bylo stále blátivé počasí. Koncem měsíce nastaly mrazy, které až do konce roku nepolevily. Napadlo přes 15 cm sněhu. Zůstal ležeti.

Dne 2. prosince konaly se volby do okresního a zem-
do ského zastupitelstva. V naší obci oprávněných k volbě
zem. bylo 87 mužů a 98 žen – celkem 185 osob. Volby se účast-
telstva nilo 82 mužů a 88 žen; celkem 170 osob. Platných hlasů
bylo 168, poněvadž v osmi byly z obálky s několika
kandidátními listinami. Do okresního zastupitelstva
bylo zvoleno: Čsl. sociální demokraté – hl. 15. Čsl. nár. soci-
alisti hl. 5. Republikáni 46 hl. Komunisti 43 hl. Čsl.
živnostníci 8 hl. Čsl. lidová strana 51 hl. Předseda obvodní
volební komise byl Novaček Jaut. Místopředseda Malý Jan;
Člen komise Rous Jan. Zástupce úřadu Kožina Jaut.

Do zem. zastupitelstva bylo k volbě oprávněných 87 mužů
žen 100 – celkem 187 osob. Volby se účastnilo 80 mužů,
žen 91 – celkem 171 osob. V osmi byla 1 obálka s několika
hand. listinami. Platných hlasů odevzdáno tudíž 170.
Nár. dem. hl 1; Deutsche Gewerpartei (asi omyl) hl 2; Čsl. sociální
demokraté 13 hl.; Republikáni hl. 48; Komunisti hl 42;
Lidovci hl. 51; Živnostníci hl. 7. Národní socialisti hl. 5.
Deutsche Volkspartei (asi omyl) hl. 1. Předsedou volební komise
byl fr. Chaloupka. Místopředs. Jaut Prazák; Člen komise
Hýpr Josef. Zástupce úřadu Fr. Kožina.

Dne 11. listopadu konal se v Mohelně na „Pohaušťácký
letecký den. Propagační lety pořádal nad zdejším hřejem
Moravský aeroklub. Diváků z obce bylo velmi mnoho. Za
poplatek 40 K mohli letěti v letadle i diváci. Z naší obce
létal nad hřejem Rudolf Pijan z. čís. 6..

V listopadu t.r. zmizela z naší obce poslední došková

střecha nad obytnou stavením čís. 28. Ign. Valachův pokryl novou střechu cementovými taškami. střech

Školu navštěvovalo v r. 1928-29 - 15 chl. a 15 dívč. - celkem 30 žáků. Měšťanskou školu v Moheln navštěvovali 1 chl. a 4 dív. - celkem 5 žáků. Dne 28. října byla společná oslava 10. výročí republiky dětí s dospělými. Dne 23. prosince byla ve škole vánoční nadílka. Obecní zastupitelstvo darovalo chudým žákům 200 K. Děti účastnily se zájezdu do Brna na výstavu a uvítání p. prezidenta rep. v Náměšti. Pro děti promítány 3 přednášky o obrazy. Budova školní byla v letním opravena, oličena a okapové roury natřeny. Přednáš

Dne 29. ledna zemřela manželka učitele. Z přednášek z se zeměpisnými obrazy byly: „Pravěk země a vývoj tvorstva", „Japonsko", „Život a dílo p. prezidenta." Do knihovny přikoupeno 7 svazků - celkem 230 svazků. Za celý rok vypůjčeno 135 svazků. Čtenářů bylo celkem 31. divad čten

Dne 22. října odstěhoval se z Kozínku hajný p. Pálenský. Na místo něho ustanoven hajný p. Matoušek z Knovlep. Nový my

Též do léta t. r. byl obecním sluhou p. Veselý z čís. 20. Byl již velmi starý. Upadal a zlomil si puku, když šel zvonit. Na místo něho ustanoven Jan Malý, bývalý horník z čís. 22.

Obecní rozpočet pro letošní rok byl následující: Obecn rozpo

Součet žádané potřeby činí 34.311 K
Součet žádané úhrady činí 21.447 K
Schodek 12.864 K

Obecní zastupitelstvo projednalo a vyřídilo rozpočet dne 14. listop. 1927. Výše uvedený schodek pomeseno

uhraditi 50% domovní a činžovní daně ve výši 6 K a 271% ostatních daní ve výši 4746 Kč. Moravským zemským výborem byl schválen rozpočet dne 23. dubna 1928.

Dne 31. prosince okresním úřadem v Přelouči byla kronika obecní prohlédnuta a schválena.

1929

V měsíci lednu (3.) napadl čerstvý sníh. Vítr navál veliké závěje. Kruté mrazy potrvaly po celý měsíc. Největší mráz v tomto měsíci byl dne 11. a 31. a dosáhl -22°C. V měsíci únoru trvaly mrazy po celý měsíc. Dne 2. února bylo -28°C a dne 11. února bylo -30°C. Ještě dne 2. března byl mráz -27°C. Mrazy potrvaly do poloviče měsíce března. Teprve v druhé polovině měsíce března slunce pozehřálo a roztálo všechny spousty sněhu. Protože v noci byly mrazy, zmizel klidně sníh a záplav nebylo. Dne 24. března hnuly se ledy. Kruté

Nebylo vůbec pamětníka takových mrazů, které nás tak úporně zlobily a ničily životy lidské, zvířat a stromů. V Čes. Budějovicích klesla teplota 27. Škody způsobené

na −41°C. To byly mrazy vskutku sibiřské! Pro veliké závěje nejezdila vůbec auta. Snih na silnicích musily jednotlivé obce odstraňovati pluhy. Doprava na železnicích vázla, vlaky měly zpoždění, tak spěchy, že velká část železničního personalu byla postižena chřipkou. Ministerstvo školství výnosem dalo zavříti školy od 18. do 28. února pro kruté mrazy a nedostatek topiva. Málokoly sledovali posluchači radia a všichni ostatní s takovou pozorností zpráv meteorologických stanic, aby uslyšeli konečně, že přichází teplá vlna.

V posledních letech byly zimy dosti mírné a proto letošními mrazy byli lidé úplně překvapeni. Z kufrů a skříní vytahovali kdo kožichy, beranice, papuče a jiné! Nedozírné škody byly mrazy způsobeny v lesích, sadech a na polích. Ptactvo a zvěř mrazem hynula. Hladoví zajíci ohlodávali keře a stromky a přibíhali až na dvory a do stavení! V málo ohřátých chlévech mrzla hnojůvka a hnůj vemena. Žaludů popukaly (zvlášť dolní strana), omítka úplně opadla. Nejvíce postiženy byly stromy v zahradách a přímo v sadě. Kolem silnice a na výšinách uhážely se lyži otužilejšími a odolnějšími. Kolik stromů u nás pomrzlo ukazuje dále uvedená statistika.

Dne 12. dubna přiletěly vlaštovky. Teprve po 15. dubnu počalo se líti. Do 23. dubna bylo většinou zaseto. Ještě v prvním týdnu měsíce května sázely se brambory. Ve druhém týdnu měsíce května pršelo po celý týden. Země náležitě zvlhla. Teprve po tomto dešti na polích a v zahradách půdy vše poskočilo a pokvetlo. Mnoho stromů vůbec se nezazelenalo, jiné vyhnaly, ale brzo na to uvadly a uschly.

Farm
setí.

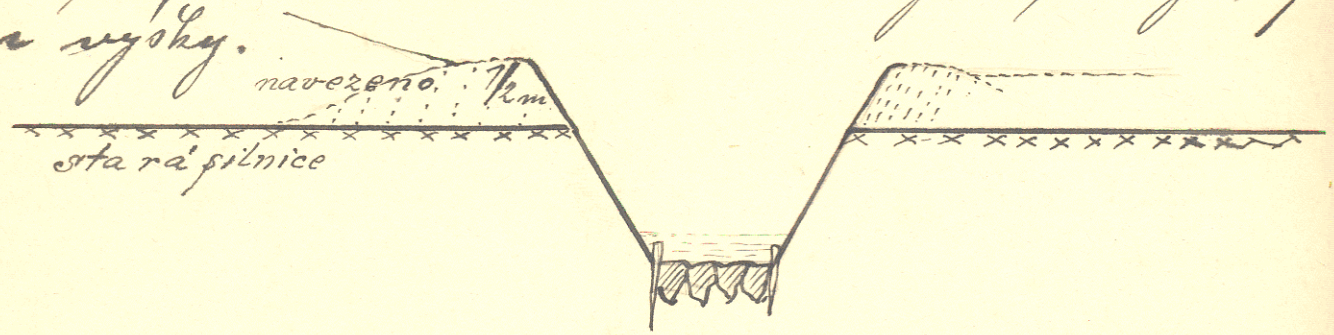
Dne 7. května přihnala se obrovská bouře s průtrží mračen. Voda valila se s hukotem od Mokřina po návsi. Voda sahala až k pumpě před školou. Zde vybrala 1 metr hlubokou jámu v délce 2 m. Druhý obrovský příval hučel a burácel od Kolonie. Přišel Honeckovou zmolou a Humníkem. Plot kolem školní zahrady vyvrátil, ornici sebral. Napovaný díl p. K. Dvořáčka odnesl k pomníku v Močítkách a dále pařezy odnášel do Lohn. Most ten u Mackových vody úplně vybrala a podemlela. Na polích učinila mnoho škod. Bouře trvala od 6 hod. več. až do 8 hod. Teprve po 9. hod. opadla voda. Elektrický proud byl přerušen.

Povod

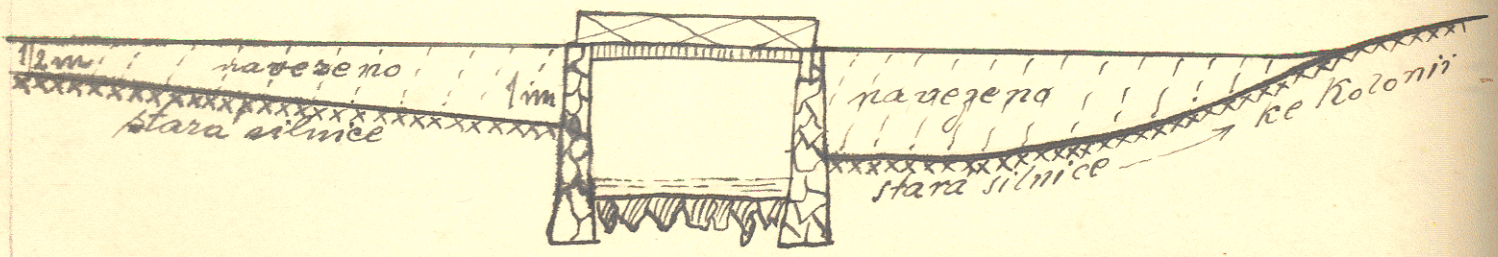
Dne 28. května počal se vyměřovati potok k regulaci. Dne 17. června v pondělí přišli dělníci vyslaní firmou a počali příkopovou práci na vyhloubce koryta. Pracovalo se skoro nepřetržitě i ve svátky do 13. září. Dělníci již od časných ho-

Regu
potok

dní pracích až do pozdních hodin večerních kopali, pyli, dlaždili, betonovali a vyspěli. Starý rybník před domem p. Prajzlera čís. byl zrušen a na jeho místě vydlážděno a brodidlo. Voda nadržuje se u horního betonového mostu malým stavidlem. Přiváděna jest rourami pod silnicí do brodidla. V místě čisté vody brodidle naší obci vhodné kaupaliště. Přebytečná voda odvádí se rourami před školou a ústí pod sklzem před domem p. Prajzlera čís. 9. Z většiny domů svedena je odpadová voda cementovými rourami do hlavního potoka. Hrany regulace jsou nad rovinou bývalé silnice (od horního mostu až ke sklzu) půl m výšky.

U dolního mostu (ke Kolonii) vrch nové silnice od původní staré silnice je 1m vysoko.

Veliká padlina u domu p. Macka č. 10 navezením úplně zmizela. Před regulací bývalo v těch místech,

hde je dolní most spouští blátka. Horním mostkem přejdívají lidé „Brániczký most."

Ke stavbě mostů a dlažděni koryta, prah brodidla lámal se kámen ve stráni pod vyletištěm v lomu a na Výhoně. K vození kamene upravila se cesta lomem. Lámali pouze chálupničtí občané: Fraut. a Josef Hyprovi, Fraut. Konick, Ferdin. Dvořáček, Karel Brachetka, Antonín Macek. Za nalámání 1 m³ kamene platilo se 14 Kč. V lomu obnosu zahrnuto pojistné na lamače. Za odvezení 1 m³ kamene platilo se 11·50 Kč. Oprava cesty a nájem z lomu na Výhoně zaplaceno 87·70 Kč. Vylámáno celkem 370 m³ kamene. Za práci i s dovozem se vyplatilo 9.744 Kč.

Oter

Na regulační práce podali oferty tito stavitelé: Ant. Kašpar, stavitel z Mohelna; Ing. Stáblo z Brna; Ing. Novák z Olomouce. Nejnižší rozpočet na regulační práce podal Ing. Novák — za 89.000 Kč.

Spla

Dne 13. června zažádala firma o I. peněžitou zálohu. Z obecní pokladny vyplaceno 5.000 Kč. Dne 20. července učiněna II. splátka. Vyplaceno 10.000 Kč. Ježto v obecní pokladně nebylo této kolovosti, vypůjčili Fraut. Macek (starota č. 10) a Fraut. Juráček č. 1 na osobní směnku tyto peníze u Občan. záložny v Svatobořicích. Dne 3. prosince vyplaceno z obecní pokladny

vyp

na r

laci.

jako III. splátka 4.000 Kč. Dne 9. srpna dal ze svého Fr. Macek z č. 10 jako IV. splátku 6.000 Kč. Dne 24. srpna vypůjčili na směnku Fr. Macek a Fr. Juránek a dali na V. splátku 15.000 Kč. Dne 13. září opět na směnku vypůjčili Fr. Macek a Juránek a dali na VI. splátku 20.000 Kč. Dne 14. září vyplaceno VII. splátka na kámen 11.321 Kč. — Povolení Okresního úřadu v Třebíči došlo 19. září, aby směla vypůjčiti obec z Občan. záložny v Jančicích 90.000 Kč. Dne 24. září zasláno záložně v Jančicích ono povolení okres. úřadu v Třebíči a zároveň vypůjčeno 90.000 Kč. K tělo výpůjčky bylo naznačeno, aby byly proplaceny směnky (45.000 Kč) a 26.000 Kč zaslány firmě. Zbytek 19.000 Kč se vyzvedl dne 25. října a z toho zasláno firmě 14.400 Kč. Dne 11. listopadu zaplaceny úroky 279 Kč. Celkem zaplaceno na regulaci 107.000 Kč.

Léto se zde v našem kraji hodně opozdilo. Žita teprve koncem měsíce července počala se sýpat. Svážela se ještě koncem srpna.

Měsíc červenec byl velmi bouřlivý. Dne 4. července večer zuřila nad krajem velká průtrž. Přihnala se z Německa a valila po celé republice obrovské škody. Kdejaký kraj minula celkem bez škod. Tuch Babylon zmírnil její nápory. V našem okresu

nejvíce utrpěly Konešín, Vícenice, Náměšť, Kralice a Rapotice. Skalské mohutné stromy přelámala a vyvracela. Střechy budov odnesla. U Kralic celou slodolu i zdivo rozmetala. Kostelní věž v Konešíně nakloniła a střechu odnesla. Kolo rastilla bouře v polích nelo na silničce, zaříl dosti utrap. Mnoho lidí bylo poraněno padajícími větvemi stromů. — Dne 25. července byla veliké bouře s kroupami: Škody, jež natropila bylo odhadnuto na 103.380 Kč. Postiženy byly tyto katastr. obce: Stěnkravy - (2.250 Kč); Bolenska - 21.930 Kč; Velké dily; Široké; Kozínek - 79.200 Kč. Postižení hospodáři byli z části pojištěni:

Dražba býka.

Dne 29. srpna byla konána nová dražba býka, kterého držel p. Jan Rous z Kozínka. Nový držitel je p. Josef Hevránek, čís. 3. Občané vyměnili si jměnem držitele, jejto nelibě vzali krávy na Kozínek.

Nové přístavby

Pan F. Navrátil z čís. 2. vystavěl prakticky dům hon polovici svého domu. V domě provedl vodovod a pomocinná napajedla. — Novou výminku přistavěl ke svému domu p. Kratochvíl z čís. 11.

Velký pokles cen obilí.

Následkem světové války obilní poklady u nás značně ceny obilí. Tržní cena v Jaroměřicích je

dne 8. listopadu 1929. Cena za 100 kg – pšenice 150 Kč; žito 124 Kč; ječmen 128 Kč; Čočka 300 Kč; jetelové semeno 675 Kč; Míčunda 225 Kč; brambory 33 Kč; zelí 90 Kč.

Rozhodnutím presidenta republiky T. G. Masaryka v Topolčankách rozpustila se poslanecká sněmovna a senát Národního shromáždění. (25. 9. 29) Volby stanoveny na den 27. října. Výsledek:

Poslanecká sněmovna: Oprávněných k volbě bylo 98 mužů a 112 žen; celkem 210. Volby skutečně se zúčastnili – mužů 90; žen 101; celkem 191. Celkem odevzdáno 187 platných hlasů. Komunisti – 44 hl; Čsl. socialisti – 10 hl; Social demokrate – 8 hl; Nár. demokrati – 1 hl; Lidovci – 49 hl; republikáni – 66 hl; živnostníci – 9 hl.

Senát: Oprávněných k volbě bylo 84 mužů a 98 žen. Celkem 182 hlasů. Volby skutečně se zúčastnili 78 mužů a 87 žen; celkem 165. Platných hlasů odevzdáno 164. Komunisti – 40 hl; Čsl. soc. – 9 hl; Soc. dem. – 8 hl; Nár. dem. – 1 hl; lidovci – 44 hl; republ. – 55 hl; živnost. – 7 hl.

Pokračování

pár. z roku 1929 jest na straně 263. této kroniky.

Živelní a jiné pohromy v naší obci a okolí.

Rozmanité zjevy přírodní, ať již příznivé nebo nepříznivé, měly vždy rozhodující vliv na výsledek polních a hospodářských prací našich venkovanů, podmiňujíce jejich prahobyt i nedostatek. Proto již od dob pravěkých slovanský lid k jevům těm věnoval bdělou pozornost, ano i svoje náboženství pohanské, slavnosti i obřady, založil vesměs na pokladě hospodářských podnětů.

Stovým pamětem místních kronikářů a písmáků jest nám děkovati za mnohé zajímavé zprávy po dnešek dochované o bdělých úkazech přírodních a také o katastrofálních pohromách v našem kraji, o neúrodách a s nich vyplývající nouzi, nedostatku a hladu velikém s toho umírání.

Dávné osady, jejichž chýše vystavěny byly z proutí a kmenů a pokryty doněm, palachem nebo doškem, ohrožovány byly stále ohněm, který často při čil celou osadu v mžiku hodinách. Škoda takových požárů nebyla tehdy nikdy značná. Lidé vždy ještě včas dovedli uchrániti svůj nepatrný majetek i dobytek vyvésti z chýší, jenž mučil oheň až do základů. Obyvatelé v kvatičské době zbudovali si příbytky nové - zdrava byla všude hojnost nemalá.

První historicky zjištěnou zprávu a zachmutí celé hlubinské osady máme z roku 1304. Tenkráte za výpadu divokých Kumánů v měsíci září vypáleno byly na statcích klášterа třebíčského 27 osad, mezi nimi i Hlubinice, jejíž obyvatelé se uchýlili do okolních lesů a do úkrytů pod horní stranou osady.

Roku 1304 spádá onen hrozný a krvavý kumánský výpad do jihozá-

polní Moravy, kterýmžto vpádem zasvěceny byly i Uhříněves a celé okolí. Koncem května r. 1304 vypravil se král Václav II. přes Moravu do Uher, aby odtud odvedl syna Václava, který pode jménem Ladislav V. Uhrům panoval. Rychlými pochody táhlo vojsko české po levém břehu dunajském a stanulo před Budínem. A posléze došlo i k setkání otcovu se synem, jež bylo velmi vřelé. Pobyv v Budíně několik dní, král Václav vrátil se do Čech se synem i s korunou uherskou a ostatními korunovačními klenoty uherského království. Počátkem září byli už oba králové v Praze.

Na počátku září shromáždil německý císař Albrecht četné vojsko, s nímž hodlal vpadnouti na Čechy. Jeho syn Rudolf, vévoda rakouský, uzavřel s Karlem Robertem, novým králem uherským, jenž byl tehdy ještě nedorostlý hošík a chráněnec papežův (opět Řím proti Čechům), spolek na výboj a poboj. Hlavní podmínky uzavřené smlouvy byly: Znovu-li se vévoda Rudolf korunovačních klenotů, které král Václav do Čech odvezl, podvolá je bez prodlení králi Karlu Robertovi.

Uherské vojsko nejvíce rozhlédá jménem mu tažení, setrvá v poli pouze do sv. Michala, t. j. do 29. září, protože by pak stěží sehnalo píci pro svoje koně. Poněvadž sv. Uhří a zejména Kumáni slouží pouze zato, co si ukořistí, jest jim dovoleno na místě žoldů pálit vsi, odvádět křesťany do otroctví a rozchovávati na tažení pohanské pověry a přinášeti pohanské oběti. Strašná tato smlouva byla oběma křesťanskými knížaty bez rozpaků podepsána. „Uhříčtíku, vzpomeň, že to církev doporučila“!!!

A pověst, že polní výprava půjde do bohatých českých zemí, přilákala do uherského tábora, v němž bylo sedm uherských biskupů a četná družina velmožů světských, nesmírný počet kořistníků ze všech koutů země; nejvíce pozornosti budili černí Kumáni v špičatých přilbách. Hrůza šla stěmi pohanskými kočovníky, o nichž se vyprávělo, že pojídají nasolené ručky malých dětí, a kteří se s ďábelskou radostí shrnuli na tuto výpravu jako na veliký lov lidí pro otrocké trhy v krajinách východních.

Ve svých stanech měli pohanské věštce a šamany (hněte) a nikde nešetřili kostelů. Počátkem září vyrojilo se jízdní vojsko rakouské a uherské spolu s lehkou jízdou kumánskou k pravému břehu řeky Dyje, aby odtud po jižních krajích moravských táhlo směrem ke Znojmu. Ubohý kraj pocítil všechnu tíhu hrozné metly neslýchaného válečení, jež bylo veskrze vražděním a polenařením bezbranného venkova.

Utvrdili si krajinu okolo Znojma za dějiště svého bohapustého řádění. Zde při rakouských hranicích byla malá tvrz Jaroslavice s opevněným kostelem; hradby však byly za dřeva. Za tyto ochranné hradby uchýlil se lid z města i okolí, hlavně ženy a děti, se svým majetkem. Zpozor obklíčeni ze všech stran uherskými a kumánskými jezdci a veslovce, že se od nich milosti naděti nelze, odhodlali se v kostele samém brániti se na život a na smrt. Kumáni dřevěné hradby zapálili a tak ubohé ženy a děti a všechny, kdo s nimi byli, zahynuli v plamenech.

Zničivše tvrz jaroslavskou, v níž zahynulo 400 lidí, a zpustošivše tamní okolí, nepřehledné roje Kumánů převalily se až k Brnu a oblehly Ivančice. Obyvatelstvo tohoto města hledalo rovněž ochrany za hradbami kostelními, pevniště v pevné věži, zaphovovalo nepřítel věž i kostel zapálil a nešťastné obyvatele zahubil.

Od Ivančic valily se divoké hordy kumánské na pípravo a pronikly až k Třebíči. Na svých hbitých koních Kumáni projížděli prudce kraje, nezdržujíce se dobýváním pevných hradů. Kamkoliv pronikly roje kumánské, vzplanuly požárem dřevěné chaty a dvorce rudým plamenem. Spálivše dřevěnou pemanskou tvrz v Jenobradech, převalili se přes Lhánice, Mohelno, Jedlice, Třesov do okolí Stuolence, vypálili zde vždy vesnice, z nichž některé již nikdy nepovstaly k životu. Nešťastní vesničané prchli do blízkých lesů a hlubokého údolí Jihlavina, kdež se ukryli v děrách a slujích pod Babonni, horou a hradem Karlovem. Staří lidé byli vesměs poraženi. Jak krutě a barbarsky si Kumáni počínali, vysvítá z toho, že v dalekých Němcích se vyprávovalo, kterak Tito netvorové pro nábavu svou hlavy pacholků a pobitých na kopí nabodávali a matkám malých dětí za sedla uvázali; jak pohanským mučením pozvrzení ukrytých pokladů vynucovali a celá tlupa ubožáků k otročství určených před sebou hnali, ne použitým dokonce pravery skrze dlaně provlékajíce a děti ke koňským ohonům připevňujíce. Byly to projisté věci hrozné ..... Jenom za statcích klášterních bylo 37 vsí a v našem okolí všechny, z nichž tři více nepovstaly. Na jižní Moravě na 6000 lidí bylo povražděno nebo do zajetí odvedeno. Konečně se přiblížil podzim, nechtěli Kumáni déle tuhnouti zde v Čechách, leč chystali se s uchvácenou kořistí vrátiti se domů. Německý písař Albrecht převšlev o tom, vypravuje za vracejícími se Kumány zvěsť, jež Ivančice šťastně v Rakousích postihlo a zajetí jim odňalo.

Ostatní vojsko uherského krále Karla Roberta a rakouského vévody Rudolfa spojilo se v jižních Čechách s vojskem Albrechtovým; spojená vojska vytrhla pak ke Kutné Hoře a městečko oblehlo. Ale tuhá zima, statečný odpor horníků, jimž na pomoc přispěchali Jihlavané a konečně zpráva, že české vojsko se blíží město vysvobodit, donutilo písaře Albrechta k neslavnému ústupu do Rakous.

Okolo roku 1400 za domácích válek mezi markrabaty, bratřími Prokopem a Joštem z Lucemburka, bylo ve Stáních a okolním osadám rakouští mnoho válečných útrap. Ješek Sokol z Lomberka (nad Oslavou), stoupník markrabího Prokopa, přepadal a pustil hvad Náměšť, jehož držitel pan Lacek z Kravař byl v službách markraběte Jošta. Čeleď Sokolova činila do náměšťského okolí lupičské výpady a jistě brala dobytek malý i velký.

Po smrti Žižkově r. 1424 valily se přívalé houfy husitské na Moravu a náramu jejich nemohl odolati ani opevněný klášter třebíčský; byl obsazen a vojskem posádka husitská činila odtud zhoubné výpravy na všechny strany; také jímala kupce německých měst jihlavy, Znojma a Brna. Proto císař Sikmund se strýcem Albrechtem koncem října 1425 oblehli klášter, ale záhy od obležení upustili a popelnivé osady na Náměstsku, zamířili k Brnu.

Roku 1393 a potáhlé kolem roku 1400 panovala na Moravě skutečná válka občanská. Byli to zejména stoupenci Prokopovi, kteří přepadali a hubili statky kapitol. Z klášterů dvou převržené strany: rytíř Ješek z Lamberka, jemuž pro rychlost a obratnost v boji říkali Sokol a který sedíval na hradě Lomberku nad Oslavou, pustošil klášterní statky v okolí Náměště a rytíř Hynek Jevišovský z Kunštátu, přijmím Suchý čert, hrubý a neskrocený vojín, stali se postrachem celé krajiny.

Po ukončení válek husitských čítáno se Lipan r. 1434 konány na hradu Holoubka (nad Jihlavkou), jehož se byl zmocnil Jan Zajímač z Jevišovic, častě loupeže v osadách po obou březích Jihlavy řeky, přičemž pokojným obyvatelům těchto mnoho bral dobytek a zboží. Jako sídla loupežnická byly hrady: Holoubek, Kravská hora, Lomberk, Rabstein a pokračováno moravských stavů r. 1446 zbořeny.

Nejvíce děsných válečných běd bylo přečkáno našimi rakousteti r. 1468 za výpravy uherského krále Matyáše proti Čechám, kterou hájil hrdě Viktorin, syn

slavného Jiřího krále. Počátkem května toho roku ležely uherské tlupy u Strakonice táborem – v místě, jež podnes slove »na zahrádkách« v sousedství dnešního, pustošíce a pálíce. Nikdy nebyl náš kraj tak zpustošen, jako v těchto krvavých bojích, jež ukončeny pádem a vyvrácením celého opevněného města Třebíče.

Ze století 16 máme zprávy o pohromách jiného druhu. V letech 1507, 1541, 1558, 1559 a 1574 docházíme se o zhoubném moru v kraji znojemském i jihlavském, kdy nebylo u nás předělky touto metlou nepostižené, kdy tisíce a tisíce lidí u nás umíralo hladem, navštěvován pro velikou nákazu.

Ve století 17. roku 1615 a 1616 panovala po celé Moravě nesmírná sucha, takže všechno obilí úplně pochlo; k hladu pozvolily pak hrozné nemoci, hlavně úplavice, která zhubila tisíce lidí. Roku 1622 viz níže.

Porážka stavů českých na Bílé hoře nastoly v poměrech českých poměrů i v ohledu náboženském, jež možno vystihnouti slovy: násilné donucování poddaných ke změně. Katolické náboženství prohlášeno za jediné náboženství v zemi jmenované a upřednostněné, všechny zápisy doby předbělohorské „prohlášený" za papežské. Kdo však příslušníci vyšších stavů, šlechta a měšťanstvo, pokud nechtěli přijmouti víru katolickou, mohli ovšem, také museli se vystěhovati do ciziny, poddaným odepřeno toto dobrodiní. Lid poddaný musil přestati v paměti a podrobiti se, přijmouti víru katolickou. Aby se toho dosáhlo, odňaty mu nejprve privilegia, všichni evangeličtí správcové duchovní a místo jich vysílání misionáři jesuitští, aby jej přivedli na víru katolickou.

Zákony však používáno i prostředků násilných. Úřednosti byly napomínány, aby se sice snažily poddané získati víře katolické používáním a dobrým příkladem, kteří by však katolické odpírali, ty aby hleděli obměkčiti věžením a postem o chlebě a vodě!! Kde je ta přísná, fiskální léčka?? Počátkem roku 1626 císařským rozhodnutím zapovězeno poddaným nekatolickým setrvávati v stavu manželském a nařízeno, aby králové, kdo by proti tomu jednal, potrestán byl ztrátou polovice jmění. Zároveň vykonáváno na poddané nekatolické mnohdy tímto způsobem, že do jejich příbytku vkládáno vojsko, které bylo jim tak dlouho u sebe chovati a živiti, pokud nepřestoupil k víře katolické.

Teprve po skončené válce třicetileté, bylo možno provádětí katolickou

reformu v lidu poddaném rozhodněji. Přísnými patenty opět a opět vrchnostem nařizováno, aby své poddané bez výjimky buď domluvami neb přísnými prostředky přivedli do lůna církve katolické, a současně zakazováno, aby se při ubytování vojska hledělo vždy k tomu, aby kacířští sedláci více byli obtíženi vojskem než poslušní katoličtí obyvatelé. V březnu 1651 vydáno ostré nařízení, dle něhož každá vrchnost měla dojěti svého poddaného všemi prostředky, věznením i mocí vojenskou, přivésti k náboženství katolickému a dokázati platným vysvědčením, potvrzeným od faráře nebo jezuitského missionáře, že všichni její úředníci, služebníci, čeládka, i poddaní obojího pohlaví přijali víru katolickou. „Diktaturu panáčků."

Téhož roku 1651 počalo nové soustavné obracení poddaného lidu na víru katolickou v krajích, jež se dosud nebylo podařilo očistiti od kacířstva. Úkol ten svěřen světským komisařům reformačním, jimž na ochranu proti kacířům se sedlákům dán k ruce průvod 50 dragounů s důstojníkem. Nařízeno pak, kde by komisi bylo zdálo se potřebí pro zatvrzelost kacířů, tomu, aby vojsko na jejich útraty tak dlouho bylo opatřováno stravou a platem a aby nad to byla od nich placena za každého muže denní pokuta 4 kr., pokud odpor jejich nebude zlomen. Tímto způsobem provedena v letech 1652–1653 reformace všech krajů v nichž dosud byli nekatolíci velmi důkladně.

A jak jednali páníve s poddaným lidem u nás? Vždycky špatně (Viz spisek Františův: O vzniku a vývoji poddanství.) jako s dobytkem, jako se svým majetkem. Nálezem zemského soudu 14. března 1487 poroben 3/4 všeho obyvatelstva. Ať sedlák, sluha, nádeník, poustýř, nikdo nesměl opustiti svých pánů bez jejich svolení. Vdova ani dcera nesměla se bez svolení vrchnosti provdati. I právo první noci měla vrchnost. Běda, která proměnství před onou nocí pobyla. Syn nesměl ani na učení, ani na studie, nedala-li vrchnost k tomu svolení svého. Poddaný bez svolení vrchnosti nesměl provozovati řádnou (vrc) živnost a nesměl činiti ani slovu ani odvahu. Nesměl si na pána ani stěžovati, i kdyby se pán dopouštěl nespravedlnosti a křivdy. Jakákoliv neposlušnost nebo zpurovitost vůči vrchnosti trestána smrtí. Poddaný musel chodit po hostelce, poslouchati úředníků a poručníků panských, koušelů a rychtářů, měl zakázáno chodit volně polích a lesích, měl pak, kupovati jiné pivo, než panské, chodit jinam než do panských krčem, přechová-

ti sirotky, řemeslníky, tulácky a p. Hupovati směli jen od svých pánů, při němž byli odrodilými, prodávati své nejlepší husy, kachny, dřevěr, dobytek a t. d. opět svým pánům za směšnou cenu. Člověk přestal býti člověkem a stal se nevolníkem. Ubohý venkovský lid! Udřený prací, ponížený, nevzdělaný, potrestilý, poslušný bujné šlechty.

O něco později podívejme se blíže, jak vypadala robota za stavějších, ještě přeživších dřívějších časů. Pobožný občanové přemyšlej, zda-li náboženství nebo věda pomohla Ti potupčtví! Kdo zaslouží větší úcty?

Křesťany poddaných sedláků utekli arci před reformovacími komisaři za hranice, a velmi mnozí na oko obrácení zachovali v srdci věrnost víře otců svých.

Tato tajní nekatolíci, kteří se provazovali aby cejnec tím, že se vyhýbali přísnému zpovědí, která zavedená byla na sněmě lateránském 1215; často též tajnými schůzkami, při nichž se odoláváli bohoslužbě po svém způsobu někdy za přispění evangelického kněze, tajně do země se vplouvšího, po všechnu dobu potomní stíháni zvláštními tresty od vrchnosti.

Počátkem 18 století byly na kacířství, již pokládalo se zločin proti státu, stanoveny nové kruté tresty. Přísně zaveden byl u nás r. 1729 katolickými missionáři pozdrav: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Kdo takto nepozdravil, byl vydán vrchnosti a potrestán bitím jako podezřelý k kacířství. (Pro nevěřící Tomáše uváděním se stavě Čechové měli ve veliké úctě pozdrav; říkali mu „pučivost“. Pozdravovali se obyčejně: „Dej Pán Bůh dobrý den, slavný večer.) Už nepozdravení missionářským pozdravem, považováno bylo za kacířství. Každý poddaný bez rozdílu pohlaví, který by byl usvědčen z kacířství, měl býti nejprve odsouzen k těžké práci obecní na rok a kdyby i potom v bludu setrval, měl v trestu tom býti ponechán i druhý a třetí rok. Kdyby ani to nepomohlo, měl býti navždy vypovědčen ze země, a kdyby se navrátil, měl býti potrestán na hrdle. Kdyby se po prvním odsouzení k práci obecní pokřesil, měl sice býti dlouhý propuštěn, ale pustal pod dohledem mnichů a světských úřadů a kdyby po čase opět do bludu upadl a z něho byl usvědčen, měl býti odsouzen na galeje bez vyměření času. Ženy, jakož i stavě a hlavní mužové, kteří by se ke službě galejní nehodili, měli býti vymrskáni a ze země vypovědění. Jejich statky měly připadnouti vrchnostem náležitostem za ztrátu poddaných. Všem vrchnostem uloženo pečlivě a bedlivě tak obcovati, aby jejich poddaní byli pachová-

ní při víře katolické, aby rodiče děti své posílali na kázání a vyučování náboženské a lid byl přidržován k účasti v bohoslužbách a náboženských cvičeních. Rodičům, kteří by nechtěli upustiti od kacířství, měly jejich děti býti odňaty a dány do služeb k hospodářům katolickým.

Posléze nařízeno, aby vrchnosti, nejvíce pobělohorským přísahu, kterou by se zavázali, že nejen sami chtějí při samospasitelné víře římské pevně a stále setrvati, nýbrž manželky i děti, čeledě i všechny poddané k víře té přidržovati, kacířských knih netrpěti a kacířského kacířství proležitého hned na příslušném místě udati a vůbec činiti vše, co by sloužilo k vyhubení kacířství.

Tyto přísné a kruté předpisy císaře Karla VI. z r. 1725 na mnohých panstvích vzbudily na poddané, kteří neslovesně upřímně přilnouti k víře katolické, útrapy nevýslovné.

Do počátku druhé poloviny 18 století ohromná většina poddaného lidu selského přijala aspoň na oko víru katolickou. Tímto převratem však byl náš lid mravně zmrzačen a duševně zatemněn, stal se nedůvěřivým, nepřímým a pokrytckým. Vládla u nás doba nejsmutnější: s duševní tmou a bědnou porobou kráčel krajina ruku v ruce nesnesitelný útisk poddaného lidu, který potrvalo plných 200 let.

Jak jsme již výše podotkli roku 1622 rozšířil se po celé zemi mor, který pro nedůvěrou roku 1623 dosáhl neobyčejné prudkosti, k tomu všemu ještě - tehdy zuřila krvavá válka třicetiletá - vojenskými rekvizicemi - pro císařskou armádu, zbědovalo naše obyvatelstvo na polovic. Roku 1630 postihla celou zemi opět ztrátová neúroda, takže nastala nebývalá drahota: za míru pšenice platilo se 15, za míru žita 10 tolarů (tolar = 1 Kč 60 h); hrách, čočka, ječmen úplně pochly. Lidé mleli kopřivy, trávu, listí, kůru stromovou, řepkusy i řepanku, z čehož vznikly nemoci a veliké umírání ve vystrašených městech i zpustošeném venkově.

Když v roce 1644 nastaly nové rekvizice, jimiž prakticky všechno

obilí, mouka i dobytek a náš lid přiveden úplně na mizinu, nastal je nás opět hlad a mor, takže mnoho lidstva pomřelo. Rovněž tak bylo tomu i roku 1680, kdy po úplné neúrodě přišla nová morová rána. Roku 1693 přihnalo se do okolí Třebíče neuvěřitelné množství kobylek, které zničily všechno seno, takže tu byla veta po úrodě. Tak bylo tomu též v okolí městečka Mohelna, Náměště i v okolí města Bítěše; lid pomáhal se tyto kobylky zahnati zvoněním, střílením a dokonce i bubnováním.

Ve století 18. nastal v letech 1711 a 1712 veliký pád dobytka, po němž v letech 1713, 1714, 1715 a 1716 následovala neslýchaná sucha. Po všechna tato léta byl v krajině naší hlad, živnosti hynuly a celé rodiny vymírali; mor potrval ještě i v následujících letech 1717 a 1718. Ve druhé polovici tohoto 18. věku se potvrdy znova opakovaly: od roku 1765 až do roku 1769 panovala úplná neúroda, jež měla za následek přenáramnou bídu celského lidu. Z nedostatku náležité potravy lidé požívali trávu, kopřivy, lebedu a kůru stromovou i kořínky a následkem toho mřeli, takže ve městech i v předměstích celé rody vymřely i domy i chalupy podlouhý čas pusté pustávaly. Roku 1771 a 1772 následkem dlouhotrvajících dešťů obilí vymrzlo a lidé z nedostatku chleba živili se otrubami, kůrou, kořínky a mlýnským prachem. V roce 1790 panovalo tak veliké sucho, že nebylo ani sena, ani jiné píce pro dobytek. Úroda obilí byla velmi malá. Po sečení léta ani na podzim nepršelo, takže vznikla veliká dražota: míra hrachu byla za 16 zlatých, žita za 22 zl., ječmene za 14 zl., pšenice za 30 zl.; oves za 10 zl., celé nebylo, nebylo píce, takže dobytek musel být prodáván za babku; ostatní věci však byly drahé: libra (½ kg) masa hovězího bylo za 28 krejcarů, vepřového za 20 kr., míra másla byl za 12 zl 13 krejcarů, vepřového za 20 kr; 4 vejce byla za groš.

Věku 19. nastal v roce 1805 opět hlad, nikoli však z neúrody, jež následkem nebývalé dražoty, pavinčené nekalými praktikami a rejdy předkupčími hamižníků bylo tenkrát míra pšenice za 30 zl., oves za 6 zl. a všechno ostatní bylo také drahé: libra masa hovězího stála 15 kr, telecího 18 kr, vepřového 24 kr, skopového 15 kr. Lidé tenkrát považovali kamnovou řepu a pivní kvasy za lahůdku. Jako předcházejících stoletích panovaly i v tomto věku v letech 1815, 1816, a 1817 neúroda a hladové pohromy. Neúroda v těchto letech a pád dobytka v roce 1819

pěborovčily města i w předměstí v mojšem kraji nadobro. V roce 1817 dne 28 července stála míra hrachu 40 pl; míra fazol 30 pl., pšenice 38 pl., ječmene 18 pl a prosné kaše 40 pl. Po té vyskytují se hladová léta již jenom v roce 1846 a 1847; v obou těchto letech poschlo všechno obilí na polích a platilo se tehdy za míru pšenice 25 zl, žito 18 zl., ječmen 10 pl, oves 9 pl, hrách 18 pl. V letech následujících přišly po nevrodách opět větší drahoty, ale neměly za následek žádnou pohromu, neboť čeho se nedostávalo u nás, opatřilo se výtěžky od jinud.

Asi po půl roce 1848 zrušeny byly roboty a panské desátky patentem od císaře Ferdinanda vydaným. V roce 1851 za zrušenou robotu vyměřen byl plat-odstupné. Téhož roku 1848 a začátkem roku 1849 prohlášena za náš okolitace, která na jaře v roce 1850 konec vzala. Roku 1850, přikázána v městečku národní stráž neb Garda, byla zrušena. Na místo národní stráže zřízeno četnictvo. Rokem 1850 přestala soudní moc vrchností a Morava rozdělena na 3 kraje neb krajské soudy, totiž: Brno a Olomouc. V každém kraji jest několik podkrajských soudu a okresních soudu, povstaly i samostatné obce. V hornolé obci dva radní a dle velikosti 6 anebo 9 výborů za náhradníci. Podle tohoto nařízení utvořena jest polická obec z Mokelna a Lhánice. Lhánice jsou přivětelena obec, a náleží pod zření politického úřadu v Mor. Krumlově, svého práva a dosud platí do Němčic. V těchto pomalitých letech ztratily obce samostatné honby. První honba pronajata byla v roce 1852 za 60 zl 30 kr ročně. Dne 28. dubna 1855 povstaly krajské soudy a Mokelna přidělena do Znojma. Toho roku zřídila v celém okolí choleru a trvala v Mokelna od 7. července až do 7 září a pomřelo za tyto dva z měsíce 52 lidí. V roce 1857 byl tak veliké sucho po celé léto, že obilí nevzešlo a potoky většinou zcela vyschlé byly. V měsíci říjnu v roce 1858 dáno do oběhu nová měna a to: 10. a 1 zl. bankovky, krejcary, půl krejcary, zlatníky, dvouzlatníky, tolary, 1/4 a 1/2 zlatníky stříbrné. Jeden zlatník platí 100 krejcarů r. měny.

V roce 1859 dne 28 dubna vyhlášena byla válka s Italií (Sardinskem) a Francouzy. Téhož roku vystavěna silnice od Kravsern k Mokelnu.

Téhož roku stavěl se nový most ve Skřípině přes řeku Oslavu.

Dne 20. října 1860 vydán jest od Jeho Veličenstva pro všechny korunní země manifest s připojeným diplomem, aby se volilo znovu obecní zastupitelstvo dle zákona a nařízení ze 7. dubna 1850. Volba obecního zastupitelstva v Mohelnu se konala dne 4. března 1861. Z naší osady do zástupitelstva voleni byli: Josef Skrdlý, rolník ze Lhánic za pražského sousedního, Havel Gros, František Juránek, Antonín Vleba za členy výboru.

Jaro zlidna začalo. Rolníci mohli pohodlně setí až do 6. dubna. Toho dne počaly nové přívaly, mráz se sněhem se střídal až 25. května. V druhé polovici května plovaly řeky po vodě a oblak sypal se sníh.

Léta vypsány volby do zemského sněmu a říšské rady. Za náš volební okres do obce zákonodárných sboru volen b. hrabě Poche z Duckovan. V roce 1861 zřízen svititov podnikatelem stavby panem Odvářkou z Mohelna za 236 zl. r. m.

Podzimek tohoto roku byl velmi suchý, obilí pozdě v zimě sehnilo.

V roce 1863 v únoru na Hromnice roztál náhle led a sníh. Celý den pršelo. Potoky a řeky v celé zemi tak se rozvodnily, že v Třebíči, ve Vladislavě, Ivančicích a v Dolních Kounicích 120 domů sebraly. Tak velkých vod není vůbec paměti. Zima po celý rok až do zimy bylo počasí příznivé a úroda dobrá.

1863 rok počal mírnou zimou. Voda jarní úplná nebyla. Povětrnost v tomto roce vůbec nepřálo, vyschly potoky, řeky a studně úplně. Takového sucha a přitom hrozných povětrností není vůbec paměti. Mnoho jarního obilí prohnilo, tráva nevyrostla. Z ostatní píce málo se urodilo, že velmi těžko bylo dobytek vyživiti.

Mlynáři jen málokterý den v týdnu mohli pro nedostatek vody mleti. Mleči několik týdnů na semletí čekali.

Rok 1864 na úrodu byl prostřední. Jen jetelin bylo málo. V měsíci září přihnaly silné mrazy. Toho samého roku přišel kostelní výbor a místní školní rada.

V 1865 roce byla tuhá zima až do polovice dubna. Ke konci března napadlo veliké množství sněhu. Takovou spoustu a tak velikých závějí u nás nikdo nepamatoval. Toho roku v okolí našem byly silné bouřky. Ze 2 na 3ho června byla krupobitím zničena. Louky i Lhánice zatopeny. Množství polí pobráno.

V květnu roku 1866 po mírné zimě začala od 23. května zima a silné mrazy.

jmenovaného dne byl tak silný mráz, že na vodách byl led na pěst tlustý. Žita pomrzla. Lupeny stromů byly mrazem úplně spáleny. Toho roku koncem jara vypukla válka mezi Savojinskem a Pruskem s jedné strany a Rakouskem. 24. června přitáhlo naše vojsko v Italii a poraženo v Čechách u Královéhradce. Hned po bitvě pobrali Prusové Čechy i Moravu. I nebylo v těchto končinách místa, kde by nebyli ubytováni. Na přípřež pro Prušáky jeli z Znojma jeli z Lhánic František Janeček a Karel Konák. Vyjeli z posady 15. července. 29. července vyjeli z obce na přípřež: Tomáš Janeček, čís: 14 a Josef Horák. 1. srpna a celou noc s Prušáky na přípřeži byli: Josef Malý, čís: 5, Karel Konák, čís: 8; František Marek, čís: 10, a František Konák, čís: 16. 18. srpna jeli do Počátče a dva dni na cestách byli ponecháni: Tomáš Janeček a a Josef Hocček. 26 srpna po jeho navrácení na přípřeži jeli: Karel Konák, Franc. Marek, František Štěpán a František Janeček. 20. června vyjeli na přípřeži František Štěpán čís: 12 a Václav Kubálek, čís: 16. Z obce dostal na cestu kaňky 15 zl. r. č. Po nich jeli: František Zwonek, Karel Brachetka, čís: 7., Jan Navrátil a Karel Pijan čís: 6. a František Konák. Vzdy dva z jmenovaných jel dostali dohromady 30 zl. r. č. Vypůjčené peníze vybrány byly mezi posady. Polovinák zaplatil do obecní pokladny 3 zl 40 kr a čtvrtník 1 zl. 70 kr. r. č. 5. července vypravovány byly tři fury za to.: Karel Gros, čís: 2 s Pražákem čís: 9; s druhou furou Antonín Veleba čís: 19 s Jakubem Hratochvílem, čís: 13; S třetím povozem jel Anton Novoček, čís: 15. První dva povozy dostaly po 15 zl. r. č. a poslední jen 7 zl. 50. Též 15. července musela obec Lhánická dáti jednu povoz na přípřež a jel František Janeček, čís: 18 a Karel Konák, čís: 8. Karoly dal jednoho koně.

Mezi tím časem uzavřen byl v Mikulově mír. Dne 7. srpna přijelo do Lh. 200 mužů se 100 páry koňů a pověrali jednou z kanónů, 8 municních vozů. Ubytovali se jen u poloníků následovně:

Čís: 1. u Zwonků 10 koní, v 2. u Karla Gross 11, v 3. u Josefa Horáka 11, v 3. Jana Navrátila 11, v 5. u Josefa Malýho 11, v 6. u Karla Pijana 12, v 7 u Karla Brachytky 14, v 8. u Karla Koníka 13, v 9. u Kateřiny Pražákové 13, v 10. u Franc. Macka 16, v 11. u Franc. Konáka 7, v 12. u Franc. Štěpana 10, v 13 u Jak. Hratochvíla 10.

v 14. u Tomáše Janečka 10, v 15. u Antona Nováčka 7, v 16. u Václava Kubálka 6, v 17. u Františka Kavalce 7, v 18. u Františka Janečka 3, v 19 u Antona Veleby 13 koňů. Na stravu dle hlášených párnanů dala obec 150 funtů škopového masa. Poraženo bylo 6 škopů. Vojska prý bylo 147 mužů i s důstojníky, což nesouhlasí párnanům v mobelské knize, kde jest následovně poznamenáno: = od těch samých bylo u Lhánic i se 6 komorny a 200 mužů. Žabil se 1 kus hovězí, 5 škopů, 10 mís masa, 10 centů sena a k tomu celá strava =

30. prosince zemřel bývalý učitel Karel Dusík, který skoro celých 50 roků v Mokelnu učinkoval a byl na Nový rok (1867) k hrobu odnesen.

Z dalších poznámek se dovídáme, že Prušáci přišli do Lhánic obce 24. července. Pobyli tu do 26. července. Obec dala jim 108 funtů škopového masa. Žabiti byli 4 škopi. Zaopatřeni byli od Františka Zvonínka, Karla Gesa, Josefa Hanáka a Antona Veleby. Žádnou panáčel do stavů v kůži vázané knihy představený Josef Novák, čís: 3.

V roce 1867 byla mírná zima. Od začátku dubna počalo příznivé počasí a trvalo až do konce května. V červnu střídaly se časté bouře s velkými lijáky. Mnoho polí bylo poškozeno, ale přece úroda jak ovoce, tak obilí byla hojná. Téhož roku dostaly Lhánice za výživu a škodu Prušáků v obnosu 321 zl. 45 kr. r. č. Peníze byly mezi občany touto rozdělovány: František Zvonínek, čís 1. zl 20 a 50 kr., Josef Novák č. č. 10 zl. 50 kr., Jan Navrátil č. č. 10 zl. 50 kr., Karel Ges čís: 2., Josef Mesíček čís: 5., Karel Pejan čís: 6, Karel Brachetka, čís: 7., Karel Konák, čís: 8, František Kavalec, čís: 17 a Anton Veleba dostali po 10 zl. 50 kr.; Jan Žák čís: 9, František Macek, čís: 10., František Konák, čís: 11., František Štěpán, čís: 12., Jakub Kratochvíl, čís: 13., Tomáš Janeček, čís: 14., Antonín Nováček, čís: 15., = Václav Kubálek, čís: 16. též 10 zl. 50 kr. =, a Fran. Janeček, čís: 18 po 10 zl. r. č.. Josef Novák, zlomkař, čís: 20 dostal 71 kr. Hostinská Anna Berova obdržela 1 zl. 4 kr. Dále po 71 kr obdrželi: Karel Prášek, čís: 23, Anton Papoušek, čís: 24., Jan Habeš, čís: 26., František Konák, čís: 27., Josef Halounka, čís: 28., František Burič, čís: 29. a Jan Kocourek, čís: 33.

Při této výplatě nezapomenuto ani na obecního služebníka Josefa Dvořáčka, který za posluhu při Prušácích dostal 50 kr. r. č. Všichni poslové byli úplně spokojeni. Peníze vyplácány byly 31. března 1867.

11. května prodával Josef Novák jen 19 pouzder po 12 zl. 90 kr. Za pokrmů přijal 1 zl 15 kr.

Na poselení po Prušácích dostali sousedé 38 pl. 15 kr. r. č.

23. července obdržela obec proty sousedy, kteří odváželi pruské vojíny z říjnských 50 kr. Na přípřeží spřežení byli po jistnou koni Tomáš Janeček s Josefem Horákem, Josef Malý s Františkem Horákem, Karel Horák s Františkem Mocherem. První dva dostali na poselení 2 zl, ostatní po 2 zl. 45 kr. r. č.

Hned počátkem jara provedená byla volba do říšského sněmu a byl volen za Krumlovsko, Nóměstsko a Hrotovsko Excelenc pán Pache, z. k. moravský místodržitel.

V pámamné knize Chánické jest o tom následovně psáno „Stalo se poslužení mezi Kuzrima, (aby) a vyslali posla po obcích, aby se šel podpisoval, by se nezrušila jeho práva." Posel asi od 24 stupeň na říšské radě vyslán byl 19. října.

24. července v Mohelnu na obecním hostinci konány dle císařského nařízení nové volby: v nich za Chánice voleni byli: Josef Horák, čís. 3., za zástupního, Karel Gros za člena výboru a Karel Brocheta za Tomáš Janeček za důvěrníky.

O úrodě v oné knize za rok 1867 stojí psáno: „Tohoto roku 1867 Pán Bůh dal takovou úrodu, že obec Chánická tolik obilí měla, že sousedi nemohli obilí do stodol dáti a tak museli před stodolami do velkých stuh obilí svázti. Ten rok byl tak úrodný, že nebylo pomětníka.

V roce 1868 na velikonoční svátky - 12. dubna - na Bílou sobotu napadlo tolik sněhu, že plný vývozy byly. Obecné za Chánice jeli na saních na vrchušení. Na Hod velikonoční pamrzlá i voda ve studních.

4. září koupila obec od Jakuba Skarýho, mlynáře z Hlavnínku za 54 zl 06 kr.

V 1869 roce dostala obec po francouzské válce stoletní oslavení na 125 pl. r. č. dne 13. února. Tento stoletní pamětopis musí být uložen v obecní pokladně. Na sv. Marka 25. dubna - vyhořel celý dům krytý slámou Josefu Malému, čís. 5. a Karlu Pajonu, čís. 6. a v čísle 7. u Brochetků vyhořely chlévy a komora též slámou kryta. Oheň vyšel pod Pajonů v 1 hodině v neděli odpoledne, právě když lidé obědvali.

V roce 1870 napadlo 25. března tolik sněhu, že sní na Vánoce ho tolik nebylo. Lidé jeli na saních do kostela.

V 1869 roce jest ještě zmínka stavbě rybníčka na Polánkách. Pracovalo na něm 5 lidí. Všechny výlohy činily 19 rýnských r. č. Téhož roku 28. III.

vysazovali naši občané ke kříži, k boží muce lípy, k kapličce 3 akáty na pokyn Josefa Horáka p.čísla 3. Celkem vysázeno bylo 14 stromů.

15. srpna 1870 v nových obecních volbách zvoleni za Lhánice: Jan Žák za radního a náhradníky: Karel Brachetka, čís: 7, František Juránek, čís: 1. a Karel Gros, čís: 2.

Bývalý představený Josef Horák ke sv. zkříže boží nechal plechového Krista u stolaře v Hrozslepích za 6 zl. r.č. znovu přemalovati. Opravený Kristus byl 10. července na provizku přibit. Peněžní obnos stolaři vyplacen z obecní pokladny.

Nový představený Karel celý obecní špitál opraviti.

V roce 1871 dne 3. srpna státním nařízením snížena byla 125 zl obligace na 100 zl r.č.ú.a z mé dostává obec ročně 4 zl. 20 kr. úroku.

Tento rok je na zprávy bohatý. Věžní opravovala se zvonička a za přítomnosti celého slavného osazenstva pokrýval se vršek plechem.

Obecní sousede pomocné obce Lhánice dne 18. června 1871 sepsali za domluvě mezi obcí a obecním sluhou tuto smlouvu: „V obci Lhánice dne 18 června 1871 stala se domluva mezi sousedy stran nového obecního služby. Bude od kouřeného dostávati 1½ měry žita, ¼ pšenice a hrachu a ½ čtvrtě ječmene. Za pasení z obce 2 kr. r.č. Past bude 12 neděl. Pastva začne dnem Filipa a Jakuba.

Sousedé se domluvili, že nikdo nesmí pěstovati více ovcí než-li 15 kusů, obecní sluha jenom 5 kusů a beránka. Který občan by se proti této domluvě provinil, zaplatí z každé nadpočetné ovce 2 kr. r.č. pokuty.

Z platných zpráv v roce 1873 se dovídáme, že asi sousedé smlouvu špatně dodržovali a proto počet ovcí zvětšen na 16 kusů. Kdo by jich sousedů bude míti více ovcí než 16, dá sluhovi 30 kr. z ovce na rok 1874.

Konečně se sousedé v roce 1871 domluvili na přeměření svých pozemků. Přeměřoval pozemky plukovský reverník, a sousedé jimi ihned umišťovali sázely.

V roce 1872 vznikla nová čtvrť Lhánice. Toho roku zakoupena byla 8 stavební místa a koupili je: a) Ronik Josef s Jurkem za 70 zl za 56 zl, b) Marie Němcová 32 □ za 56 zl a Josef Halouska 32 □ též 56 zl. r.č.

V roce 1874 učiněno smlouvu s obecním pastýřem z následujícími

přídavkem: Připojíním prav dostane pol souseda mětník mouky, p kolede pa halonky 4 kr pa jeden pětný koláč. Poplatek p prasu činil počně: pa ovci 2 kr, p krávy 6, jalovice 4 kr. r. č. Každý soused mu dá počně 1 prase ať má polik chce bachyni a holku mísla.

Smlouva tato uzavřena byla 21. června 1874 s Josefem Dvořištěm, obecního sloužnou.

V roce 1875. obec Lhónická osela pole u Dorňovky lesem. Vrátil je Karel Brachetka a Jan Žák a osíval semenem lesním František Koník.

Dne 1. října 1876 volen pa radního Josef Horák, pa členy výboru Antona Velebu a Josef Malý čís: 5, náhradníky František Macek, a František Štefan.

1. března 1876 vysázena byla nové topoly, v Močitkách, v Lohu, na Polánce a Dorňovy zvěrovými pěstenicemi. Celkem vysázeno bylo 300 kusů.

V roce 1878 přijala obec pa obecního pastýře Václava Bouška p Popínek. 11. února vyslala proň 9 povozů a to číslo 2., 3., 4., 7., 9., 12., 13., 14. a 17.

V témže roce byla válka s Turkem.

Dne 8. října 1879 vykonána byla volba pě na 1883 a volení pe Lhónice: František Janeček pa radního, Josef Kratochvíl a Anton Novováček do výboru, pa náhradníky Karel Koník a František Štefan.

V roce 1880 se přích přálo pa několik dnů. Obilí na hrstkách i v mandelích tak porostlo, pe pozaleka se pelenalo. Úroda pla stodol se nevyšla. Na pláně mnoho, pale zrna pomále.

V 1881 roce celý okres Dorňovky osázel se pelenym lesem. Sálé se provolo.

V roce 1882 opět nová volba. Zvolení: František Janeček za radního, Josef Kratochvíl a Anton Veleba pa členy a František Jurčinek a fr. Macek pa náhradníky.

V 1885 roce volen pa radního František Havalec, do výboru Karel Koník, pa náhradníky Fran. Jurčinek a Jan Novotil, čís: 2.

Dne 27. října císařským nařízením v roce 1891, aby pa oloučených Lhónicích provedena byla samostatná volba obecního zastupitelstva, což se 10. února stalo.

Politický samostatná obec usnesla se v sezení pe dne 26. ledna 1892 pe i k Mohelnu odškoliti. Pojednáním o tom viz v předešlé části.

Dne 17. července 1896 oustalo u Mohelna, Lhónice pa Senohrad přestěhování pa trvalo od 2 až do 6 hodiny odpolední. Nastala povodeň, která pobrala cesty a vyvrátila stromy. Podobné povodně není pamětníka.

Konečně jiním zmínku, že vyhořela hasičská kulna okyt hotoších.

Z ostatních nehod, jež obec ...

Z ostatních pohrom, kraj náš v novější době stihnuvších, byla celá válka třicetiletá, kdy v menších osadách stejně jako většinách vojska císařská i nepřátelská, skládající se pouze z najatých nebo naverbovaných žoldnéřů. Vypukla-li válka, bylo hořské vrchnosti zemským sněmem určeno kolik vojáků má k zemské hotovosti odvésti a množství to také oznámiti za vyzbrojiti. Ze vesnic brávali hořského 20 až 10 mužů schopného, ve městech 10 až 5.

Tak roku 1636 bylo moravskému panství vypraviti 48 musketýřů (pěšáků) a 24 rejtarů (jízdních). Počet ten rozvržen byl na jednotlivé osady, které též nesly výlohy a ty bývaly značné: = Kdykoli vypukla válka, dostali někteří generálové a vyšší důstojníci od císaře právo k verbování. A poněvadž důstojníci i obyčejným vojákům slibovali veliký žold a povzbuzovali k rabování, hnuli se k nim odevšad lidé bez pomýšlení a bez výjimky. Ti pak, ovšem hleděli se na vojně jako jejich páni oficíři co nejvíce obohatiti a nabrati vojně kořisti. Taková však dopouštěla se ovšem za války plačtiů až do nebe volajících.

V době války třicetileté zakusila města i venkov stejně hrůzy válečné: loupežení, vraždění, pustošení dopouštěla se vojska císařská i nepřátelská stejnou měrou. Tak na př. máme dochované zprávy, kterak si v naší krajině počínali císařští r. 1642 pod vůdcem Pocolominim: „Na zypky kníčeci v Krumlově se dostali a je vyobracovali, z bečk vína nabrali; ve Stěžířích kostel vyrabovali, u Kříšanova zajali stádo dobytka 250 kusů. Tasov vyplundrovali ... „

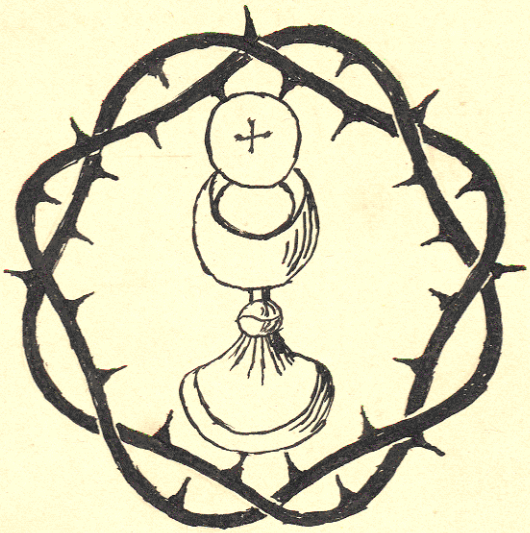
Rok poté vtrhli do našeho kraje Švédové, jejichž jednotlivé oddíly po panství olomouckém se rozlezše, plenily a pustošily všude na svou pěst.

Když pak švédský generál Tortenson zanechav oblehání Brna, rychlými pochody spěchal odtud přes Německo do Dánska, postáhli jednotlivé oddíly švédské z našeho kraje. - V zimě roku 1643-44 ubytování císařští v Bítěši a z celého moravského panství dodávány potraviny do Bítěše, jež na prodaných a vyplundrovaných sedlácích byly vyměřeny. K tomu všemu, protože vrchnostenské úřady nemohly na ubohých sedlácích kontribuce vydobýti, svěřeno vybírání daní v celém kraji panu Jiřímu Ysaakovi Lohnovi, který se odvažoval, když

ani vojenská exekuce nepomáhala, vyhrožovati našim předkům ohněm a mečem.

Za válek napoleonských táhlo francouzské vojsko naší krajinou dvakráte: na podzim roku 1805 a v létě roku 1809. Tito nevítaní hosté pustošili lid, rozmarničili a nejívali, noc přišli, všechno pobíjeli, kradli sebou a odnášeli: peníze, šaty, peřiny, obilí, slámu, seno a t. d.

Za válce Prusičkou roku 1866 zavlečena - jak již pojmenováno - cholera, která si v pražské posádce vyžádala mnoho obětí; pouze v nedalekém Kramolíně cholery nebylo.

Robota.

Vzrůst povinností poddaných k vrchnostem.

Velmi vážně zhoršil se stav poddaného lidu selského v Čechách i na Moravě po bitvě bělohorské a válce třicetileté tím, že nadmíru vzrostly jeho povinnosti k vrchnostem, platy i roboty.

Pokud jde o platy a dávky poddanské, dlužno povědětí, že nebyly zvyšovány ani zdaleka tak, jako roboty. Zvláště hlavní poplatek poddaných, odvaděný vrchnostem, starobylý úrok, asi málo kde zvětšen nad míru, starými smlouvami stanovenou. Častěji však platební povinnosti poddaných naproti vrchnostem byla zvyšována zavedením nových veskrzejších platů. Velmi často bývaly nové platy výkupným z robotních povinností nebo z rozličných dávek naturálních.

Vedle platů peněžitých byli poddaní stále povinni k rozličným dávkám naturálním, jež byly rozmanité, hojné a také velmi obtížné. Tak na př. na panství kosmonoském v Čechách ve vsi Kosmonosích, kde bylo 13 selských statků a 21 chalup, kromě úroků peněžitého, plné roboty a některých zvláštních prací, jako předení, tkaní konopí, pletí prosa, kopání řepy, byli poddaní povinni dávati vrchnostem ročně 145 starých slepic, 11½ kopy vajec, přes 20 korců prosa, ½ libry husího prachu a ½ libry nedraného peří. Někde však dávali ještě jiné věci, kapouny, kuřata, pšenici, jitro, hrách, cibuli a sušené houby.

Mnohem více a citelněji zhoršil se stav poddaných za doby pobělohorské obrovským zvětšením robot. Na konci doby předbělohorské roboty nebývaly u nás nikterak veliké. Robotovalo se s pluhem pravidlem 4 až 12 dní do roka a někde se i z této roboty poddaní mohli vykoupiti. Za třicetileté války a v letech potomních nastala v tom veliká a velmi nepříznivá změna.

Závazky, plynoucí z poddanství, jak se buď následkem právních ustanovení a přijmena na základě prasce se strany vrchnosti svobodně provádějící vyvinuly a ustálily, byly již samy sebou velmi těžké a způsobilé takřka vyprovokovati poddané k sebeobraně: což teprve, když přihlédneme k tomu, jak plnění závazku a povinností poddaných se strany vrchností a jejich úřednictva bylo vymáháno nejen slibovači, nýbrž i bezohledností za tyranstvím, o němž nevíme, kterak se mohlo snésti se svědomím pánů, hlásajících o sobě, že jsou věrnými katolíky. (– co právo první noci –) Hrůza se přičí v těle a ruce ztrácejí při vzpomínce, jak s předky našimi bylo nakládáno. A poustání původního nikde, nikde!

Poddaní utiskováni jsou hrozně nejen na panstvích soukromých, nýbrž i na panstvích královských, kde poddaným za Ferdinanda III. vedlo přece, bezpochyby lépe. Ale za Leopolda I. i zde byly poměry sedláků sedlák strašné, jak patrno ze zprávy komise, která roku 1679 byla vyslána na Žďárovsko, kde poddaný bídně ponížené nemilosrdně týral. Zpráva tato poddaným ještě nadržuje a proto ji můžeme považovati za nestranný dokument o tom, kterak se poddaným sedlákům i jinde na panstvích vede. Královští komisaři vyšetřili, že poměr mezi robotou při panství ukládá poddaným, bez všeho zřetele potahu, jistý počet páchonů k denímu pracování, a tu když sedlák, který silnější a čerstvější potah má, svůj uložený díl zpříše, zase než jiný sedlák smdlejším a špatnějším potahem, tedy tento proto se silnějším potahem dlouze prati, dokud druhý s potahem slabším také dílo své vykoná. Nevykazuje roboty v těch místech, kde by které vesnice nejblíže bylo, než co nejdál, takže poddaným třeba někdy na tři až pět mil semo tamo jeti příchází, včas nemocí, smrti i jiných podobných příběhův, jakož i když kdo jaký svůj pozemek dáti musí, neméně když v jednom týdnu několik svátků se přitrefí, těžkému robotu pracovati nechce. Kdo pěší robotu vykonávají při letních dílech, ti s nimi tyransky se povrhává, neb jak jeho módo se někdo „pracovně", chtíc sobě páska trochu narovnati aneb na stranu poodejíti, ihned ukrutně karabáčováni bývají, – až se po zemi válejí. Když někdo něco sebemenšího provinění se dopustí, tehdy ihned na pánek bývá předvolán a holomkovi poručeno bývá jej karabáčovati, kterýž hrozným tlustým karabáčem nelítostně ubohé lidi mlátívá, až ihned podnou jakž takž od podobného sbití mnohý nevstal a umřel."

Dále zmiňuje se též zpráva, že šlechtným rychtářům a sedlákům při tehdejším trestání byla péče ta polámaná, ruce zpřeráženy a údy pochromány; kteří jak lidé pro poddanských příčin bývají zavíráni těžkým, dlouhotrvajícím vězením, jak následkem toho své hospodářství zanedbávají a jak nejenom věrnové, nýbrž i manželky jejich a děti hlad a nouzi trpěti musí. Následkem krutého nakládání s poddanými přišlo ve zkázu za sedm let ve 178 celých potěžníků na plzeňském panství 86, což je číslo děsné. Neslivíme se ovšem úpěnlivé a zoufalé prosbě poddaných, aby kočtana tak nemilého, jakým byl plzeňský purkrabí, byli zbaveni. O potrestání purkrabí však, že je komise navrhovala, není nic známo. A ještě hůře vedlo se zpravidla poddaným na panství vrchností soukromých. Jen málo bylo úředníků, kteří by o poměrech těžkém sedláků vědělí člověka, tvora božího, jenž má také nároky na trochu lidskosti. Výjimkou velmi vážnou a za to tím ctnostnější byl Jan Erazim Wegener, pánecký hejtman hraběte Loyho, jenž praví, že sedlák celý všechnu robotu, kterou mu vrchnost ukládá, všechny kontribuce a těžké útisky, jež snášeti musí, jakož i všechny školy, jaké mu poddanství působuje, trpělivě snese, právem může být vřaděn v počet svatých mučedníků.

A kde obrátiti se pomocí v hrozných těch poměrech ubohým utrýzněným sedlákům, když k úřadům krajským a panským útěchy se nesmělí, a když nebylo dovoleno poddaným žalobu na vrchnosti jinde, než-li u vrchnostenského úřadu, kterýž za od ní jmenován, byl od ní úplně odvislý? A nejen to: tito úředníkové byli sami, kteří lid týrali. Opovážlivost svou pykal žalující sedlák karabáčem, posaným na zběhlého psa, vězením do klády a do šatlav....

Byla to ukr. a t. d. Rychtář milčický František Jan Vavák (1741-1816), samouk český spisovatel, vypravuje ve svých pamětech o robotě takto:

Byla to ukrutnost tovaryšská, turecká, byla to tíživá práce na vrchnostenském statku, ukrácení potravy, oloupení selského pozemku, ptáta, ukrácení celého národa, ukrácení a ztupělost lidí, cesta k poddanství a hříchem, nedokonalost víry, páchalka blouznivka, veřejná morová rána. Byla již škoda na dětech, neboť již kmotřený v mladých letech musil na robotě. Za vykonanou práci jednoho dne dostal kmotřený políček. Konečně v sobotu celá ves mužská postavila se na panském dvoře a kdo nemě dostatečný počet políčků, byl, ať starý nebo mla-

oby, ihned bit. Provinil-li se někdo, bylo mu robotu nahrazovati buď práci nebo penězi. Když jen čtvrt dne nepracoval a tři čtvrtě jsno, bylo mu počítáno, jako by nepracoval celý den. O žních bylo sedlákovi nejhůře. Tři dny v týdnu musel jíti na manděle a dva silné žence musil vypraviti na čtyři neděle k pánu pěšo. Nemohl-li dostati silného žence, dosazoval chlapce, který hlídal ovoce nebo nosil vodu, ale za to musil drábovi platiti tři platé. Velmi plá bývala robota na rybnících. Ráno, když svítalo, hnali sedláky k lovišti a vrali toho, kdo se vyspal. Těmi celý den byli ve vodě. Jiní pomocní úředníci a pluhové odnášeli se rybky tajně v botách, ale jestliže robotník sebemenší rybičku schoval, dostal bití a musil rybičku polknouti tam, kde ji vzal. Drábové a pomocní pluhové posílali peny své chaloupkou pro vejce, na hrách a obilí, a nedal-li kdo, mstil se drábkarabáčem. Vlese sedlák nesměl praskati bičem, nýbrž byl od myslivce bit. Chtěl-li se myslivec pomstíti, šel k sedlákovi na pole a vsbčil mu oka do kapsy. Pak na něho spustil: „Ty lecíš oka!“ a hned ho vedl k lesníkovi, a tu byl bit, do strašlivé stolice ho pašroubovali, ruce, nohy, ruce pouty připjali a bouklí ho. Mnozí lidé ztratili o toho panství. Když pán přijel na pole, bývalo nejhůře. Byl-li kdo vzadu, hned mu dal dráb ukrutnou ránu a přece byl ještě zázrak, neřekl-li to dráb pánovi, neboť pán dal biti muže nebo byl sám. Když pán sedlákova byl a ztratil při tom platé knoflíčky od košile, musil je sedlák zaplatiti. Což se měl sedlák pěkného (pánu), pán si obyčejně přivlastnil. Z sedlákova domácí zvířectva zabrala velikou část roboty a poddanství. Domovní psi měli na krku uvázané těžké klovky, aby jimi nemohli v lese honiti panskou zvěř. Viděl-li myslivec, že pěší pes by měl dobrou kůži na boty, bere jeho si ho zastřelil.“

„Při kožolém panském konclářství po celých Čechách stál na dvoře na vysokých nohách ze dřeva vytesaný, neforemný osel, kteréhož hřbet v povrchnosti nic tlustší než jako stehno člověka, ale byl tak tence nahoře seříznutý, jakoby se ostrostí jakési sekery přípodobňoval. Na této ostrosti musel ten, k tomu trestu odsouzený sedlák, když na toho osla po žebříku vylezl, celý učitý čas sedati. Ale byl-li trest zhoršený, tak se mu ještě několik cihel neb kamenů provazy přivázalo, aby ostrost hřbetu téhož osla tím více do jeho rozkroku doléhala.“

Je pravda, že břemena, jež tížila poddané, rozličné ty vrchnostenské platy, dávky a roboty i zemské berně, znatelně vzrůstala, takže někde již v tu dobu dosahovala výše téměř nesnesitelné - jak se jevila poddaným. Nicméně možno tvrditi, že po všechnu tuto dobu platy a povinnosti poddaných celkem nebyly přílišné, že zvláště v poměru k břemenům doby pobělohorské byly zpravidla zcela mírné.

Známku poměrného blahobytu spatřují někteří historikové na př. v tom, že v století 16 nejen sedláci, nýbrž i nádeníci měli v obyčeji bráti pravidelně teplé lázně, že lázeňský dům s lazebníkem na venkově nebyl tenkráte žádnou vzácností. Možno sice namítnouti, že časté užívání lázní není ještě důkazem blahobytu, ale péči o lázně pohodlné, ano přepychově zařízené - jak shledáváme v četných vsích na Moravě již na počátku 16 věku - těžko srovnati s představou o bídě selského lidu. Této představě odporuje také jiný zjev: četné usnesení zemských sněmů předbělohorských proti přelepšku, jimiž se také selským pánům zakazuje nositi drahocenné šaty, zlaté čepce a podobné přepychové předměty.

Příkladem budiž zde uvedeno usnesení českého sněmu z r. 1545, kde se praví: „A jakž také lidé selští obojího pohlaví sobě v nenáležitých a příliš pyšných sukních chodí a je sobě kupují, jako šňůry zlaté, košile kmetové zlatem pyšívané, peří pštrosové, sukně linolišové, to každý pán při svých lidech poddaných, aby pastoval a jim toho nedopouštěl, než aby chodili tak, jakž na ně náleží." Jistě takové usnesení nebylo by se stalo, kdyby tehdejší lid selský byl žil v bídě a nedostatku. Že se u nás před Bílou horou obecnému lidu a čeledi na selských statcích vedlo „obstojně", toho doklad nacházíme v předpisech o stravě, kterou bylo dávati čeládce. V první pol. 15 věku žádají vrchnostenské předpisující, že se čeládce mají drobné ryby, bílice a okouni dávati k jídlu místo masa, a to tak, když u obědu maso mají, aby u večeře místo masa dostávali ryby. O sto let později dostávala čeládka jen černou mouku, výrovku na kaši, hrách, ječmen na krupy, pelí, řepu a polní ovoce.

Kronika světové války 1914–18.

Vypsané pověsti v předešlých statích pronikají srdce každého Čecha. A my třesemeť se obavami, co nám přinese krvoprolití, jež oznámeno bylo žerdí žlutým návěstím dne 26. července na nárožích všech míst v Rakousku-Uhersku. Hostilky jsou vrženy. Vyhlášena mobilisace. Není ani možno, abych vše, co se v posledě přežilo, poznamenal.

Chci, aby naše generace příští měly co možná věrný obraz toho, co jsme prožívali a jak jsme pracovali pro lepší budoucnost a svobodu svého národa, aby seznaly důležitost doby, aby učily se z příkladu jak lehko ztracené těžko zpět se dobývá a aby vážily si nabyté státní samostatnosti, pro niž tři sta let jsme bojovali, pro niž jsme strádali, krvácelí a pro niž synové naši hrdinně umírali na všech bojištích světa.

Světová válka průběhem svým stala se nejstrastiplnějším zápolením národů, které znají dějiny. Bledneť proti němu hrůzy třicetileté války, neboť na mnohem rozložitější bojiště vstupují nikoli statisíce, nýbrž miliony vojska; také tak rozmanitých a zkázonosných zbraní nikdy ještě nebylo užito jako v této válce. Ke stavším zbraním přibyly smrtonosné strojní pušky, letadly vrhající výbušné pumy bojovalo se ve vzduchu, na moři zápolily nejen válečné koráby všeho druhu a rozměru od torpédoborců do obrovských dreadnoughtů, nýbrž hbité ponorky projížděly i pod hladinou mořskou a torpédovaly nepřátelské lodi.

Dávno již opadlo se stromů listí a chlubná přísloveď, již dal Vilém svým vojákům, skutkem se nestala, naopak dlouhá zákopová válka nastala. Nejen vojíci v poli v poli těžce strádali, nýbrž i občanstvo v říši Habsburkové, pokrsť nebylo německé a maďarské, neslo těžký kříž utrpení.

Všem také jistě známo, vypolýtvavše v prvních měsících války

mnoho ze svých zásob, musely je doplňovati a nesložily rukou v klín. Však v té příčině počaly se záhy v značné nevýhodě, poněvadž jsouce blokovány loďstvem anglickým, byly podkrovány samy na sebe a mnohých surovin počalo se již nedostávati. Také plíživě se již k nim volným sice, ale bezpečným krokem stín hladu, jenž obrožoval polostr. Rakousko. Poněvadž se na počátku války v hlavní nadději, že bude brzy ukončena, plýtvalo také potravinami, objevil se záhy jejich nedostatek a Rakousko bylo již r. 1915 nuceno zříditi válečný obilní ústav, kterému všichni zemědělci byli povinni odváděti svoje přebytky hospodářských plodin, jež pak stát sám odměřoval obyvatelstvu.

Dne 11. dubna 1915 prodáván chléb poprvé na lístky, tak řečené „chlebenky", po nichž záhy prodávány byly i jiné potraviny a potřeby v dohodnutém množství na lístky.

Každého půl roku v roce 1915 konaly se nové vojenské odvody a vojenská povinnost nezákonně rozšířena — důkaz to, jak značně ubylo Rakousku vojenských sil ztrátami na bojištích, ale i přebíháním slovanských vojáků k nepříteli. Zvláštní pozornost byla při odvodech věnována českým dělníkům a učitelům a Sokolům.

Z dělníků ti, kdož nemohli být pro tělesnou neschopnost oblečeni do vojenského kabátu, byli vysíláni k nucené práci do vojenských továren, nejvíce ve vzdálených zemích alpských. Učitelstvu kladl hlavní stan za vinu, že dlouholetým působením ve škole vštípilo českým vojákům ducha odboje proti Rakousku.

Nelze se ubrániti jesmě nad malicherným prostředky, kterými rakouská vyučovací správa chtěla horempádem napraviti, co podle jejího mínění za dlouhou dobu bylo pomeškáno.

Dětem podrobovány staré dobré čítanky a vnucovány nové, ze kterých se sice mnoho dovídaly o Vídni, Pešti, Berlíně a Carihradě, o domnělých ctnostech členů panovnické rodiny, ale nic, pranic o své vlasti. Ve školách až do 1918 čítanek vůbec neměli. Učitelé byli činěním odpovědni na vojnu, takže brzy nastal ve školách citelný nedostatek a vyučování muselo být všelijak obmezováno a zkracováno. Běda učiteli-vojákovi, k jehož jménu byla v seznamu odvedených připsána písmena p. v., což znamenalo politicky nevěrohodný, t. j. pol. podezřelý.

Ten byl zpravidla zařazen do některého pluku německého neb maďarského a při první příležitosti postaven na místo nejnebezpečnější. V roce 1915 hlavně zásluhou židovských běženců z Haliče, kteří za pohostinství v českých zemích odměňovali se skupováním všech předmětů denní potřeby, nastal citelný nedostatek, drahota vůči hledě rostla a nestydaté lichvářství bujelo hlavně tak řečeným pětežovým obchodem, který kupoval zboží, aby je se ziskem zas prodával dále, nikoli spotřebitelům, ale dalšímu překupníví.

Z nejsmutnějších úkazů světové války byly ve všech větších městech zástupy starců, žen a bohužel i dětí, které po dlouhé hodiny, později dokonce i celé noci stály za kořeného počasí v dlouhých řadách před pekařskými, kupeckými a jinými krámy s toužebností čekajíce na příjezd vozu s potravinami. Vtip lidu nazval tyto zástupy čekající „frontami".

V Německu docházelo k hladu a nouze s častým děsivým stávkám, bez i ke krvavým výtržnostem.

Hůře ještě bylo v Rakousku-Uhersku. Čím více se prodlužovaly a horestly pády zim a děti ve frontách před potravinovými obchody, tím hořčeji hlásaly jejich zraky, že je tu již přísera hladu. Stůl převzal sice do vlastních rukou zásobování obyvatelstva, vpravdě však nedával mu nic než krst všelijakých listků, na něž nebylo pití bylo obtížno, často i nemožno. Ve frontách docházelo k výjevům, při kterých musilo zakročovati mužstvo policejní a četnické. Poněvadž z dávek stávkem přikázaných nebylo skoro bez žití, vyzvracovali se pánožnější z měst na venek, aby se zásobovali do vlastní jímě. Šťasten, kdo si přivezl trochu brambor nebo mouky. Ukázala se pravá povaha lidí. Nebylo nedostatek příkladů šlechetné lidumilnosti, ale temné hlídá lichvy šířila se jako morová rána. Na všech stranách vyhublé bledé líce, horečně planoucí oči, úmrtnost pro čistnou výživu vzmáhala se jak mezi dospělými, tak zvláště mezi dětmi. Nedostatek uhlí a svítiva činil zimní měsíce chudině krušnějšími než kdy jindy. Ani ve vojsku nebylo lépe. Ty tam byly časy z prvních dnů války, kdy všeho bylo nadbytek. Zatím, kdy arcivévodové, generálové a jiní vysocí důstojníci i teď ještě bohorestě hýřili, odbýváni byli vojáci v poli, ba i choří a ranění v nemocnicích bídným, nezdařilým chlebem a nechutnou stravou.

Leč i po jiné stránce ukazovalo se, že síla ústřední moci je v základech již podlomena.

Spotřebované válečné nářadí bylo třeba nahrazovati novým, k tomu však na velikou překážku byl nedostatek kovů. Po případu Německa sáhlo tedy i Rakousko tak přečenými „rekvisicemi" na majetek soukromníků. Co se hodilo, vše se pobralo. Mosazný hmoždíře a měděné nádobí kuchyňské byly před potravinami praky rekvisičních komisí prvé tak málo jisty, jako kliky u dveří, kotle na slivovici, ba i s věží chrámových a zvonic sňato mnoho zvonů. Zvučné tito hlasatelé míru a lásky putovali do zbrojních továren, aby přijali novou podobu smrtících zbraní. Bylo při tom zničeno mnoho předmětů starých a vzácných a v zemích českých řádilo se zase jako obyčejně nejhůře. Zkáza-pos

Leč i řídnoucí řady válečného mužstva velech nelítostný moloch války stále doplňovati. Tak odvody stíhaly odvody a pomocí louku ortl se mnohý hoch sotva, kdo se podrostlý ve vojenském stejnokroji vedle vrásčitého muže, jehož hlava prokvétala již jím bližícího se stáří. Vojenská povinnost byla totiž rozšířena od 18. do 60. roku, povinnost válečných úkonů dokonce do 55. roku. Stalo se tak zcela nezákonně a neústavně jediným škrtnutím pera císařova. Vojenská povinnos od 18. do 50.

Opětované válečné půjčky, od nevěmeckého a nemaďarského obyvatelstva upisované nevalně a ve skrovné jen míře, nestačily nenasytnému jícnu moloha války. Rakousko-uherská banka tiskla veselc papírové peníze, zatím co platé a stříbrné zmizely z oběhu hned v prvních dnech války a jen tu a tam byly úrkostlivě schovávány v tajných úkrytech jednotlivců. Vřelý i dobré drobné mince nikdy odputovaly do zbrojovek a místo nich dány v oběh peníze železné. Peníze - papír. peníz.

V roce 1916 rostoucí běsnění proti všemu slovanskému vůbec a českému zvlášť. Zrostl útisk censopisectva, plnily se palóvře a přibývalo surovosti. Žákům střelních škol zakázány spisy Jiráskovy. Obětníkem zemské školní rady se profesorům přísně nařizovalo nemiřovati se ve škole o „problém" Masarykovi.

Čím déle zuřila válka, tím hůře bylo u nás. Příšera hladu dotírala na obyvatelstvo i venkovské dosti značně, neboť ze stavidla z hladu mnoho poschovaných potravin se vykouřilo. Potraviny schovávány byly do hnoje, dřeva, otýpek, do vrbí i do komínů. U Jarošků měli dvojitý štít, u Novotňků polovičtní parohovou komůrku. Skrýše nos

Chalupníci uschovávali před rekvisicemi obilí a jiné do stodolky. Někteří sedláci uschovali obilí na půdě nad kůrchovny ve škole. Vchod na onu půdu se z chodby zdí. pozorovatelny

List schovával, protože úředně nařízeno, že do chleba smí se dáti pouze 40% mouky žitné neb pšeničné, 60% kukuřice, brambor atd. Chléb takový jest nechutný, nezdravý. Máme už lístky na chleba, jíli „chlebenky", dále moučenky, cukrenky, pásenky, mydlenky, bramborenky, máslenky, vejčenky, kávenky atd., ale nemáme pořádný chléb, mouku, cukr .... atd.

V době, kdy u nás na „Kolonii" děti hladoví, neboť musí si odepříti i nejnutnějšího soustu, rakušácké panstvo žije způsobem pohoršujícím. Krvavý arcikníže Bedřich měl k obědu při důstojnické tabuli: polévka à la princesse; mořská štika pro labužníky, studená; maršálská svíčková; letošní kuřata pečená; salát s majonésou; kompot; omeletta; míchané ovoce; různé sýry; káva. Nápoje podávány byly v tomto pořadu: plzeňské pivo; vermut, burgundské, haslavské 1913; benediktinka; „Ofenbergeist" (pálivé chutné); višňovka. A při této bujné hostině hrála vojenská hudba a ty občané pomírali jsi hladem. Paní s kůží měkkosti mají hojnost a výživa ubohých lidí je přísně špatná. Drahota - co o ní psáti? Stačí-li, že 1 kg rýže, kdysi krkem koh stojí teď 16 Kč, pravím šestnáct korun! Sádlo ani máslo není vůbec k dostání.

Hospodářský trpíme nejvíce. Dva měsíce již prší, úroda na polích tlí a pouští se. Pobrobili jsme se dnem bez masa jídla. Vždyť člověk zvykne prý i šibenici! Jelikož kožených podešví nelze vůbec dostati, zavádí se u vojska i v civilu dřevěné podešve. K nedostatku drobných tiskají lidé papírové dvoukoruny na půlky ano i čtvrtky. Tyto po krátkém váhání přijaty do oběhu v obchodě, finančních ústavech i u berních úřadů. Není k dostání brambor. Z letošních brambor zakázáno vyrábětí líh. Hospodářům sečteno a uzavřeno obilí i dobytek. V obchodech textilních učiněn soupis všech látek i hotového prádla a dáno vše pod „závěru". Obchodník nesmí prodávati. Na války vyhlížejí se posádky osm mužů. Z posádky Chomle přes 50 mužů na vojně. Moravské místodržitelství dalo prý rolnictvu dítka, že jsou málo krupice a doporučuje jídlo jíti jí na mezi! Šetří se topivem; vláda nařídila šetřiti při vytápění úředních místností a nádražních čekáren. Nové petrolej. Následkem nedostatku potravin vydala vláda rozkaz zřizovati úředně „válečné kuchyně" pro veškeré obyvatelstvo a chce příp. zakázati vaření i v domácnostech! Bída a hlad dostupuje takového stupně, že lidé pracují na ulicích, dělníci v továrnách a tiskárnách vysílením. Po vesnicích prohlížejí vojáci nejen stáje,

ale i chalupy, hledají obilí; vytrhávají pouliky, shůrou seno a slámu se střech, vyhánějí prý z chlévů, nadělají škody a polejdou s nepořízenou. Drancování .....

V sobotu, neděli a pondělí 14.–16. dubna 1917 dělnictvo v hornínských strojírnách stávkovalo .... v hladu. Slibovali mu další přídavky, odpověděli: „Což jsou nám platný peníze, když si za ně nic nekoupíme"? Nemírné strojní pušky vrátily je ku práci.

Bída-hlad. Vydáno nařízení – teď jsme jen samé nařízení, – jež vyměřuje pro člověka denně 15 dekagramů masa; dále stanoveno pro tři osoby čtvrt litru mléka denně, které ale nikde nedostanou. V sedlčici vozí do mlýna jen na lístky pejpé úrody.

Pořádají se sbírky v měsíci květnu po ulicích, zvané „Týden ochrany kojenců", malé ochraňují, aby mohli velké vzdělat! V Německu kupují bochníček chleba až za 100 Mk!

Aby čtenář poznal si představu hrozného stavu bídy, uvádím skutečný případ, jež se stal 4. dubna 1917 v čekárně stanice jižní dráhy v Spillfeldu: V 8 hodině večer bylo shromážděno za 200 osob, které čekaly na přijíždějící vlaky, též na vídeňský osobní vlak. Po 8. hodině přišel do čekárny pán v občanském obleku v průvodu strážníka. Před dveře čekárny postavena byla hlídka, načež bylo hlasitě nařízeno: „Všechny cestovní tašky, kufry, zavazadla a roucha otevřít"! Osoby, jež měly v zavazadlech potraviny, byly odvedeny na jednu stranu čekárny, ostatní na druhou stranu. Po provedené prohlídce byly všechny potraviny zabaveny. Každé kilo brambor, mouky, bobů a každý kousek masa a sádla, byly jim zabaveny. Tato rekvisice vyvolala hrozné výstupy. Lhuté, ustrašené ženy, polovyhlodové děti, mezi nimi jednotlivé i přes důkladnou zimu bosé, plakaly a naříkaly. Každý měl 5 až 10 kg brambor, 1 až 2 kg bobů a každý kousek masa a sádla a trochu mouky. Vše pak bylo zabaveno bez milosti. Ve chvíli slyšeti bylo usedavý pláč, prosby a naříkání. Výjevy byly tak dojemné, že i jiné osoby, jež nebyly postiženy, pohnuty byly k pláči. Jedna žena klekla před komisařem na kolena a prosila jej, aby jí dal aspoň pár brambor, že 15 kg zabavených, jelikož má 12 dětí a muže ve válce. Vše bylo marné. Desetiletý hoch z Moravěnce dostal pod tíhy 10 kg brambor, jež mu byly rovněž zabaveny. Naříkal žalostně a prosil o navrácení brambor, jež vzal nemocné matce a pěti hladovým sestřičkám, jichž otec padl na bojišti .... Nic mu však nápěvek nepomohl a pytlík dostal nazpět... průvodní komise. Zúmyslnější lidé na nádražích dávali hoříkovi peníze, ten však nepřestal naříkati, a odmítl peníze s pohrdáním, že za peníze nižádného nedostane.

Podobné výstupy stávají se skutečně i u nás.

Je měsíc červen 1917. Panuje ohromné sucho, obilí je spáleno — špatné vyhlídky na příští žně a výživu. Truchlivé obrázky. Bledé, strhané děti klečící přesle dveřmi bytů a bez slova spínající k hospodyním ruce. Mají hlad! Kdo podpoří toto utrpení nevinných!

Kde jsou ti hlasatelé pošetilého překotování!!! Žně nastávají, jsou však ubohé, jaké snad nebyly od katastrofy bělohorské. Na mnohých polích nutno klásky žitné sbírati, kde je sesa potrousila. Lidé sbírají klásky na polích a pukna melou na kávových mlýnkách. V Čechách v Lysé sháňají četníci lidem i do kapes, pola nevrdvůjí nějaký brambor. O bídě dalmatských dětí hnusí se mi psáti. Přečti jen větu: Děti po stezích potulují se bez otce a matky. Jejich dům byl prázdný, v zahradě vytrhána poslední travička. Utekli a hledali ubrání jako psi bez svého hospodáře — koly by co najít a ukousnout mohli! .....

V září přebrá se pomálo na vojíny v poli. Zavedeny „šatenky" kdyžs už není kus látky nikde k dostání. Cívka nití stojí 24 K.

Na člověka připovolají denně celé 3 brambory, 71 gramů mouky, 35 gramů masa a 180 gr. chleba! Hrozná zima nastává. Čechy a Morava musely dodati loni 1 milion kusů dobytka hovězího. Lhůnickému Hyprovi půstala jediná krávа ve chlévě.

V únoru 1918 aprovisace úplně selhala. Není mouky. Rekvisice prodávají ruce rekvisici. Obecní chléb se prodává se zpožděním 4-6 dnů, nějaký už vůbec ne. Maso zmizelo z jídelních; pod rukou prodává se kg vepřového za 28 K—, hovězího 10 K, mouky 40 K - 50 K a t. d. Kilogram mýdla 38 korun, cukr 20 korun. Dále postup pobouřování a bídy nebudu popisovati, neboť přetelně pozorováním, že jiný život vedli pomocníci Páně.

Poslyšte: Excísař Vilém kdysi prohlásil za velezrádce každého, kdo nespokojuje se určeným na lístky přídělem a živí se lépe.

Nyní nalezlo se po něm v Berlíně rozsáhlá skladiště přeplněná bednami nejbělejší mouky až do stropu, tisíce vajec, obrovské kasény másla, pytle kávy, čaje, čokolády, konservy, sto homolí cukru, pytle lusteniny, sucharů, bečky marmelády a nekonečné množství jiných zásob. Také excísař Karel Habsburský měl dokonalou zásobárnu, aby to mohl vydržet.

A co vy hospodyně: Štěpanová, Kratochvílová, Kostelníková a hospodáři Dropsole tomu říkáte, že Váš za Váš kus chleba tito pomocníci... dali zavříti!!

Pomazané červožluté panstvo též finančně se pohospodařovalo: Excísař Karel brał kromě civilní listy 22 miliony kor. ještě plat vrchního velitele 1½ mil. kor., kromě toho jeho manželka Zita dávala si vypláceti válečnou podporu měsíčně 15.500 K 56 h, arcikněžně Auguště, choti arcikníšete Josefa 13.943 K, arcikněžně Isabele, choti arcikníšete Bedřicha 30.833 K, arcikněžně Blanky, choti arcikníšete Salvatora 3134 K, arcikněžně Marii Kristině, choti arcikníšete Petra Ferdinanda 12.693 K, arcikněžně Marii Anně, choti princa Elišky Parmského 17.030 K 17. Gáže, polní přídavky atd. mužských členů bývalého císařského rodu nejsou v těchto částkách obsaženy. A co vy chudé ženy a trpitelky hlubinské jste dostávali za své muže??!!

Však na štěstí blíží se šťastným krokem měsíc říjen. V tomto měsíci dr. Rašín telefonuje dru Scheinerovi: „Příteli, pátra to praskne, Rakousko kapituluje, učiňte všechny přípravy k revoluci!" Starosta České obce sokolské, dr. Scheiner, odpovídá: „Rozumím, dobře, hned to zařídím"! a ihned dává se do práce, telefonem udělí pokyny na všechny umluvené posice, aby bylo mobilisováno naše národní vojsko. Ještě za noci, kterou si částečně činnou ci probděli, přicházejí zprávy o pohotovosti a ráno již sděluje dr. Scheiner dru Rašínovi, že přípravy jsou provedeny. Župní náčelníci obdrželi pokyny a sdělili je jednotáno, členstvo sokolské řeklo jen na povel a bylo připraveno. A co orli?? Spali!

Naplnili se plnově ukončení panství černo-žlutého panstva. Nastalo pondělí 28. října. Den převratu.

Na počátku 18 roku vrátil se po 44 měsících války po superarbitě na 6 měsíční dovolenou náš správce školy. Ten ihned pozval, ať také české děti na Moravě jako všeby i za války odkapávány jsou na drobnou pomoc všech vrstev národa. Náš dobrý lid pochopil vše, jen volnec vhodnou dobu a vhodné heslo. Po čestných pohovorech a besedách s rodiči našlo se v naší malé obci dosti obětavých jednotlivců, dobrých českých srdcí, kteří s ochotou reversem se zavázali přijmouti chudé, nemajetné dítky, národní hosty na dobu letní. S radostným pocitem oznámeno České škole v Brně 12 míst u nejlepších rodin. Jsou to první děti z měst k nám.

Vypraveny pro sirotky 4 vozy. A na všeobecnou výzvu náměstských spolků předneslo páté nejlepší školy, kteří tam dojeli v národních krojích s velkým národním praporem a národními praporky v pukrle na Stromech několik prostných cvičení s praporky a národních tanců při uvítání přítomných sirotků. Buďte hrdí občané, že Vaše dítky se nebály už několik měsíců před převratem vysoko vztýčeti národní prapor.

Doslov—

Od počátku 20. století lepšil se hmotný stav našeho lidu. Ale teprve válka, jež hospodářským plodinám dala cenu nikdy neslýchanou, dokonala hmotné povznesení našeho rolnictva. Výnosnost selské půdy vzrostla tak, že dluhy z dřívějších doby na ni věřivě vymizely snad úplně a někde sedlákům bylo možno nákladnými úpravami zvýšiti cenu svých statků. Tento na pohled skvělý a závistivým okem pozorovaný hospodářský rozkvět selského stavu má také temné stíny: nedostatečným vzděláním a mravním na války plodnost půdy selské většinou povětrně pokleslá a chov dobytka krutými rekvizicemi stlačen na stupeň hrozivě nízký. Následky toho budou ještě dlouho pociťovány.

Celkem však do nového svobodného života našeho národa vstupuje v stavu mnohem příznivějším, než ostatní jeho vrstvy.

Jest jisto, že za nových poměrů bude národní význam selského stavu veliký. Proto pak důvěřujeme, že mocí, kterou mu dává tento význam, bude užívati nejen na prospěch svůj, nýbrž i na prospěch našeho národního i státního celku.

Mileni
zavraž
sv. Vác

V Praze konaly se veliké slavnosti na počest
památky zavraždění sv. Václava (28. září 929-
28. září 1929). Korunovační klenoty vystaveny
v letos úplně dokončeném chrámu sv. Víta
na hradě pražském. Prezident republiky T. G.
Masaryk pronesl řeč u pomníku sv. Václava
před museem a předal 8. jezdeckému pluku
standartu sv. Václava. Lebka sv. Václava
nesena byla v průvodě po Praze. Účast
byla veliká. Mnoho cizích hostů přítomno bylo
slavnosti. Z naší obce též se zúčastnili oslav.

Pochv
uznán
míst. š

Okresní školní výbor přípisem ze dne 22. srpna
zmocnil správce školy, aby odstuplé místní škol.
radě vyslovil za péči škole věnovanou poděko-
vání a pochvalné uznání. Panu předsedovi
Josefu Kavalcovi z čís. 17 dáno pochvalné u-
znání a poděkování za dlouholeté působe-
ní ve prospěch školy.

Školu navštěvovalo 14 chl. a 16 děv.; celkem 30 žáků.
Do měšťanky chodili 2 chl a 1 děvče; celkem 3 žáci.

Kniho
Osvět.
se.

Do knihovny osvětové komise přibylo celkem za
tento rok 24 svazků. Celkový počet svazků činí
263. Za tento rok vypůjčeno celkem 214 svaz-
ků. Čtenářů bylo 40.

Teprve na podzim se seznalo, že i ty stromy, které krásně odkvetly a vyrašily nejsou zdravé. Po odkvětu množé uvadly, mnohé úplně. Statistika nejlépe nám podá obrázek, kolik stromů v obci za jedinou zimu zhynulo.

Celkový stav stromů v obci v r. 1929 před mrazy															
Švestky			Hrušně			Jablone			Ořechy			Třešně			
sad	silnice	zahr.	sad	silnice	zahr.	sad	silnice	zahr.	sad	silnice	zahr.	sad	silnice	zahr.	
774	566	660	40	12	94	222	52	146	13	–	39	474	14	30	
Mrazy ubylo celkem stromů:															
258	49	490	19	3	43	84	12	97	13	–	39	257	1	11	
Zůstalo stromů:															
516	517	170	21	9	51	138	40	49	0	0	0	217	13	19	
Úhrnem zůstalo stromů dle druhu:															
1203			81			227			0			249			

Majetkový stav Lhánic v r. 1929. (začátek roku)

I. Majetek obce	A v půdě – výměra	1. lesů ... 21a 72 m²
		2. polí . 4ha 6a 40 m²
		3. luk ... 1ha 1a 10 m²
		4. pastvin .. 26 ha 18 a 43 m²
		5. veř. majetek 5 ha 21 a 89 m² ... vody
		" 7 ha 29 a 38 m² ... cesty
	B ... budovy	1. radnice čís. 26
		2. chudobinec čís. 35
		3. škola čís. 25
	C. ... cenné papíry	papír. renta 200 Kč; IV. stát. půjčka čs. 62.700 Kč; Akcie ŽME 7.000 Kč; Dluhopis ŽME 66.500 Kč.
	D. .. na hotovosti	2000 Kč
	E. .. jiný majetek	2.000 Kč volný vklad; 1464.85 Kč kmenové jmění u Hypoteční banky v Brně.
II. Dluhy obce	– – – – – – –	a) na elektrisaci ... 81.531 Kč
		b) na školu .... 0 Kč
		c) jiné ..... 44.479 Kč převedení válec. půjček na IV. st. čs. 2.000 Kč na příděl z parcelace.
III. Obecní přirážka pro r. 1929	– – – – – –	50 % na daň domovní – činžovní
		220 % ... ostatní daně
IV. Předseda finanční komise	– – – – – –	Frant. Gros, rolník čís. domu 4.
V. Katastrální výměra obce	– – – – – – –	celkem: 64,5 ha 69a

266

Obecní rozpočet.

Obecní rozpočet pro toto rok byl následující:

Součet řádné potřeby činí	34.419 Kč
Součet řádné úhrady činí	23.443 Kč
Schází se schodek	10.976 Kč

Obecní zastupitelstvo projednalo a vyřídilo rozpočet dne 6. prosince 1928.

Neuhrazený schodek uhradí se přirážkami k přímým daním. Na daň domovní 50%. Ostatní daně 220%.

= 1930 =

Počas

V měsíci lednu slabé mrazy. Sněhu velmi málo. V únoru napadlo málo sněhu. Mrazy byly nevelké až do polovice měsíce. Největší mráz byl -13°C. V druhé polovici bylo pěkně. První polovice měsíce března měla proměnlivé počasí se sněhovými přeháňkami. Koncem toho měsíce rolníci zasely. Do konce dubna zasázeli brambory.

Hon

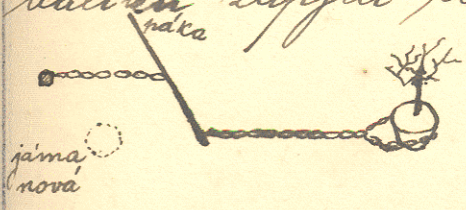
Dne 12. ledna konal se pronájem honitby v naší obci. Honitba vydražena na 3.002 Kč do 31. prosince r. 1935. Vydražil ji p. Ant. Kašpar, stavitel z Mohelna.

Požá

Dne 2. února konal se ples místních dobrovol. hasičů. Když byla zábava v plném proudu, nastal po 10. hod. večerní mezi přítomnými jakýsi šum.

Hned se rozneslo, že hoří. Byla mlha. Účastníci plesu vyběhli před hostinec. Zář šířila se nad západem. Z počátku se myslilo, že hoří v Mohelně. Brzy však došla zpráva, že u kříže na horní cestě (Doubky) jsou v jediném plamení hromady otýpek. Motorova stříkačka z Mohelna dojela jen ke hřbitovu, když hasiči poznali, že nehoří ve Lhánicích. Za to hasiči ze Senorad přijeli až do obce. Kdo zapálil otýpky nedalo se zjistiti. Sněhu bylo velmi málo a nočním deštěm stopy se zahladily. Otýpky náležely p. Kavalcovi a Navrátilovi.

Dne 10. února (pondělí) za krásného mrazivého dne pošli se mladí hospodáři a chasa, aby vyzvedli a přenesli pěkně vrostlou a velikými mrazy (r. 1929) nepoškozenou jabloň z jejího původního místa. Proměřením nové silnice přes náves musila se tato odstraniti, jelikož by stála přímo v silnici. Správce školy navrhl její přenesení i se zemí. Kolem kořenů ponechán veliký balík hlíny v průměru 1½ m. Přípravné práce (vykopání studny) vykonány 3 dny předem. Balík hlíny polévání byl stále vodou. Hlína nočními mrazy náležitě ztuhla. Pod balík podloženy hrámy a jimi byla jabloň vyvážena. Pak byl kolem balíku zapjat řetěz a velikou pákou připevněnou řetězem

za peň staré uříznuté jabloně polahovala se k připravené nové jámě. Jednou řetězy se strhaly, avšak páky jiné zadržely pád. Šťastně byla jabloň

přepravena na určené místo. Práce zúčastnili se této občané - p. Fr. Macek, starosta; Fr. Furánek, radní; Fr. Kavalec, radní; Fr. Kožina, spr. školy; Fr. Havránek, Fr. Gros, Fr. Macek syn starosty; Fr. Hypr; Josef Hypr; Josef Pijan; Josef Kratochvíl; Karel Brachetka; Bernard Macek; Jarosl. Okaloupka, Jarosl. Malý (tesař); Eduard Dobrovolný (čeledín) A. Bláha (čeledín); Jan Štěpán (hospodář); Jan Malý (obec. sluha). Toho roku pěkně kvetla, ovoce však nemělo. Školní děti přihlížely pracem. Fabloň přesazena do zahrádky školní (před pumpu).

Dne 14. února byla v obci komise pro stavbu silnice přes náves. Přítomen byl p. hejtman Navrátil s p. cestmistrem. Ujednáno, že 50% nákladu uhradí okres, zbytek obec.

Dne 18. února počala se práce na stavbě silnice. Černý štěrk na zavážení návsi vožen s Polánek a kopán byl břeh za stodolou p. Ferd. Malého, č. 27. Práce pokračovala velice rychle. Pracující byli všichni ze Lhánic. Navážka ukončena 14. března. Štět a štěrk lámán v Lohu a na Doubku. Stavba silnice úplně skončena dne 4. července.

Dne 7. března (pátek) ve 2 hod. odp. konala se slavnost 80. narozenin pana presidenta T. G. Masaryka. Slavnosti zúčastnily se tyto korporace. Obecní výbor; Místní školní rada; Osvětová komise; Legionáři; Hasičský sbor; Školní děti a občanstvo. Účast občanů byla veliká. Přítomno bylo 154 osob. Někteří již do školy nemohli. Místní hudebníci přivedli korporace do třídy.

Nová
nice p
náve

Osla
80. nar
p. pres
T. G. M

Slavnost zahájil starosta obce (legionář) Frant. Macek upozorniv občanstvo na význam dne. Po jeho proslovu promluvil o zásluhách našeho prvního presidenta a osvoboditele vlasti správce školy (legionář) Frant. Kožina. Pak přednášely děti básně. Pěkně okrášlený obraz pana presidenta a jeho spis „Světová revoluce" zdobil přední stěnu třídy. U oken seděli členové obec. výboru a zastupitelstva a předsedové korporací. Dětem rozdány fotografické snímky ze zájezdu p. presidenta v náš okres s věnováním starosty, předsedy míst. školní rady a správce školy. Kromě těchto fotografií dány jim byly publikace o životě p. presidenta a pěkný obraz na křídovém papíře s podobou presidentovou. Tyto byly věnovány měst. spořitelnou v Lh

Masaryk

ný občan

ánic.

Tříči.

Po přednesu básní zahájil starosta slavnostní schůzi obecního zastupitelstva.

Zastupitelstvo jednomyslně jmenovalo p. presidenta

T. G. Masaryka čestným občanem Lhánic.

sarykův

nd.

O téže schůzi založen byl a správě školy na starost předán fond v následujícím znění:

„Masarykův fond"

v obnosu 100 Kč (jednosto korun čs) zakládá se v obci Známěcích na počest 80. narození p. presidenta T. G. Masaryka, osvoboditele našeho národa.

Tento fond odevzdává se zdejší správě školy, aby se o něj starala a jej i příležitostnými dary zvětšovala. Úroky z něho nechť jsou každoročně vždy 7. května na památku našeho Osvoboditele chudobným žákům zdejší školy rozdělovány.

Správa školy obnos uložila na vkladní knížku č. 234/c u spořitelního a záložního spolku v Mohelně.

Nejmenovaný dárce věnoval na tento fond 50 Kč. Vklad knížečiní 150 Kč.

Po ukončení schůze hráli hudebníci národní hymny. Občané zpívali. Tím slavnost ukončena ve klidě. Potom uspořádán průvod občanstva po návsi. Hudba koncertovala do pozdního večera. V obci byla úplně sváteční nálada.

Pro náhlé a veliké šíření spalniček a 1 případ spály mezi dětmi v obci i mezi školními dětmi zavřena škola MUDr F. Svobodou od 5. do 12. dubna včetně. Úmrtí nebylo.

Dne 24. dubna prodala dům č. 22 jeho majitelka pí Horká (roz. Leop. Dvořáčková) p. B. Mackovi

nyní hostinskému (otec jeho Karel † 26. května 1930) za 25.000 Kč. Odstěhovala se do Zbraslavě v okr. V. Bíles. B. Macek koupil proto dům, že neměl mnoho místa.

Dne 28. září konala se v hostinci p. Macka veřejná dražba polností p. Fraut. Furánka z čís. 1. Průměrná cena 1 míry pole byla za 4.000 Kč. Z cizích koupili pozemky na Boleuskách políci ze Senorad (Hypr, Havránek) a díl za Kozínkem 4¼ míry koupil políček z Biskoupek. Dražbu prováděl oficiál náměšť. soudu p. Blecha. Dražba pozemků konala se proto, že dcera p. Furánka provdala se do Lechovic za Fr. Dlabku (okres Znojmo). Rodiče její se tam odstěhovali. Hospodář p. Fr. Furánek byl členem obecní rady. O zvelebení své obce všenožně se přičiňoval se starostou Fr. Mackem. U občanů našli pochopení. Provedena byla vobci nákladná regulace potoka, vystavěna silnice přes dědinu, provedena elektrisace Z M E. Co to bylo starostí a jezdění k úřadům, všelikých intervencí, aby se mohly přivésti tyto podniky ke zdaru všem občanům.

Dům č. 1 prodal p. Furánek p. Farosl. Chaloupkovi, který byl majitelem domku u školy č. 44. Tento dům pak koupil p. Fraut. Nováček.

V tomto roce zavedena byla dávka z lihovin (pivo na 1l - 20h) a hráč v karty platí 1Kč. Dávky

zavedeny proto, aby získána byla částka z vyrovnávacího fondu.

Pan K. Malý z č. 36 postavil vedle stodoly p. Fr. Chaloupky zč. 38 v Močilkách zděný sklep se základy pro stodolu.

Dne 24. května konalo se v celé republice první sčítání všech zemědělských závodů a živností. Sčítání v obci prováděl Fr. Kožina. Práce se sčítáním skončeny 20. června. Sčítací materiál zaslán do Prahy statistickému úřadu.

Dne 21. června konala se dražba na býky. Držitelem dvou býků na dobu 1 roku stal se p. Havránek zč. 3. Cena 10.000 Kč.

Od poloviče června do září (první týden) bylo veliké sucho a horka (až 41°) Prameny ve studnách na Kolonii vyschly. Jedině byla voda u p. Koníka z č. 52. Manželka jeho však dostala břišní tyf. Dr Svoboda zakázal brát odtud vodu. Tyfem byl postižen p. H. Dubčík a jeho manželka. Brali vodu z téže studny. Šťastně se vystonali.

Úlos byly zně ukončeny úplně během měsíce července. Někteří měli dokonce i vymlácено. Úroda dobrá. Následkem sucha rozmnožilo se mnoho myší na polích. Hospodářům činily veliké škody. Všechna namáha s jich sečením a trávením byla však marná. Teprve v měsíci říjnu nastal obrat. Ku konci toho

neustále pršelo (od 24. do 29. X.) Teplota silno poklesla. Vítr bouřlivý. Louky od Mohelna byly úplně pod vodou. Občas byl příval deště se sněhem. V lesích vichr vyvrátil mnoho stromů. Ve vyšších polohách Českomoravské vysočiny sněhové bouře. Závěje byly veliké. Železniční provoz musil býti přerušen. Auta na silnicích uvázla ve sněhu. Sloupy elektrického vedení a telegrafní byly vyvráceny.

U p. St. Chaloupky (kovář) neustálými dešti zborcil se štít. V sklepě školy byla na 1 dm voda. Na policích, kde řádily myši stála všude voda. Země vodu nepřijímala. Po myších nebylo pak již skoro památky.

Dne 23. listopadu vyhotoveny správcem školy zemědělským dělníkům legitimace pro starobní pojištění u Zemědělské nemocenské pojišťovny v Třebíči.

V září koupili p. Havránek a Štěpán za 2.100 Kč stroj na rozmetávání umělého hnojiva. Je to první stroj tohoto druhu zavedený v obci.

Obvodním lékařem MUDr. F. Svobodou zjištěna u několika dětí spála. Škola byla proto od 30. října do 5. listopadu uzavřena. Úmrtí nebylo. Třída byla desinfikována.

Sčítání lidu.

Dne 2. prosince konalo se v celé republice druhé sčítání lidu. Sčítacím komisařem jmenován v obci Fr. Kožina. V obci napočteno 61 domů celkem, z nichž 2 neobydlené. Bytových stran bylo celkem 61. Napočteno bylo 319 osob. Mužů 149 a žen 170. Vyznání u všech bylo římsko-katolické a národnosti české.

V celé republice bylo v roku 1930 domů 2,310.686. Bytových stran bylo 3,675.391. Přítomných osob napočteno 14,923.254. Od roku 1921 přibylo domů 383.940 t.j. 19·93 %. Bytových stran 561.795 t.j. 18·04 %. Přítomných osob 1,115.859 t.j. 8·2 %. V republice přibylo od r. 1921 celkem 1,115.859 lidí.

Požár

Dne 19. prosince o 1/2 9. hod. večerní zarněl poplašný signal – hoří!! Nad domem č. 1 objevila se krvavá zář. Někdo úmyslně zapálil dřevěnou kůlnu na slámu, jež stála za domem osamocená. V obci nastal rozruch. Všichni utíkali k místu požáru. Byl napadlý sníh ve výši 1 dm. Ve sněhu byly krámě poznat stopy čhůře. Byly přikryty bednami, aby se zachovaly, než přijde komise. U Juráňů nebyl kromě výměnkářky nikdo doma. Odstěhovali se do Lechovic. Potvora se lid phromáždil při požářišti a různí hanič počali

hasili požár, strhl se veliký pokřik, že hoří na horní stavě. A skutečně. Nad Faneckovým domem č. 14 rozlila a šířila se ohnivá záře. Lhář, když většina lidí shromáždila se u prvního požáru, založil kdesi oheň ve stodole (v přístavku). Sláma. Všichni znervózněli. Jedni utíkali k novému požáru, druzí běželi do svých domů, aby svůj majetek střežili. Žár rozrostla se ohromně. Na návsi bylo za malou chvíli jako ve dne. Ještě však vylomili někteří občané vrata u stodoly a šťastně vytáhli motor, lis, řezačku a šrotovník. Mlátičku a lis (náležel p. Furáňkovi a pí Faneckové) nepodařilo se pro padající hořící snopy zachrániti. Všechny zásoby úplně shořely. Zůstaly jen holé očazené zdi. Ve stodole měl uložený p. Nováček z č. 15. ječmen. Shořel také. Lhář dle stop utíkal nejprve kolem zahrad a vrátil se k ohni.

K požáru dostavily se též hasičské sbory z Mohelna (motorová stříkačka) a ze Senorad. Jedině stříkačka Lhánická řádně fungovala. Obě stříkačky sice vůbec nedostaly vody. Měly ve strojích poruchy. Vody bylo v rybníku dostatek. Práce se stříkáním byly ztíženy velkým mrazem. Toho dne byl — 14°C mráz. Stodola byla z části kryta pojištěním. Následujícího dne bylo dosti

lidí vyslýchánо četníky v padnici. Všichni však prokázali alibi. Žhář vypátrán nebyl.

Výkaz

dodaného materiálu a konaných povozů při stavbě silnice přes obec.

Odvezl země do násypu m³ à 6Kč		1547·74 m³	
Odvezeno země do násypu m³ a 10Kč		385·85 m³	
Nalámáno kamene 1 m³ à 14 Kč		433· m³	
Naklepáno štěrku 1 m³ à 18·- Kč		271 m³	
Odvezeno kamene 1 m³ à 14·- Kč		400 m³	
Odvezeno štěrku 1 m³ à 12 Kč		282·5 m³	
Odvezeno zásypu 1 m³ à 15 Kč		95·03 m³	
Vyplaceno obcí.			34. 984·15 Kč

Celkový náklad na silnici ... Okres přispěl 50% na celkový náklad. Obec na obnos 34.984·15 Kč ...

Výkaz o počtu ovocných stromů a keřů podle stavu dne 20. září 1930.

Jabloně			Hrušně			Třešně			Višně			Švestky			Slívy			Meruňky			Ořechy			Rybíz			Angrest		
Po mrazové pohromě v roce 1929.																													
odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno	odumřelo	zůstalo zdravé	bylo mrazem poškozeno
a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
241	290	85	105	125	32	234	521	51	1	8	1	1.131	1.274	164	18	10	2	3	1	1	40	14	1	11	90	–	4	75	3

Knihovn

Za tento rok přibylo do knihovny celkem 18 svazků. Celkový počet svazků činí 281. Za celý rok vypůjčeno celkem 164 svazků. Členářů bylo zapsáno 47. Bylo jich však více, protože v rodinách byly členy knihy několika členy.

Obecní

Obecní rozpočet pro tento rok byl následující:

rozpočet

Součet žádané potřeby činí . . 43.212 Kč

Součet žádané úhrady činí . . . 28.332 Kč

Schází se schodek . . . 14.880 Kč

Obecní zastupitelstvo projednalo a vyřídilo rozpočet dne 9. listopadu 1929.

Neuhrazený zbytek schodku uhradí se přirážkami k přímým daním. Na daň domovní, činžovní 51%. Ostatní daně 253%.

= 1931 =

Po celý měsíc leden byly mírné mrazy. Sněhu bylo málo. Dosti bylo mlhavých dnů. Sychravým počasím rozmohla se epidemie chřipky. Skoro v každém domě někdo ležel na chřipku. Průběh nemoci byl však mírný. Úmrtí na chřipku nebylo.

Začátkem února napadlo 1/2 metru sněhu. Koncem února nastala obleva. V březnu však byly mrazy až do konce měsíce.

Teprve v měsíci dubnu (7.) na suších místech začali polníci set. Do 20. dubna všechno zaseto. Po značná chladna bylo v přírodě mrtvo. Ta některých polích, zvláště žita utrpěla sněžnou plísní. Mnohá místa úplně vyhynula. Jetelíny vesměs všechny vyhynuly. Jetelíska se zaorávala. Teprve

začátkem května (6.) přišel déšť. Květena jakoby kouzelným proutkem se probudila. Přesně se rozkvetly – příroda začala žít..

V měsíci únoru zemřela v požehnaném věku 91 let paní Kavalcová z č. 17.

Neštěstí rodiné

V návalu bezdanomyslnosti skočila do studny na vlastní zahradě manželka Karla Malého z čís. 36/37. Nervově onemocněla po úmrtí nevlastního syna Stanislava. Muž její, který neštěstí záhy zpozoroval, vlezl do studny a šťastně ji zachránil. Nemocná byla léčena v nemocnici v Brně a šťastně se vyzdravila.

Otrav rodin

Dne 1. června odpoledne stiženi byli členové rodiny p. Bernarda Macka, hostinského náhlou otravou po požití masové polévky. Všichni (muž, žena, dítě) musili býti odvezeni do nemocnice v Františkách. Dcera Marie (4 roky) byla úplně ve malobách. Rychlým zákrokem (injekcemi) byli všichni zachováni životu.

Stave

Starý dům čís. 3 náležející p. Havránkovi Fr. byl úplně zbourán. Byl postaven z trouplí a zcela nevyhovoval. Na jeho místě (však do fronty domu p. Grosa, čís. 4) postavil majitel cihelný dům. Průjezd do domu starého býval u zdi domu č. 4. Nyní je průjezd uprostřed a místo starého průjezdu je postavena výminka.

Pan Jos. Kratochvíl z čís. 11 postavil v květnu za-
la nové stáje. Zřídil v nich samočinná napajedla.
Pan Kar. Dvořáček z č. 40 na Kolonii postavil
u silnice novou stodolu.
Pan J. Buršík postavil dům č. 65 na Kolonii
u silnice vedoucí ke Kozínku.
Pan Josef Malý postavil dům č. 64 na Lohu
Pan Bedřich Staroba postavil dům č. 62 na Lohu.
Majitel domu č. 44 (vedle školy) Fr. Chaloupka
koupil od p. Fr. Juránka dům čís. 1. a tam se
v květnu odstěhoval. Domek č. 44 koupil od ně-
ho p. Fr. Nováček, horník.

Katastrofální krupobití a větrná smršť.

V měsíci květnu bylo počasí horké. Takový
měsíc teplý byl před 42 lety. Příroda byla slibná
a krásná. Na polích vlnilo se vzrostlé obilí. Na-
dešel však nešťastný den 10. června.
Po páté hodině odpol. přihnala se katastrofální
bouře s krupobitím a větrnou smrští. Černé těžké
mraky valily se nízko nad krajem od Kuroslep a
Kytkovic. Vzduch se zachvěl – nastala tma. Větr-
ná smršť naplno se rozvířila. S oblak valily se
spousty krup. Budovy se třásly, se střech sypaly
se břidlice, mohutné stromy se kácely a z kořenů
se zvyvracely. Střechy a budovy se bořily. Ploty a

a dřevěné přístavky se kácely. Okna obrácená k severu byla vytlučena a okny a střepy sypaly se kroupy a déšť. Na Kolonii nepaly ve dvorcích kroupy kanály a tak se voda hrnula do obydlí. Vrata u mnohých stodol vlakem vichru vyvrácena. V bytech byla úplná panika, strach a hrůza držela v zajetí lidi i zvířata. Dobytek se strachem třásl. Drůbež, jež zůstala na dvorech byla ubita. Někteří občané ukájící s polí kroupami byli zraněni. Kroupy byly velikosti holubích vajec. Z nejvíce postižených domů byla stodola p. Fr. Pražáka z č. 9. Byla do základu zbořena. Stodola p. Fr. Koníka z. č. 52 měla zdivo rozlomeno a střechu pomuntu, břidlice odneseny, štít domu obytného spadl. Skoro všechny střechy v obci byly poškozeny. Smršť trvala celkem 8 minut.

Obrovské však škody natropily kroupy a smršť na polích, v sadech a lesích. Všechna pole zbělela po vrstvou (1 dm) krup. Pohled na bílá pole a svahy Kozínku v teplém měsíci červnu byl smutný. Na kopci ležely kroupy do druhého dne. Nad krajem valely se mlhy. Ještě za týden po katastrofě dovážely děti do školy plné kbelce krup, jež našly ve strouhách. Úroda na celkové ploše 362 ha byla zničena většinou na 100 %. Zvláště utrpěla pole na Dílech, Úzkých, Širokých, Vradu a Kozínek. Pole na Kopaninách, Polánkách, Stenkravách a Dub-

cích byla postižena jen z části. V paseckách a zahradách stromy byly oklučeny, větve zulámány ano i kopuny střženy. Co nezničily třeskuté mrazy, kroupy a vichr zničily. V lese smršť zvyvracela a zničila mohutné borovice, duby a smrky na ploše 20 ha. Z vývratů a polomů bylo celkem 800 m³ dřeva méně hodnotného. Brzy se kazilo a modralo. Odkliženo bylo však záhy.

Proti krupobití byli pojištěni z obce jenom 3 občané. Byli to p. Štěpán č.e. F., Navrátil Fr. č.e., Prášák Fr. č.e. Po katastrofě byl ihned pořízen soupis škod a poslán na okresní úřad. Celkem činila škoda 2,000.000 Kč.

Zpráva o katastrofě byla podána do deníků Svoboda a Lidových novin. Také byla uvedena v týdenících Stráž a Horáčko.

Zpustošený kraj navštívilo mnoho lidí. Škody shlédl p. okres. hejtman Jos. Navrátil, bývalý ministr Fr. Staněk, mnozí poslanci, úředníci a jiní. Postiženému občanstvu slíbena a také splněna byla pomoc. Zajímavo bylo, jak brzy po katastrofě přijížděli řezníci nakupovat dobytek, jejího bylo málo krmu.

Žito a pšenice krupobitím zničeny byly úplně. Ponévadž nebylo naděje, že by znovu odnožily, byly proto zorávány. Na zaorané plochy byly osívány — kukuřicí, hrachem, prosem, pelyškem, vod-

nicí a koříským zubem. Osivová akce podnikuta proto, aby se získalo krmivo pro dobytek. Iniciátorem akce byl pán okresní hejtman Fr. Novrátil, který se přičinil, že osivo zasláno bylo brzy. Dodávky osiva byly v těchto dalech 14/6; 17/6; 21/6. Prostřednictvím hospodář. družstva v Náměšti zasláno bylo osivo v tomto množství. Kukuřice 105 q. Hrách 51·5 q. Proso 9 q. Peluška 21 q. Kořský zub 630 kg. Vodnice 51 kg. Podle počtu dobytka bylo osivo rozděleno. Cena osiva byla Kč 30.174·30. Zemědělská rada obnos uvedený odečtla z podpor, jež byly vyplaceny později postiženým ze zemského živelního fondu. Celkem se vyplatilo pro obec 81.000 Kč.

Po krupobití podnikuta obecním úřadem bramborová akce. Brambory zakoupeny byly v ceně 150 Kč, jež zaslal okres. úřad a podělení byli jimi občané, kteří se přihlásili, že jich nemají. Byli to Fr. Florián z č. 60; Malý Jan, obec. sluha; Nováček Fr. z č. 33.

Na vyzvání okres. úřadu v Třebíči, jenž vyslal úředníka k soupisu byl na podzim proveden soupis setového obilí pšenice a žita. Při soupisu žádáno bylo pšenice 100 q a žita 85 q a také v tomto množství dodáno. Žito došlo 28. září a dodala je „Moragro" obchod. ústředí hospodář. družstev v Brně. Pšenice došla 3. října a dodala je Jednota hospodář. družstev v Brně. Žito odesláno z Chotěboře a pšenice ze Židlochovic. Jiregerova 22.

Účtováno bylo za obilí – 19 za Kč 160·- a odběratelé podepsali společné (kumulativní) dlužní úpisy dodavatelům. Ministerstvo zemědělství zaplatilo obilí přímo dodavatelům. Pro přídělce ujednáno, že forma a modalita splácení zápůjček ujednána bude později.

Veliká nezaměstnanost v řadách dělníků, zvláště průmyslových a hlavně ve městech mutí občanstvo, aby se těmto nezaviněně postiženým dělníkům pomáhalo. Po obcích konají se sbírky peněžité i potravinové. V naší obci vybráno na peněžích 104·- Kč. U nás - zvláště po katastrofě začala se stravovací akce. K tomu účelu zvolena byla stravovací komise s funkcí dohlédací. Hlavně se brala v úvahu výsledkové poměry podporovaných dělníků na základě pracovních legitimací. Podporovaný dostával stravovací lístek v 10 Kč na jeden týden. Za tento lístek mohl si vybrati potraviny vyjma lihovin a věcí nepotřebných u místních živnostníků. Tyto lístky s počátku po 14 dnech dávali živnostníci obec. úřadu. Ten pak od okres. úřadu obdržel peníze na zaplacení.

V tomto roce kolísal počet podporovaných od 25 až 28. Vyplaceno bylo Kč 1.250·- v tomto roce.

Obecní úřad vyžádal si od ministerstva sociální

péče stálou podporu na nouzové práce. Vyplaceno bylo dělníkům úhrnem 12.712.- Kč. Minist. social. péče přispělo Kč 11.716.- Spravena byla cesta od Kolonie až k lesu na Polánka, pak můstek na Kolonii u kovárny a cesta do Koneček a Rankůvek.

Po katastrofě sázeli někteří brambory, jež vyrostly drobnější, ale byly přece. Podzimek byl příznivý a teplý. Koncem měsíce srpna přišly deště. Řepy se vzpamatovaly a značně vzlepšily. Otavy se dostaly pěkně domů.

Hodně práce bylo s odklizováním vyvrácených stromů v lesích. S pracemi se spěchalo, aby se dřeva nechytil brouk. Kmeny zakoupil p. F. Malý - tesař. mistr na stavby. Polánka zaplnila se velikými hromadami dýlek.

Na den 27. září byly v obci vypsány obecní volby. Kandidovaly strany: Republikáni, Lidovci, Sdružení maloroměděleů a dělníků. Volby zúčastnilo se 178 voličů. Platných hlasů bylo odevzdáno:

Č. 1.	Skupina dělníků a domkářů	5 hlasů	4 mandáty
Č. 2.	Republikáni	65 „	4 „
Č. 3.	Lidovci	53 „	4 „
	Celkem	175 hlasů;	12 mandátů

Dne 5. listopadu konala se volba starosty. Starostou zvolen rolník Fraut. Kavalec z čís. 17. (republik.) Náměstkem zvolen zedník Fr. Chaloupka z čís. 38. První radní zvolen rolník Fraut. Navrátil z čís. 2 (lidov.). Druhý radní zvolen zedník Karel Malý z čís. 36/37 (rep.).

V měsíci září bylo dešťivé a pychravé počasí. Měsíc říjen se vydařil. Byl teplý. Dne 31. října padal sníh a zůstal ležeti 2 dny. Po celý měsíc listopad bylo pěkné. Rolníci pěkně zasli, brambory a řepy vybrali. Proso nevyzrálo. Nočními mrazíky zeslouchlo. Totéž bylo s kukuřicí. Měsíc prosinec byl bez sněhu.

V listopadu onemocněli břišním tyfem tito občané: Ant. Valach z č. 28; Fan a Marie Burešovi z č. 29; Marie Vyskočilová z č. 24 (zákyně); Anděla Malá z č. 26 (zákyně). Nákazu dostali z pití vody, jež se čerpala ze odkryté studny před domem č. 28. Obvodní lékař Dr J. Svoboda dal studnu vyčistit, vhodit do ní vápno a zapečetil. Nemocní byli léčeni v nemocnici v Svančicích. Všichni se uzdravili.

Dne 26. září ve 20 hod. bylo úplné zatmění měsíce. Obloha byla zvláště jasná. Zatmění pozorovali mnozí občané. Školní děti měly dalekohled.

Dne 12. října přijel ve vlastním autu značky „Ero" p. Jar. Malý - tesař. Je to první auto, jehož majitelem je chárucký občan. První auto!

Za tento rok přibylo do knihovny 22 knih. Celkový počet svazků činí 303. Za celý rok vypůjčeno bylo celkem 239 svazků. Čtenářů bylo 61. Knihov

Regulace potoka.

Na účet regulace vyplaceno:

V r. 1927 (Komisionelní výlohy) při vodoprávním řízení	. . .	994·20 Kč
V r. 1929	. . . . .	111.344·85 Kč
V r. 1930	. . . . .	12.604·65 Kč
V r. 1931	. . . . .	1.605·— Kč
V r. 1932	. . . . .	3.550·— Kč
		130.098·70 Kč
Ku placení zbývá ještě		450·— Kč
Udržovací fond - přísp. obce		1050·— Kč

Regulace.

Na subvencích přijato:

V r. 1930 – zem. subvence . . .	26.000·– Kč
V r. 1930 – I. splátka od min. zemědělství	19.800·– Kč
V r. 1930 – zem. příspěvek na udržov. fond	1.050·– Kč
V r. 1931 – zbytek zem. subvence	4.330·– Kč
V r. 1932 – Státní subvence	19.895·– Kč
Státní příspěvek na udržov. fond	1.400·– Kč

Obecní rozpočet pro tento rok byl následující:

Součet řádné potřeby činí . . . Kč
Součet řádné úhrady činí . . . Kč
Schází se schodek Kč

Obecní zastupitelstvo projednalo a vyřídilo rozpočet dne

Nenahrazený zbytek schodku uhradí se přirážkami k přímým daním. Na daň domovní, činžovní . Ostatní daně .

Data o starosto Mackov

Macek František, starosta a rolník z čís. 10 narodil se 16. listop. 1889 ve Lhánicích. Vychodil obec. školu lhánickou a měšťanskou školu v Ivančicích. V r. 1911 sloužil u 5. dělostř. pluku v Brně. V r. 1914 při všeobecné mobilisaci nastoupil vojen. službu u 5. dělostř. pluku v Brně. Do pole odejel 21. srpna 1914 na ruské bojiště.

Dne 10. září 1914 dostal se do ruského zajetí. Byl v Krásnojarsku a Tomsku. Dne 4. srpna 1917 přihlásil se do Čsl. vojska - ruské legie. V legiích byl u 2. dělostř. pluku II. divise v hodnosti četaře. Cestu do vlasti konal na lodi „Amerika" kolem Číny, Indie - Suezem až do Terstu od dubna 1920 do 7. června t. r. Do Čes. Budějovic přijel 11. června 1920. Dne 21. ledna 1926 zvolen byl starostou. Úřad ten zastával až do 5. listop. 1931. V době jeho starostování provedeny v obci — elektrisace obce (1926) a připojení na Ž M E (západomoravské elektrárny) — regulace potoka v r. 1929 — zřízení brodidla (rybník) na návsi — kanalisace a v r. 1930 vystavěna silnice přes náves.

O blaho a zvelebení obce staral se pečlivě

Prameny, jichž při sepisování této Pamětní knihy bylo užito.

Dvořáček K. V.: Ze selských bouří, 1902.

Bílého Jn. Dízn.: T. G. Masaryk, 1920.

Denis Ch. - Vormězer: Čechy po Bílé hoře, 2 vyd. 1911.

Kolínský J.: Kronika školní 1895 - 1914 (rukopis).

Kozoněk F.: Kronika školní 1914 - 1924 (rukopis).

Dvořáček R.: Dějiny Moravy IV., V., VI., 1900 - 1905

Dvořáček R.: Poslední robotní vzpoura na Moravě, 1902.

Dvorský Fr.: Vlastivěda Náměšťska, 1908.

Flajšhans V.: Hus a bratří odúmrtí, 1915.

Kadlec K.: V poddanství a robotě v zemích českých, 1899.

Krofta J.: K minulosti a přítomnosti, 1919.

Krzyžanovský Eug.: Dějiny městečka Kamenice, 1912.

Krofta K.: Přehled selských dějin, 1919.

Krůta Karel: Hejtmanství třebíčské, 1921.

Niederle L.: Slovanské starožitnosti, 1902 - 1921.

Oplatek Fr.: Moravští sedláci v 2 pol. 19 věku, 2. vyd. 1919.

Pospíšil V.: Právní poměry na Rožnovsku, 1909.

Peřinka Fr.: Spory poddaných s vrchností, 1914.

Reichenb J.: Platy a roboty poddaných r. 1572, 1905.

Rezek Dr.: Dějiny Čech a Moravy nové doby, 1893.

Šujan Fr.: K nejslovnějším přízvukům sociálním na Moravě, 1916.

Šmíra J.: Otročství a velkostatek v Čechách, 1899.

Vrzala Fr.: Právo veské obce v 15. stol., 1916.

Z kroniky městečka Moravského Krumlova za roku 1923.

Z paměti děděčka „Jiráčkovi" v přípisu v. Dízna.

Obsah části historické.

Slovo úvodní.
Obraz Moravy v době dávnověké.
Lidé usedlí a kočovní na Moravě
Ze života starých Slovanů
Nejstarší společenské poměry na Moravě
Založení kláštera třebíčského. První zmínka o Lhánicích v dějinách.
Ze života našich předků ve 13. stol.
Šenkvradské tříště.
Řemeslnictví moravské.
Nejstarší zaniklé osady v našem okolí.
Právní poměry lidu selského před zavedením práva něm.
Poměry lidu selského od zavedení práva něm.
Výklad jmen potoků a řek.
Geologické a mineralogické poměry u nás.
Slovanské založení našeho okolí a vznik osady Lhánic.
Lhánice majetkem kníž. řádu.
" " rytíře Hrozdatova.
" " Alberta z Limburka a dědiců.
" " Petra rytíře Kavcara.
" " pánů vladyků z Kralic
" " pánů z Perštejna
" " " z Lomnice.
" " " ze Žerotína.
" " Arnošta z Vardenberka.
" " " z Ewkovic.
" " " z Hustýnova.
" " " z Haugwitz.

Hrabata z Haugwitzů z Biskupic na Náměšti.
Odpor šlechty proti opravám Josefovým.
Nespokojenost poddaných. Platy a roboty do polovice 19. století.
Poslední robotní výpůjčky na Náměšťsku r. 1821.
Robotní páchovo v roku 1846.
Zrušení poddanství a roboty r. 1848.
Po revolučním roce 1848.
O naší škole.
Náš pošlov.
Naše chlouba.
Již svobodeu jest národ náš!
První posedění revolučního Národního shromáždění.
Návrat p. presidenta Masaryka.
Oslava návratu p. presidenta ve Znojmě.
Ze školní kroniky.
Z činnosti Národního shromáždění.

Živelní a jiné pohromy v naší obci a okolí.
Robota
Kronika světové války 1914–1918.
Doslov.

